

Veitsler og herredømme i middelalderen – en levningsanslyse

Jacob Røed

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Universitetet i Oslo

Vår 2016

Sammendrag

Denne masteroppgaven undersøker veitsler – *gjestebud* og *skatt* – gjennom en typologisk levningsanalyse av fire norske kongers veitsler på bakgrunn av kongesagaene *Morkinskinna*, *Fagerskinna* og *Heimskringla*. Målet er å se på hvordan bruken av veitsler foregår i disse sagaene og hva det eventuelt kan si oss om veitsler – gjestebud og skatt - og herskernes personlige og territorielle herredømme som var knyttet til disse ytelsene - i *høymiddelalderen*. Typologien min deler veitsleepisodene inn etter hvor sterkt kongene står i de forskjellige regionene, det er tre nivåer: *svakt*, *middels* og *sterkt* herredømme og variasjoner innenfor disse forskjellige gradene er noe jeg også fester meg ved. Mer generelt ser jeg også på om veitslene som omtales var gjestebud og skatt, om de var *tvungne* eller *frivillige*, preget av *vennskapelighet* eller *fiendtlighet* og i noen grad om *vold* forekommer i dem. Jeg tar også i konklusjonen stilling til om bildet sagaene gir av veitslene og deres funksjon i reisekongenes politikk er en «ideologisk» konstruksjon eller om vi virkelig kan bruke dem som levninger. Generelt finner jeg at gjestebudene og andre gaver tilknyttet til dem var viktige politiske redskap for kongene i det politiske spillet under alle de tre gradene av herredømme og også under kongenes personlige og territorielle herredømme. Skatt og territorielt herredømme finner jeg lite av under *svakt* herredømme, men en del av under *middels* og mye under *sterkt*. Uvennskap, tvang og vold i forbindelse med gjestebud og skatteinnkreving finner jeg mye av under *svakt* herredømme, men det finnes en del av det under *middels* og *sterkt* også, selv om frivillighet stort sett er et dominerende trekk i forbindelse med holdingen av gjestebud og krevning av skatt under *sterkt*. Kongsgårder forekommer i forbindelse med en del gjestebud, særlig om det er snakk om vennskap og innkreving av skatt går ofte til kongsgårdene og / eller byene, der kongene sitter i vår- og vinterkvarter og holder gjestebud med store kongefølger. Jeg finner at konger ser ut til å gi større gaver til menn de har mer horisontale allianser med, enn de de har vertikale allianser med og også at de horisontale alliansene er mer ustabile enn de vertikale. Dette er igjen knyttet til hva kongene kan få igjen politisk for gavene og større interesse motsetninger i horisontale allianser. Ellers er det et generelt trekk at vi ikke kan snakke om «perfekte» personlige eller territorielle herredømmer eller «rene» gjestebud og skatter, ting går over i hverandre og grensene mellom dem er flytende innenfor både *svakt*, *middels* og *sterkt* herredømme. Det samme er tilfelle med tvang, frivillighet, vennskapelighet, fiendskap og vold. Avslutningsvis når det gjelder spørsmålet om kongesagaenes beskrivelser kan brukes som levninger eller ikke, lander jeg på at de kan det. Jeg poengterer at de som hevder sagaene er «ideologiske» er uenige seg i mellom og at *Morkinskinna* og *Heimskringla* trolig er tvetydige verk som *kan* brukes som levninger. Å hevde det motsatte blir for meg å skyve «kongedømmet av guds nåde» frem i tid, samt å ignorere gamle trekk i «sen» tid.

Forord

Arbeidet med masteroppgaven har vært langt og omstendelig, men også lærerikt og spennende. Jeg har underveis fått en bedre forståelse for sagaene, vikingtiden og middelalderen – og spesielt veitslene – enten de nå var gjestebud eller skatt. Etter mye svette og tårer er nå verket – masteroppgaven – brakt til veis ende. I anledning denne begivenheten ønsker jeg spesielt å gi en varm takk til min hyggelige og kunnskapsrike veileder Hans Jacob Orning. Dine råd, poengteringer og stendige oppmuntringer har vært svært viktige i skriveprosessen og jeg setter stor pris på den hjelpen du har gitt meg. Jeg ønsker også å takke innstendig Jon Vidar Sigurdsson, som i likhet med Hans Jacob har kommet med mange nyttige innspill underveis. Jeg vil også takke Randi Bjørshol Wærdahl, Erik Opsahl og Magne Njåstad som har gitt viktige tilbakemeldinger i forbindelse med seminarer på Stiklestad og Isegran. Takk også til de av mine medstudenter som har gitt innspill til kapittelutkastene mine. Avsluttende ønsker jeg å gi en varm takk til min familie, slekt, venner og bekjente for all moralsk støtte og oppmuntring dere har kommet med.

Jacob Røed, vår 2016.

Innhold

Kap 1. Innledning	11
1.1 Problemstilling og underhypoteser - avgrensning i rom og tid.....	11
1.2 Historiografi – veitsler og reisekongedømmet.....	12
1.3 Kilder	26
1.4 Metode.....	33
1.5 Oppgavens struktur.....	35
Kap 2. Veitsler under svakt herredømme.....	37
2.1 Veitsler som et forsøk på å oppnå politisk innflytelse i en landsdel	38
2.2 Veitsler som plyndring.....	53
2.3 Konklusjon.....	59
Kap 3. Veitsler under middels herredømme.....	61
3.1 Gjestebud som uttrykk for personlig herredømme.....	62
3.1.1 Gjestebud der allianser stiftes eller opprettholdes.....	62
3.1.2 Gjestebud der fiendskap oppstår og / eller vedvarer.....	73
3.2 Veitsler som uttrykk for territorielt herredømme.....	79
3.3 Konklusjon.....	84
Kap 4. Veitsler under sterkt herredømme.....	88
4.1 Gjestebud som uttrykk for personlig herredømme.....	89
4.1.1 Gjestebud der begge parter var vennlig innstilt.....	89
4.1.2 Gjestebud der en av partene var fiendtlig innstilt.....	100
4.2 Veitsler som uttrykk for territorielt herredømme.....	106
4.3 Konklusjon.....	112
Kap 5. Oppsummering og konklusjon.....	116
5.1 Veitsler under de tre gradene av herredømme.....	116
5.2 Forskjeller og likheter mellom veitslene under de tre herredømmene.....	119
5.3 Hva er «ideologi» og hva er «sannhet» i sagaenes beretninger?.....	120
Vedlegg 1. Statistikk over de fire kongenes reiser på bakgrunn av Morkinskinna, Fagerskinna og Heimskringla.....	124
Statistikk over Harald Hårfagres reiser basert på Fagerskinna.....	124
Statistikk over Harald Hårfagres reiser basert på Heimskringla.....	124
Statistikk over Olav Tryggvasons reiser basert på Fagerskinna.....	132
Statistikk over Olav Tryggvasons reiser basert på Heimskringla.....	132
Statistikk over Olav Haraldssons reiser basert på Fagerskinna.....	135
Statistikk over Olav Haraldssons reiser basert på Heimskringla.....	136
Statistikk over Harald Hardrådes reiser basert på Morkinskinna.....	148
Statistikk over Harald Hardrådes reiser basert på Fagerskinna.....	150
Statistikk over Harald Hardrådes reiser basert på Heimskringla.....	151
Litteraturliste.....	156

Tabeller

Vedlegg 1. Statistikk over de fire kongenes reiser på bakgrunn av <i>Morkinskinna</i> , <i>Fagerskinna</i> og <i>Heimskringla</i>	124
Tabell 1: Statistikk over Harald Hårfagres reiser basert på <i>Fagerskinna</i>	124
Tabell 2: Statistikk over Harald Hårfagres reiser basert på <i>Heimskringla</i>	124
Tabell 3: Statistikk over Olav Tryggvasons reiser basert på <i>Fagerskinna</i>	132
Tabell 4: Statistikk over Olav Tryggvasons reiser basert på <i>Heimskringla</i>	132
Tabell 5: Statistikk over Olav Haraldssons reiser basert på <i>Fagerskinna</i>	135
Tabell 6: Statistikk over Olav Haraldssons reiser basert på <i>Heimskringla</i>	136
Tabell 7: Statistikk over Harald Hardrådes reiser basert på <i>Morkinskinna</i>	148
Tabell 8: Statistikk over Harald Hardrådes reiser basert på <i>Fagerskinna</i>	150
Tabell 9: Statistikk over Harald Hardrådes reiser basert på <i>Heimskringla</i>	151

Forkortelser

MS for *Morkinskinna*, brukes kun i statistikk-vedlegget.

FS for *Fagerskinna*, brukes kun i statistikk-vedlegget.

HH for *Harald Hårfagres saga* i *Heimskringla*, brukes kun i statistikk-vedlegget.

OT for *Olav Tryggvasons saga* i *Heimskringla*, brukes kun i statistikk-vedlegget.

HHR for *Harald Hardrådes saga* i *Heimskringla*, brukes kun i statistikk-vedlegget.

Kap 1. Innledning

1.1 Problemstilling og underhypoteser - avgrensning i rom og tid

Denne oppgaven handler om veitsler (*veizlur*), spesielt knyttet til kongene Harald Hårfagre, Olav Tryggvasson og deres varierende grad av herredømme i ulike regioner av Norge. Jeg har valgt å avgrense oppgaven til disse fire kongene fordi det står mye om dem i kildene, men også fordi jeg måtte sette en grense for hvor mye stoff jeg skulle behandle pga. tids- og plasshensyn. Denne oppgaven er sterkt knyttet til det som i forskningen har blitt kalt reisekongedømmet, en tidlig type kongedømme tilknyttet før-moderne samfunn, der kongene regjerte mens de reiste. Kildene som skal brukes som *levninger* vil være *Morkinskinna*, *Fagerskinna* og *Heimskringla*. Kildene og hva det vil si at de ses som levninger, skal vi komme tilbake til senere i denne innledningen. Siden kildene ble skrevet i høymiddelalderen, er det perioden som jeg vil beskjeftige meg med, selv om de sagaene jeg bruker tar plass fra vikingtid til tidlig middelalder.

Problemstillingen min er å gjennomgå veitslene i henhold til en typologi som måler styrken på herredømmet til de herskerne som krever, gir, tar eller deltar i veitsler. Typologien er inndelt i *svakt*, *middels* og *sterkt* herredømme, informasjon om dette finnes lenger nede i innledningen. I analysen av veitsleepisodene i sagaene ser jeg særlig på om det er frivillighet eller tvang som lyser klart igjennom i episodene, og om veitslene er en del av et eldre og mer personlig herredømme (gjestebud) eller et yngre og mer territorielt herredømme (skatt). Den eldre typen vil jeg ofte omtale som gjestebud og den andre skatt, veitsler vil også nå og da brukes om begge. Slik danner jeg meg et bilde av hvilken rolle veitslene spilte i forhold til herskernes styrke i forskjellige områder i høymiddelalderen og hvordan styrken til herskerne i en landsdel påvirket prosessen. Veitsler som skatt og gjestebud er hovedsaken for meg, veitsler som len, *veitslejord*, vil tas opp i mindre grad der det er aktuelt.

Hovedmålet er å se på veitslene under de forskjellige herredømmene og hovedproblemstillingen er derfor: *hvordan ser veitslene ut i forskjellige områder hvor herskernes makt varierer og hva kan de som levninger eventuelt vise om bruk av veitsler i sagaskriverens samtid?* Underhypoteser er: *i hvilken grad varierer veitslene under forskjellige herredømmer? I hvilken grad er veitslene gjestebud eller skatt? I hvilken grad uttrykker de tvang, frivillighet, vennskapelighet, fiendskap og vold? I hvilke kontekster forekommer kongsgårder – og i forbindelse med skatt eller gjestebud? Og*

sist men ikke minst: *i hvilken grad er kildenes beskrivelser av veitsler konstruksjoner?* Dette siste spørsmålet vil i størst grad behandles i innledningen og i konklusjonen, men vil i noen grad tas opp underveis også. Statistikk som viser hvilket bildet sagaen har av kongenes reisevirksomhet vil være en del av et vedlegg bak, dette ser jeg som mindre viktig, da jeg som sagt ikke akter å bruke sagaene som *beretninger*.

1.2 Historiografi – veitsler og reisekongedømmet

Begrepet veitsler har en rekke betydninger, men de meste viktige er ifølge historikeren Per Sveaas Andersen: 1. overnatting, 2. proviantering med mat og drikke, 3. jordeiendommer kongeriket besitter, veitslejord, 4. giving av len av denne jorden, slik at de som fikk den kunne benytte den eller leie den ut.¹ I *Johan Fritzners ordbok* poengteres det at Veizla har seks betydninger:

Indrømmelse, Ydelse, 2. Overdra-gelse, 3. Understøttelse, Hjælp, 4. Gjæste-bud, 5. Underholdning, Beværtning som Øvrigheden havde ret til at kræve hos sine Undergivne, 6. Forlening af Em-bede eller Eiendele, som Kongen over-draget mod den Forpligtelse at yde ham veizla.²

Halvard Bjørkvik nevner at gjesting som begrep blir brukt i diplomaterialet fra senmiddelalderen, gjesting var en skikk av høy alder og nevnes i Håvamål, det var kun slik kongen kunne dra rundt i landet.³ I Norge betydde veitsla det samme som gjestning og Bjørkvik tolker begrepet slik: «gi, yte, samt holde gjestebud» 2. «Det føydale aspektet – altså veitslejord».⁴ Veitslene var en eldre og tradisjonsbundet ytelse som var frivillig, men ble mindre frivillige etter som tiden gikk og skikken ble innarbeidet.⁵ Den tidlige tidens kongedømme dro hele tiden omkring, og veitslene var essensielle om det kongens følge og hird skulle få hus over taket og mat i magen, det var kun slik kongen kunne dra rundt og regjere i det hele tatt.⁶

Lendmennene, de mektige menn som mottok veitslejord fra kongen, var pliktige til å ta imot ham og hans følge når de var på reise om han trengte deres hjelp og dette gjorde nok sitt til at kongen ga

---

1 Per Sveaas Andersen, *Samlingen av Norge og kristningen av landet: 800-1130*, Handbok i Norges historie Bind 2, Oslo, Bergen, Trømsø: Universitetsforlaget, 1977, s. 297.

2 [J. Fritzners ordbok](#) - søkeord: Veizla – 27.04.2016.

3 Halvard Bjørkvik, Birgitta Odén, Seppo Suvanto m.fl., *Gästning*, i Finn Hødnebø m.fl. (red.), i *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder: fra vikingtid til reformasjonstid*, bd. VI, Oslo: Gyldendal, 1961, s. 1-17.

4 Bjørkvik m.fl., *Gästning*, s. 11.

5 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 297.

6 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 295, 297.

bort jord, ikke bare fikk han politisk støtte slik, men også økonomisk støtte.⁷ Kongsgårdene var viktige arenaer for nyting og sikkert innsamling av veitslene også og det samme må det som Andersen kaller «veitslegårder» ha vært.⁸ Gjestebud var som vi har sett en betydning av veitsla og på disse gjestebudene kunne drikke og mat bli nytt, enten de nå var kommet inn ved å kreve ytelser av bondetegnene, slik kongen hadde rett til, og / eller var midler fra kongen eller stormenns egne gårder.⁹ Fra denne definisjonen av veitsler, skal nå samfunnet mer generelt kort bli behandlet og veitslene er også en del av det, det samme er reiskekongedømmet.

I «*Det Norrøne Samfunnet: Vikingen, kongen, erkebiskopen og bonden*» betegnes det norrøne samfunnet på 800-tallet som et «høvdingssamfunn».¹⁰ For å styrke sin posisjon i sine maktområder bandt høvdingene sine bønder til seg, med gaver og inviterte dem til gjestebud, de sterke alliansene ble opprettholdt ved de samme midlene.¹¹ Tidens politikk var kaotisk, høvdingdømmene kunne lett gå i oppløsning og med det også de vertikale politiske nettverkene deres, som vokste i styrke sammen med dem og krevde generøsitet og beskyttelse for opprettholdelse, konstant ekspansjon var knyttet til høvdingdømmenes overlevelse.¹² Den økonomiske basisen for høvdingenes makfundament var som for kongemakten deres gårder, høvdinggårdene var maktsentre med politiske maktfunksjoner, høvdingen hadde også hird, profesjonelle krigere, de måtte lønnes vel for sin tjeneste, men kunne hjelpe høvdingen å ta både territorier og ressurser.¹³

Mer horisontale vennskap ble inngått mellom høvdingene, ved hjelp av gaveutveksling og stifting av giftermål, de ble opprettholdt ved felles politikk og rådføring, dette skremte potensielle fiender og ledet til flere allianser for de allierte høvdingene, som viste seg som gode allierte.¹⁴ Disse båndene var ustabile, egen vinning var hovedsaken for høvdingene og om den allierte viste svakhet, trakk partneren seg ut.¹⁵ Kongene på sin side trengte personlige allianser til høvdingene, bøndernes ledere, om de skulle kontrollere landet, høvdingene ønsket seg gaver fra generøse herskere.¹⁶ Høvdingene ble forsøkt underordnet kongen ved gaveutveksling, men høvdingene motsatte seg dette og forsøkte i stede å øke sitt nettverk og makt via dem, dette var dobbelt problematisk da kongen også ønsket

7 Jon Vidar Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet, Vikingen, kongen, erkebiskopen og bonden*, Oslo: Pax Forlag, 2010, s. 87-90, 129-130; [J. Fritzners ordbok](#) - søkeord: Veizla – 19.04.2016.

8 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 294-297.

9 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 294-297; [J. Fritzners ordbok](#) - søkeord: Veizla – 19.04.2016.

10 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 18-34.

11 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 23-24.

12 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 23-26.

13 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 24-26. Resurser ble ikke tatt fra høvdingpatronens bondeklienter ved bruk av makt, da dette ville snu dem mot ham.

14 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 83.

15 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 83-84.

16 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90.

bøndenes støtte.¹⁷ Kongene prøvde via gaver å underordne høvdingene under seg, mens høvdingene på sin side ønsket å øke sin egen makt ved kongens gaver og trekke til seg flere støttespillere blant bøndene.¹⁸ Kongene og høvdingene hadde dermed motsatte interesser, kongene måtte forsøke som best de kunne å stifte personlige allianser med høvdingene og prøve å samle makten på egne hender, bøndene sto nærmere høvdingene enn kongen og i jakten på deres støtte sto kongen og høvdingene også mot hverandre.¹⁹

Gjestebud var også en kongelig arena for opprettholdelse og dannelse av stormannsallianser for kongene, slik beholdt de eller økte de sin makt i landskap.²⁰ Årmenn var driverne av kongsgårdene, de hjalp kongen i ressursinnkrevningen, men kongen måtte besøke gårdene og støtte opp om dem da deres sosiale status var lav, dette må ha blitt enda viktigere når de ble kongelige administratorer sent på 1000-tallet.²¹ Årmanen arrangerte nok fester for kongen, til de burde man be så mange stormenn man kunne, siden manglende invitasjon ble sett som en fornærmelse av stormenns politiske status og / eller et tegn på fiendskap.²² Gjestebudene forutsatte at man hadde betydelige midler på hendene og det kunne oppstå konflikt når kongen krevde veitsler fra bøndene, til tross for at dette var en gammel rett for kongene som de hadde etter å ha gjennomgått konungstekja.²³ Konflikter kunne bryte ut om krav fra kongen ble regnet som for store, dette kunne særlig forekomme i forbindelse med store følger og / eller vinterkvarter som forårsaket store kostnader for bøndene.²⁴

En konge som hadde sterk kontroll i en region og i samband med det et sterkt maktsenter der, kunne imidlertid ta seg større friheter når det gjaldt krevningen av veitsler og innkvartering for vinteren.²⁵ Kongene var i konstant dragning mellom diktomien tvang og frivillighet, altså skatt og gave, når det kom til innkrevningen av veitslene, det var dog sjelden enten eller, i noen tilfeller kunne tvang og de økte ytelsene det kunne gi være å foretrekke, mens i andre var frivillighet, forsvar av regionen og alliansepolitikk ovenfor lokale stormann å foretrekke.²⁶ Dette avhang igjen i stor grad på hvor sterkt kongen sto i regionen, om han sto svakt var bøndene uvillige til å gi ham ytelser, for kongene ble disse landskapene perifere og han måtte ha en stor hær for å beskytte seg, noe som igjen krevde

---

17 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90.

18 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90.

19 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90.

20 Hans Jacob Orning, *Festive governance, i Rituals, performatives, and political order in Northern Europe, c. 650 – 1350*, W. Jezierski, L. Hermanson, H. J. Orning m.fl. (red), Turnhout : Brepols, s. 175-208.

21 Orning, *Festive governance*, s. 197; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 129-130.

22 Orning, *Festive governance*, s. 196-199.

23 Orning, *Festive governance*, s. 199-201.

24 Orning, *Festive governance*, s. 199-201.

25 Orning, *Festive governance*, s. 200.

26 l.c.

større veitsler og økte striden.²⁷ Det var særlig mye problemer i krevning av veitsler om flere kongsemner krevde fra samme område, da støttet gjerne bøndene en av dem, for å lette sine tyngsler.²⁸ Ved holding av gjestebudene var det essensielt å ta forhåndsregler bl.a. med vakter og speidere, kun slik kunne man beskytte seg mot indre og ytre fiender under festlinghetene.²⁹

Ebbe Hertzberg skrev i 1893 artikkelen «*Lén og veizla i Norges sagatid*».³⁰ Her påpeker han at veitslene i norrøn tid var naturalytelser, som kongen brukte for å reise rundt i landet, det var ufordelaktig av denne grunn å få dem fraktet over lengre avstander.³¹ Skatteinnkreving gikk ifølge Hertzberg etter hvert fra stormenn med «len» og årmenn til årmenn og sendebud fra hirden, dette hang for ham sammen med mindre makt til jarler og lendmenn, da stormennene de fikk færre «len» og mindre status etter Olav Haraldssons tid.³² «Len» hadde aldri vært arvelige, «len» var lån fra kongen som ble betalt tilbake med skatt og tjeneste, «veizla» blir for Herzberg noe annet i forhold til kildene enne «len», da «veizla» som *veitslejord* ikke medførte skatteplikt, skattefritak fikk lendmennene for å holde «huskarler» for kongen.³³

Hertzberg mener at «føydalsystemet» ikke hadde samme gjennomslag i den norske «tidlige stats» utvikling, som på kontinentet, i Norge ble «lensystemet» svekket fra vikingtiden til høymiddelalderen og gjaldt kun båndet mellom konge og «lenstyrer» lokalt, den «nasjonale» veizla forsvinner ifølge ham etter at lendmann sluttet å være en tittel i 1308.³⁴ For Herzberg hadde utviklingen i Norge et nordisk utspring og ledet til at «tidlige embeter» ble utviklet: «skattekonge», «skattejarl» og «sysselmenn».³⁵ Etter som tiden gikk ble stormenns selvstendige styre redusert, «embetet» ble til og med det kom oppbørser i fokus, «len» henspilte nå mer på de økonomiske fordringene i distriktet, og ikke distriktet.³⁶ Med kongenes økende «immobilitet» forsvant årmennene, da kongene ikke hadde behov for å tå veitsle på kongsgårdene i så stor utstrekning som

---

27 Orning, *Festive governance*, s. 200-201.

28 Orning, *Festive governance*, s. 200-201.

29 Orning, *Festive governance*, s. 201-202.

30 Hertzberg, Ebbe, *Lén og veizla i Norges sagatid*, i *Germanistische Abhandlungen zum LXX.*

Geburtstag Konrad von Maurers, Göttingen: 1893, s. 285-331. Hertzberg har et foreldet syn på historisk forskning, men i en viss grad kommer han med viktig informasjon i sin artikkel, selv om den i for stor grad lener seg på sagaene som *beretning* og forutsetter at vi kan skimte en *historisk utvikling* i sagaene. At den senere høymiddelalderen med sin leidangsskatt var ulik tiden før er klart, men det er begrenset hva man kan si om dette på bakgrunn av kongesagene fra første halvdel av 1200-tallet, da utviklingen ennå ikke var kommet så langt da.

31 Hertzberg, *Lén og veizla*, s. 294-296.

32 Hertzberg, *Lén og veizla*, s. 296-299.

33 Hertzberg, *Lén og veizla*, s. 299-303, 312-320, 327.

34 Hertzberg, *Lén og veizla*, s. 329.

35 Hertzberg, *Lén og veizla*, s. 327-328.

36 Hertzberg, *Lén og veizla*, s. 327-328.

før, lendmennene ble for det meste utslettet under borgkrigstiden.³⁷ Hendelsesforløpet var med å lede til at sysselmenn av høy ætt ble kongens representanter i distriktene, i sine sysler hadde de dog et mindre politisk spillerom enn sine forgjengere.³⁸

De forskere som på 1900-tallet drøftet det eldste kongsgodset mest inngående er ifølge Sveaas henholdsvis; Asgaut Steinnes, Andreas Holmsen og Halvard Bjørvik.³⁹ Steinnes forsøkte å avdekke de eldste kongsgårdene og et tidlig veitslesystem som var knyttet til disse i sørvest-Norge i artikkelen «*Utskyld*» og i boken «*Husebyar*».⁴⁰ De tre sentrale begreper i Steinnes teori er «*utskyld*», «*Ull-kultus*» og «*huseby*», disse prøver han å knytte til et rike på 800-tallet mellom Boknafjorden og Tromøya.⁴¹ Steinnes poengterer at utskyld på 1600-tallet var en årlig avgift til kronen, betalt av snaut 80 gårder mellom Vats i Ryflyke til Fjære i Aust-Agder og at utskyld *kun* var kjent her i Norge, samt at «*utskyldgårdene*» stort sett var storgårder.⁴² Steinnes mener utskyld i eldre tid var en kostytelse fra gårdene til småkongen, som lå ved gamle ferdselsveier, kanskje på 1000-tallet kom så «*utskyld-avgiften*» som erstattet den eldre ytelsen.⁴³

I Sørvest-Norge finner Steinnes seks stednavn han antar er kombinert med gudenavnet til «reise-guden» *Ullr*, fire av seks er gårdsnavn han mener var forsyningsstasjoner i samband med et veitslesystem, to andre er øynavn nær kysten, «*Ullstedene*» blir dermed sentre innenfor veitslesystemet og Steinnes mener «*Ull-kultus*» inspirerte flest stedsnavn mellom 600-850.⁴⁴ Steinnes bruker sagamateriale og irske annaler og hevder at ordningen var «oppfunnet» før Harald Hårfagre samlet sitt rike og at verken Harald eller hans jarl kan ha innført det.⁴⁵ Húsabýr eller Húsabær er et gårdsnavn som finnes i både Norden og på Orkenøyene, býr/bær har fire betydninger på norrønt: 1. hus som finnes på en gård. 2. sted med en gård («enbølt»). 3. sted med flere gårder («flerbølt», «grend») 4. en tidlig by («kaupang»)⁴⁶ I Sverige og Danmark tyder by, «landsby», Oluf Rygh mente huseby i Norge betydde: «stor gård med mange og gode hus», i Sverige finnes cirka 70 husebynavn, i Norge 45 (tre-fire på Orknøyene) og i Danmark finnes 8.⁴⁷

---

37 Hertzberg, *Lén og veizla*, s. 327-328.

38 Hertzberg, *Lén og veizla*, s. 327-328.

39 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 296.

40 l.c.

41 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 62.

42 Andersen, *Samlingen av Norge* *cit.*, s. 62-63.

43 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 63. I svensk høymiddelalder betød utskyld dessuten skatt / avgift ifølge Steinnes.

44 l.c.

45 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 63. Denne argumentasjonsrekken mener Andersen er «særlig svak», da den i [for] stor grad lener seg på det «tradisjonelle kildematerialet»

46 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 64.

47 l.c.

I dansk og svensk forskning antas det at husebygårder var administrasjonssentre som ytte veitsler til kongen, der satt også kongelige tjenestemenn med oppebørsselfunksjoner.⁴⁸ I Sverige finnes gårdene helst i Uppland og i forskningen ses de som en del av krongodsadministrasjonen der, de kan være fra 600- og 700-årene, Steinnes er enig i dateringen på bakgrunn av en sammenligning mellom Ullsteder og husebygårder der og finner topografiske bånd mellom de.⁴⁹ Steinnes hevder at svearne spredde Ull-kultus og husebyer fra Uppsala til resten av Sverige, og til Norge og Danmark.⁵⁰ Andersen avviser at Steinnes kan tidfeste sitt sørvestnorske rike til 850 pga. hans kildemateriale, Andersen mener også at Steinnes ikke har nok bevis for sin teori om utskyld-skatten eksisterte i Norge, eller at den ble innført som en omgjørelse av en eldre skatt.⁵¹ Andersen poengterer likevel at Steinnes undersøkelser har indikert at Huseby-gårder i Norge i eldre tid kan ha vært administrative og at de tre gårdene Steinnes finner i «utskyldriket» kan ha eksistert før Hafsfordslaget og inspirert Harald Hårfagre til utvikle sitt eget veitslesystem lenger nord.⁵²

I «*Østfolds Historie bind 1: Øst for Folden*», presenterer de tre forskerne Steinnes teori om spredningen av husbynavn av ynglingætten fra Vingulmork, til Opplandene og Vestfold, og nevner også hans tese om et «husebyrike» øst for oslofjorden, hvor det fantes mange husebygårder som ligger i passe avstand fra hverandre til bruk som veitslegårder i en «reisekonges» kongegjerning.⁵³ De tre forskerne tviler på at sagamaterialet er et godt kildegrunnlag, grunnet usikkerhet knyttet til retrospektive metode er de også tvilende til at husebygårdene var kongsgårder, de er heller ikke enige i at husebygårder på Nedre Romerike ligger strategisk godt plassert og påpeker at gårdsnavnet «huseby» vanskelig kan dateres med sikkerhet.⁵⁴ Husebygårdene i seg selv kan være gamle og ser ut til å ha vært storgårder, men omdøpingen som Steinnes mener henger sammen med den administrative rollen de fikk, kan ha forekommet lenge lenge etter det Steinnes trodde og muligens var det andre enn svearne som sto bak.⁵⁵ I Daneveldet under 700- og starten av 800-tallet, under rikssamlingen i forlengelsen av konfiskasjoner eller en gang mellom 1000-1100 i forbindelse med bygging av kirker og skapelsen av kirkesogn anføres alle som forslag for husebygårdenes etablering i Norge.⁵⁶ De tre forskerne mener likevel at Tune med Rolvsøy, som ligger innenfor Steinnes tenkte

---

48 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 64. I Danmark og Sverige har forskerne kilder til dette, ulikt i Norge.

49 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 64. Ellers i Sverige finner Steinnes kommunikasjonsmessige bånd til husebyene.

50 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 64. I Norge ble institusjonene ifølge Steinnes mest spredd av ynglingætta.

51 l.c.

52 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 64-65.

53 Ellen Anne Pedersen, Frans-Arne Stylegar og Per G. Norseng, *Østfolds historie bd. 1: Øst for Folden*, Østfold Fylkeskommune, 2003, s. 413-414. Husebygårder utenfor det tenkte Vingulmork-riket på Østlandet anså Steines som levninger etter ynglingenes erobningsferd fra Øst- til Vestlandet i Norge.

54 Pedersen m.fl., *Østfolds historie*, s. 415.

55 Pedersen m.fl., *Østfolds historie*, s. 415-417.

56 Pedersen m.fl., *Østfolds historie*, s. 415-417.

«husebyrike», trolig var et maktsentrum i starten av norsk jernalder og muligens senere også.⁵⁷

Atle Steinar Langekiehl tror husbyene i Uppland først ble skapt omkring 750, i forbindelse med at sveaveldet ekspanderte, han synes det er merkelig at Steinnes ikke kom til samme konklusjon da han også må ha kjent til Adolf Schücks tidfesting som Langekiehl støtter.⁵⁸ Langekiehl mener husebysystemet ble tatt i bruk ca. 800 under Olav Geirstad-alv, han er enig med Steinnes i at den norske delen av yngling-ætten nok inspirert av systemet i Vingulmark, men ulikt Steinnes tror han Harald Hårfagre skipet husebyer i forbindelse med sitt erobringsverk etter 850.⁵⁹ Langekiehl avviser Christer Westerdahls og Frans-Arne Stylegars teori om at husebysystemet har en dansk opprinnelse og ble etablert i første halvdel i 1000-tallet under Olav Haraldsson, under påvirkning av Olav Skattekonge, som selv ble påvirket av Danmark.⁶⁰ Langekiehls mener det finnes kildebevis for at husebyer fantes i Norge på 900-tallet, han kritiserer Westerdahl og Stylegar for å ikke ha undersøkt husebyene i Sverige og Norge, hvor de sto sterkest, grundig nok, i stedet for at de to Olav-ene fikk inspirasjon fra Danmark mener Langekiehl Harald Blåtann kan ha fått inspirasjon til sine husebyer fra Sverige og Norge.⁶¹ Husebyene ble slik en del av det danske kongedømmets tidlige administrasjon i en ekspansiv periode og hjalp til i konsolideringen av riket.⁶²

Langekiehl mener at Ull-kultusen og Ull-navn på gårder ikke kan ha spredd seg i tospann slik Steinnes mente, kultusen mener han var viktig tidligere enn Steinnes mente og mindre viktig i vikingtiden og Ull-navn forekommer sjelden uten etter 750, noe som fra Langekiehls ståsted umuliggjør samtidig diffusjon med Ull-kult og Ull-navn, som ifølge ham ble spredd av svearne på 600-tallet.⁶³ Jens A.R. Gjerløw ga i 1988 Steinnes særlig sterk kritikk, Gjerløw sannsynliggjorde nemlig ved hjelp av diplommateriale at utskylden ikke var en konvertering av en veitsleavgift, men en kirkelig avgift som ble betalt til biskop og domkirke, kongelig utskyld skyldes igjen overtagelse av kirkens jordavgift.⁶⁴ Som Langekiehl påpeker usannsynliggjør Gjerløws argumentasjon både Steinnes utskyld og riket han mente tok i bruk denne i tidlig vikingtid, han mener at Steinnes til tross for sitt flotte arbeide var for partisk til egne teorier og ignorerte ting som talte imot de.⁶⁵

---

57 Pedersen m.fl., *Østfolds historie*, s. 418-421. Dette trenger selvfølgelig ikke å bety at et større rike eksisterte rundt dette, som Steinnes mener.

58 Atle Steinar Langekiehl, *De nordiske husebyenes kronologi og Ull-navnene*, i *Collegium medievale* bd. 18, Oslo: Collegium medievale, 2005, s. 36-85.

59 Atle Steinar Langekiehl, *De nordiske husebyenes*, s. 42-44.

60 Atle Steinar Langekiehl, *De nordiske husebyenes*, s. 45-49.

61 Atle Steinar Langekiehl, *De nordiske husebyenes*, s. 45-49, 68-76. Langekiehl er ikke enig med Steinnes i at et svensk rike i Danmark grunnla husebyer der og viser til moderne forskning.

62 Atle Steinar Langekiehl, *De nordiske husebyenes*, s. 68-76.

63 Langekiehl, *De nordiske husebyenes*, s. 54-61, 64-65.

64 Langekiehl, *De nordiske husebyenes*, s. 64.

65 Langekiehl, *De nordiske husebyenes*, s. 64, 66-68.

Christer Westerdahl og Frans-Arne Stylegar legger i sin artikkel «*Husebyene i Norden*» vekt på at de anser at de kongelige administrasjonsgårdene er et skandinavisk fenomen fra tidlig middelalder, knyttet til rikssamlingsprosessen og med opphav i Danmark.⁶⁶ 130 gårder og landbyer bærer navnet Huseby eller et likt ett, 66 i Sverige, hvor 25 er i Uppland, i Norge 54, de fleste i de sørlige delene av Østlandet og i Trøndelag, åtte i Danmark, to i Schleswig-Holsteint og fire på Orknøyene.⁶⁷

Westerdahl og Stylegar tar inspirasjon fra Thomas Lindkvist teorier om utviklingen i Sverige i vikingtid og middelalderen, de mener at «plyndringsøkonomi» vil være mest tydelig i områder som sent ble konsolidert av de fremvoksende rikskongedømmene i vikingtid og tidlig middelalder, mens de tenker seg at områder som ble tidlig knyttet til rikskongedømmene i større grad er knyttet til en «skatteøkonomi» basert på intern tilegnelse.⁶⁸

De knytter på denne måten «regionalisering» til «rikssamling» og slik ønsker de å behandle de kongelige administrasjonsgårdene Husebyene, som de ser som en del av den interne tilegnelsen, konfiskert av kongemakten fra stormenn under rikssamlingen og gjort til krongods.⁶⁹ Husebyene fylte ulike behov for kongemakten, de kunne være steder for lagring av krigsmateriell, innkalling og samling av leidangsstyrker, og de kan også ha gitt underhold og opphold til kongen og hans følge, samt friske hester og båter etc.⁷⁰ I Danmark ligger Husebyene i et kjerneområdet for de danske kongene, Jylland og Jelling, mens det motsatte er tilfellet i Norge og Sverige, Westerdahl og Stylegar tidfester dem til 1000-årene og pga. den hjelp den danske kongemakten da kunne få fra kirkens administrasjon i drifvingen av dem, fra Danmark spredde så Huseby-systemet seg, muligens raskt.⁷¹

Når det gjelder Norge setter Westerdahl og Stylegar Husebyene i direkte tilknytting til funksjonene jeg tidligere omtalte, noen ligger på Vestlandet, men de fleste ligger i Trøndelag og på Østlandet, ved hjelp av sine lendmenn og Husebyene ser de to forskerne for seg at rikskongene kunne kontrollere «Nordveien» og også Trøndelag og Østlandet mot «regionale opprørere».⁷² I Sverige mener de to forskerne at grunnen til at de fleste Husebyene ligger i Uppland er at der var den kongelige kontrollen svak, ulikt i Västergötland der veitsler tidlig ble etablert med bo-gårdene,

---

66 Christer Westerdahl og Frans Arne Stylegar, *Husebyene i Norden*, i Ellen Høigård Hofseth m.fl. (red.), *Viking, norsk arkeologisk årbok* bd. LXVII, Oslo: Norsk arkeologisk selskap, 2004, s. 101-138. Ifølge de to forskerne er sporene av Husebyene i dag helst å finne i Sverige og Norge.

67 Westerdahl og Stylegar, *Husebyene i Norden*, s. 101. De to forskerne mener det har vært langt flere, men at disse ikke er kjente innen forskningen.

68 Westerdahl og Stylegar, *Husebyene i Norden*, s. 103-105.

69 Westerdahl og Stylegar, *Husebyene i Norden*, s. 105.

70 Westerdahl og Stylegar, *Husebyene i Norden*, s. 112-113.

71 Westerdahl og Stylegar, *Husebyene i Norden*, s. 114-116.

72 Westerdahl og Stylegar, *Husebyene i Norden*, s. 117.

Husebyene ble altså lagt her for å styrke kongens makt i regionen.⁷³ Westerdahl og Stylegar mener at Husebyene i Norge og i Sverige er nok et indisium for at samlingen av begge rikene ble startet av småkonger i Vest.⁷⁴ Rundt år 1100 hevder de to forskerne at Huseby-systemet ble avsluttet i alle de skandinaviske rikene, men Husebyene hadde før det vært viktige politisk-administrative organer for rikskongedømmene i Skandinavia.⁷⁵

Frode Iversen skrev i 2009 artikkelen «*The beauty of Bona Regalia and the growth of supra-regional powers in Scandinavia*».⁷⁶ I denne artikkelen la han vekt på at krongods – *bona regalia* – var svært viktig for å forstå hvordan kongedømmene i Nord-Europa utviklet seg i norrøn tid.⁷⁷ *Bona regalia* stå i motsats til *bona patriomalia* – kongens egne ættegods – eller ættegårder.⁷⁸ De to typene gods var vidt spredt i Nord-Europas kongedømmer og Iversens hypotese var at det var i samband med krongodset kongemakten festet sitt grep over erobrede landskap.⁷⁹ Iversen mener at *bona regalia* som institusjoner i det tidlige kongedømmet og knyttet til tingene var vanskelige for ikke-kongelige stormenn å få hendene på, ved kongevalg av et gyldig kongsemne fikk kongen så lov til å bruke kongsgårdene, som var viktig i tidlig statsbygging.⁸⁰ Iversen poengter at de to typene gods ser ut til å ha ligget i forskjellige områder, *bona regalia* lå ikke i kongens «kjerneområde», sammen med hans *bona patriomalia*, det lå i det Iversen kaller «*semi-periferien*» og «*periferien*».⁸¹ I kjerneområdene har kongene direkte makt, mens i «*semi-periferien*» og «*periferien*» har kongene indirekte makt via allianser og «kongelige tjenestemenn».⁸²

Som andre forskere legger Iversen vekt på betydningen av fysiske maktinstitusjoner for at kongene skulle kunne feste sitt grep i regioner, han deler *bona regalia*-gårder i to grupper; gårder som har standardiserte navn, og gårder uten dette.⁸³ *Kingston*-gårdene i England i middelalderen, *Königshofen* i Tyskland og *Husebyene* i Skandinavia hadde standardiserte navn, de kan ha fått disse

---

73 Westerdahl og Stylegar, *Husebyene i Norden*, s. 120.

74 Westerdahl og Stylegar, *Husebyene i Norden*, s.125.

75 Westerdahl og Stylegar, *Husebyene i Norden*, s. 127.

76 Frode Iversen, *The beauty of Bona Regalia and the growth of supra-regional Powers in Scandinavia*, i *Viking settelements and viking society*, papers from the proceedings of the sixteenth viking congress, Svavar Sigmundsson m.fl. (red), University of Iceland press, 2009, 225-244.

77 l.c.

78 l.c.

79 l.c.

80 Iversen, *The beauty of*, s. 225-226.

81 Iversen, *The beauty of*, s. 226, 229. Iversen bruker begrepet «dynastic core area», jeg bruker «kjerneområde» om samme. «Periferien» og «semi-periferien» er mine oversettelser fra Iversens engelske «semi-peripheries» og «peripheries».

82 Iversen, *The beauty of*, s. 229. «Kongelige tjenestemenn» kan være alt fra årsmenn til lendmann og de senere sysselmenn i Norge og spriket mellom de forskjellige menn innenfor denne gruppen varierte jo utenfor Norge også.

83 Iversen, *The beauty of*, s. 227.

som en del av institusjonaliseringsprosessen.⁸⁴ *Bo*-gårdene i Västergötland, *Uppsala öd* i Norrland er også i noen grad standardiserte.⁸⁵ *Farm of one night*-gårdene i England og *kungalev*-gårdene i Danmark hadde ikke standardiserte navn, og det gjaldt også Asgaut Steinnes påståtte *Utskyld*-gårder på 900- og 1000-tallet på Sørvestlandet i Norge.⁸⁶ Iversen mener *veitslejord*, som er del av *bona regalia* i Norge, kan avdekkes ved å se på hvor lendmennene satt før 1300-tallet, han avviser Halvard Bjørviks påstand om at *bona regalia* i Norge ikke var adskilt fra *bona patriomonalia* før 1300-tallet.⁸⁷

Iversen legger vekt på at *bona regalia* og *bona patriomonalia* var adskilt både i Skandinavia, i England og i Tyskland i middelalderen.⁸⁸ Iversen poengterer at det er usikkert hvor mye vikingtidens skandinaviske konger kunne få ut forskjellige landskaper, han tolker Ebbe Hertzberg i den retning at «len» i Norge ofte ble gitt i områder som var «semi-perifere» eller «perifere» for kongen.⁸⁹ Iversen stadfester at kongen fikk mye fra «lenene» og siterer Halvard Bjørviks utregninger om at kongens inntektgrunnlag på 1400- og 1500-tallet da skatt og bøter utgjorde nesten 80% av det, mens landskyld fra land eid av kongen utgjorde 12%, før 1400-tallet skal kongens skatt og bøter ha utgjort mindre, 65% av all hans inntekter ifølge Bjørvik.⁹⁰

Iversen støtter seg på Thomas Lindkvists hypotese om at Vest-Sverige og Øst-Sverige hadde forskjellige skatter i høymiddelalderen, i vest individuelle og utsprunget av kongens rett til *gengärd* (gjestubud) og *allmänningöret* (skatt), mens de var kollektive i øst, dette mener han henger sammen med at kongemakten sto svakt i øst, der det var mange Husebyer.⁹¹ Uppsala ble siden omgjort til *Uppsala öd*, som var *bona regalia*, og den nøye måten dette området i Øst-Sverige ble organisert og reorganisert på, da og senere, tyder på en erobring av et øst-svensk rike av et vest-svensk kongedømme i vekst.⁹² For Norges del finner Iversen at *bona regalia* nok ligger i Trøndelag og i Viken, som også var områder der rikssamling fant sted, i Trøndelag tidlig på 1000-tallet og på Østlandet senere i samme århundre, i begge disse områdene finner man mange mulige *bona regalia*-gårder.⁹³ I Viken på Østlandet lå *Huseby*-gårder, som kan ha vært *bona regalia*, og lendmannsgårder,

---

84 l.c.

85 l.c.

86 l.c.

87 Iversen, *The beauty of*, s. 228.

88 Iversen, *The beauty of*, s. 228-229.

89 Iversen, *The beauty of*, s. 230-231.

90 Iversen, *The beauty of*, s. 231.

91 Iversen, *The beauty of*, s. 234-238.

92 Iversen, *The beauty of*, s. 234-238.

93 Iversen, *The beauty of*, s. 238.

langs viktige handels- og ferdselårer.⁹⁴ For Iversen blir utviklingen i Skandinavia en der småkongedømmer først hadde direkte makt i sine «kjerneområder» og rett til veitsler i «semi-periferen» og på det Andersen kaller «veitslegårder», som siden ifølge Iversen ble *bona regalia*.⁹⁵

På kontinentet på 800- og 900-tallet trengte man i takt med kongedømmenes ekspansjon et mer stabilt maktgrunnlag, særlig i «semi-periferen» og «periferen», i disse områdene støttet kongen seg på stormenn og kirken, de to typene «perifere» områder ble mer betydningsfulle og gjort til «len» og «jarledømmer», i Skandinavia var det en tett forbindelse til *Huseby*-gårdene.⁹⁶ Høvdinger lokalt hadde indirekte oppsyn med områdene, og kanskje var tingene en del av prosessen også, i områdene ble skatt og gods som kongen hadde krav på oppbevart på gårder som kunne holde mengden av varer og kongen trengte bifall fra tingene for å nyttiggjøre seg av *bona regalia*-gårdene som fantes i disse områdene.⁹⁷ Bønder i de forskjellige regionene ønsket prosessen velkommen, siden kongen kunne beskytte dem og opprettholde lovene, gjennom samarbeid mellom kongemakt, jarlemakt og tingene utviklet kongemakten i ulike deler av Skandinavia seg i tiden 800-1100, og Iversen stadfester at *bona regalia*-gårdene var essensiell for utviklingen av de skandinaviske kongedømmene.⁹⁸

Andreas Holmsen og Halvard Bjørvik forsøkte å avdekke kronens totale eldre jordegods, og omfanget av dette under rikssamlingen, - til dette benyttet de skaldekvad, lover og sagaer, de benyttet også retrospektiv metode i tilknytning til landskyldmateriale / diplomer hentet fra høy- og senmiddelalderen.⁹⁹ Holmsen har systematisert materialet og fant det kirkelige jordegodset særlig viktig, da han trodde mye av dette stammet fra kongelige overdragelser, Bjørkvik mente at kirkens jordegods ga kirken 41% av den samlede jordbruksavkastning i Norge.¹⁰⁰ Holmsen og Bjørkvik mente kongemakten hadde så mye jord å donere til kirken, fordi den under rikssamlingen, men også senere, konfiskerte mye jord - stormenn som satte seg mot kongemakten fikk ved kongens seier sitt jordegods konfiskert og slik ble kongens jordegods spredt utover landet.¹⁰¹

Konfiskasjon og donasjon er hovedbegreper i tilknytning til Holmsens og Bjørkviks teori om samspillet mellom senmiddelalderens kirkelige gods og den tidlig middelalders kongelige gods - deres teorier er bygget på enkle metodiske basisprinsipp og er helst brukelige på yngre kirkegods

---

94 Iversen, *The beauty of*, s. 239-240.

95 Iversen, *The beauty of*, s. 241.

96 l.c.

97 l.c.

98 l.c.

99 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 296.

100 l.c.

101 l.c.

ifølge Sveaas.¹⁰² «1. Store gårder som i helhet overdras til kirken kommer vanligvis fra menn med mye gods - og da i stor grad fra kongen. 2. Mindre jorddeler i kirkens eie kommer vanligvis fra bøndene til bøte- og avgiftsbetaling, for å sikre lån, eller til sjelegave.» (Holmsen 1941).¹⁰³ Etter hvert er den retrospektive metodens muligheter blitt dratt i tvil også av Holmsen og Bjørkvik, Bjørkvik mener det er vanskelig å skille kirkelig gods kirken kjøpte eller fikk fra private, fra det «originale» kirkegodset, Holmsen har trukket det første basisprinsippets gyldighet i tvil, både i enkelttilfeller og rent allment.¹⁰⁴

Reisekongedømmet i Tyskland på 900- og 1000-tallet har John W. Bernhardt tatt nøye opp, i sin bok *Itinerant kingship and royal monasteries in early medieval Germany, c. 936-1075*.¹⁰⁵ I sin behandling av reisekongedømmets forhold til kirkelige institusjoner som sto under kongelig beskyttelse skriver Bernhardt mye om *servitium regis*, som var en skatt disse kirkelige institusjonene måtte betale i motpart for sitt gode forhold til kongen.¹⁰⁶ Skatten var veldig viktig for ottoner- og salierkongene, pga. de store landene og sosio-politiske systemene disse dynastiene rådde over måtte de reise rundt og regjere, de trengte mat, opphold og andre nødvendigheter og det fikk de fra klostre langs reiseruten, som var kongelige maktsentre og holdt veiene ved like.¹⁰⁷

Reisekongedømmet som institusjon var knyttet til før-moderne samfunn og var vanlig i Europa på middelalderen, samfunnene var vanligvis naturaløkonomier med bondedominans, styrt av krigere klaner eller dynastier og personlig makt og føydale relasjoner var grunnlag for maktutøvelse, kongene i samfunnene ble oppfattet som spesielle og hellige og det skrevne ord spilte liten rolle i styringen.¹⁰⁸ Reisekongene dro konstant omkring i rikene for å holde personlig bånd og makten som bygde på de ved like, de hadde støttespiller med seg, deltok i ritualer, ga gaver titler og dommer, og slåss mot rivaler og beskyttet riket, herskeren var det viktigste leddet i makten – selve maktsenteret og ved sin reising styrte han.¹⁰⁹

Reisekongedømmet varierte i praksis, noen riker hadde permanente hovedsteder der herskerne alltid begynte og sluttet reisene, andre hadde mindre permanente maktsentre som ble mye brukt, blant

---

102 l.c.

103 Holmsen 1941, sitert i Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 296.

104 l.c.

105 John W. Bernhardt, *Itinerant kingship and royal monasteries in early medieval Germany, c. 936-1075*, Cambridge University press, 1993, s. 1.

106 l.c.

107 l.c.

108 Bernhardt, *Itinerant kingship and*, s. 46.

109 l.c.

annet vinterstid – i forbindelse med herskergjerningen, i noen samfunn dro herskerfølget omkring hele tiden, men det fantes vanligvis maktsentre i disse rikene også, da noen steder ble ofte gjestet, dog vanligvis i kort tid.¹¹⁰ Systemet i Tyskland var et som hadde blitt videreutviklet fra merovingerne og særlig karolingerne, kongelige kirkelige institusjoner og særlig de høygeistlige tilknyttet dem fikk økte økonomiske rettigheter, domsmakt og politisk makt og jord fra ottonerne og salierne, til gjengjeld styrket de deres makt.¹¹¹ Konger av de to dynastiene dro mye omkring i politisk øyemed, de brukte omkring halvparten av sin tid på tronen til dette med lengre opphold på sjelden mer enn dager eller uker, kun slik kunne de møte stormenn, gi dom til de illojale blant dem og belønning til de lojale og kjempete mot fiender.¹¹²

Kongene brukte praksisen Umridd når de ble kronet, dette var en hyllingsferd der kongen fikk støtte fra regionale adelsting og overtok kronens rettigheter og eiendommer, reisen beviste at kongene var mektige og hadde guds nåde, deres reise viste hvor stort rike de satt med og forente dette under dem.¹¹³ Reiser ble planlagt nøye pga. store kongefølger, opphold og nødvendigheter måtte man få fra kirkelige eiendommer tilknyttet kongen, samt fra krongods og slekts-eiendommer, om man ikke kunne få ressurser et sted kunne man ikke dra dit, dermed sto kongen sterkt politisk der han sto sterkt økonomisk og *vice versa*.¹¹⁴ Omvendt sto kongen svakt i områder han ikke besøkte og her kunne eiendommer og rettigheter overtas av stormenn, siden kongens makt var personlig, områdene som ble besøkt ofte var dermed maktsentre, regioner som ble besøkt sjelden ble perifere, maktsenteret for ottonerne og salierne var derfor helst Sachsen, her var de mest og styrte grundigst og mest institusjonelt.¹¹⁵ I maktområder som Sachsen ble de kongelige klostrene besøkt oftest og fikk mest økonomisk og judisiell støtte, det var viktig for kongene at de kirkelige institusjonene her var velstående, lojale og politisk mektige, da de var en del av det institusjonsnettverket som gjorde et område til et kjerneområde for kongene.¹¹⁶

Robert Bartlett har skrevet om konger i England i middelalderen, der reiste konger og stormenn mye rundt, de hadde eiendommer overalt og dro rundt for å styre landet og delta i festligheter og ritualer, Johan av Englands følge tilbrakte i snitt kun et par dager på hvert sted de var.¹¹⁷ For å kunne

110 Bernhardt, *Itinerant kingship and*, s. 47.

111 Bernhardt, *Itinerant kingship and*, s. 28-35, 50-51. Personlige bånd ble også slik stiftet og opprettholdt mellom de herskerne og de høygeistlige.

112 Bernhardt, *Itinerant kingship and*, s. 48, 51

113 Bernhardt, *Itinerant kingship and*, s. 46-47.

114 Bernhardt, *Itinerant kingship and*, s. 47-70.

115 Bernhardt, *Itinerant kingship and*, s. 47-70.

116 Bernhardt, *Itinerant kingship and*, s. 70.

117 Robert Bartlett, *England under the Norman and Angevin kings: 1075-1225*, Oxford: Oxford university press, 2002, s. 133.

frakte sitt løsøre omkring hadde kongen mange pakkhester og vogner til å flytte alt fra kjøkkenutstyret til sine senger med og stormannsfølgene som dro rundt var et syn for øye for lokale innbyggere som anså deres reise gjennom landet for å være store begivenheter, et inntrykk stormennene gjorde sitt beste for å styrke.¹¹⁸ Norman- og Angevinkongene dro når de var i England for det meste rundt i et avgrenset område bestående av landet mellom Thames-dalen, Hampshire og de nærmeste områdene, Nord-England, Øst-Anglia, Sørvest-England og Sørøst-England bortsett fra London var alle lite besøkt i forhold.¹¹⁹ Pga. alt utstyret de hadde med seg kunne kongenes følger kun reise mellom 19 og 24 kilometer per dag, de måtte dermed stopp ofte, foretrekksvis i et kongelig slott eller herskapshus, siden man kun dro til steder hvor man kunne få mat og hus over taket til det store følget og kongene sjelden brukte telt.¹²⁰ Stormenn ønsket derfor å skape et godskompleks i de områdene de var mye i slik at de enklere kunne dra rundt, Englands konger hadde 20 eller 30 oppholdssteder foruten sine slott og brukte mye på å sette de i stand, ofte var disse nær kongelige skoger da kongene elsket jakt.¹²¹

Mat ble ofte fraktet til kongene i stedet for at kongene dro til maten og på slutten av 1100-tallet var det normalt at kongen fikk penger fra sine jordeiendommer som ytelse og ikke naturalia.¹²² Etter hvert reiste konge- og stormannsfølgene mindre rundt, etter som tettsteder sprang opp og handel og penger også utviklet seg, i takt med denne utviklingen ble den kongelige administrasjonen også etter hvert mer stedbunden.¹²³ Grunnen til at konger og andre stormenn reiste omkring i landet før dette var dog ikke at det var umulig for dem å sitte i ro, grunnen var at de foretrakk å reise.¹²⁴ Ved reisingen kunne de finne gode jaktmarker, gjeste ledere som sto under dem i hierarkiet og sørge for at de utførte sin tjeneste på en god måte, knytte og styrke bånd til lokale stormenn og geistlige, vise seg frem for allmuen og løse sine gjøremål lokalt kvikkere.¹²⁵

Kongenes bestrebelser med å konsolidere og ekspandere sitt rike innebar store kostnader, enten det gjaldt mer politiske utgifter som arrangering av gjestebud eller mer militære som bygging av langskip, kongsgårdene var maktsentrene i landskapene kongene styrte eller forsøkte å styre, de var grunnmuren i den kongelige økonomien, drevet av kongetjenerne årmenne og var som tidligere

---

118 Bartlett, *England under the*, s. 134-135.

119 Bartlett, *England under the*, s. 135.

120 Bartlett, *England under the*, s. 136.

121 Bartlett, *England under the*, s. 136-139.

122 Bartlett, *England under the*, s. 141-142.

123 Bartlett, *England under the*, s. 142-143.

124 Bartlett, *England under the*, s. 142-143.

125 Bartlett, *England under the*, s. 142-143.

nevnt sentra for innsamlede veitsler fra det lokale området.¹²⁶ Reisekongedømmet ble praktisert ikke bare for å utnytte alt det materielle kongen kunne få på hendene og unngå å overskatte visse landskaper, det ble også praktisert slik at kongen kunne føre tilsyn med sine kongetjenere: årmenn, lendmenn og siden sysselmenn osv., stifte kjennskap med landskapene og deres materielle særegenheter, sveise sitt kongefølge sammen til en lojal enhet av kongsvenner, og for å gi fiender et syn av hva som kunne vente dem om de utfordret kongen politisk.¹²⁷ Den konstante reisingen var kort sagt alfa og omega i vikingtidens og middelalderens Norge for kongemaktens politiske virke og det samme var tilfellet ellers i Europa også.¹²⁸

1.3 Kilder

Jeg kan verken norrønt eller islandsk og har derfor valgt å bruke norske utgaver av sagaverkene *Morkinskinna*,¹²⁹ *Fagerskinna*¹³⁰ og *Heimskringla*¹³¹ som primærkilder og levninger til forfatterens samtid. Disse tre sagaene er alle fra høymiddelalderen og har vært mye debattert i forskingen, *Heimskringla* er den kilden som har mest stoff om de fire kongene hvis veitsler jeg har valgt å behandle ut kildene, *Morkinskinna* er nest lengst, men dekker kun Harald Hardråde, selv om det finnes mye stoff om ham, *Fagerskinna* er generelt kort og gir lite, spesielt siden jeg kun skal ta for meg fire konger.

Morkinskinna er den eldste større oversikts sagaen om norrøne konger, sagaen behandler perioden 1030-1157, sagaene som kom før *Morkinskinna* var små resymeer eller biografier om enkeltkonger, den originale versjonen av *Morkinskinna* fra cirka. 1220 kan ha strekt seg til 1177.¹³² *Morkinskinna* er til forskjell fra *Heimskringla* og de tidligere resymeene ikke et veldig tilgjengelig verk, sagaen har mange «tåtter» og et stort fokus på Magnus Olavsson og Harald Sigurdsson, forfatteren hengir seg mer til karakterstudier enn politisk historie, generelt ved hjelp av muntlige kilder, islandske og norske.¹³³ Den eldste versjonen av sagaen eksisterer ikke lenger, men i forskningen regnes den som

126 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 294-299.

127 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 129-135; JBLD Strømberg, *De svenska resande kungarna - och maktens centrum*, Uppsala: Svenska fornskriftsällskapet, 2013, s. 7-53.

128 Bernhardt, *Itinerant kingship and*, s. 1, 45-46.

129 *Morkinskinna, norske kongesoger 1035-1157*, oversatt av Kåre Fløknes. Stavanger: Dreyer bok, 2004.

130 *Fagerskinna, sagaen om Norges konger*, oversatt av Edvard Eikill, Stavanger: Saga bok, 2008.

131 *Snorre Sturlasons kongesagaer, Stormutgaven*, oversatt av Storm, Gustav, Oslo: J.M. Stenersens Forlag, 2009. Jeg vil for å gjøre det enkelt heretter bruke betegnelsen *Heimskringla* på denne boken, men det er hele tiden nyutgaven av Gustav Storms oversettelse jeg refererer til.

132 *Morkinskinna, The earliest icelandic chronicle of the norwegian kings (1030-1157), translated with introduction and notes* by Theodore M. Andersson and Kari Ellen Gade, Cornell University Press: 2000, s. 1-2, 12-13, 66-67.

133 *Morkinskinna, The earliest*, s. 2-4, 82-83.

en kilde for den ukjente forfatteren av *Fagerskinna* og Heimskringlas forfatter Snorre i den del av de sagaene som tar for seg konger fra 1035-1177.¹³⁴

Den versjonen av *Morkinskinna* vi har i dag inneholder mange «tåtter», anekdoter og skaldekvad som mangler i *Fagerskinna* og *Heimskringla*, all informasjon som ble hentet fra den originale versjonen av *Morkinskinna* og brukt i de to andre sagaverkene var faktainformasjon, den ble brukt i tegningen av egne bilder av 1030-1157.¹³⁵ Det har vært mye debatt i forskningen om «tåttene» var interpolasjoner eller ikke, Ármann Jakobsson som har tatt nøye for seg dette spørsmålet i sin bok «*A sense of belonging: Morkinskinna and Icelandic identity, c.1220*» og Ármann konkluderer med at de har vært en del av det opprinnelige verket.¹³⁶

Morkinskinna virker å viderebringe det politiske synet til en ledende høvding i Eyjafjörður i Nord-Island, Torvard Torgeirsson, Torvard og hans familie hadde sterke politiske bånd til Inge Krokrygg, Erling Skakke og Magnus Erlingsson, som alle blir stilt i et positivt lys i sagaen.¹³⁷ Denne islandske høvdingfamilien var litterært engasjerte, Torvard Torgeirsson nevnes i to islendingesagaer, de kan ha blitt skrevet i Munkapverá kloster som familien hadde bånd til, det samme kan være tilfelle med *Morkinskinna*, som kan ha blitt nedtegnet med finansielt bidrag fra Torvard Torgeirssons familie.¹³⁸ De mange «tåttene» og sagaens tilsynelatende slagside mot Sverre-dynastiet passer inn i forlengelsen av dette, da Torvard Torgeirssons familie hadde en hirdmannstradisjon.¹³⁹

Morkinskinna inneholder mer stoff om islendingers rolle i norsk historie i norrøn tid enn noen annen kongesaga, sagaen gir det man kan se på som den islandske oppfatningen om norsk historie i perioden den tar for seg.¹⁴⁰

Ifølge Theodore M. Andersson, som også er en av forfatterne av innledningen til den engelske utgaven av *Morkinskinna* vi nettopp har referert til, er *Morkinskinna* et partisk innlegg mot aggressiv kongemakt i Norge, påvirket av handelskrigen mellom landene 1215-1220.¹⁴¹ Dette gir seg etter hans mening til kjenne i en moralfortelling, en dikotomi mellom krigerske og

---

134 *Morkinskinna*, The earliest, s. 10, 68.

135 *Morkinskinna*, The earliest, s. 11, 32.

136 Ármann Jakobsson, *A sense of belonging: Morkinskinna and Icelandic identity, c.1220*, Odense: University Press of Southern Denmark, 2014, s. 35-69.

137 *Morkinskinna*, The earliest, s.69-71.

138 *Morkinskinna*, The earliest, s. 69-71. Islendingesagaene er *sagaen om ljósvetningane* og *sagaen om røykdólane*.

139 *Morkinskinna*, The earliest, s. 69-72, 82-83.

140 *Morkinskinna*, The earliest, s. 77-78. *Morkinskinna* tar ifølge Andersson og Gade til orde for viktigheten av at kongemakten respekterer regionale rettigheter og nasjonal selvstendighet, særlig islandsk.

141 Theodore M. Andersson, *The politics of Snorri Sturluson*, i *the journal of English and Germanic philology*, 93 (1), University of Illinois Press, 1994, s. 55-78.

eventyrlystne konger på den siden og fredelige tidlige «statsmann»-typer.¹⁴² Den første typen konger er Harald Hardråde, Magnus Barfot og Sigurd Jorsalfare, mens den andre typen konger er Magnus den gode, Olav Kyrre og Øystein Magnusson.¹⁴³

I artikkelen *The Individual and the Ideal: The Representation of Royalty in «Morkinskinna»* kritiserer Ármann Jakobsson eksplisitt Anderssons teori om at *Morkinskinna* portretterer Harald Hardråde på en særlig negativ måte.¹⁴⁴ Ifølge Jakobsson beundrer forfatteren av *Morkinskinna* tvert imot Harald Hardråde og hans gode egenskaper, men er samtidig en moralist som anser at Harald til tross for sin gode egenskaper ikke er i stand til å leve opp til den delen av kongeidealet som poengterer viktigheten av *kongelig rettferdighet*.¹⁴⁵ I motsetning til sin far blir Olav Kyrre til en viss grad presentert som den ideelle kongen, men at Morkiskinnas forfatter foretrekker Olav fremfor sin far Harald fordi forfatteren er islandsk mener Jakobsson er feil, da *Morkinskinna* gjentatte ganger viser at Harald holdt islendingene høyt.¹⁴⁶ Jakobsson konkluderer også med at Anderssons bilde av at Morkiskinnas forfatter foretrekker visse konger, eller konge-typer, er feil, Jakobsson setter altså mer generelt spørsmålsteget til Anderssons oppfatning av at *Morkinskinna* er anti-monarkisk.¹⁴⁷

I behandlingen av *Morkinskinna* har både Andersson og Jakobsson også behandlet og sammenlignet sagaen med *Heimskringla*.¹⁴⁸ Andersson merker seg at Sverre Bagge i sitt verk *Society and politics in Snorri Sturluson's Heimskringla* også bemerker at Snorre setter opp en lignende typologi over konger som den Anderson finner i *Morkinskinna*.¹⁴⁹ Andersons tese i «*The politics of Snorri Sturluson*» er at Snorre, som brukte *Morkinskinna* som sin hovedkilde til perioden 1035-1177, representerer en pro-kongelig innstilling ved å tone ned den antipatien Morkiskinnas forfatter har for krigerske norske konger.¹⁵⁰ Snorre fjerner innholdet fra «tåttene» og andre innslag kritiske til krigerske norske konger, og med det kritiske islandske synet på de norske kongene.¹⁵¹

Andersson bruker i sin artikkel om Snorres politiske syn særlig Harald Hardråde som et

---

142 Andersson, *The politics of*, s. 57-58.

143 Andersson, *The politics of*, s. 58.

144 Ármann Jakobsson, *The Individual and the Ideal: The Representation of Royalty in "Morkinskinna"*, i *The Journal of English and Germanic Philology*, 99 (1), University of Illinois Press: 2000, s. 71-86.

145 Jakobsson, *The individual and*, s. 71-86.

146 Jakobsson, *The individual and*, s. 85.

147 Jakobsson, *The individual and*, s. 85-86.

148 Andersson, *The politics of*, s. 55-78; Ármann Jakobsson, *Kongesagaen som forsvandt. Nyere kongesagastudier med særligt henblik på Morkinskinna*, i *Den nordiske renessansen i høymiddelalderen*, Historisk institutt: Universitetet i Oslo, 2000, s. 65-81.

149 Andersson, *The politics of*, s. 55-56.

150 Andersson, *The politics of*, s. 55-78.

151 Andersson, *The politics of*, s. 55-78.

gjennomgående eksempel på en konge som får gjennomgå for sin krigerske natur og ser han som et prima eksempel på sin teori om at sagaen gir spesielt negative karakteristikk av kriger-konger, til forskjell fra Snorre og hans pro-kongelige syn.¹⁵² Dette er et syn vi allerede har sett at Jakobsson er uenig i. I Jakobssons artikkel «*Kongesagaen som forsvandt*». *Nyere kongesagastudier med særligt henblikk på Morkinskinna*, fokuserer Jakobsson tvert imot på at Harald Hardråde i striden med Einar Tambaraskjelve blir fremstilt bedre i *Morkinskinna*, enn i *Heimskringla*.¹⁵³ Einar Tambaraskjelve blir også slik sett en mindre sympatisk figur i forhold til *Heimskringlas* fremstilling.¹⁵⁴ Jakobsson fremhever også at «*tåtten om Audun fra Vestfjordene*», stiller Harald i et godt lys, kanskje til og med i et bedre lys enn hans danske rival Svein Estridsson.¹⁵⁵

Jakobsson legger vekt på at *Morkinskinna* er full av sammenligninger om menn som kjemper om makten og at sagaen tar parti for enkelte konger,¹⁵⁶ mens Harald Hardråde og Magnus Olavsson samtidig er konger i Norge tar «*tåttene*» nemlig parti for Magnus.¹⁵⁷ Senere får Harald sagaens sympati i sin strid med Einar Tambaraskjelve og Svein Estridsson.¹⁵⁸ Jakobsson fremholder at *Morkinskinna* er pro-enekongedømme, flere herskere er problematisk og hvis flere strider om makten ender det i katastrofe.¹⁵⁹ Stormenn som Einar Tambaraskjelve og Steigar-Tore mister livet som følge av sin higen etter makt i kamp mot enekongen.¹⁶⁰ I *Heimskringla* er oppfatningen den motsatte, maktdeling er bra, Olav Haraldsson burde forlikt seg med Erling Skjalgsson, og det er uproblematisk at Erling Tambaraskjelve ikke tjener Olav.¹⁶¹ Denne forskjellen mellom sagaene mener Jakobsson kommer av at de ble til i perioden 1220-1240, da jarlen Skule Bårdsson og kongen Håkon Håkonsson kjempet om makten.¹⁶² *Heimskringla* tar med sin støtte til det Jakobsson forstår som maktdeling mellom kongemakt og stormenn Skule Bårdssons parti, noe som i så fall ville være naturlig, siden Snorre støttet Skule og siden mistet livet på Island som følge av sin deltagelse i maktkampen i Norge.¹⁶³ Sagaene blir for Ármann dermed «partiinnlegg» i de samtidige

---

152 Andersson, *The politics of*, s. 55-78.

153 Ármann Jakobsson, *Kongesagaen som forsvandt*. *Nyere kongesagastudier med særligt henblikk på Morkinskinna*, i *Den nordiske renessansen i høymiddelalderen*, Historisk institutt: Universitetet i Oslo, 2000, s. 77-78.

154 Jakobsson, *Kongesagaen som forsvandt*, s. 77-78.

155 Jakobsson, *Kongesagaen som forsvandt*, s. 75-77.

156 Jakobsson, *Kongesagaen som forsvandt*, s. 77. Her ser det nesten ut til at Ármann argumenter mot sitt eget syn i *The Individual and the Ideal*, men det er jeg ikke sikker på.

157 l.c.

158 Jakobsson, *Kongesagaen som forsvandt*, s. 77-78.

159 Jakobsson, *Kongesagaen som forsvandt*, s. 78.

160 l.c.

161 Jakobsson, *Kongesagaen som forsvandt*, s. 78-79.

162 *Fagrskinna, a catalogue of the kings of Norway, a translation with introduction and notes*, Alison Findlay, Leiden, Boston: Brill, 2004, s. 17; Jakobsson, *Kongesagaen som forsvandt*, s. 79. Finlay tidfester *Heimskringla* til 1220-1230-årene, Snorre hadde nemlig besøkt Norge for første gang i 1220.

163 l.c.

maktkampene i Norge.¹⁶⁴

Andersson og Jakobsson virker dermed å være grunnleggende uenige om at *Morkinskinna* er anti-kongelig, men på den andre side virker de å være enige i at det faktisk er viktige forskjeller mellom *Morkinskinna* og *Heimskringla*, selv om Ármann går i en noe annen retning enn Anderson.¹⁶⁵ Det har altså vært noe diskusjon omkring Morkinskinnas og Heimskringlas påståtte samtidige «ideologiske» innslag. For *Heimskringlas* del har Birgit Sawyer og Sverre Bagge også deltatt i debatten, i 1993 skrev nemlig Sawyer et kritisk innlegg i *Historisk tidsskrift* om Bagges bok «*Society and politics in Snorri Sturlusons Heimskringla*»: «*Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*».¹⁶⁶ Sawyer gir først en gjennomgang av Bagges generelle syn på Heimskringlas samfunnsbilde.¹⁶⁷

Sawyer påpeker at Bagge ser det som anakronistisk å se sagaene som produkter av konflikt mellom kongemakt kirke og aristokrati borgerkrigstidens Norge, de var likevel «ideologiske», men på en annen måte, enn 1800- og 1900-tallets historieskrivning.¹⁶⁸ Ideologien var ikke en «parti-ideologi», men en felles ideologi for hele det politiske spillet som gjaldt for alle, stridende ødela ikke samfunnet pga. det synet på samfunnet alle hadde, spillereglene tilsa hvem som kunne kjempe om kongemakten.¹⁶⁹ Høvdingen var bøndernes leder som følge av ætt, velstand og god personlighet, de var mellomledet mellom kongen og tegnene, konger og stormenn kjempet ofte, men målet var egen suksess i disse personlige stridene, og de var slik ikke-«ideologiske».¹⁷⁰ Kongen var til en viss grad en *primus inter pares*, og trengte også personlige allierte, som ble vunnet via gaver og personlige kvaliteter, og politikken var sjelden ideologisk, man konkurrerte om ære og makt via god personlighet og militærressurser.¹⁷¹

Bagges mål var å vise hvilket bilde *Heimskringla* ga av folk, samfunn og politikk, han ønsker å vurdere Snorres historikergjerning og holdninger til politikk og samfunn i Norge og på Island på begynnelsen av 1200-tallet, samt i noen grad å vise hvordan det samfunnet Snorre levde i faktisk var.¹⁷² Bagge ser på *Heimskringla* som *levning*, sagaen bygde på Snorres holdninger, ideal og

---

164 l.c.

165 Jakobsson, *Kongesagaen som forsvandt*, s. 77-79.

166 Birgit Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, *Historisk Tidsskrift* 72: 223-237, 1993.

167 Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 223-224.

168 Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 223; Sverre Bagge, Propaganda, ideology and political power in Old Norse and European historiography; a comparative view", i *L'Historiographie Médiévale en Europe* (Éditions du CNRS) Paris 1991, s. 199-208. Sawyer viser til side s. 200.

169 Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 223-224; Sverre Bagge, *Society and politics in Snorri Sturluson's Heimskringla*, Berkeley: University of California Press, 1991, s. 123, 144.

170 Bagge, *Society and politics* s. 75, 144; Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 224.

171 Bagge, *Society and politics*, s. 144; Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 224.

172 Bagge, *Society and politics*, s. 1; Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 224.

mentalitet.¹⁷³ Sawyer er uenig i Bagges syn på Snorre som pålitelig kilde til historiske fakta, *Heimskringla* kan tvilsomt kan si så mye om Snorres samtid da den behandlet fortiden.¹⁷⁴ Mye av uenigheten mellom Sawyer og Bagge ligger nok i at Bagge mener Snorre var mer ulik oss, enn Sawyer, og at Bagge dermed mener vi kan stole mer på Snorre som kilde.¹⁷⁵ Både Bagge og Sawyer mener at *Heimskringla* kan tolkes på bakgrunn av stridene i sagaen, Sawyer er dog uenig med Bagges tolkning av dem, mener Snorre skriver «ideologisk» og at han ser bort fra egen samtid og undervurderer kongens makt.¹⁷⁶

Ifølge Sawyer er Bagges syn på Snorres historieoppfatning at det var statisk og syklisk, noe hun er uenig i, hun mener Snorre periodiserer mellom hedendom og kristendom og fremhever at mange autoriteter innen moderne forskning mener at historieskrivere tilbake til 500-tallet hadde politiske grunner til å skrive som de gjorde og hadde overordnede syn på historien.¹⁷⁷ Sawyer er ikke enig i Bagges syn, for henne er det en bevisst ideologisk og partisk handling at Snorre viser et «konstitusjonell» forhold til norsk historie og ikke skriver «kongepropaganda» som f.eks. *Sverres saga* eller *Fagerskinna* og betegner kongene som guds redskap, mens for Bagge viser dette kun at Snorre er påvirket av islandske politiske forhold.¹⁷⁸ For Sawyer er Snorre en «konstitusjonalist» som fremhever «kongevalg» av folket, i motsetning til «arvekongedømmet», Snorres fokus på lover og rett i forbindelse med kristningen viser også hans «konstitusjonalisme» og er underhåndskritikk mot Håkon Håkonsson.¹⁷⁹ Snorre kan vanskelig ha vært ukjent med forskjellen mellom sin «konstitusjonalisme» *vis-a-vis* «kongedømmet av guds nåde», eller kunnskapsløs om mønsteret for maktkamp i Norge i sin samtid, verket blir derfor «ideologisk» for Sawyer.¹⁸⁰

Bagge poengterer i sitt motinnlegg i *Historisk tidsskrift* som Sawyer at motsetningen mellom «modernisme» og «primitivisme» om tenkning om middelalderen er viktig – det er en motsetning mellom Bagges «felles politiske ideologi»- og Sawyers «Snorre som ideolog»-syn.¹⁸¹ Bagge fremhever at han ville vise hva Snorre mente, ikke hva som faktisk skjedde på hans tid og avviser at diskusjonen mellom småkongene i *Olav den helliges saga*, er et uttrykk for konflikt mellom

173 Bagge *Society and politics*, s. 1; Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 224.

174 Bagge *Society and politics*, s. 1, 6, 23-25, 61-63 236, 240; Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 225-227.

175 Bagge *Society and politics*, s. 4, 164, 168-172, 190, 246, 249; Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 227-229.

176 Bagge *Society and politics*, s. 63, 66-70, 110, 113; Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 229-231.

177 Bagge *Society and politics*, s. 2, 65, 193-194, 197-202; Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 231-234.

178 Bagge *Society and politics*, s. 5, 113, 144, 202, 228, 231, ;Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 234-237.

179 Bagge *Society and politics*, s. 202, 231; Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 234-235.

180 Bagge *Society and politics*, s. 144 Sawyer, *Samhällsbeskrivningen i Heimskringla*, s. 237.

181 Sverre Bagge, *Samfunnsbeskrivelsen i Heimskringla*, svar til Birgit Sawyer, *Historisk Tidsskrift* 73: 205-215, 1994.

kongemakt og konge, grunnet manglende standpunkt angående om svak eller sterk kongemakt er best for stormannsjiktets interesser.¹⁸² Bagge avviser at Selbane-episoden er ideologisk også, da eksportforbudet ikke er den viktigste grunnen til konflikt mellom Olav og Erling og Asbjørn.¹⁸³ Bagge mener Snorre stort sett skrev verket for å hedre tidligere tiders politikere, han kjøper ikke nødvendigvis «ideologiske» forklaringer på historien, selv om han er åpen for at Snorre skrev verket i en grad av opposisjon mot *Fagerskinna* og *Sverres saga*.¹⁸⁴

Bagge mener også at Snorre av og til skriver pro-«konstitusjonalistisk», men noe bevisst partsinnlegg mener han ikke det er.¹⁸⁵ Bagge mener Sawyer foregriper «ideologiseringen» og den samfunnsordningen den gikk ut fra, kongemakten hadde enda ikke fjernet seg den eldre kongemakten og det gamle samfunnet, og Snorre trenger ikke å ha sett kontrasten mellom de to med egne øyne og prøvde dessuten å bruke kongemakten til sin fordel i Island.¹⁸⁶ Snorre er mer preget av det eldre samfunn og sitt eget nåtidige politiske islandske samfunn en Sawyer mener, og mindre «ideologisk» av den grunn, i noen grad var også det norske samfunnet i Heimskringlas tidsperiode likt det islandske da, som gjør at man i en viss grad kan bruke *Heimskringla* som kilde til det politiske spillet i samfunnet.¹⁸⁷

Fagerskinna skal stamme fra 1220- eller 1230-årene, akkurat som *Heimskringla*, i forskningen har det blitt antatt at *Fagerskinna* er noe yngre enn *Heimskringla*, siden det sistnevnte verk antas å bygge i noen grad på *Fagerskinna*.¹⁸⁸ Både *Fagerskinna* og *Heimskringla* blir igjen antatt å bygge på den eldste kongesagen av de tre, *Morkinskinna*, som de både har mange likheter og forskjeller med.¹⁸⁹ *Fagerskinna* omhandler som *Heimskringla* Hårfagreætten fra Halvdan Svarte og utover som antas å være stamfaren til de kongene verket behandler og blir utgangspunktet for kronologien som slutter med slaget i Ré i 1177, som i *Heimskringla*.¹⁹⁰ *Fagerskinna* ble antagelig skrevet av en person tilknyttet Håkon Håkonssons hoff og Håkon kan ha fått skrevet verket på lignende måte som hans bestefar Sverre Sigurdsson fikk skrevet *Sverres saga*, altså av en lærd geistlig person under Håkons oppsyn, sagaen kan slik sett antas å være et supplement til *Sverres saga*, som en del av det norske kongerikets tidligere historie.¹⁹¹

---

182 Bagge, *Samfunnsbeskrivelsen i Heimskringla*, s. 206-209.

183 Bagge, *Samfunnsbeskrivelsen i Heimskringla*, s. 206-209.

184 Bagge, *Samfunnsbeskrivelsen i Heimskringla*, s. 209-212.

185 Bagge, *Samfunnsbeskrivelsen i Heimskringla*, s. 206-212.

186 Bagge, *Samfunnsbeskrivelsen i Heimskringla*, s. 209-212.

187 Bagge, *Samfunnsbeskrivelsen i Heimskringla*, s. 214-215.

188 *Fagerskinna, a catalogue*, s. 1-2, 17.

189 *Fagerskinna, a catalogue*, s. 11-12.

190 *Fagerskinna, a catalogue*, s. 1-2, 17.

191 *Fagerskinna, a catalogue*, s. 1-2, 17.

Gustav Indrebø ga i sin tid gode argumenter for at sagaen ble skrevet i Norge og mer spesifikt Trøndelag, om det var en nordmann eller islending som skrev sagaen har vært mye diskutert, men de tette kulturelle og litterære forbindelsene mellom landene i høymiddelalderen gjør spørsmålet lite essensielt for det bildet av samfunnet sagaen gir.¹⁹² Fagerskinnas forfatter la som Snorre vekt på en viss historisk rasjonalitet og kildekritikk, men ulikt Snorre gjorde han små, heller enn store forandringer i behandlingen av kildene, og blir pga. sine mindre gripende beskrivelser av de samme hendelsene og mindre nøye redigering av kildene, ansett som en mindre dyktig historiker, noe som førte til at *Fagerskinna* ble et dårligere verk enn den betydelig lengre *Heimskringla*.¹⁹³ Verket i seg selv har ofte blitt antatt for å være «kongepropaganda» og et innlegg i borgerkrigstidens sene strid mellom kong Håkon Håkonsson og hans rival Skule Bårdsson.¹⁹⁴

Jeg velger i øyeblikket å forholde meg kritisk til *Morkinskinna* og *Heimskringla* som «ideologiske» verk. *Fagerskinna* tror jeg i noen grad kan være det, da det virker å ha vært skrevet i nettopp kretsen omkring Håkon Håkonsson, og kan slik sett ha foregrepet den senere samfunnsutviklingen i høymiddelalderen. «Ideologiske» trekk er uansett ikke hovedsaken i min fremstilling, men jeg skal som lovet komme tilbake til spørsmålet i konklusjonen.

1.4 Metode

Å se kilder som en del av den fortidige konteksten de ble til i, kaller den norske historikeren Knut Kjelstadli å bruke kilder som *levninger* («menneskeskapte», «meddelende», «normative»), man går fra skapelsen til skaperen om du vil.¹⁹⁵ Ved å bruke kilder som levning kan vi tilegne oss innsikt om skaperen av kilden, samfunnet han levde i og sjiktet han var en del av, sett på denne måten er *Heimskringla* en levning fra 1200-tallet.¹⁹⁶ I det motsatte fall kan vi bruke kilden som *beretning* («menneskeskapte», «meddelende», «beskrivende»), kildene sier da noe mer enn bare den samtidige konteksten til skaperen som levning sier noe om, den sier noe om fortiden og / eller forhold som er annerledes enn de skaperen levde i Begge aspektene kan finnes i en og samme kilde

---

192 *Fagrskinna, a catalogue*, s. 15-17.

193 *Fagrskinna, a catalogue*, s. 2, 17-18, 27.

194 Alfred Jakobsen og Ragnar Hagland, *Fagrskinna-studier*, Trondheim: Tapir akademisk forlag, 1980, s. 119-120; *Fagrskinna, a catalogue*, s.16. Synet på verket som «kongepropaganda» har Ármann Jakobsson opponert mot, men det virker som han står ganske alene når det gjelder det synet.

195 Knut Kjelstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*, Oslo: Universitetsforlaget, 1999, s. 170-175.

196 Kjelstadli, *Fortida er ikke*, 170-175.

og det gjelder derfor å skille klint (levning) fra hveten (beretning).¹⁹⁷ Kilden trenger ikke være «sann», men det prøver å gi noenlunde riktige bilder av fortiden.¹⁹⁸ Begge aspektene kan finnes i en og samme kilde og det gjelder derfor å skille klint, *levningen*, fra hveten, *beretningen*.

Da jeg ønsker å gå analytisk til verks og dele inn sagaepisoder som omtaler veitsler via graden av styrke til herskerne som holdt, deltok, krevde eller stjal dem, er kildene som *levninger* viktigst for meg. Jeg ønsker slik å få et visst innblikk i hvordan ting var i høymiddelalderen, når sagaene ble skrevet, da jeg antar at sagaskriverne hadde et visst kjennskap til sin egen samtid og den norrøne verdenen som helhet på det tidspunktet. Dette må uansett være tilfellet med Snorre siden han var islandsk høvding og også i noen grad aktiv i norske maktkamper via sine forbindelser til den norske kongen Håkon Håkonsson og spesielt den norske jarlen / hertugen Skule Bårdsson. Det er viktig å ha i bakhodet at visse ting ikke nødvendigvis hadde forandret seg så mye som man kanskje kunne tro og i det fallet vil jo levningaspektet kunne berette en del om det fortidige for oss fremdeles. Jeg vil tro dette i noen grad gjelder f.eks. gjestebudenes rolle som en viktig arena i det politiske spillet, men det er ikke hovedsaken i denne oppgaven da den konsentrerer seg om kildene som *levning* og blir derfor mer et sidespor som jeg i beste fall vil behandle sjeldent.

Jeg skal nå kort ta for meg kriteriene som begrunner *hvorfor* de forskjellige veitslene innenfor de ulike områdene skal behandles i *forskjellige* kapitler i oppgavens hoveddel. Det følgende avsnittet sier med andre ord *hvordan* jeg deler inn veitsler i typologien. Om kongen har svak makt i et område har han også et *svakt herredømme* der. I disse landskapene sliter kongene med å sette seg gjennom politisk. Motstanderne hans har en sterk lokal posisjon og de har bøndene i ryggen. Kongen må ofte ty til makt for å få økonomisk utbytte på hendene og / eller styrke sin politiske stilling. En konge som har middels makt har også et *middels herredømme* i en region. Kongen har i mindre grad overvunnet motstanden i området, det er vanligvis konflikt om hvem som skal styre området, enten konflikten er mellom konger eller mellom konge og stormann, eller mellom begge deler. Båndene til viktige stormanns-aktører er sjelden sterke og vi kan i liten grad snakke om maktsentre for kongene.

En konge har sterk makt i et område og dermed et *sterkt herredømme* om kongen har overvunnet all motstand innenfor området,¹⁹⁹ eller nyter støtte fra en svært viktig aktør eller flere viktige aktører i landskapene. Om kongen har en eller flere gode maktsentre i regionen er det også ofte en indikasjon

---

197 Kjelstadli, *Fortida er ikke*, s. 170-175.

198 Kjelstadli, *Fortida er ikke*, s. 170-175.

199 *Morkinskinna*, kapittel 37, s. 134-137. Som Harald Hardråde på Opplandene, etter at han slår ned opprøret der.

på hans styrke.²⁰⁰ Fokuset er her på «hovedpersonen» (for meg) i sagaepisodene når det kommer til vurdering av maktgrunnlaget i et område, så i en episode hvor f.eks. Harald Hardråde inviterer en stormann til seg, er det Haralds herredømme på stedet for veitslen som bestemmer hvor jeg setter episoden inn i typologien, og ikke stormannens. Sagaepisoder der kongene ikke er med skal også behandles i den grad de gir noe og det blir plass i hoveddelen til dem.

Jeg gikk nettopp inn på hvordan jeg har plassert veitsler inn i de forskjellige kapitlene i hoveddelen og nå er dermed tiden kommet for å si *hvordan* jeg plasserer veitslene i underkapitlene av hoveddelens kapitler og hvorfor jeg gjør dette. Gjestebud brukes om veitsler som er gjestebud og som brukes der de blir tatt. Skatt finner man i sagaepisoder der kongen kongen henter inn ressurser fra andre steder rundt til der han sitter, gjerne i byer og på kongsgården der, om byen har en slik, ellers ofte til kongsgårder. Det forekommer også tilfeller der menn på ordre fra kongen eller kongen selv tar skatt som de tar med seg fra området de befinner seg i, dette er også skatt. Den avgjørende forskjellene er altså at gjestebud blir holdt på ett sted med ressursene man i hovedsak får fra stedet, mens skatt blir fraktet med kongen, eller til ham.

Plyndring er i motsetning til både gjestebud og skatt ufrivillige og tvungne ytelser,²⁰¹ disse blir dermed til en tredje gruppe i analysen av veitslene. Inndelingen av veitslene i den typologien jeg nå har forklart innholdet i, har til hensikt å gjøre behandlingen mer forståelig og oversiktlig, noe jeg mener å ha fått til ved å bruke typologien. Statistikken som er i vedlegget skal jeg ordne kronologisk for de forskjellige landsdelene. Her forsøker jeg å unngå og ta med duplikater. Jeg fjerner kongenes karrierer som «sjøkonger»²⁰² fra statistikken, ved å ikke ta med reiser før konungstekja, der det går an å sette et slikt skille basert på sagaene. Reiser av stormenn og kongstjenere som virker å være del av «kongsgjerningen» og blir tatt på kongens vegne eller med sterk støtte, telles også.

1.5 Oppgavens struktur

La oss nå gå videre til hoveddelen med dens analyser. Jeg skal først ta for meg veitsler under svakt

---

200 *Heimskringla, Olav den helliges saga*. Olav Haraldssons makt på Østlandet i mye av sagaen om ham i *Heimskringla*, er et eksempel på en konge som nyter godt av å ha flere viktige maktsentre på hendene. For Olav er det snakk om Borg og Tønsberg ifølge Snorre.

201 Da gjestebud vanligvis er frivillige ytelser fra vertens side, er det et større gap mellom gjestebud og plyndring, enn skatt og plyndring.

202 Thomas Lindkvist, *Plundring, skatter och den feodala statens framväxt, Organisatoriska tendenser i Sverige under övergången från vikingatid till tidig medeltid*, i *Opuscula Historica Upsaliensia* nr. 1, 3. opplag, Uppsala universitet: 1999, s. 36.

herredømme der kongene bruker veitslene for å forsøke å bygge seg opp et nettverk og oppnå politisk innflytelse forskjellige regioner. Noen av veitslene som finner sted i områder der kongen har lite makt har også karakter av plyndring, og de skal også tas opp. Jeg skal så gå videre til veitsler under middels herredømme, her er det personlige herredømme til kongene, altså de personlige allianse de forsøker å stifte eller opprettholde via gjestebudene, mer fremtredende og det meste av kapitlet tar for seg både vennskapelige veitsler der ting på i hvert fall på kort sikt går etter planen og mer fiendtlige veitsler, der gjestebudene slår feil og allianse ikke blir stiftet eller blir avsluttet. Veitsler som skatt, altså indirekte ytelse som er en del av kongens territorielle herredømmet – deres fastere kontroll over regionene, blir tatt opp til slutt.

Til slutt i hoveddelen vil veitsler under sterkt herredømme bli behandlet. Her er inndelingen nokså lik som den i middels, veitsler som en del av det personlige herredømmet til kongene vil behandles, via både vennskapelige og mer fiendtlige gjestebud og veitsler som uttrykker kongens territorielle herredømme som skatt blir behandlet til slutt. Etter dette kommer konklusjonen der jeg kort oppsummerer hovedtrekkene i veitslene under de tre herredømmene og ser på likheter og forskjeller, før jeg avslutningsvis behandler spørsmålet om kongesagaene jeg har valgt og det de beskriver om veitsler, virkelig kan brukes som levninger, eller om de er for «ideologiske» til det. Statistikken over reisene mine fire konger skal ha foretatt på bakgrunn av kildene blir så fremlagt i statistikk-vedlegget som legges etter konklusjon. Deretter settes det strek for oppgaven med litteraturlisten over primærkilder og litteraturen jeg har brukt i arbeidet.

Kap 2. Veitsler under svakt herredømme

Kapittelet som følger skal omhandle veitsler beskrevet i sagaene om Harald Hårfagre, Olav Tryggvasson, Olav Haraldsson og Harald Hardråde i *Heimskringla*, *Fagerskinna* og *Morkinskinna*. Det dreier seg mer presist om de tilfellene av veitsler som ser ut til å ha blitt tatt i forbindelse med at de nevnte kongene eller andre herskere sto svakt i en landsdel og slik kan sies å ha hatt et svakt herredømme der. Målet er å behandle kildene som levninger og ikke beretninger, de blir dermed i større grad sett som et speilbilde av sagaforfatterens inntrykk av de høymiddelalderssamfunnene de befant seg i, enn av samfunnet i tidlig middelalder og i vikingtiden.²⁰³ Kapittelet er inndelt ved at veitsler som viser at herskere prøver å få innpass i et område er det som først blir diskutert, mens veitsler som som ligner mer eller mindre ren plyndring kommer senere. Dette betyr ikke at ikke den første gruppen virker fri for tvang som sådan, det kan nok i mange tilfeller være tvang i de tilfellene også, da tvangsbruk var et element man må anta var utbredt i tilfeller der herskere krevde veitsler i områder de sto svakt i.²⁰⁴ Tvangsbruk og det man kanskje kan kalle «formalisert plyndring» i seg selv, var ikke nødvendigvis noe herskere tapte på ifølge Hans Jacob Orning, plyndring og hard behandling av tegner ga ressurser til herskeren og hans flokk og reduserte motstanderens potensielle «ressurslager».²⁰⁵ I høymiddelalderens kontekst der de politiske grensene fortsatt var flytende ga det også mening å opptre hardt for å tvinge motstridende bønder og stormenn til å følge kongens befalinger, om de enn gjorde det motvillig og med baktanker.²⁰⁶

I forbindelse med veitslene som behandles skal det også bli tatt stilling til om det er snakk om gjestebud eller indirekte skatt i den grad det er relevant og i hvilken grad veitslene er frivillige, eller om de i større grad tar karakter av plyndring og slik ikke er skatt i det hele tatt. Gjestebud hvor spesifikke stormenn og eventuelt grupper av stormenn blir nevnt er selvfølgelig veitsler av eldre karakter og mindre avanserte enn de indirekte som er skatt. I den grad navngitte stormenn forekommer og kongen ønsker eller klarer å få allianser med dem vil også båndene vurderes som horisontale eller vertikale, alt etter som hvilken status kildene ser ut til å gi de stormennene det er snakk om. Vold og fiendskap skal også kort kommenteres når det kommer til episodene, som en

---

203 Orning, *Festive governance*, s. 177-180, s. 202-204. Dette betyr selvfølgelig ikke at kildene ikke kan si en del om tidligere tider også, siden det er sannsynlig at samfunnet ikke radikalt hadde forandret seg i denne tidsperioden. Det er likevel ikke hovedmålet for denne oppgaven, som før nevnt.

204 Orning, *Festive governance*, s. 200-201.

205 Hans Jacob Orning, *Unpredictability and presence: Norwegian kingship in the high middle ages*, Leiden, Boston: Brill, 2008, s. 304-310. Orning benytter eksempler fra høymiddelalderen, men siden det var da sagaene ble skrevet også og episodene her behandles som levninger, har det lite å si. Parallellene er også så klare at det i seg selv er et godt argument for å bruke Ornings eksempler når vi diskuterer veitslene.

206 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 304-310.

forlengelse av perspektivet om frivillighet og tvang jeg var inne på i innledningen. I den grad vennskapelighet er en del av veitslene, tar jeg det opp.

2.1 Veitsler som et forsøk på å oppnå politisk innflytelse i en landsdel

Heimskringlas saga om Olav Tryggvason inneholder en beskrivelse av en veitsle der Olav Tryggvason med tvang inngår et forbund med ledende trønderske høvdinger.²⁰⁷ Olav skal med egne ressurser ha holdt et gjestebud på Lade,²⁰⁸ som fant sted etter et for kongen mislykket åttefylkers ting på Frosta, hvor trønderne hadde nektet å la seg kristne og Olav hadde gått med på å komme til midtsommerblotet på Mære for at han og trønderne kunne bli enige om hvilken sed de skulle følge.²⁰⁹ Kong Olav hadde på dette tidspunktet 30 skip liggende i Nidelva, samt en stor hær, han var vanligvis på Lade og hadde hirden med seg.²¹⁰ Før blotet på Mære fikk Olav et stort gjestebud satt i stand og inviterte stormenn fra Strinda og Gauldalen til det.²¹¹ Gjestene kom til det flotte gjestebudet, og første dagen fikk de store mengder alkohol å drikke, og det gikk rett til hodet på dem alle.²¹² Gjestene sov ut rusen på Lade.²¹³

Dagen etter lot Olav kalle til husting, hans hærmenn dro fra skipene og innfant seg på tinget.²¹⁴ På tinget sa Olav at bøndene hadde nektet å ta den kristne tro og ønsket å gjøre hedning av ham og få ham til å blote på Mære.²¹⁵ Han ga uttrykk for at han ønsket å ofre stormenn til gudene for godt år og fred om han skulle omvende seg til hedendommen: Orm Lyrgja fra Melhus, Styrkår fra Gimsan, Kår fra Gryting, Asbjørn Torbergsson fra Værnes, Orm fra Ljoksa, Halldor fra Skjerdingsstad, og fem andre mektige menn.²¹⁶ Olav fikk så sendt menn mot dem, men bøndene forstod at de ikke

---

207 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 67, s. 160.

208 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 49-51, s. 148-150. Som på dette tidspunktet ikke var sentrum for Ladejarlene, da Olav skal ha drept Håkon jarl og den ene sønnen hans og drevet resten av ladejarlsfamilien på flukt ifølge *Heimskringla*.

209 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 65, 67, 70, s. 159-161. Olav hadde nok ønsket å bruke makt mot trønderne, men ifølge sagaen fryktet han den hærmakten de kunne stille på bena og som han møtte på Frostatinget (Olav skal ha hatt med seg en betydelig østlandsk hær til Frosta). Trønderne skal før tinget også ha blitt særdeles opprørt av Olavs ødeleggelse av Lade-hovet og samlet hær mot ham også ved den anledningen, så det virker som Snorre her beskriver et fast mønster for trøndersk oppførsel i møte med det de anså som overgrep fra toppsjiktet i samfunnet. Ødeleggelsen av Lade-hovet kan også oppfattes som et angrep mot motstanderes politiske legitimitet, i dette tilfellet ladejarlens, Lades status som politisk-religiøst sentrum ble slik angrepet, til fordel for Nidaros som skal ha blitt bygget av Olav siden ved Skipakrok.

210 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 67, s. 160.

211 l.c.

212 l.c.

213 l.c.

214 l.c.

215 l.c.

216 l.c.

kunne kjempe mot Olav og la alt i hans hender, det ble til at stormennene som var til stede lovet å omvende seg og slutte med bloting.²¹⁷ Stormennene måtte bli på gjestebudet til Olav til de ga ham sønner, brødre, eller andre nære slektninger som gisler for seg.²¹⁸

Som Hans Jacob Orning har gitt uttrykk for, var dette gjestebudet en politisk suksess for Olav, bøndene som var til stede ble nødt til å erklære sin lojalitet for et politisk-religiøst prosjekt de ikke var enig i.²¹⁹ De måtte bøye seg i støvet om ikke Olav skulle drepe de fremstående høvdingene blant dem, og gislene de måtte gi ham gjorde at Olav fikk mer enn deres ord i motpart for miskunnet han viste dem.²²⁰ Den forskjellen i status mellom Olav Tryggvason og stormennene som teksten ser ut til å beskrive, gjør at de noe ustabile alliansene mellom dem og Olav må oppfattes som vertikale bånd.²²¹ Gjestebedet og dets utfall virker begge å være eksempler på elitemakten i samfunnet.²²² Olav mente tydeligvis det ville bli vanskelig for ham å bli trønderenes venn uten å omvende seg. Da han ikke ønsket dette, latet han som om han ønsket å knytte dem tettere til seg på det tradisjonelle viset, ved å yte dem gjestebud, som var en gave til dem fra kongen.²²³ Maktbruken hans var utradisjonell og ga derfor full utelling, gjestene hans hadde ikke ventet seg noe slikt av ham, da gjestebud tradisjonelt var fredelige begivenheter.²²⁴

Dette gjestebudet blir frivillig holdt av Olav og som nevnt over virker kongen selv å ha stått for kostandene ved det. Som episoden viser skal Olav ha hatt et stort følge på og omkring Lade. Det er nok mest trolig at det kun var hirden og stormennene som var på gjestebudet, men beskrivelsen virker å fortelle at dette var en svær gruppe mennesker.²²⁵ Dette var nok likevel noe Olav var villig til å betale, som prisen for politisk suksess i Trøndelag. Episoden sier at gjestebudet skal ha funnet sted kort før midtsommerblotet på Mære skulle holdes, så det er begrenset hvor lenge det kan ha vart.²²⁶ På den andre siden drog det nok likevel ut litt, siden gjestene skal ha blitt holdt som gisler til

---

217 l.c.

218 l.c.

219 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 124-128; Orning, *Festive governance*, s. 186. Som Andersen legger vekt på må kristning i rikssamlingstiden forstås som et politisk prosjekt for å styrke kongemakten. Det handler her derfor dypest sett om politisk maktkamp og politisk maktkamp var en levende del av samfunnet i høymiddelalderen da sagaene ble skrevet, selv om Norge da stort sett formelt var kristnet.

220 Orning, *Festive governance*, s. 186.

221 l.c.

222 Det at stormennene måtte gå under Olav skyldtes i stor grad at de ble tatt på sengen, selv om de enkeltvis var svakere enn han kunne de som gruppe være mektige (og var nok lederne for den mektige bondehæren som møtte Olav på tinget), og deres vertikale status i forhold til Olav betyr heller ikke at de ikke også var en del av eliten i samfunnet i forhold til bøndene.

223 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 23-24, 83-84, 87-90. Det var selvfølgelig vanlig at andre gaver fulgte denne.

224 Orning, *Festive governance*, s. 186-187.

225 *Heimskringla*, *Olav Tryggvasons saga*, kapittel 67, s. 160.

226 *Heimskringla*, *Olav Tryggvasons saga*, kapittel 67, s. 160.

Olav fikk sikkerhet for deres politiske-religiøse lojalitet, som altså besto i nære slektninger.

Som nevnt er det det Olavs svake herredømme i Trøndelag som ser ut til å være grunnen til at han velger å bruke veitslen for å vinne innflytelse i regionen.²²⁷ Når stormenn sto så svakt som Olav gjorde må maktbruk ha virket forlokkende, slik kunne man styrke sin posisjon i et landskap mer kvalitativt enn man ville gjøre kun med mer vennskapelig fremgangsmåte, da en mer tradisjonell fremgangsmåte innebar gjensidighet, mens tvungne forbindelser innebar ensidighet.²²⁸ Og da ensidighet var det Olav var villig til å akseptere i denne sammenhengen, gikk det som det gikk, for om kompromiss hadde vært det endelige målet²²⁹ hadde det vært bedre å gå forsiktig fram slik Håkon den gode skal ha gjort før ham.²³⁰ Dette skal ikke ha vært enden på visen og Olav ser ut til å også ha følt seg nødt til å drepe sin mektigste fiende Jernskjegge²³¹ under midtsommerblotet på Mære for å vise de trønderske stormennene den ytterste konsekvensen av å sette seg imot ham.²³²

I det selv-finansierte gjestebudet Olav Tryggvason holdt på Lade var altså målet å knytte det ledende sjikt til seg via tvang, en kurs han ifølge *Heimskringla* skal ha fortsatt på.²³³ *Heimskringla* nevner en annen veitsle i sagaen om Olav Haraldsson der målet på selve festen ikke ser ut til å ha vært å bruke tvang²³⁴ for å stifte bånd, viser at herskere i områder med svakt herredømme ikke nødvendigvis ville klare å opprettholde og styrke allianser via gjestebud, selv om de prøvde å gå fredeligere frem enn Olav Tryggvason.²³⁵ Episoden viser forøvrig også at krevning av veitsler var både en ressurskamp og en maktkamp, som dette kapittelet før har vært inne på.

I *Heimskringla* er Olav Haraldsson ved en anledning på veitsle i Avaldsnes.²³⁶ Ifølge sagaen skal

---

227 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 156-157; *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 59, s. 155. Olav skal riktignok ha blitt tatt til konge over trønderne ifølge *Heimskringla*, men kongens makt ser ut til å ha vært langt fra grenseløs og *frostatingsloven* gjør det jo også klart at tegnene i regionen ikke ville finne seg i hva som helst fra konger eller andre herskere.

228 Orning, *Festive governance*, s. 190, 195-197, 200-202.

229 På Frostatinget hadde jo et slikt blitt inngått mellom trønderne og Olav.

230 Orning, *Festive governance*, s. 180-181. Dog med den konsekvens at Håkon ikke oppnådde sitt politiske mål om kristning av Trøndelag ifølge *Heimskringla* og dessuten ble tvunget til å delta i hedenske ritualer.

231 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 67, s. 160. Jernskjegge ser ikke ut til å ha deltatt i Lade-gjestebudet.

232 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 68-70, s. 160-161. Sagaen sier at dette skal ha ledet til at Olavs gjenværende stormanns-fiender og deres bondeallierte endelig gikk under ham og tok kristendommen, så Olavs statuering av et eksempel ser ut til å ha funket ifølge Snorre, slik det også kunne i Snorres samtid.

233 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*.

234 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 116-121, s. 296-307. Selv om festen ser ut til å ha blitt holdt ved å kreve inn skatt fra Vestlandet, noe som må være en levning fra høymiddelalderen.

235 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 67, s. 160.

236 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 118, s. 302.

Olav i forveien for besøket ha bedt om et slags «eksportforbud» for en rekke matvarer på Vestlandet: Agder, Rogaland og Hordaland blir spesifikt nevnt.²³⁷ Avaldsnes selv er en kjent kongsgård i vikingtiden²³⁸ og sagaen forteller at det satt en årmannder ved navn Tore Sel og styrte, så det er tydelig at kongen i dette første tilfellet av veitsle på Vestlandet dro til sin egen kongsgård.²³⁹ Det er sannsynlig at Olav hadde et stort følge med seg, da sagaen forteller at det var mange folk ved og i gården og at Olav hadde kommet dit på påskegjestebed.²⁴⁰ Hvor lenge Olav var på Avaldsnes er vanskelig å si, da teksten ikke sier noe om hvilken dag han kom dit, men han var der i hvert fall noen dager.²⁴¹ Kapittel 119 er et eksempel på hva man må tro konger tok seg til under sin veitsleferder, under oppholdet på Avaldsnes hjalp nemlig Olav bøndene med deres problemer om man skal tro teksten, og det var nok utvilsomt tilfellet andre steder også.²⁴² Sagaen forteller også at Olav skal ha dratt videre til et annet gjestebed etter at gjestebedet på Avaldsnes var ferdig, dette er et eksempel på viktigheten av å ikke overbeskatte sitt ressursgrunnlag; Olav kunne ikke holde seg på Avaldsnes hele tiden, og det var heller ikke tjenlig for kongsgjerningen hans da den omreisende veitsleferden hadde et symbiotisk forhold til reisekongedømmet som sådan.²⁴³

Olav Haraldsson ha forlikt seg med landsdelens sterke mann Erling Skjalgsson tidligere ifølge sagaen, etter at de to hadde vært fiender før.²⁴⁴ Skjalg Erlingsson blir av sagaen plassert som gjest i Olavs gjestebed og av teksten kan det virke som han er muligens er Olavs hirdmann på dette tidspunktet.²⁴⁵ At Olav søkte allianse med Skjalg må ses som et forsøk fra Olavs side på å styrke sitt bånd til hans far Erling, en vertikal allianse med Skjalg ønsket han å bruke for å styrke den mer horisontale alliansen til den mektige Erling.²⁴⁶ Det er likevel høyst tvilsomt at Olav hadde noe godt forhold til Erling Skjalgsson på dette tidspunktet, Olavs besøk på Avaldsnes er en del av en påstått konflikt mellom den nordnorske høvdingen Asbjørn Toresson og Olav, som bryter ut for fullt etter at Asbjørn dreper Olavs årmannder Tore Sel.²⁴⁷ I forkjøpet av dette «utbruddet» er det tydelig at ting ikke er perfekte mellom dem, da Erling skal ha motsatt seg at Olav prøvde å gjøre hans frende

---

237 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 115, s. 296.

238 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 85.

239 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 117, s. 298-300. Her tas det ikke stilling til om dette faktisk var en kongsgård på denne tid, da hovedsaken er hva episoden kan si oss som *levning* og ikke hva som historisk-faktuelt var status for Avaldsnes på Olav Haraldssons tid.

240 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 118, s. 302.

241 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 118-120, s. 302-306.

242 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 119, 304; Orning, *Festive goverance*, s. 202-204.

243 Orning, *Festive rituals*, s. 198-203.

244 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 46, 51, 53, 60, s. 216, 220-221, 226.

245 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 116, 118, s. 302.

246 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 83, 87-90. Som Sigurdsson legger vekt på var rikskongene de mektigste politiske aktørene i norrøn tid, alliansen mellom Olav Haraldsson og Erling Skjalgsson og lignende allianser mellom konge og mektige stormenn, blir dermed ikke 100% horisontale.

247 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 117-120, 123, s. 298-306, 310.

Aslak Fitjaskalle til en maktfigur på Vestlandet på bekostning av hans makt.²⁴⁸ Og etterløpet til episoden beskriver de to som fiender.²⁴⁹

Skatten som ga ressursene til gjestebudet må beskrives som en tvungen en. Hele striden mellom Asbjørn Toresson og Olav skal jo ha brutt ut pga. Olavs «eksportforbud».²⁵⁰ Som Kåre Lunden har vært inne på må Snorres beskrivelse av striden være et bilde som i stor grad samsvarer med virkelige ressursstrider i Norge både på 1000- og 1200-tallet (og enda tidligere hvis vi skal tro Sverre Bagge).²⁵¹ I slike ressursstrider var rikssamlingskongene i kamp med fiendtlige høvdinge om posisjonene i et redistributivt system med henholdsvis høvdinge og konge som topper, når konger, som Olav i dette tilfellet søkte å begrense andre stormenns tilgang til ressurser, var ikke det kun for å sørge for underhold for seg selv og følget, men også for å undergrave sine motstanderes tilgang til disse og dermed deres maktposisjon.²⁵² Og denne maktposisjonen kunne som Hans Jacob Orning er inne på også bli overtatt av andre høvdinge, om en høvding som Asbjørn Toresson viste seg ute av stand til å arrangere gjestebud lenger og dermed ute av stand til å opprettholde den lokale samfunnsordenen de var lederne av.²⁵³ Det at Tore Sel som skal ha vært en årmann av trelleætt, var utøveren av det «eksportforbudet» Asbjørn prøvde å omgå, viser også som levning som Lunden er inne på kollisjonen mellom de to redistribusjonssystemene.²⁵⁴

Avaldsnes-gjestebudet til Olav Haraldsson er et eksempel på at gjestebud for å vinne politisk innflytelse i områder der en hersker sto svakt kunne være risikabelt. Utbruddet av konflikt mellom Olav og Asbjørn og dermed også Erling er rett nok tilfeldig, men bakteppet er realistisk både sett fra høymiddelalderen og tidlig-middelalder, med en glidende maktkamp hvor kongen søker å karre til seg mest mulig ressurser fra en landsdel (i dette tilfelle med tvang) og søker å sette ulike stormenn i

---

248 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 131; Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 186-187; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 116, s. 296-297.

249 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 120-121, s. 306-307.

250 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 189; Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 144; Kåre Lunden, *Økonomi og samfunn, synspunkt på økonomisk historie*, Oslo: Universitetsforlaget, 1972, s. 42-48. Selv om Kåre Lunden har rett i at dette må være en anakronisme (og flere historikere deler hans synspunkt) er det likevel et tegn man må tro beskriver virkeligheten på Vestlandet godt på Olavs tid pga. hans svake herredømme her.

251 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 189; Lunden, *Økonomi og samfunn*, s. 42-48.

252 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 200-207; Lunden, *Økonomi og samfunn*, s. 42-48. Bagge er tydelig på at Olav ifølge *Heimskringla* tedde seg som en toppfigur i et slikt redistributivt nettverk i sin tid ved makten, siden det ikke var nok ressurser i landet til å knytte til seg alle stormennene i Norge. Olav ble dermed nødt til å tenke nøye over hvem han ville ha vennskap og fiendskap med og gi noen gull og andre skarpt stål.

253 Lunden, *Økonomi og samfunn*, 42-48; Orning, *Festive governance*, s. 24.

254 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 188-189; Lunden, *Økonomi og samfunn*, s. 42-48; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 117, 300.

et område opp mot hverandre ved å gi sin favoritt støtte.²⁵⁵²⁵⁶ I motsetning til Lade-gjestebedet til Olav Tryggvason er det verdt å merke seg at det er Erling som setter seg gjennom med makt under Avaldsnes-gjestebedet og tvinger Olav Haraldsson til å komme til en minnelig ordning med Asbjørn Toresson.²⁵⁷ Dette henspiller fra Snorres side på at mektige magnater som Erling kunne gi konger motstand, om ikke nasjonalt, slik Skule Bårdsson ytte Håkon Håkonsson i høymiddelalderen, i det minste regionalt.

En annen stormann som gir en konge motstand regionalt er Einar Tambaraskjelve ifølge sagatradisjonen. I *Morkinskinna* figurerer Einar Tambaraskjelve som kong Haralds gjest i et gjestebed som ser ut til å ha blitt holdt i Trøndelag, sikkert i Nidaros på kongsgården der.²⁵⁸ Denne veitslen er en del av en strid mellom Harald og Einar som sagatradisjonen generelt har befattet seg med og fordi denne episoden ikke kan skilles ut fra den helheten den er en del av, blir den under kort behandlet som en del av hele konflikten, jeg skal kort ta opp en annen episode fra striden, som virker viktigere enn de andre.²⁵⁹ Dette er viktig fordi dette bakteppet til veitslen gir et grunnlag for å vurdere forøpet i striden mellom Harald og Einar og hvis kun veitslen ble behandlet ville grunnlaget for å gjøre dette være borte.

Trøndelags-tinget²⁶⁰ spiller en viktig rolle i striden mellom Harald og Einar Tambaraskjelve, ifølge *Morkinskinna* hadde kongen problemer med å sette sin makt igjennom på tinget, da Einar, hans fiende, tydeligvis hadde et bedre politisk nettverk enn han i landskapet, og nærmest kunne gjøre som han ville der.²⁶¹ Fiendskapen mellom de to var så sterk at Einar alltid hadde et stort følge med seg når han dro til kaupangen, og han satte seg ifølge beretningene også over selve tinget, da han ved maktbruk sørget for at en påstått skyldig tyv som før hadde gjort tjeneste for ham, kom seg unna fra «rettsaken» mot ham.²⁶² Det finnes også flere episoder som hever konfliktnivået mellom de to i *Morkinskinna*, men gjestebedet er det viktigste med tanke på denne oppgavens tema og skal nå

---

255 Dette betyr ikke at «eksportforbud» var en del av ressurskampene dog, se tidligere henvisninger til Lunden og Bagge.

256 Hans Jacob Orning, *Unpredictability and presence*, Som Orning har vært inne på i sin avhandling var dette vanlig i høymiddelalderen (se f.eks. hans eksempler som omhandler Håkon Håkonssons forhold til islandske stormenn på s. 231-256) og det er liten grunn til å tro at dette trekket ikke gjelder lenger tilbake i historien også som Sverre Bagge har vært inne på, selv om dette ikke er hovedsaken for meg.

257 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 116-121, s. 296-307.

258 *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 128.

259 Da *Morkinskinna* er stedet hvor gjestebedet nevnes, behandles konflikten på bakgrunn denne sagaen.

260 *Morkinskinna*, kapittel 27, 29, 33, s. 104, 105, 123; [Store norske leksikon](#) – Øretinget – 02.05.2016. Det er godt mulig at *Morkinskinna* sikter til Øretinget i den senere tingepisoden med Einar Tambaraskjelve, da dette tinget skal ha ligget nær Nidaros. Det var her Harald skal ha blitt tatt til konge i Trøndelag etter Magnus død ifølge *Morkinskinna*.

261 *Morkinskinna*, kapittel 33, s. 123.

262 *Morkinskinna*, kapittel 33, s. 123, Hans Jacob Orning, *Unpredictability and presence*, s. 309-310. Einars store følge var nok også en måte for ham å vise statusen sin på og slik skape ærefrykt hos Harald og andre motstandere.

tas opp.²⁶³ Særlig ille er nok etterspillet av gjestebudet som Harald holder for å forsøke å stifte vennskap med Einar,²⁶⁴ som Hans Jacob Orning poengterer strandet dette forsøket og ikke en gang et grunt og overfladisk vennskap av typen kong Harald / Magnus blir stiftet, da Einar ifølge beretningen ikke viste kongen behørig respekt og kongen til hevn fikk sin frende Grotjgard til å fornærme Einar.²⁶⁵

Det at de to stormennene ble skilt på gjestebudet uten at Harald ga Einar gaver og de to tok farvel på tradisjonell måte, gir et inntrykk av at episoden virkelig utgjorde et vannskille i konflikten mellom dem, noe etterløpet også bærer preg av.²⁶⁶ I *Morkinskinna* leder etterspillet av dette gjestebudet, hvor Einar kom med menn til Grotjgards loft og drepte ham, til at kongen drepte Einar under påskudd av forliksmøte på kongsgården.²⁶⁷ Pga. det faktum at vi her snakker om en veitsle ytt av kongen til Einar og ikke noe veitsle ytt av bøndene til kongen, er den helt frivillig, til tross for sitt fiendtlige innhold. Samlet sett gir sagakonfliktene mellom Harald og Einar Tambarskjelve et inntrykk av et forhold som med Per Sveaas Andersens ord synes «grått fra første møte».²⁶⁸ Einar hadde vært Magnus fosterfar og «makten bak makten» under Magnus tid som konge, han havnet fort i et hissig hopehav med Harald ifølge sagaene da han var imot å gi Harald kongsnavn og del i styringen av Norge, Theodoricus Monachus pekte dog på at han var en pådriver for forlik mellom de to frendene, noe sagaen om Harald Hardråde i *Heimskringla* ser ut til å støtte, men hovedtendensen i de to stormennenes relasjon var likevel uvennskapelighet og konflikt.²⁶⁹

Fra Haralds ståsted må Einar ha fortonet seg som en farlig og uregjerlig høvding som søkte å styrke sin makt i Trøndelag, på bekostning av kongens egen, i denne tett befolkede landsdelen.²⁷⁰ Andersen anser sagaenes syn på konflikten mellom de to for å stort sett være korrekt, og han poengter at med drapet på Einar Tambarskjelve og sønnen Eindride, var kongemaktens stilling i Trøndelag sterkt styrket, da landskapet nå manglet stormenn som kunne etterfølge Einar som regional «leder» for Trøndelag.²⁷¹ Sett som en levning er forholdet mellom Harald og Einar nok et bevis på hvor vanskelig det kunne være å holde nokså horisontale allianser ved like, spesielt om de to

263 *Morkinskinna*, kapittel 14, 19, 27, 34-35, s. 69, 79-81, 103, 123-129.

264 *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 128-129. Det er dette som nevnes i kapittel 35 og som blir behandlet som en del av konflikten mellom kong Harald og Einar.

265 *Morkinskinna*, kapittel 35, 128-129, Orning, *Festive governance*, s. 195-196.

266 Orning, *Festive governance*, s. 195-196.

267 *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 128-129. Det at kongsgården har en slik sentral plass i historien er et indisium på hvor viktige slike gårder var i høymiddelalderen for kongemakten og deres betydning går nok lenger tilbake også, selv om det blir usikkert hvor mange de var og hvor de lå pga. kildesituasjonen.

268 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 150.

269 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 150-152, *Heimskringla*, Harald Hardrådes saga, kapittel 21, s. 472.

270 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 150-152.

271 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 150-152.

stormennene ikke var så vel forlikte i utgangspunktet. Særlig kan nok situasjoner der kongen selv ønsket et mer direkte territorielt herredømme, i stedet for et personlig et via allierte stormenn, ha lagt ekstra ved på bålet i forhold som det mellom Harald og Einar, da f.eks. Olav Haraldsson heller søkte å sette andre stormenn opp mot Erling Skjalgsson ifølge *Heimskringla*, enn å selv søke et direkte herredømme der.

Akkurat som tilfellet hadde vært med Olav Tryggvason er eksemplet over med Harald Hardråde en beskrivelse av en situasjon der veitslen ikke fungerer etter hensikten. Landsdelen stilte seg i dette tilfellet bak høvdingen Einar og ikke kongen Harald og Harald likte ikke dette. Som Olav brukte Harald derfor vold for å kompensere for sin politiske avmakt, igjen blir en felle brukt, men fellen ligger et forliksmøte etter gjestebudet og ikke selve gjestebudet som i Olavs tilfelle. Og mens motstanderne til Olav på gjestebudet virker som et større antall vertikale motstandere, er Olavs motstander en enkelt mektig stormann som står nærmere kongen i makt. På sett og vis ligner Einar noe på Olav Tryggvasons erkefiende Jernskjegge, som kan tyde på at vi her har å gjøre med en trøndersk topos i Snorres sagaskrivning.²⁷² Som i tilfellet med Olav skal Haralds voldsbruk ha virket etter planen, med Einar og hans sønn Eindride død skal hans politiske herredømme i Trøndelag ha bedret seg og Harald erstattet med dette Einar som den øverste politiske skikkelsen i Trøndelag.²⁷³ I høymiddelalderen kunne nok konflikter utspille seg på lignende måte og med samme resultat, om allianser viste seg umulige å stifte eller holde ved like kunne man søke å fjerne den politiske motstanderen underhånden for å unngå en mer langvarig strid, med alle problemene slike medførte.²⁷⁴

Olav Tryggvason slet ifølge *Heimskringla* med å få et skikkelig fotfeste i Hålogaland og brukte der også, som i Trøndelag, vold for å prøve og styrke dette. En gjennomgang av begivenhetene er nødvendig for å få et oversyn over begivenhetene som ledet opp til en veitsle som skal behandles. Tidlig i sagaen skal Olav ha ønsket å kristne regionen, men en hær ledet av høvdingene Hårek på Tjøtta, Tore Hjort fra Vågan og Øyvind Kinnriva skal ha hindret ham i dette.²⁷⁵ Olav skal så senere ha fått to Håløyske handelsmenn; Sigurd og Hauk, til å kidnappe Hårek og få ham til Nidaros så

---

272 *Heimskringla*, *Olav Tryggvasons saga*, kapittel 66, 68-69, s. 160-161; *Harald Hardrådes saga*, kapittel 40, 43-44, s. 485-487. I sagaen om Olav Tryggvason i *Heimskringla*, fremstår også Jernskjegge som den mektigste høvdingen i Trøndelag og bødenes talsmann på tinget, i begge tilfeller hevder Snorre også at trønderne ikke vil kjempe mot kongen (i det siste tilfellet Harald Hardråde) fordi deres fremste høvding ikke kan lede dem.

273 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 151; Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 158.

274 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 158. Som Krag legger vekt på i sin bok, må man tro at Harald og Einars konflikt neppe hadde blåst over uten Haralds attentat mot Einar. Og når strid brøt ut mellom slike mektige stormenn må man tro at krig kunne følge om feiden spant ut av kontroll.

275 *Heimskringla*, *Olav Tryggvasons saga*, kapittel 59, s. 155.

han kunne ta kristendommen.²⁷⁶ Hårek skal ha nektet, og Olav skal ha latt ham gå, da de to visstnok var slektninger og Hårek ble ført dit med list.²⁷⁷ Olav advarte likevel om at han ville tvangskristne Hålogaland når sommeren kom og sendte så Hårek hjem med en båt og et væpnet følge, som Hårek førte hjem til Tjøtta.²⁷⁸

Hårek skal så ha diskutert hvordan saken sto, sammen med sin allierte Øyvind Kinnriva, Øyvind ble deretter kidnappet av Olavs menn, som hadde tatt Hårek hjem, og ført til Nidaros for å ta kristendommen.²⁷⁹ Øyvind nektet plent, selv om kongen tilbød ham både gaver og betydelige veitsler om han lot seg bli døpt, og død og lemlestelse om han ikke gjorde det, Øyvind ble så drept under tortur og innrømmet at han var et skrømt før han døde og det skal ha vært grunnen til at han ikke kunne ta kristendommen.²⁸⁰ Våren kom og Olav dro nord til Hålogaland med hæren, alle steder han gikk på land ble ting holdt og folket kristnet, fordi ingen dristet seg til å tale mot ham.²⁸¹ Olav bodde så hos Hårek når han kom til Tjøtta, Hårek og hans folk tok da kristendommen og Hårek overakk kongen dyrebare gaver når Olav skulle dra videre, Hårek ble da kongsmann og fikk lendmannsstatus og veitsler av kongen.²⁸²

Dette skal ha vært den første gangen Olav hadde dratt til Hålogaland ifølge sagaen,²⁸³ og hans besøk her som det fortelles om i kapittel 77-80,²⁸⁴ er det eneste til Hålogaland i sagaen.²⁸⁵ Olav skal ha kommet til Hårek i spissen for en hærstyrke,²⁸⁶ så man må tro han hadde mange mann med seg. Det er vanskelig å avgjøre om dette gjestebudet var frivillig eller ikke,²⁸⁷ ting ser uansett ut til å ha blitt bedre mellom konge og stormann etter gjestebudets avslutning og Olav fikk slikt et vertikalt bånd til Hårek.²⁸⁸ Hårek hevdes altså først å ha vært Olavs fiende, og ønsket sammen med Øyvind Kinnriva å kjempe mot ham igjen, men kidnapping av Øyvind skal ha forhindret dette. Olav kom så

---

276 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 74-75, s. 162-163. Dette sies ikke rett ut i teksten, men det virker å være den rimeligste tolkningen av begivenhetene i de aktuelle kapitlene.

277 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 75, s. 163

278 l.c.

279 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 76, s. 163-164.

280 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 76, s. 164.

281 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 77, s. 164.

282 l.c.

283 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 1-77, s. 110-164.

284 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 78-80, s. 164-166.

285 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 1-113, s. 110-188.

286 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 77, s. 164.

287 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 77, s. 164. At veitslen er av eldre gjestebuds-type er uansett klart da Olav ble hos Hårek og tok og ikke dro videre med ytelsene tatt derfra, eller fikk brakt skatt indirekte dit fra områder rundt.

288 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 78-80, s. 164-166. Det virker som *Heimskringla* indikerer at herredømmet til Olav bedret seg etter gjestebudet hos Hårek og det som siden skjedde i Hålogaland.

Nord og befolkningen ble kristnet, da Hårek må ha bestemt seg for ikke å gjøre motstand pga. den situasjonen han var i etter Øyvinds død. Hårek kan i utgangspunktet altså ikke ha hatt noe særlig valg når Olav kom til ham, men det virker som besøket ble vel motatt, da Olav fikk fine gaver når han dro, og Hårek ble gjort til lendmann og gitt veitsler av Olav. Det var forøvrig vanlig i vikingtid og middelalderen at kongen gav stormenn han knyttet til seg godtgjørelser for å styrke båndene mellom dem og ham.²⁸⁹

Vi snakker her altså om en bilegging av en konflikt mellom konge og stormann etter en veitsle, i stedet for en oppblussing av konflikt slik Harald Hardrådes gjestebud med Einar Tambarskjelve ledet til. I stor grad skyldes nok dette at Hårek befant seg i en mer fortvilt posisjon enn det Einar skal ha gjort. Det virker som Einar helt inntil det siste nøt støtten fra bondefolket i Trøndelag og sannsynligvis også med det støtten til de andre høvdingene der, eller i hvert fall majoriteten av dem. I motsetning til dette ble Håreks støttespiller Øyvind Kinnriva til slutt fanget og torturert til døde av kongen og Hårek velger klokkelig nok etter dette å avslutte konflikten med Olav Tryggvason og stifte allianse, da han tydeligvis ulikt Einar ikke hadde folkemakten til å stå seg mot kongen.²⁹⁰ Et slikt forløp på en konflikt mellom stormenn var nok ikke ukjent i høymiddelalderen heller og Snorre hadde nok eksempler fra høymiddelalderen å spille på når han skrev om konflikten mellom Olav og Hårek.²⁹¹ Brutaliteten er kanskje likevel et noe uvanlig trekk ved konfliktforløpet, men samtidig er også Øyvind Kinnrivas hardnakkethet det også, noe som nok er bakgrunnen for at Snorre føler seg nødt til å forklare Øyvinds endelige nei til noen allianse med Olav med at han var et skrømt.²⁹²

Heimskringla forteller at Olav Haraldsson satt seg i Nidaros etter sin seier over Svein jarl i slaget ved Svolder, han skal ha bygget kongsgård og kirke, gitt venner gårdstomter og tatt vinterkvarter i byen, sammen med et stort følge.²⁹³ Snorre lar Olav bygge opp Nidaros som et maktsentrum, da bygging av kongsgård og kirke, og belønningen av Olavs venner med tomter alle peker i retningen av et forsøk på å etablere et herredømme i Trøndelag av Olav. På denne måten kunne Olav skyve lade-jarlenes maktsentrum, Lade, i bakgrunnen for sitt eget. Snorre lar Svein jarl stå som

---

289 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90.

290 *Morkinskinna*, kapittel 33, s. 123.

291 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 155-256. Merk at Snorre kun kan ha kjent til Sverres saga av de kildene Orning bruker, men han kjente selvfølgelig til stormannskonflikter han hadde hørt om på Norge og Island, eller opplevd selv.

292 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 232-233. Snorre selv ble forøvrig til slutt drept som følge av en konflikt med den norske kongen Håkon Håkonsson, men drapet var det i den konflikten riktignok den islandske høvdingen Gissur Torvaldsson som sto for og Håkon hadde gjort det klart at det også var akseptabelt å legge Snorre i jern.

293 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 53, s. 221.

representant for den samme maktpolitikken når han brenner ned Nidaros, etter å ha jaget vekk Olav fra den.²⁹⁴ Givingen av tomter må sees som et ledd i oppbyggingen av et politisk nettverk som skulle være lojale til Olav her. Ved denne anledning hadde han mange hærmenn hos seg; «for han stolte ikke videre på trønderens troskap om jarlen skulle komme tilbake til landet».²⁹⁵ De mest illojale av alle trønderne skal ha vært inntrønderne; «og av dem fikk han ingen inntekter».²⁹⁶ Dette kom nok av at Svein Håkonsson Ladejarl, som skal ha flyktet utenlands ifølge sagatradisjonen, hadde sitt maktsentrum her.²⁹⁷

Som Hans Jacob Orning har vært inne på var styrken på det kongelige herrevælde i et område nær knyttet sammen med om kongen kunne vente seg veitsler derfra eller ikke, og ga også føringer i retning av hva slags følge kongen trengte for å kunne beskytte seg i landskapet og eventuelt ta veitsler med makt.²⁹⁸ Og i dette tilfellet var altså ikke Olavs herredømme i det indre Trøndelag sterkt nok til å få veitsler derfra uten utstrakt maktbruk. Olav skal dermed ha hatt et stort følge og han skal også ha oppholdt seg lenge i byen, slik sagaen legger vekt på med sin tale om overvintring. Han skal ha vært noe i Trøndelag før og fått seg veitsle to ganger tidligere ifølge sagaen: begge gangene med tvang.²⁹⁹ Olav ser ikke ut til å ha noen sterk posisjon i landskapet på dette tidspunkt, og i en slik situasjon var det lurest å sitte med mange menn i byen og ta skatt. Om Gunnar på Gjølme, Lodin på Viggja og årsmannen Bård Kvite støttet ham i området på denne tid ifølge sagaen, er det vanskelig å vite, men det virker i så fall ikke som de greide å vende mange trøndere til troskap for Olav.³⁰⁰ Et herredømme som det Olav hadde i Trøndelag på dette tidspunktet i sagaen var svakt og Sverre Bagge kaller Olav Haraldssons styre i *Heimskringla* i Trøndelag «et okkupasjonsregime».³⁰¹ Dette regimet var ifølge Bagge bygget på laverestående stormenn og folk som ikke opprinnelig kom fra Trondheimen.³⁰²

I *Heimskringla* holdt Olav Haraldsson et flott påskegjestebud i Nidaros etter å ha kommet hjem fra

---

294 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 44, s. 215. Hele dette forløpet må som mye annet i *Heimskringla* selvsagt tolkes som levninger. Lade og Nidaros var selvfølgelig sentrum i tidlig middelalder også, men Nidaros var naturligvis noe annet på Snorres tid, enn i Olavs Haraldssons levetid og lenger tilbake.

295 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 53, s. 221.

296 l.c.

297 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 136-137, 141.

298 Orning, *Festive governance*, s. 200-201.

299 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 40-42, s. 212-213. Det dreier seg om Grjotar og Steinkjer.

300 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 40, s. 212-213. De tre blir introdusert av Snorre som Olavs allierte i kapittel 40.

301 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 190.

302 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 185-190. Kalv Arnesson er et tilfelle av en stormann knyttet til Olav som ikke hørte hjemme i Trondheimen.

en reise til Hålogaland.³⁰³ Olav skal ha både bedt til seg byinnbyggere og bønder, men ingen av dem er navngitte.³⁰⁴ Hvor mange mann som var til stede på dette gjestebudet er vanskelig å vite, da sagaen ikke forteller dette, men kongen ser ut til å ha sittet med mange menn i Nidaros, så et større antall av hans menn var nok til stede, kanskje 100 minimum.³⁰⁵ Det virker ut fra teksten som om gjestebudet varte hele påsken.³⁰⁶ Snorres beskrivelse av gjestebudet tyder på at det var kongen som betalte det med midler han allerede hadde, det står nemlig ingenting i den korte episoden som gir inntrykk av at gjestebudet etterfulgte noen innkrevelser i nær fortid av det.³⁰⁷ Det vil derfor være korrekt å se det som frivillig og da det ikke virker som tegnene har måttet betale noe i dette tilfellet, er spørsmålet om gjestebudet var basert på skatt løst. Olavs herredømme i Trøndelag må anses som svakt når gjestebudet holdes.³⁰⁸

Det at gjestebudet sto i Nidaros og at en god del av gjestene, mulig også mange av bøndene, kom fra Nidaros-området, støtter videre opp om Bagges syn på Olavs kongsgjerning i Trøndelag som «et okkupasjonsregime».³⁰⁹ Olav slet tydeligvis med å knytte mektige menn til seg her og prøvde derfor å bygge opp et politisk nettverk rundt sitt eget hovedsete i Nidaros, men da Snorre ikke en gang har noe forslag på hvem som etter hans syn var knyttet til Olav på dette tidspunkt her³¹⁰ er det bare å anta at kongens allierte på dette tidspunktet ikke var etablerte størrelser i det trøndske politiske landskapet. Det at Olav ser seg nødt til å løse sin konflikt med stormannen Olve på Egge og resten av inntrønderne med vold er i seg selv et vitnesbyrd om at de vertikale alliansene han forsøkte bygge opp i og rundt Nidaros hadde lite å si for hans grep om Trondheimen som sådan.³¹¹ Makten om man følger Snorre ser ut til å ha ligget i innlandet og Olav var dermed politisk isolert når han satt i Nidaros.³¹²

---

303 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 104-109, s. 285-288. Olav ser ut til å ha tatt vinterkvarter her om vinteren når han kom til Nidaros.

304 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 109, s. 288.

305 l.c.

306 l.c.

307 l.c.

308 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 107-109, s. 287-290. Kapittel 107 og 108 av sagaen som handler om Olav Haraldsson forteller nemlig at forholdet mellom Olav og inntrønderne var dårlig og ting eskalerer i kapittel 109 som også forteller om gjestebudet i Nidaros. Siden Olav valgte å løse konfliktene med trønderne med makt og ingen av hans motstandere virker å være nevnt blant de anonyme gjestene i gjestebudet, var ikke Olavs mål med gjestebudet forsoning med sine fiender her.

309 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 190.

310 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 29-110, s. 203-290. Kalv Arnesson har ennå ikke blitt nevnt i sagaen i forbindelse med Trøndelag, det skjer først i kapittel 110.

311 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 107-109, s. 287-290.

312 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 107-109, s. 287-290.

Snorre forteller i kapittel 105 at Olav skal ha kristnet i Namdølafylket og Hålogaland og at han ble invitert til gjestebud av majoriteten av både storbønder og høvdinge her.³¹³ Olav skal ha hatt med seg et følge på tre hundre krigere til Nord-Norge og han skal ha vært i landsdelen helt til sensommeren.³¹⁴ Kapittel 105 og 106 omhandler Olavs eneste påståtte besøk i Nord-Norge under hans tid som konge i Norge, så han var der slettes ikke ofte.³¹⁵ Olav hadde på det tidspunktet riktignok ifølge sagaen vært i kontakt med Hårek fra Tjøtta via budsendinger og stiftet bekjennskap, men det er tvilsomt at Hårek kan regnes som virkelig knyttet til Olav før han kom nord og var på gjestebud hos ham.³¹⁶ Det er derfor all grunn til å regne Olavs herredømme i Nord-Norge som svakt på denne tid.

Hvor frivillige de veitslene Olav skal ha tatt hos de ikke navngitte stormennene her er selvfølgelig et annet spørsmål, på den ene siden var det sikkert en fordel for eliten å stifte vennskap med kongen, ikke bare for kun seg, men også for frendene deres, og da særlig sønnene deres, da kapittel 106 forteller at mange av disse slo seg sammen med Olav, sikkert som en del av hirden hans.³¹⁷ På den andre siden er det klart at kongen kunne komme til å bruke tvang og eventuelt herje i regionen om stormennene i nord ikke ville gi ham mat, drikke og husrom på eget initiativ.³¹⁸ Jeg vil likevel regne gjestebudene som frivillige, pga. den nytte stormennene måtte antas å ha av dem, spesielt siden Olav som nevnt nær aldri dro til Nord-Norge og dette slik sett var en sjelden sjanse for stormenn herfra til å stifte vennskap med kongen.³¹⁹ *Heimskringla* forteller også om et gjestebud Hårek fra Tjøtta gjorde til Olavs Haraldssons ære.³²⁰ Gjestebudet til Hårek skal ha inkluderte mange andre mennesker i tillegg til kongen og hans følge og alle gjestene kunne nyte den storslåtte veitslen Hårek ga dem.³²¹ Hårek ble som takk for sitt vennskap gitt lendmannsstatus av Olav og han fikk samme veitsler som «høvdinge for landet» før hadde fått.³²²

---

313 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 104-105, s. 285-286. Siden ingen av høvdingene pekes ut som Olavs allierte i forbindelse med gjestebudene, som uansett knapt nevnes, er det usikkert i hvilken grad gjestebudene de ga ham kan tolkes som styrkende for Olavs herredømme, som nok heller ble bedre etter at Olav knyttet til seg Hårek fra Tjøtta som var en ledende mann i Hålogaland.

314 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 105-106, s. 286-287.

315 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 190; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 29-228, s. 203-413. Noe som nok indikerer at dette tvilsomt kan regnes som en region hvor Olav hadde et sterkt herredømme.

316 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 104-105, s. 286.

317 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 106, s. 286-287.

318 Orning, *Festive governance*, s. 199-201.

319 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 105-106, 117, s. 286-287, 298-300.

320 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 105, s. 286.

321 l.c.

322 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 187-188; Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 148, 149, 151; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 105, s. 286. Dette er det grunn til å stille spørsmål ved, giving av sysler var noe kongen sannsynligvis foretok på 1200-tallet som Sverre Bagge er inne på i sin artikkel (*Heimskringla* kaller den sysla Hårek skal ha sittet med for «kongssysla»). Men Bagge har nok rett i at konger kan ha gitt «len» til sine allierte før lendmennene som kongstjenere gjorde seg gjeldende. Det at Håkon skal ha blitt kongens «lendmann» er også langt

Slik fikk ikke bare Hårek styrket sin egen posisjon som en ledende mann i landsdelen, Olav fikk også styrket sin posisjon her noe, nå som han skal ha hatt en mann i Nord-Norge som i utgangspunktet var en alliert, og foruten det også veitsler om han skulle komme nord igjen.³²³ Pga. Håreks status som av sagaen blir beskrevet som høy, er alliansen mellom Olav og Hårek en ganske horisontal en, likevel med kongen som den mektigste parten.³²⁴ Olav hadde sikkert et stort følge med til Hårek, akkurat som tilfellet må ha vært med gjestebudene hos de andre nord-norske stormennene. Olav og Hårek hadde som før nevnt ikke møttes personlig før dette ifølge sagaen og reisen gjestebudet fant sted under skal ha vært Olavs første til Nord-Norge. Det står ikke hvor lenge gjestebudet varte i sagaen, men det pågikk kanskje i et par dager.³²⁵ Olavs herredømme i landsdelen tror jeg i sagakonteksten bedret seg noe etter dette gjestebudet, da støtten fra en mektig mann som Hårek må ha hjulpet ham i forsøket på å sikre seg makt i landsdelen.³²⁶ Siden skal uansett Olav og Hårek ha havnet i stridigheter ifølge Snorre, enten dette skyldtes drapet på Erling Skjalgsson,³²⁷ eller Olavs påståtte forsøk på å redusere Håkons makt i Hålogaland ved å støtte den konkurrerende høvdingen Åsmund Grankjellsson.³²⁸ Eller kanskje var Knut den mektiges edle metall den utløsende årsaken?³²⁹

Hårek skal ha vært sammen med Olav Haraldsson under slaget i Helgeå, men siden skal han ha vært en av lederne for bondehæren ved Stiklestad.³³⁰ Uansett hva grunnen til bruddet var, er det bare å konstantere at Olav og Hårek ser ut til å ha brutt sin allianse i sagaen, allianser mellom stormenn, og trolig særlig de mer horisontale, var jo ikke alltid noe man var i stand til å holde ved like.³³¹ En

---

fra sikkert. Ordet kan som Claus Krag er inne på i sin bok ha vært en betegnelse på en mann som eide mye jord og ikke en «kongetjener», slik det siden skulle bli. Som Krag også påpeker er det lite trolig at Olav ville ha mistet sin politiske innflytelse i Norge så fort i 1027-1028 hvis han hadde hatt støtten til en primitiv kongsadministrasjon bak seg.

323 Orning, *Festive governance*, s. 175-204. At ytelsler ble en mer formalisert prosess etter hvert ut i middelalderen, betyr ikke det i seg selv at gjestebud ikke var en innarbeidet del av alliansen mellom stormenn i høymiddelalderen også og som uansett må ha knyttet de det gjaldt sterkere sammen (så lenge ingen av deltakerne planla å forråde hverandre selvsagt).

324 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 193, 219-224, s. 390, 406-409. Det at Hårek skal ha vært en av lederne for «bondehæren» på Stiklestad peker også i retning av at sagaen gir ham høy sosiopolitisk status.

325 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 105, s. 286.

326 Orning, *Unpredictability and presence; Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61-68, s. 226-232. Det er likevel høyst usikkert hvor tette relasjonene mellom Olav og stormennene her (inkludert Hårek) kunne vært og blitt, fordi Olav aldri var her siden ifølge sagaen. Som Orning legger vekt på i sin avhandling var herredømmet en hersker hadde i en region nært knyttet til hans nærvær der og Snorre poengterer det samme som en del av sin beskrivelse av Olavs handlinger i Ranrike tidlig i hans styringstid.

327 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 144-146. Hårek skal ha vært i inngift i Erlings slekt og alliert med ham siden Hårek var gift med Erlings søster.

328 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 186-187. Et annet alternative er at Olav blandet seg inn i en langvarig feide mellom Hårek og Åsmunds slekter, som Bagge foreslår.

329 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 200-204.

330 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 146-147.

331 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 83-84, 87-90.

annen stormann i nord som skal ha inngått vennskap med Olav, men siden brutt det, var Tore Hund, men han skal ifølge *Heimskringla* ha brutt med Olav tidligere.³³² Tore Hund blir på sin side beskrevet som «den mektigste mannen der nord» av sagaen, men Olav var ikke på gjestebud hos han.³³³ Man kan spørre seg om dette ikke er det første tegnet på det uvennskapet som i sagaen etterhvert råder mellom Olav og Tore Hund, det var jo meningen at venner skulle feste sammen og om de ikke gjorde det var det nok en indikasjon på en svak allianse.³³⁴

Per Sveaas Andersen mener at hovedgrunnen til det dårlige forholdet mellom Olav og Tore Hund vi ser i sagaen skyldtes strid om hvem som skulle kontrollere den verdifulle handelen i nord-områdene.³³⁵ Alf Ragnar Nielsen retter oppmerksomhet mot det faktum at Olav prøver å begrense Tore Hunds makt i sagatradisjonen ved å sette Karle fra Langøya opp mot ham, som en grunn til bruddet vi ser i *Heimskringla*.³³⁶ Åsmund Grankjellsson er dermed ikke et enkelttilfelle i Olavs nordnorske politikk i *Heimskringla*. Bagge legger mye vekt på at Olavs stridigheter med mange av stormennene nok i stor grad skyldtes en kamp om ressursene, særlig de innenlandske pga. Knut den mektiges beskyttelse av de vanlige plyndringsmålene England og Danmark, der Olav måtte forsøke å få det han kunne fra områder utenfor det politiske sentrum han trengte som sin base på Østlandet.³³⁷

Og under denne striden ble alt fra felag med handelsmenn, eller sågar kontroll over selve handelen mer generelt som Sveaas peker på, til konfiskasjoner av gårdene til Olavs fiender, benyttet av Olav om man skal tro kildene.³³⁸ Olav skal slik ha forsøkt å opprettholde og styrke sitt politiske nettverk ved hjelp av jord- og løseogaver.³³⁹ De gaver Knut skal ha gitt sine allierte ifølge kildene må også

---

332 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 106, 117-120, 123, 133, 139, 161, s. 287, 298-306, 311, 319-324, 335-337, 361.

333 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 106, s. 287. Alliansen med Olav var dermed nokså horisontal ifølge sagaen, akkurat som Olavs allianse med Hårek fra Tjøtta skal ha vært.

334 Orning, *Festive governance*, s. 186-187, 198-199.

335 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 123; [Store norske leksikon](#) – Tore Hund – 03.05.2016. Claus Krag har poengtert at Snorre er den eneste av sagaforfatterne som lar Tore Hund være en del av konflikten mellom Olav og Asbjørn Sigurdsson og det før han ble en del av Knut den mektiges politiske nettverk i Norge.

336 [Store norske leksikon](#) – Hårek Øyvindsson på Tjøtta – 03.05.2016.

337 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 200-204.

338 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 200-204; Krag, s. *Vikingtid og rikssamling*, s. 154-157. Gårdskonfiskasjonene fant nok særlig sted i Trøndelag, med motstand mot Olav som resultat,

339 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 200-204; Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 154-157. Dette skal ifølge Sverre Bagge dog lite ha hjulpet Olav, han fikk aldri tilgang til like mye ressurser som han hadde hatt ved sin ankomst til landet og brukt til å seire over sine innenlandske fiender med ifølge kildene. Knut den mektige hadde derimot nok av ressurser på hendene fra sitt Nordsjørike og dette ble spredd til hans allierte, som så kunne bruke disse midlene til å kjøpe Olavs venner, med trusselen om vold som en ytterligere faktor, da Knuts allierte sto fastere i kyst-Norge (Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge), enn Olav og hans allierte.

selvfølgelig anses som en grunn til at Tore valgte å stå bak Knut, selv om dette nok i mange tilfeller var fornyelsen av allianser med stormenn og ikke opprettelsen av slike, som Claus Krag har vært inne på.³⁴⁰ Og den politisk-økonomiske striden innenfor Norges grenser må uansett ha vært grunn nok for selv mange nye allierte av Knut til å stifte vennskap med ham. Tore Hund skal som Hårek også ha vært en lederne i «bondehæren» på Stiklestad.³⁴¹ Det gjestebudet Olav får av Hårek under sitt eneste besøk til Hålogaland er uansett frivillig, da Hårek på det tidspunkt ifølge Snorre sto nærere kongen enn han gjorde senere og sågar ønsket allianse med ham.³⁴²

2.2 Veitsler som plyndring

Konger prøvde altså i mange tilfeller å styrke sitt herredømme i en region de sto svakt i via veitsler, men ofte var maktbruk en viktig del av prosessen og utfallet av veitslene trengte slettes ikke å bli godt.³⁴³ I andre tilfeller kunne konger velge å gå enda hardere fram i områder hvor de hadde et svakt herredømme og slik berike seg selv og sin flokk og redusere sine fienders muligheter til å benytte seg av landskapenes ressurser. Når konger eller kongsemner i høymiddelalderen f.eks. slet med sitt herredømme kunne det ofte oppsto problemer med å få nok veitsler fra tegnene, Sverres saga som forteller om forholdene under deler av borgerkrigstiden setter et søkelys på dette.³⁴⁴

De siste veitslene som blir beskrevet i Norge i sagaen om Olav Haraldsson i *Heimskringla* er et eksempel på dette fenomenet. De finner sted i Viken på et tidspunkt da Olav virker å slite med sitt herredømme i Norge.³⁴⁵ Olav skal før dette ha vært i Hedmark, Tønsberg, Dramn og så i Tønsberg igjen, på det førstnevnte stedet skal han ha vært i et gjestebud som ble arrangert av Tore Olvesson.³⁴⁶ Til tross for at oppslutningen om kongen virker å være dårlig på dette tidspunktet må Olavs følge ha vært ganske stort da Snorre sier han hadde 13 skip.³⁴⁷ Det er uklart i henhold til teksten hvor lenge Olav ble i Viken, men det kan ikke ha vært i månedsvis, da det virker som han

340 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 145.

341 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 147.

342 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 104, s. 286. Kontakten de hadde før gjestebudet hos Hårek ble arrangert indikerer også det.

343 Dette kunne selvfølgelig være tilfellet for bøndene / andre stormenn også, men her er fokuset først og fremst på kongene.

344 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 293-295, 304-308. Ifølge sagaen slet Sverre og birkebeinerne med å få tak i ressurser når de var svake, mens når de var sterke gikk dette lett.

345 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 165-228, s. 365-413.

346 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 165-174, s. 365-371.

347 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 174, s. 371.

seilte omkring senhøstes og dro til Vestlandet først på vinteren.³⁴⁸

Olavs herredømme skal ha vært så svakt at han hadde få skip og kun kunne få tak i dårlige skip til å supplere disse.³⁴⁹ Snorre sier at Olav fikk nok av menn fra områdene rundt Tønsberg, noe som kan indikere at dette for ham kan ha vært et maktsentrum.³⁵⁰ Olav skal ha fått få menn «langtveisfra», som nok i første rekke betyr Vest-, Midt- og Nord-Norge og teksten nevner også at Olav hadde mistet sitt herredømme over landet.³⁵¹ Kapittel 168 sier videre at Knut den mektige skulle ha fått samlet svære hærstyrker i Danmark og at han ønsket å bruke disse til å hevde sitt herredømme over Norge.³⁵² Etter at tegnene fikk vissheten for dette skal Olav ha hatt ennå større problemer med å samle menn til sitt hærfølge og bøndene skal ha søkt å unngå å gi ham veitsler.³⁵³ Dette viser hvor ustabil veitslene og herredømmet knyttet til det kunne være, nå når bøndene ante at landet ville få en ny konge var de ikke lenger interessert i å støtte kong Olav og prøvde derfor å unngå å gi ham veitsler og hærtjeneste for sin del.³⁵⁴

Kong knut skal så ha kommet med sin flåte til Norge og lagt under seg hele landet med tingenes bifall, Erlings Skjalgsson, Hårek fra Tjøtta, Tore Hund og Einar Tambarskjelve skal alle ha fornyet eller opprettet allianse med kong Knut.³⁵⁵ Kong Knuts posisjon i Norge må altså ha vært veldig sterk med dette, siden han i tillegg til et sterkt politisk nettverk i Norge også hadde betydelige hærstyrker.³⁵⁶ Kong Knut valgte også å gi Norge videre til sin frende Håkon Eiriksson jarl, en mann som i utgangspunktet også hadde krav på Norge og ifølge sagaen skal Eirik ha vært en slags uformell leder for de misnøyde stormennene når han var i England med kong Knut.³⁵⁷ Det at Håkon nå skulle ta makten var dermed en formalisering av forholdet mellom ham, de norske stormennene og kong Knut. Selv Borg skal ha gitt seg under kong Knut og Olav måtte gjemme seg med sine skip i Dramn mens kong Knut var på Østlandet.³⁵⁸ Etter dette dro Olav tilbake til Tønsberg og forlot kaupangen til fordel for Viken «med de menn som ville følge ham».³⁵⁹

---

348 l.c.

349 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 167, s. 367.

350 l.c.

351 l.c.

352 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 168, s. 367.

353 l.c.

354 Orning, *Festive governance*, s. 196-201. Som det ble tatt opp over virker det klart at dette er et trekk ved det kongelige herredømmet i høymiddelalderen og det synes rasjonelt å anta at dette er et trekk som går lenger tilbake i norsk kontekst også, selv om det blir et sidespor for meg.

355 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 170-173, s. 368-371.

356 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 145.

357 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 130, 171, s. 316-317, 369; Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 145.

358 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 173-174, s. 370-371.

359 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 174, s. 371.

Bildet som males av Snorre av Olavs herredømme i Norge, selv på Østlandet som skal ha vært hans egentlig maktsentrum i Norge, er med andre svart som natten.³⁶⁰ Sverre Bagge har poengtert at Olav beholdt støtten på Østlandet så lenge han var konge i landet, men når kong Knut nå skal ha overtatt, må han ha mistet denne, selv om det er sant som Bagge skriver at sagene ikke nevner at noen fiender av Olav var fra Østlandet, etter at han mister makten i landet.³⁶¹ Knut Dørum henviser til en rekke historikere og skriver på bakgrunn av dette i sin avhandling at Olav skal totalt ha mistet sitt herredømme på Østlandet sommeren 1028 og at han ikke skal ha fått særlig mannstyrke med seg derfra når han kom dit og etter det derfor så seg nødt til å flykte til Sverige, før han så kom tilbake til Trøndelag, hvor han som kjent falt på Stiklestad.³⁶² Selv om Dørum referer til et senere tidspunkt, hvor Olav skal ha kjempet mot Erling Skjalgsson på Vestlandet og deretter flyktet fra Vestlandet til Opplandene og videre til Sverige, virker det som et fornuftig standpunkt å anse Olavs herredømme i sagaen for å være svakt på Østlandet allerede i tidsrommet rundt kapittel 174, som nok finner sted noe før sommeren 1028.³⁶³ Håkon jarl virker i *Heimskringla* å ha vært Norges mektige mann på dette tidspunktet og han var alliert med mektige norske stormenn, mens Olav virker å ha hatt få allierte.³⁶⁴

Veitslene Olav tok i Viken må derfor vurderes som tvungne, da han nå hadde gått fra å hatt et sterkt herredømme i landsdelen, til å ha fått et svakt herredømme. Teksten sier at det lille av veitsler Olav skal ha fått hendene på, ble tatt på hans seilas mot Vestlandet og dette er nok en indikasjon på tvungne veitsler, da folk som bodde langs kysten og særlig «de som bodde på øyer og utnes» ikke nødvendigvis kunne motsette seg kongens hærmakt om han skulle komme dit og kreve veitsler.³⁶⁵ Siden han krevde veitsler etter hvert som han dro ifølge sagaen, ser Olavs veitsler tatt i Viken ut til å ha vært av skattetypen, selv om veitslene her var mer like ren plyndring.³⁶⁶

I den fortvilte politiske situasjonen han befant seg i ble altså Olav Haraldsson nødt til å plyndre i områdene han dro gjennom, noe som også må ha vært tilfellet for konger i høymiddelalderen som f.eks. kong Sverre. I en situasjon som denne der en høvding mistet sitt maktsenter, var det ingen

---

360 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 144-145.

361 Bagge, *Mellom kildekritikk og historisk antropologi, Olav den hellige, aristokratiet og rikssamlingen*. HT bind 81, 173-212, Universitetsforlaget 2002.

362 Knut Dørum, *Romerike og riksinntegringen. Integringen av Romerike i det norske rikskongedømmet i perioden 1000-1350*, Oslo, 2004, s. 30.

363 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 174-181, s. 371-380.

364 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 185-187; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 161-174, s. 362-371.

365 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 174, s. 371.

366 Orning, *Festive governance*, s. 199-201; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 174, s. 371. Som Orning legger vekt på er dette et skille man imidlertid ikke bør dra for langt, da frivillighet og tvang begge var en del av kongenes krav om veitsler.

grunn til å ikke gå hardt frem for å få hendene på det man trengte, og i andre områder som tradisjonelt hadde vært fiendtlige var det enda mindre grunn til å legge bånd på seg.³⁶⁷ I begge tilfeller fikk man slik også fatt på ressurser som fiendtlige herskere ellers kunne krevd inn.³⁶⁸

Noen ganger kunne innkrevingen av det som må ses som plyndrede ressurser ha et mer regulert mønster. En innkreving som i større grad var formalisert kan skimtes i Heimskringlas beskrivelse av skatt som Olav Haraldsson krevde inn på Grjotar tidlig i sin tid som konge, da han helst sto sterkt på det indre Østlandet og Svein Håkonsson ladejarl og hans frende Einar Tambarskjelve sto mot ham.³⁶⁹ I forbindelse med et krigstog mot Trøndelag skal Olav ha stoppet på Grjotar når han ble møtt av en bondehær.³⁷⁰ Olav selv skal ha hatt 300 mann og bøndene 700.³⁷¹ Det skal likevel ikke ha kommet til kamp fordi Olav skal ha merket at bøndene var dårlig disiplinerte og gitt dem et ultimatum mellom å ta ham som sin konge eller kjempe mot ham.³⁷² Dette ble så diskutert, fortrinnsvis mellom de 12 stormennene som Olav hadde gitt ultimatumet til, og bøndene valgte så å gi Olav kongsnavn og veitsler.³⁷³

Av teksten virker det som om veitslene var indirekte skatt, Olav skal ha dratt videre kjapt og ikke tatt opphold på noen gård i området.³⁷⁴ At de var tvungne går tydelig fram av forøpet, det er her en direkte linje fra trussel om voldsbruk til skattelegging.³⁷⁵ Olav skal også ha fått tjuesesser av Gunnar på Gjølme, Lodin på Viggja og av år mannen Bård Kvite, som bodde på Hangran på Nes, her snakker vi nok om ustabile vertikale allianser med lokale høvdinger.³⁷⁶ At dette også var et resultat av tvangen virker klart. Med tvang kunne konger altså få til en slags minnelig ordning eller «formalisert plyndring» av bønder i fiendtlige områder, om de hadde hærmakten som var nødvendig. Selv om dette i utgangspunktet ikke bedret herredømmet til herskeren i landskapet på lang sikt, fikk man slik i hvert fall ressurser inn og sikret seg en kortvarig stilling som den sterkeste

---

367 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 306-310.

368 I Olav Haraldssons tilfelle Knut den mektige og Håkon Eiriksson ladejarl.

369 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 121; Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 190; Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 136-137, 141; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 31-42, s. 204-214.

370 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 40, s. 212.

371 l.c.

372 l.c.

373 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 38-40, s. 211-212. Sagaen forteller at Olav før dette hadde blitt tatt til konge av bønder i Meldalen, der også med tvang.

374 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 40, s. 212-213.

375 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 257-310. Slik det i høymiddelalderen også kunne være i samband med brannskatting.

376 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 40, s. 212-213.

mann lokalt, eventuelt med skjøre allianser med stedets ledende menn.³⁷⁷

Både *Fagerskinna* og *Heimskringla* inneholder et tilfelle av at Olav Haraldsson tar veitsle som må sies å være regelrett identisk med plyndring.³⁷⁸ Episoden finner sted tidlig i Olavs tid som konge i Norge.³⁷⁹ Olav skal ifølge begge sagaene ha jaget bort Svein fra en juleveitsle han var på i Steinkjer og tatt veitslene hans.³⁸⁰ Ifølge *Heimskringla* tok så Olav denne veitslen til Nidaros og bygget opp byen igjen, mens *Fagerskinna* ikke nevner noe om at Olav tok med seg veitslene dit.³⁸¹ Olavs følge virker å variere i de to sagaene, i *Heimskringla* må man tro han hadde 300 mann, mens han i *Fagerskinna* kan ha hatt et følge på 140.³⁸² Det er usikkert hvor lenge Olav var i Steinkjer, men i begge tilfeller virker det som han drar fort derfra og til Nidaros for å bygge byen opp igjen,³⁸³ og i *Heimskringla* har han også med seg veitslene som siden blir tatt tilbake av Svein, når han driver Olav vekk fra Nidaros og Trøndelag.³⁸⁴ I *Fagerskinna* blir Olav også valgt til konge over trønderne og det valget må selvfølgelig ses som tvunget frem av kongens hærfølge.

Plyndringen av Sveins veitsle er på kort sikt som skatten Olav fikk i Grjotar til nytte for ham, men herredømmet hans viser seg å være svært kortvarig i Trøndelag og han skal raskt ha flyktet når Svein anfalt ham i Nidaros med en overlegen styrke.³⁸⁵ Forløpet virker på meg som en parallell til f.eks. kong Sverres opphold i Oslo i 1199-1200, det var som Hans Jacob Orning har påpekt svært risikabelt for en konge å sitte i et landskap der befolkningen var fiendtlig innstilt.³⁸⁶ Dette er noe Snorre legger sterkt vekt på i sin beskrivelse av Sveins styrke under angrepet på Nidaros, ifølge Snorre skal nemlig Svein ha kunnet stille til rådighet 2400 mann!³⁸⁷ Selv om dette må tas med en klype salt ser jeg ingen grunn til å avvise at en mektig stormann som sto sterkt i en region nok

377 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 308-310. Som Orning legger vekt på var maktbruk og tvang uansett en del av kongsgjeringen i høymiddelalderen.

378 At veitslen må betegnes som tatt ved tvang er dermed innlysende.

379 *Fagerskinna*, kapittel 28-29, s. 162-167; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 29-44, s. 203-215.

380 *Fagerskinna*, kapittel 29, s. 166-167; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 41-42, s. 213-214.

381 *Fagerskinna*, kapittel 29, s. 166-167; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 41-42, s. 213-214.

382 *Fagerskinna*, kapittel 28-29, s. 162-167; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 38-44, s. 211-215.

383 Dagfinn Skre, *Herredømmet, bosetning og besittelse på Romerike 200-1350 e.Kr.*, avhandling (dr. Philos.), Universitetet i Oslo, 1997, s. 485-486; *Fagerskinna*, kapittel 29, s. 166-167; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 41-42, s. 213-214. Dette virker særlig i *Heimskringla* å bære preg av Snorres inntrykk av byens rolle som maktsentre i høymiddelalderen, da han poengterer at Nidaros var rikskongenes maktsentrum og Lade var ladejarlenes og i en slik sammenheng blir oppbygningen av Nidaros et angrep på Ladejarlenes makt. Det finnes riktignok også et skaldekvad som sier at Svein Håkonsson ladejarl brente ned Nidaros, så helt uten betydning som et motstandssenter mot ladejarlene var Nidaros neppe, selv om byer i høymiddelalderen og senere fikk en helt annen status enn de hadde hatt på Olav Haraldssons tid.

384 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 42-44, s. 213-215.

385 *Fagerskinna*, kapittel 29, s. 166-167; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 38-44, s. 211-215.

386 Orning, *Festive governance*, s. 200-201; *Unpredictability and presence*, s. 286-295.

387 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 42-44, s. 213-215.

kunne samle sammen overlegne styrker mot en stormann som sto svakt i regionen og måtte lite på mindre og ofte mer profesjonelle styrker.³⁸⁸ Angrep som det Olav Haraldsson skal ha utført mot Svein var dermed mer en taktisk - enn noen strategisk seier, så lenge man ikke klarte å drepe sin fiende ved å uventet overfalle ham, ville man tvilsomt kunne styrke sin politiske kontroll avgjørende i det området man angrep i.³⁸⁹

Snorre skriver også om et annet tilfelle av plyndring i Trøndelag i *Heimskringla*, som ligner på Steinkjer-veitslen Olav Haraldsson tok fra Svein jarl. Stormannen Olve på Egge skal ha falt i unåde med Olav fordi Olav fikk kjennskap til at han hadde løyet om inntrøndernes påståtte hedendom, Olav skal ha dratt til Olves gård på Mære og drept ham, han konfiskerte også samtidig den veitslen Olve hadde tenkt å gi til deltakerne av vårbloket der.³⁹⁰ Olav tok deretter forsyningene til veitslen med seg og delte noe av det med mennene sine, han konfiskerte også eiendommen til andre inntrøndiske ledere.³⁹¹ Dette er som i tilfellet med Svein jarl helt klart en veitsle som Olav røver, bøndene hadde tiltenkt gjestebudet til seg selv og ikke til han, og etterspillet der bøndene skal ha krøpet til korset, tatt kristendommen og lovt lojalitet til Olav gir oss også en klar indikasjon på heftig maktbruk.³⁹² Og det samme gjør etterspillet til tinget Olav skal ha satt her, hvor Olav skal ha drept, lemlestet, landsforvist og bøtelagt inntrøndiske stormenn.³⁹³

Olav skal ha hatt 300 mann med seg til Mære, et stort følge med andre ord, men det virker ikke som han var der spesielt lenge.³⁹⁴ Besøket er et av få til Inntrøndelag av Olav, han hadde ikke vært der

---

388 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 136-137, 141; Orning, *Unpredictability and presence*, s. 288-289; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 124; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 68, 90, s. 231-232, 261-262; *Harald Hådrådes saga*, kapittel 34, 61, s. 481, 498. *Heimskringla* har eksempler på at leidangsfølger skal ha mislykket å være lenge borte fra landsdelen de kom fra og at man i slike tilfeller ofte måtte bero på profesjonelle styrker og eventuelt bondesoldater som kom fra deler av Norge som lå nær det stedet kongehæren lå ved. Dette tror jeg må være et korrekt trekk ved det norske samfunnet enten vi snakker om vikingtiden, tidlig middelalder eller høymiddelalder. Selvfølgelig var ikke leidangen en del av situasjonen før Håkon den godes tid på 900-tallet, men det er trolig at det fantes mindre lokale forsvarsstyrker i tidligere tider også, selv om det er usikkert hvem som kunne kommandere disse og hvordan de så ut.

389 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 305; *Harald Hårfagres saga*, kapittel 1-44, s. 47-75. Sagaene har nok av eksempler på at man kunne skape strategiske seire ut av overraskelsesangrep, det finnes nok av tilfeller av det i *Harald Hårfagres saga*.

390 Orning, *Festive governance*, s. 180-181; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 107-109, s. 287-290; *Olav Tryggvasons saga*, kapittel 65-69, s. 159-161. Som Orning er inne på er det store likheter i Olav Tryggvasons og Olav Haraldssons behandling av sine motstandere. Begge bruker vold i tilknytning til gjestebud for å sette seg gjennom politisk, Olav Tryggvason holder selv gjestebudet, mens Olav forhindrer at det på Mære blir holdt. Olav Tryggvason dreper bondelederen Jernskjegge under et blot på Mære, mens Olav Haraldsson ser ut til å ha drept Olve på Egge hjemme på Egge, i forbindelse med det gjestebudet som skulle arrangeres i tilknytning til vårbloket.

391 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 109, s. 289-290.

392 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 109, s. 290.

393 l.c.

394 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 109, s. 289-290.

ifølge sagaen siden sitt hærtog mot Svein jarl tidlig i sin styringstid.³⁹⁵ Som det før har blitt indikert, satt Olav mye i Nidaros når han var i Trøndelag, om man skal tro Snorre. Veitslen er helt klart av tvungen art da sagaen beskriver et rent tyveri av Olav.³⁹⁶ Episoden er som plyndringen av Steinkjergjestebudet et symptom av Olavs manglende herredømme i Trøndelag. Om Olav ikke på sikt kunne styrke sitt politiske herredømme i landsdelelen, som nok var særlig svakt her i Svein jarls gamle maktsentrum, var det ingen grunn til å ikke ty til plyndring og konfiskasjon her for å ha noe å gi til lojale støttespillere.³⁹⁷ I samme slengen kunne man også drepe eller svekke sine fiender, slik episoden gir inntrykk av, selv om dette i likhet med plyndringen og konfiskasjonene med vanskelighet kunne skape et langvarig og sterkt herredømme.³⁹⁸

2.3 Konklusjon

I dette kapittelet har vi i forbindelse med *svakt* herredømme behandlet to hovedgrupper av veitsler, de som kongen brukte i alliansespillet med lokale stormenn for å vinne politisk innflytelse i områder og de som kongen tvang til seg og mer eller mindre plyndret. Alle tilfellene er stort sett trukket fra *Heimskringla*. Tilfeller av skatt har vi i fire tilfeller, men to av disse virker svært like plyndring, selv om de andre er også tvungne. De Olav Haraldsson tar i Nidaros virker typiske for skatt under svakt herredømme i de episodene jeg har tatt for meg: en konge sitter i kongsgården i et landskap der han ikke har mye makt og krever inn ressurser med tvang fra omlandet sammen med en stor hærstyrke, skattene blir gjerne tatt i samband med gjestebud og vinterkvarter. Den flytende overgangen mellom frivillighet og tvang og gjestebud og skatt er dermed en del av dette bildet.³⁹⁹ Gjestebudene med stormenn i områdene der kongen står svakt utgjør de fleste av veitsletilfellene som helhet, de finner ofte sted i kongsgårder, der også skattene som oftest blir krevd inn til, fire av

---

395 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 38-109, s. 211-289.

396 Orning, *Festive governance*, s. 196-197, 200-201. Hans Jacob Orning har selvfølgelig rett i at veitsler i praksis alltid legger seg et sted mellom ytterpunktene tvungne og frivillige. Men dette betyr selvfølgelig ikke at noen *ikke* var mindre frivillige enn andre.

397 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 200-204; Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 136-137, 141; Orning, *Unpredictability and presence*, s. 308-310. Som Bagge har påpekt hadde Olav behov for ressurser etter at sølvet han kom til landet med var oppbrukt, og disse ressursene var det rimeligst for ham, som andre herskere, å hente andre steder enn i sine maktsentrum, om de ønsket å opprettholde sitt politiske herredømme i disse områdene. Plyndring var dermed en aktivitet Olav helst burde forsøke seg på i periferien Trøndelag og ikke i sitt politiske sentrum Østlandet.

398 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 277; Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 190; Orning, *Unpredictability and presence*, s. 308-310. Et slikt herredømme pleide jo å henge sammen med politiske bånd til de lokale stormennene og det var jo mangelen på dette som ledet Olav ifølge Snorre til å fare så brutalt fram i Trøndelag.

399 Orning, *Festive governance*, s. 196-204.

dem finner sted her, mens resten og majoriteten sådan, nok finner sted på høvdinggårder.⁴⁰⁰ I og for seg kan vinterkvarterene også ses som gjestebud, men det er ikke noe jeg tok opp nøye i dette kapittelet, men siden skal gå inn på i de andre kapitlene.⁴⁰¹

I gjestebudene er tvang og fiendskap ofte et sterkt element, akkurat som i forbindelse med beskattingen, om ikke på selve gjestebudene så i konteksten omkring tiden de blir holdt. Det er oftere snakk om vertikale enn mer horisontale allianser, de mer horisontale ser ut til å være mer problematiske enn de vertikale å opprettholde. Vold og trusler om vold er det mye henvisninger til i forhold til gjestebudene, men den aktualiserte volden er som oftest knyttet til kontekstene rundt gjestebudene og ikke på selve gjestebudene. Kongsgårdene dukker sannsynligvis opp så ofte i forbindelse med gjestebud og vinterkvarter fordi de blir beskrevet som viktige maktsentre for kongen, de har ifølge *Heimskringla* en viss tidlig administrasjon og har oppholdsplass og lagre store nok til at kongen kan arrangere store gjestebud og ta vinterkvarter. I den grad allianser blir stiftet er disse ofte ustabile, kongen sliter med å danne seg noe sterkt nettverk i disse områdene, som for dem slik blir perifere.

De fire tilfellene av plyndring er selvfølgelig alle tvungne, som i forbindelse med gjestebudene brukes vold og trusler om vold for å skaffe seg vinning, men umiddelbar økonomisk vinning er motivet her, mens politisk vinning er mer fremtredende i forbindelse med gjestebudene.

Plyndringen på Grjotar og i Viken er på samme tid også skatt, noe som igjen viser det uklare skillet mellom tvang og frivillighet. Plyndringen forekommer stort sett i områder der kongen har stått svakt i noen tid, men i tilfellet hvor Olav Haraldsson tar skatt i Viken skjer det pga. at han har blitt utkonkurrert av Knut den mektige om gunsten til østlendingene. Kongenes oppførsel i episodene som helhet virker logisk på bakgrunn av konteksten av *svakt* herredømme, det at de bruker så mye vold og tvang må ses på som en kompensasjon for deres manglende styrke i disse regionene, dette er noe de føler seg nødt til å gjøre pga. sitt svake herredømme i de forskjellige regionene.⁴⁰² Utfallet av oppførselen er blandet, som man kan vente, men slik deltok de i alle fall i maktkampen og selv om de ikke nødvendigvis vant den på lang sikt, skaffet de seg på kort sikt politisk og økonomisk utbytte ved sine handlinger.

---

400 Hvor mange gjestebud på høvdinggårder det er snakk om er umulig å vite, da Olav Haraldsson under sitt besøk i Hålogaland kan ha vært på utallige.

401 I de andre kapitlene blir gjestebud under vinterkvarter nøyere behandlet da det finnes episoder som er beskrevet nøye med navngitte stormenn som gjester.

402 Orning, *Unpredictability and presence* Orning skriver mye om dette i sin avhandling *Unpredictability and presence*.

Kap 3. Veitsler under middels herredømme

Det følgende kapittelet tar for seg de veitslene som kan anses som tatt eller holdt av konger som hadde hadde en viss makt i en region og som dermed hadde et middels herredømme i disse. Som ellers i denne oppgaven er sagaepisodene som behandles fra sagaene om Harald Hårfagre, Olav Tryggvasson, Olav Haraldsson og Harald Hardråde i *Heimskringla*, *Fagerskinna* og *Morkinskinna*. Episodene skal som i de andre kapitlene behandles som levninger og tyngdepunktet ligger på hva de kan si oss som dette. Kapittelet har blitt inndelt slik at veitsler som er en del av det personlige herredømmet til herskeren og slik sett kan regnes som veitsler av eldre type tas opp først, deretter tar jeg opp det som kan anses som veitsler av yngre type nemlig skattene, som er en del av herskerens territorielle herredømme. I innledningen hadde jeg mye om reisekongedømmet og der ble i stor grad det eldre personlige herredømmet behandlet, med sine irregulære overføringer - gjestebudene, det senere mønsteret er preget av at man i noen grad går vekk fra personlige forbindelser og makt over grupper, til mer horisontale forbindelser hvor konger og andre stormenn hadde et mer definert og institusjonalisert forhold til de som sto under dem.⁴⁰³ Under det sene mønsteret får kongemakten et territorielt herredømme, der de i større grad har makt over mer veldefinerte territorier enn i de tidligere tidene, hvor de hadde mer makt over kollektive grupper av mennesker.⁴⁰⁴

Forskjellen mellom de to typene av herredømme og ytelser bør likevel ikke overdrives, gjestebud og personlige forbindelser var nemlig fortsatt svært viktige i høymiddelalderen, til tross for at skatter, administrasjon og det territorielle herredømmet også langsomt vokste fram i samme periode.⁴⁰⁵ Vi snakker ikke om «perfekte» eller «rene» herredømmer eller skatter altså, heller om blandede, som kan opptre om hverandre og også gjør det.⁴⁰⁶ Det er likevel hensiktsmessig å gruppere dem i to grupper siden det til en viss grad er snakk om forskjeller og det har jeg altså gjort. Videre har jeg delt opp den delen av kapittelet som tar for seg gjestebudene under det personlige herredømmet i to deler, i den ene gruppen finner man mer vennskapelige gjestebud der allianser stort sett stiftes og opprettholdes,⁴⁰⁷ i den andre gruppen har jeg plassert gjestebud der fiendskap oppstår eller vedvarer mellom aktørene. Som en forlengelse av dette vurderer jeg også i hvilken

---

403 Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 6-8, 26-27.

404 Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 6-8, 26-27.

405 Orning, *Festive governance*, s. 202-204; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 129-135.

406 Orning, *Festive governance*, s. 202-204; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 129-135. Se underkapittelet om territorielt herredømme under for tilfeller av dette i *Heimskringla*.

407 Et unntak blir behandlet som en del av gjennomgangen av en annen episode i *Fagerskinna*.

grad de personlige alliansene «hovedaktørene»⁴⁰⁸ i episodene stifter eller forsøker å stifte kan sies å være vertikale eller horisontale.⁴⁰⁹ Var aktørene nokså likeverdige eller hadde en av dem en betydelig høyere sosiopolitisk status?

Som en del av behandlingen av episodene skal jeg også se på i hvilken grad frivillighet og tvang er en del av gjestebudene og beskattingen i kildene, i den grad det gir mening. Kongsgårdenes rolle i de forskjellige gjestebudene og skatteinnkrevningene skal også tas opp i forbindelse med gjennomgangen av episodene, for å se i hvilken grad de er en del av de veitslene som beskrives, enten disse er skatt eller gjestebud – eller for den slags skyld begge. Som vi så i innledningen virker det å være et utbredt syn i forskningen at kongsgårdene var svært viktige som lokale makt- og tidlige administrasjonssentrum for rikskongedømmet i forskjellige deler av Norge. Kun ved hjelp av de ressursene de fikk fra bøndene i form av veitsler og det de kunne få fra sine egne kongsgårder, som dessuten hjalp til i innkrevningen av veitslene og ga kongene husrom, kunne kongen dra rundt i landet og utøve og opprettholde sin makt.⁴¹⁰ I den grad kongene i sagaepisodene under territorielt herredømme gjestes av andre stormenn skal dette også kort tas stilling til, selv om dette i den lille graden det behandles i dette kapittelet i større grad analyseres i delen som tar for seg det personlige herredømmet.

3.1 Gjestebed som uttrykk for personlig herredømme

3.1.1 Gjestebed der allianser stiftes eller opprettholdes

Vennskap blir av Jon Vidar Sigurdsson ansett for å være det viktigste av alle sosiale bånd i det meste av den norrøne perioden.⁴¹¹ Vennskap i vikingtiden og middelalderen tok mer form av politiske allianser enn det vi i dag anser som vennskap.⁴¹² Konger og stormenn brukte gaver av forskjellig slag til å stifte allianser, og veitsler i form av gjestebed bruktes ofte til å danne personlige bånd, som igjen inngikk i herskernes personlige herredømme.⁴¹³ De personlige politiske alliansene,

---

408 For meg stort sett alltid de fire norske kongene som nevnt i introduksjonen.

409 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 24-26, 83-84-87-90.

410 Orning, *Festive governance*, s. 196-204

411 Jon Vidar Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 78-92. I Sigurdssons bok *Det norrøne samfunnet: vikingen, kongen, erkebiskopen og bonden* er et helt kapittel dedikert til vennskapet, og tittelen på kapittelet gir beskjed om dets viktighet.

412 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 78-92.

413 Orning, *Festive Governance*, s. 195-198; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet: vikingen, kongen, erkebiskopen og bonden*, s. 78-92.

og gjestebudene der de ble opprettet, kunne være av vertikal type – mellom personer av ulik sosial rang, eller av horisontal type - mellom personer av lik eller i det minste mer lik sosial rang.⁴¹⁴

Et eksempel på en allianse av vertikal type finnes i sagaen om Olav Haraldsson i *Heimskringla*.⁴¹⁵ Dette gjestebudet fant sted etter at Olav har etablert det som må anses som et middels herredømme i Hålogaland.⁴¹⁶ Stormannen Grankjell skal ha bedt Olav til et flott gjestebud og han ga i tillegg kongen fine gaver når han dro videre.⁴¹⁷ Grankjells sønn Åsmund ble av kongen invitert til hirden, og Åsmund sa ja til dette, Olav og Åsmund skal siden ha bygd opp et godt vennskap.⁴¹⁸ At Olav inviterer Åsmund til å bli en del av hans følge, må ses på som Olavs gjengave for Grankjells gjestebud og gaver.⁴¹⁹ Alliansen med kongen kom Grankjell og spesielt Åsmund til glede senere også ifølge sagaen, da Åsmund skal ha fått «halve sysla» i Hålogaland fra kongen.⁴²⁰

Denne jordegaven representerer stadfestingen og opprettholdelsen av en vertikal allianse mellom Olav og Åsmund, Snorre lar slik Åsmund bli Olavs lendmann, slik Hårek på Tjøtta skal ha blitt tidligere i sagaen.⁴²¹ I det Olav lar Åsmund få halvparten av «syssele» som Hårek skal ha hatt før, er Olavs gave til Åsmund også et forsøk på å endre den ganske horisontale alliansen med Hårek, til en mer vertikal en.⁴²² Gaven er altså ikke bare en vennligsinnet handling i dette tilfellet, men også en fiendtlig handling,⁴²³ som tar sikte på å redusere Håreks status i Hålogaland, til fordel for den kongelige favoritten Åsmund, som av kongen ser ut til å bli etlet til hans redskap her.⁴²⁴ Menn som Åsmund må ha virket mer attraktive fra herskeres synspunkt som allierte, kontra menn som Hårek, fordi stormenn som Åsmund var av lavere status, og ikke hadde den samme opparbeidede

---

414 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 23-24, 83-84, 87-90.

415 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 106, s. 286-287.

416 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 104-106, s. 285-287. Olav er på dette tidspunktet alliert med Hårek på Tjøtta som skal ha vært svært mektig i regionen og en slik nokså horisontal allianse må anses som styrkende for hans herredømme her.

417 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 106, s. 287.

418 l.c.

419 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 78-79.

420 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 186; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 123, s. 309-310. Som Bagge påpeker må Snorres snakk om «syssele» i striden mellom Hårek og Åsmund være en levning.

421 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 148-149, 151. Snorres snakk om lendmenn på Olav Haraldssons tid, er et eksempel på levninger. Claus Krag mener nemlig at lendmann på dette tidspunktet ikke betegnet en slags kongetjener i tidlig middelalder, slik det gjorde senere, men heller en mann som eide mye jord. Når Snorre levde fantes riktignok kun sysselmenn og det må på bakgrunn av de han i stor grad beskrev lendmennene i *Heimskringla*.

422 Orning, *Festive governance*, s. 194-195. Som Orning peker på kunne gaver brukes for å prøve å forandre det sosiale hierarkiet, i dette tilfellet ved å føre Åsmund oppover og Hårek nedover.

423 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 123, s. 309-310. At Hårek på Tjøtta anser handlingen som fiendtlig kan ikke betviles, da Snorre lar han være et talerør for den norrøne middelalderens *ancien régime* i forbindelse med delingen av «sysla».

424 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 186-187; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-92.

maktposisjonen i sitt sentrum, som stormenn som Hårek hadde.⁴²⁵

Snorres Åsmund-karakter kan slik sett ses som en forløper for de senere sysselmennene, som i større grad enn de tidligere tiders stormenn ble knyttet til kongen som kongstjenere i høymiddelalderen etter 1150.⁴²⁶ I gjestebudet Olav Haraldsson var på hos Grankjell står det ikke hvor lenge veitslen skal ha vart, Olav må man tro hadde mange mann med seg, da han skal ha reist rundt med en hær i Hålogaland på den tid han var i veitslen.⁴²⁷ Da Grankjell ser ut til å sterkt ha ønsket vennskap med Olav og teksten også sier at han gav ham flotte gaver ved avreise, er det bare å konkludere med at veitslen Grankjell gav Olav var frivillig.⁴²⁸

Fagerskinna inneholder en beskrivelse av et gjestebud, der fordelene av personlige politiske allianser av den typen Grankjell og Olav stiftet også trer frem. I *Fagerskinna* er Harald Hårfagre på gjestebud hos Håkon Grjotgardsson Ladejarl på Lade, ved dette tilhøvet gir han også Håkon tillatelse til å overta Atle jarls veitsler i Sygnafylket.⁴²⁹ Da dette er Håkons lokale maktområde, kan man med bakgrunn i sagaepisoden betrakte Harald herredømme i Trondheimen ved denne anledning som middels sterkt.⁴³⁰ Det at sagaen ikke gir noen tidligere eksempler på at Harald skal ha vært der taler for det samme.⁴³¹ Olav skal ha også ha blitt fulgt av «sin hær» ifølge sagaen, og dette kan også være en indikasjon om at regionen nok ikke var Olavs sentrum.⁴³² Det sies ingenting i sagaen om hvor lenge Harald skal ha blitt hos Håkon, så det blir et åpent spørsmål i dette tilfelle.⁴³³

Forholdet mellom Harald og Håkon må ha vært godt, da Harald personlig kom på veitsle til Håkon i motsetning til hva som var tilfelle med Atle jarl, det at Harald sa ja til Håkons ønske om å overta som jarl i Sygnafylket vitner også om det samme.⁴³⁴ Gjestebed av den typen som Harald var hos Håkon i er noe ulikt gjestebed gitt til kongen av bøndene, da Håkon som holder gjestebedet åpenbart får mer igjen for det og det hele dermed fremstår mer frivillig.⁴³⁵ Til tross for «hærfølget»

425Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 184-187.

426Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 131-133.

427 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 106, s. 286-287.

428 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 105-106, s. 286-287.

429 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 43.

430 l.c.

431 *Fagerskinna*, kapittel 2-3, s. 36-43.

432 Orning, *Festive governance*, s. 197-199; *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 42-43;. Som det fremgår av denne masteroppgaven var store kongefølger ikke unormalt ifølge *Heimskringla, Fagerskinna* og *Morkinskinna*, så her er det grunn til å være forsiktig. Det er også mulig at det «vanlige kongefølge», som *Fagerskinna* beskriver tidligere i kapittel 3 at Harald Hårfagre dro rundt med er det som menes med «hær», men det er usikkert.

433 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 43.

434 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 42-43.

435Claus Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 91; Orning, *Unpredictability and presence*, s. 306-307. Som Claus Krag har påpekt var beskyttelse mot andre herskeres økonomiske fordringer det tegnene fikk igjen som takk for sine veitslebidrag til Harald Hårfagre. Det samme var nok i hovedsak sant senere under høymiddelalderen også og det

til Olav vil jeg med støtte i konteksten karakterisere veitslen som frivillig, da vi ikke hører om maktbruk og Harald gir Håkon Sygnafylket under gjestebudet. Alliansen mellom Harald og Håkon er også trolig av ganske horisontal art, da Håkon også ser ut til å være en mektig mann i Trøndelag og Hålogaland, selv om kongen er sterkere.⁴³⁶

Ifølge *Fagerskinna* skal altså Harald Hårfagre ha gitt Håkon jarl Sygnafylket fordi Haralds menn skal ha blitt «svivøret» av Atle jarl.⁴³⁷ «Svivøringen» består i at kongsmennene skal ha blitt nektet veitsler hos Atle, fordi de tre gjestebudene han hadde gitt dem etter hans mening viste at de ikke kunne oppføre seg.⁴³⁸ Atle protesterer ikke mot skatt som sådan når han nekter å holde det fjerde gjestebudet, men han setter krav til at Harald må ta gjestebudene sine selv å ikke sende sine uvørne menn til ham uten å selv kunne holde dem i sjakk.⁴³⁹ Harald virker ikke å være spesielt sympatisk innstilt til Atles situasjon og gir sågar Håkon jarl tillatelse til å ta Sygnafylket fra Atle, dette i seg selv må tas til inntekt for at forholdet mellom de to ikke var nært, noe som kanskje ikke var så rart, da Harald virker å ha vært en sjelden gjest hos Atle.⁴⁴⁰

Dagfinn Skre skriver i sin avhandling «*Herredømmet. Bosetning og besittelse på Romerike 200-1350 e.Kr.*» at eiendomsretten i forholdet mellom kongen og kongsmenn var «ganske flytende» og poengterer også at: «Rettigheter i godset var trolig knyttet til subtile sosiale relasjoner, der bare en illojal handling fra kongens mann skilte mellom full besittelse av gods og grunn, og fordrivelse.»⁴⁴¹ Det er en god beskrivelse av disse sagaepisodene, der Atle jarls nekting av å holde flere gjestebud for Haralds menn om kongen ikke selv er med dem, leder Harald til å gi sitt samtykke til at Håkon jarl kan overta Sygnafylket under gjestebudet på Lade. Om ikke Atle kunne gi kongens menn de gjestebudene de hadde krav på, kunne Håkon siden gjøre dette som kongens jarl. Det faktum at Håkon står nærmere Harald enn det Atle gjør, gir ham mulighet til å innkassere en politisk-materiell gevinst, som han formelt sett får av Harald på gjestebudet, men reelt sett må hente med hærmakt fra Atle, noe han mislykkes med.⁴⁴²

legger Hans Jacob Orning vekt på i avhandlingen *Unpredictability and presence*.

436 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 43.

437 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 42-43.

438 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 42.

439 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 42. Eventuelt som indirekte skatt, eller «veitsleavgifter» som sagaen kaller det.

440 Orning, *Festive governance*, s. 190-197; *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 42. Orning skriver i sin artikkel at det var viktig for konger å være sammen om de skulle ha tette forbindelser og dette må man tro var tilfellet i forholdet mellom konger og andre ikke-kongelige stormenn også. Av betydning også kan det være at Atle jarl ser ut til å ha vært en mektig mann og at alliansen mellom Atle og Harald Hårfagre av den grunn er noenlunde horisontal, slike allianser kunne være mer usikre enn vertikale, fordi mektige stormenn som Atle i større grad kunne true en konges makt, enn mindre mektige stormenn. Grankjell som ble tatt opp tidligere i dette kapittelet, er i motsetning til Atle, en av disse mindre mektige stormennene.

441 Skre, *Herredømmet*, s. 78.

442 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 43. Ifølge *Fagerskinna* tapte Håkon og hans hær i slaget ved Fjaler for Atle og hans hær.

Det at Håkon måtte kjempe på egenhånd for å ta Sygnafylket fra Atle jarl, er samtidig et mulig vitnesbyrd om at de politiske alliansene som ble opprettet og opprettholdt via gjestebudene, ikke nødvendigvis innebar militær assistanse også.⁴⁴³ Fra Harald Hårfagres synspunkt i sagaberetningen må dette ha vært en fordel, da *Fagerskinna* indikerer at han styrket sin stilling etter at jarlene Håkon og Atle falt som følge av slaget ved Fjaler, og ved allianse med Håkons sønn Sigurd Håkonsson Ladejarl, skal Harald fått «hele Trondheimen, og alt land nord til Finnmark».⁴⁴⁴ Sett fra et kynisk og maktpolitisk ståsted fortøner hendelsesforløpet seg som en mulig splitt og hersk-strategi fra Haralds side, selv om det var umulig å spå at Håkon skulle dø i kamp. Om ikke en konge kunne kom vel overens med alle sine allierte, kunne han spille dem mot hverandre, med håp om å øke sin egen makt og sitt rike. Selv gode forbindelser mellom stormenn i vikingtid og middelalder, trengte ikke å bety at de politiske alliansene som ble skapt via gjestebudene var tuftet på «evig vennskap»,⁴⁴⁵ om omstendighetene endret seg var opportuniste en strategi som kunne prøves med hell.

Sagaen om Olav Haraldsson i *Heimskringla* inneholder også et gjestebud som fungerer som starten på Olavs bygging av personlige allianser på Opplandene og dermed styrking av hans personlige herredømme på Østlandet.⁴⁴⁶ Etter at Olav kom til Norge skal han etter hvert ha kommet til Viken og Vestfold, og derfra dratt til sin stefar Sigurd Syr og mor Åsta Gudbrandsdatter sammen med et følge på 100 tungt væpnede stridsmenn.⁴⁴⁷ Hans mor Åsta skal når hun fikk beskjed om at Olav var i anmarsj ha gitt ordre til tjenestefolkene om å «stille i stand alt på best mulige måte» for å forberede gjestebud, Åsta lot i denne forbindelse fire menn dra i fire retninger i bygden for å be de lokale høvdingene til Olavs «velkomstøl».⁴⁴⁸ Dette må ses som det første steget i oppbyggelsen av en politisk allianse lokalt og regionalt til støtte for hennes sønn Olav, og dette var i seg selv en selvsagt handling for en mor høyt opp i samfunnet i norrøn tid.⁴⁴⁹

Gjestebudets sentrale rolle i det politiske spillet var naturligvis grunnen til at alt måtte være best mulig, da gjestebud var en anledning for å verten, eller vertene i dette tilfellet, å vise sin rikdom og makt på, noe som naturligvis gjorde dem til verdige allierte i andre stormenns øye.⁴⁵⁰ Det er

443 Orning, *Festive governance*, s. 195-196.

444 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 43-44.

445 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 83-84.

446 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 32-35, s. 205-208.

447 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 28-34, s. 202-207.

448 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 32, s. 205.

449 Bagge, s. 208; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 34-35, 207-208. Spesielt siden Olav Haraldsson var den eneste av Åsta Gudbrandsdatters barn som på denne tid var en kandidat til å få kongemakt på hendene. I tilfeller hvor flere var aktuelle, viste nok ofte foreldre favorittisme for en enkelt sønn, slik Harald Hårfagre skal ha gjort.

Olavs forbindelser til Åsta og Sigurd Syr er også grunnen til at veitslen han tar her hører inn under middels herredømme, da Sigurd Syr virker å ha en etablert maktposisjon på Opplandene om man skal tro sagaen.

450 Orning, *Festive governance*, s. 196-199. *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 32-34, s. 205-207;

selvfølgelig også godt mulig at Sigurd og Åsta allerede hadde politiske allianser med en del av høvdingene som ble bedt, særlig om de var i slekt, men sagaen sier ingenting om dette.⁴⁵¹ Under gjestebudet ble det også holdt et møte mellom Olav, Sigurd, Åsta og Rane den vidfarne, Olavs fosterfar.⁴⁵² Olav skal på møtet ha fortalt sine frender at han ønsket å bli rikskonge i landet og ba om deres og andre frenders og venners støtte til det, Olav fikk betingelsesløs støtte fra sin mor Åsta, men stefaren Sigurd lovet på sin side kun full materiell støtte og betinget politisk støtte.⁴⁵³ Sigurd skulle støtte saken til Olav hos de opplandske småkongene og høvdingene, men ville ikke støtte Olav offentlig på tinget om de ikke fikk bygget opp et slagkraftig politisk nettverk for Olav regionalt.⁴⁵⁴

Under et stevne på Hadeland hvor Sigurd talte Olavs sak til de opplandske småkongene med Olav til stede blir så alliansen stiftet, til tross for at kong Rørek talte mot alliansen og poengterte at danske overkonger kun krevde skatt fra Norge og ikke involverte seg i «innenriks-politikken», mens norske herskerer både hadde krevd betydelige skatter og blandet seg mye inn i styre og stell lokalt i landet.⁴⁵⁵ Dette kan man karakterisere som en forsvarstale for utenlandsk territorielt herredømme, der indirekte skatter blir samlet inn, men hvor man slipper å havne i konflikt innenlands med riksherskerne, som fra Røreks ståsted hadde vært maktsyke tyranner.⁴⁵⁶ Alliansen som ble stiftet ble støttet av kong Røreks bror kong Ring, som var mer positivt innstilt til alliansen og mente at opplandskekongene som Olavs allierte ville styrke seg ved å inngå den, da Olav hadde en mindre etablert politisk posisjon enn dem og måtte ha støtte fra opplandskongene for å bli rikskonge.⁴⁵⁷ Som takk for den politiske støtten han fikk fra opplandskekongene skal Olav ha lovt dem både et godt forhold til ham og mer makt om han ble rikskonge.⁴⁵⁸ Ved hjelp av den nokså horisontale alliansen med opplandskongene ble Olav med deres støtte tatt til konge på Opplandstinget, et ting som ble innkalt av de samme kongene.⁴⁵⁹

Det gjestebudet Olav tok hos Sigurd Syr og Åsta Gudbrandsdatter viser i klare trekk gjestebudet

---

451 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 32, s. 205. Sagaen sier i kapittel 32 at Olav Haraldssons far Harald Grenske hadde hatt allierte i Vestfold og av disse skal Olav ha blitt tatt godt imot. Disse allierte kan nok ha vært blant gjestene i gjestebudet til Sigurd og Åsta også.

452 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 35, s. 207-208.

453 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 35, s. 207-208.

454 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, 35, s. 208.

455 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 36, s. 209-211.

456 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 36, s. 209-210.

457 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, 36, s. 210-211

458 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 36, s. 210-211

459 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 35-37, 73-75, s. 207-211, 240-244. Olav virker mektigere enn kongene er enkeltvis og har også støtte fra Sigurd Syr, som gruppe besitter likevel opplandskongene betydelig makt ifølge Snorre.

som en politisk arena. Veitslen, som koster den småkongen Sigurd mye materielt sett,⁴⁶⁰ blir starten på en politisk prosess som skaper en allianse rundt Olav og gir ham status som den fremste kongen på Opplandene og Østlandet som sådan. Hendelsesforløpet viser også hvor viktig Snorre anså slektskap å være i høymiddelalderen, da den politiske støtten Olav får fra sin mor og stefar virker ganske opplagt med den norrøne tids verdisystem i tankene, og de fleste av opplandskongene også skal ha vært slektninger av Olav.⁴⁶¹ Møtet Olav holder med sine slektninger og allianseforhandlingene på Hadeland viser høvdingenes politiske strategi i klartekst; fra nær familie kunne stormenn og herskere få en del støtte betingelsesløst, men mer generelt var det et krav at høvdingen kun ville ha en hersker til patron om de i stor grad kunne styrke sin egen stilling materielt og politisk.⁴⁶²

Høvdingene trengte jo på samme måte som rikskongene ressurser om de skulle kunne holde gjestebud og gi gaver, og sett fra deres side var det dermed en naturlig avgjørelse å støtte den kongen som ga mest, og slik best kunne hjelpe dem med å knytte bønder og andre stormenn til seg.⁴⁶³ Dette er også en del av den argumentasjonen Snorre lar kong Ring være talsmannen for i *Heimskringla*; de andre opplandskongene bør støtte Harald, fordi han vil lønne deres uvurderlige bidrag til hans sak med store gjengaver, om han lykkes i sitt forsett om å bli rikskonge i Norge.⁴⁶⁴ Gjestebudet Olav får av sin stefar og mor, og som skaffet ham et sterkt herredømme på Østlandet, ser ut til å ha vart ganske lenge, selv om veitslen var langt fra noe vinterkvarter som Hans Jacob Orning også har påpekt.⁴⁶⁵

De gjestebudene som etablerte eller opprettholdt personlige herredømmer og som har blitt gjennomgått hittil deler stort sett alle det fellestrekket at det er lite konflikt i selve gjestebudene og mellom gjestebudenes fremste deltakere etterpå.⁴⁶⁶ Et gjestebud som nevnes i både *Heimskringla*, *Fagerskinna* og *Morkinskinna* er derimot mer konfliktfylt, og viser at selv gjestebud som ledet til allianse mellom stormennene som ønsket vennskap kunne ha et visst konfliktpreg, også i

460Orning, *Festive governance*, s. 189, 198-199.

461*Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 32-37, s. 205-211. Kong Ring gjør det klart i sin «forsvarstale» til fordel for alliansen med Olav i kapittel 36 at han i kraft av slektskapet ønsker å støtte Olav uansett, Olavs påståtte slektskap til andre konger enn Sigurd Syr var dermed en viktig del av den politiske prosessen som Snorre skisserer i kapitlene 32-37.

462Bagge, *Mellom kildekritikk og*; s. 200-204; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90. Som Jon Vidar Sigurdsson har påpekt var Olav Haraldssons manglende evne til å konkurrere med Knut den mektige når det kom til materielle bidrag til høvdingene i Norge, den viktigste faktoren til hans fall innenlands. Sverre Bagge har også pekt på viktigheten av Knut den mektiges overlegne ressurser sammenlignet med Olav Haraldsson i sin forskning.

463Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 83-84, 87-90

464*Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 36, s. 210-211.

465Orning, *Festive governance*, s. 198-199.

466Gjestebudene Atle jarl ga til Harald Hårfagres menn skiller seg fra dette mønsteret, men der var Harald selv aldri gjest.

etterspillet. *Heimskringla*, *Fagerskinna* og *Morkinskinna* er samstemte i at Harald Hardråde først satte foten i norsk jord på Østlandet da han kom tilbake til Norge, etter at han i lang tid skal ha vært i Gardariket, Miklagard, så igjen i Gardariket og til sist i Sverige og Danmark.⁴⁶⁷

Det er på Østlandet forliksmøtet mellom Harald og Magnus skal ha funnet sted, Magnus og Harald ga ifølge sagaene hverandres stormenn gaver etter rang på gjestebudene og ga hverandre gaver også; Magnus skal ha gitt Harald «halve Norges rike med all skatt og skyld og all eiendom som hører til»⁴⁶⁸ og Harald ga Magnus halvparten av gullet sitt.⁴⁶⁹ 60 menn fra hver flokk fikk invitasjon til gjestebudene de to kongene holdt og ifølge *Morkinskinna* og *Fagerskinna* ga også de tolv fremste menn i hvert følge eder til motparten, de to frendene skiltes så i vennskap.⁴⁷⁰ Forløpet i de forskjellige sagaene er ulikt i *Heimskringla*, i motsetning til *Morkinskinna* og *Fagerskinna*. I den førstnevnte sagaen kommer Harald i møte med Magnus et sted i Norge, sannsynligvis på Østlandet, og får kongsnavn på et ting i samband med gjestebudet.⁴⁷¹ I de to andre sagaene står det at Harald kom først til Viken når han kom tilbake til Norge, dro til Opplandene til odelen sin, og deretter fikk kongsnavn i Gudbrandsdalen, før han så kommer til forlik med Magnus på Aker eller Skjoldåker før det kommer til krig i Norge mellom frendene.⁴⁷² I alle de tre sagaene får Harald kongsnavn av den unge stormannen Steigar-Tore og lønner ham vel for dette.⁴⁷³ Gavene Harald gir til Tore må ses på både som en gjengave for tittelen⁴⁷⁴ og som grunnlaget for en personlig politisk allianse mellom dem.

Hva kan så sies om forliksgjestebudet mer generelt? For det første er det trolig at Hans Jacob

---

467 *Fagerskinna*, kapittel 51-52, s. 236-251; *Heimskringla*, *Harald Hardrådes saga*, kapittel 1-22, s. 459-473; *Morkinskinna*, kapittel 8-14, s. 48-71.

468 Orning, *Festive governance*, s. 190-197; *Fagerskinna*, kapittel 52, s. 251-255; *Morkinskinna*, kapittel 14, s. 69-73; *Heimskringla*, *Harald Hardrådes saga*, kapittel 22-24, s. 473-476. Formuleringen er tatt fra *Heimskringla*, men beskrivelsen av gaven ligner sterkt i alle sagaene. Magnus Olavsson poengterer riktignok samtidig med overrekkelsen av gaven at han er overkongen av de to, og dette må ses som sagaskriverens første henvisning til de to kongenes ustabile sosiopolitiske relasjon, med stadige maktbrytninger. At gjestebud som politisk arena var preget av maktkamper er tydelig under dette gjestebudet og det er som Hans Jacob Orning har pekt på et helt vanlig trekk ved gjestebud i norrøn tid.

469 *Fagerskinna*, kapittel 52, s. 251-255; *Heimskringla*, *Harald Hardrådes saga*, kapittel 23-24, s. 473-476; *Morkinskinna*, kapittel 14, s. 71-73.

470 *Fagerskinna*, kapittel 52, s. 251-255; *Heimskringla*, *Harald Hardrådes saga*, kapittel 23-24, s. 473-476; *Morkinskinna*, kapittel 14, s. 71-73. Det er *Fagerskinna* og *Morkinskinna* som påstår at Harald Hardråde og Magnus Olavsson skiltes.

471 *Heimskringla*, *Harald Hardrådes saga*, kapittel 23-24, s. 473-474.

472 *Fagerskinna*, kapittel 52, s. 251-253; *Morkinskinna*, kapittel 14, s. 71-72.

473 *Fagerskinna*, kapittel 52, s. 251-255; *Heimskringla*, *Harald Hardrådes saga*, kapittel 23-24, s. 473-476;

Morkinskinna, kapittel 14, s. 71-73. Ifølge *Fagerskinna* er Steigar-Tore Haralds frende, noe som nok påvirket ham i hans valg om å gi Harald kongsnavn på tinget i sagaen. Både *Fagerskinna* og *Morkinskinna* hevder nemlig at dette var en risikabel handling grunnet Magnus Olavssons makt.

474 Dette er særlig aktuelt i forhold til *Fagerskinna* og *Morkinskinna*, da det er i disse sagaene Tore gir Harald kongsnavn uten Magnus sitt samtykke.

Orning har rett i at møtet og dets resultat ikke bærer noe sterkt preg av vennskapelighet som sådan, vi snakker heller om et noe overfladisk forlik.⁴⁷⁵ Claus Krag har pekt på det samme og mener at Magnus følte seg nødt til å stifte fred med Harald, da han var truet av ikke bare Svein Ulvsson, men også av svenskekongen, og i en slik situasjon var det best å holde hodet kaldt og bite stoltheten i seg.⁴⁷⁶ Møtet i seg selv bærer preg av konkurransen og – og dermed fiendskapen – mellom de to kongene, Harald ønsket å holde det staseligste gjestebudet og ga Magnus menn «sjeldne eiendeler» som Magnus nok ikke hadde tilgang til, han gjør også andre oppmerksomme på at han er en rikere mann enn Magnus, til tross for at Magnus «har to kongeriker».⁴⁷⁷

Selvfølgelig skal man ikke ta alt dette for fakta, da sagaforfatterne levde lenge etter at dette foregikk, men den historiske kjernen her er nok likevel sann, Harald hadde opparbeidet seg en betydelig rikdom i sine år i Miklagard og denne rikdommen kunne ikke Magnus fullt ut konkurrere mot, de skandinaviske rikene han styrte var rett og slett fattigere enn et velstående rike som det bysantinske. Det var slett ikke noen ny taktikk å prøve å vinne støtte ved å utkonkurrere motstanderen i giverglede, Knut den mektige hadde ifølge *Heimskringla* gjort det samme i sin konflikt med Olav den hellige, han hadde kjøpt de norske høvdingene ved hjelp av dansk gull.⁴⁷⁸ Harald ønsket altså å kjøpe støtten til Magnus menn og slik vise seg som den overlegne av de to kongene og forandre den svært så horisontale alliansen dem imellom til sin fordel,⁴⁷⁹ noe Magnus fra starten av hadde påpekt var uaktuelt for ham.⁴⁸⁰

Dette er naturligvis et mønster som ikke kun gjelder for vikingtiden, men senere også, og forfatterne av de tre sagaene hadde nok god kjennskap til slikt maktspill fra høymiddelalderen. Alle sagaene er forøvrig enige at de to kongene var uenige om ting også etter forliket. «Kongeleiet-episoden» der

---

475 Orning, *Festive governance*, s. 193-196.

476 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 171-172.

477 Orning, *Festive governance*, s. 193-196; *Morkinskinna*, kapittel 14, s. 72. De to formuleringene i anførselstegn er mine oversettelser av brødteksten i den nynorske versjon av *Morkinskinna* der det står «sjeldsynte eigneluter» og «for ein konge [Magnus] som har to kongerike».

478 Sigurdsson, *Det Norrøne samfunnet*, s. 87-88.

479 Johan Schreiner 1928, *Harald Hardråde og Opplandene, Festskrift til Finnur Jónsson*, Johs Brøndum-Nielsen m.fl. (red.), København: Levin og Munksgaard, 1928, s. 158-165; *Fagerskinna*, kapittel 52, 54, s. 252-253, 259-261; *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 23, 28-32 s. 474, 477-479; *Morkinskinna*, kapittel 14, 26-29, s. 71-72, 100-105. At sagaene legger vekt på at forholdet mellom Harald Hardråde og Magnus Olavsson ikke var helt horisontalt er et faktum Johan Schreiner har tatt opp. Selv om alliansen nok ligger nærmere en «perfekt» horisontal en hva angår statusen til de to som inngår den, enn de andre personlige politiske alliansene kongene inngår i de sagaepisodene jeg har gått inn på.

480 Johan Schreiner, *Harald Hardråde og*, s. 158-165; *Fagerskinna*, kapittel 52, s. 252-253; *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 23, s. 474; *Morkinskinna*, kapittel 14, s. 71-72. Som Johan Schreiner har påpekt var det Haralds manglende politiske forbindelser utenfor Opplandene som skal ha ledet til at han ikke fikk støtte til å erobre Danmark fra stormennene og leidangshæren etter Magnus død, og ble nødt til å dra tilbake til Norge for å styrke sin posisjon i de andre landsdelene. Støtte fra Magnus menn var med andre ord essensielt for Harald.

Harald la seg i et kongeleie og ble tvunget til å flytte når Magnus kom med sitt skip, er nok en levning som gir uttrykk for den trykkede stemning som hersket mellom de to kongene, som forøvrig hadde egne hirder og ikke nødvendigvis holdt sammen, selv da de var på samme sted, ifølge sagaberetningene.⁴⁸¹ Det faktum at de ikke alltid var sammen på veitsle er i seg selv et tegn på splid mellom dem, som Hans Jacob Orning har poengtert var det vanlig at samkonger som hadde et greit forhold til hverandre var sammen med hverandre på gjestebud, og slik holdt ordstrider innenfor et akseptabelt nivå.⁴⁸²

Selve veitslene de tre sagene beskriver her er noe uvanlig, da det var sjelden at konger var på samme gjestebud, veitslene var her frivillige gjestebud som hver konge ga hverandre og 60 personer fra den andres flokk. Hvor lenge gjestebudene har vart er uklart, *Morkinskinna* og *Fagerskinna* sier at gjestebudet til Magnus varte i tre dager og synes også å indikere at Haralds gjestebud varte like lenge, i *Heimskringla* virker det som de to kongenes gjestebud kun varer en dag.⁴⁸³ Som de andre gavene som ble gitt – var det gjengave for gave - og altså den ideelle formen for veitsler da alt ble ytt uten tvang.⁴⁸⁴ Vi har nok her også å gjøre med to kongsgårder, Aker og Sjoldåker, som ga kongen(e) nødvendige økonomiske ressurser og tak over hodet i landskapene. Harald skal ha hatt odell i Opplandene ifølge *Morkinskinna* og *Fagerskinna*, hvor mange gårder det i så fall var snakk om er det vanskelig å vite, men det mulig vi i det minste snakker om en eller flere smågårder, og noen mindre gårder.⁴⁸⁵

Harald og Magnus herredømme(r) på Østlandet på dette tidspunktet er det riktig å beskrive som middels. Sagaene gir Harald et slags nettverk på Opplandene og / eller andre steder på Østlandet, men samtidig sto han nok ikke sterkt i hele regionen.⁴⁸⁶ Magnus hadde jo også slektninger og allierte på Østlandet, da han hadde vært konge i Norge en stund, og det faktum at han også var dansk konge på denne tid må ha gjort hans autoritet her enda sterkere, da han kan ha blitt sett som en norsk etterfølger av de danske kongene, som ofte hadde hatt nære politiske forbindelser til

---

481 *Fagerskinna*, kapittel 53, s. 256-258; *Heimskringla*, *Harald Hardrådes saga*, kapittel 25, s. 476; *Morkinskinna*, kapittel 14, s. 73-74.

482 Orning, *Festive governance*, s. 192-196.

483 *Fagerskinna*, kapittel 52, s. 252-254; *Heimskringla*, *Harald Hardrådes saga*, kapittel 23-24, s. 473-475; *Morkinskinna*, kapittel 14, s. 70-72.

484 Orning, *Festive governance*, s. 196-197, 202-203.

485 *Fagerskinna*, kapittel 52, s. 251; *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 196, s. 391; *Morkinskinna*, kapittel 14, 18-19, s. 71, 73, 76-81, . I *Heimskringla* er det i *Olav den helliges saga* man helst kan skimte Haralds status før han dro fra landet utenlands, der blir det sagt av Snorre at Harald Sigurdsson (Hardråde) skal ha vært den mektigste stormannen av alle de stormenn fra Opplandene som hjalp Olav Haraldsson på Stiklestad.

486 *Fagerskinna*, kapittel 52, s. 251-252, 255; *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 196, s. 391 og *Harald Hardrådes saga*, kapittel 24, s. 475; *Morkinskinna*, kapittel 14, s. 71.

Østlandet og overherredømme der.⁴⁸⁷ Haralds allianse med Steigar-Tore som var en ung stormann fra en slekt som tradisjonelt hadde stått sterkt i Gudbrandsdalen ifølge Snorre, gir også grunnlag til å karakterisere de to kongenes herredømmer på Østlandet som middels, da maktkampen mellom dem reduserte den makten de individuelt og kollektivt hadde i landsdelen.⁴⁸⁸

Senere i sagaen om Harald Hardråde i *Heimskringla* fortelles det at Kong Magnus og kong Harald dro rundt på veitsler på Opplandene vinterstid etter forliket, og var til tider sammen og andre ganger separerte.⁴⁸⁹ Dette viser for det første som det før har blitt tatt opp at kongene selv på dette tidlige stadiet av samkongedømmet, nok ikke alltid kom godt overens, selv om de selvfølgelig også kunne ha private ærend som gjorde at de måtte skille følge til tider. Disse veitslene blir beskrevet i sagaen rett etter fortellingen om gjestebudene Magnus og Harald hadde holdt for hverandre, så de to kongene har holdt seg mye på Østlandet på den tid ifølge *Heimskringla*.⁴⁹⁰ Av sagaen virker det trolig at de var på Opplandene i gjestebud i det meste av vinteren, men det er usikkert nøyaktig hvor lenge de befant seg der.⁴⁹¹

Siden de to kongenes hird blir beskrevet i det aktuelle kapittelet som forteller om Opplandsveitslene, er det trolig at følgene deres var av middels størrelse på 60 mann som ved gjestebudene de holdt for hverandre, men når de kom sammen ble dette uansett et svært følge.⁴⁹² Veitslene i seg selv virker frivillige, og det står ingenting om at kongene måtte bruke tvang for å få det underhold de trengte, enten de var sammen eller alene.⁴⁹³ Da Harald på dette tidspunktet hadde makt i nettopp denne delen av Østlandet, ville ikke dette vært merkelig, men man må tro at Harald hadde blitt nødt til å bruke tvang om han alene skulle hatt underhold fra andre steder i landet, der han hadde mindre makt, men det var altså ikke tilfellet denne gangen. Det presset på ressursene som trolig kan ha oppstått om de hadde blitt på Opplandene til våren, unngikk de to kongene uansett ved å dra til Trøndelag og Nidaros fra Opplandene.⁴⁹⁴

Alliansen mellom Harald Hardråde og Magnus Olavsson viser hvor vanskelig det kunne være for menn som mer eller mindre var horisontale allierte i en personlig allianse å komme overrens, når

---

487 *Fagerskinna*, kapittel 51-54, 247-261; *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 18-29, s. 470-479;

Morkinskinna, kapittel 8, 13-26, s. 48-49, 68-103.

488 [Store norske leksikon, Tore Tordsson](#) – 23.04.2016. Haralds trolige bånd til Kjetil Kalv på Ringnes, som var gift med hans søster Gunnhild Syrsdatter, er også en grunn til å anta at han kunne kappes i makt med Magnus på Østlandet.

489 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 25, s. 476.

490 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 23-25, s. 473-476.

491 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 25, s. 476.

492 l.c.

493 l.c.

494 l.c.

deres mål stanget mot hverandre og de begge hadde som mål å knytte til seg de samme stormennene og styrke sitt herredømme i de samme områdene. Gjestebudene var svært viktige i denne prosessen, fordi det var en politisk arena hvor de to kan prøve å overvinne hverandre uten direkte å bruke voldsmakt, via gaver til motstanderens allierte og nedsettende språk om den andres status.⁴⁹⁵ Til tross for at dette kunne vært et forløp til væpnet strid, var det ikke det, og gjestebudene ble dermed den faktiske slagmarken i striden mellom samkongene, uten at noen ser ut til å ha vunnet en avgjørende seier før den andres død, selv om *Morkinskinna* går langt i gi Magnus Olavsson ledelsen før hans død.⁴⁹⁶

3.1.2 Gjestebud der fiendskap oppstår og / eller vedvarer

Gjestebudene som Harald Harråde og Magnus Olavsson holdt hadde en viss konflikt, og kan ses som et grensetilfelle mellom de fredsommelige og konfliktfylte. I dette underkapittelet skal gjestebud med en tydeligere grad av konflikt bli tatt opp, i disse er fiendskapet mer sentralt, enten det er en fortsettelse av gammelt fiendskap eller nytt.

Et gjestebud Harald Hårfagre skal ha tatt hos den svenske stormannen Åke er et gjestebud hvor fiendskap til slutt får et klarere uttrykk enn i gjestebudene til samkongene Harald Harråde og Magnus Olavsson.⁴⁹⁷ Gjestebudet det er snakk om ser ut til å ha vart lenge, kongene som deltok hadde begge med store følger og det ble frivillig gitt av verten Åke.⁴⁹⁸ Harald skal ha dratt til Värmland for å ta veitsler og ble da invitert av landskapets mektigste høvding Åke på gjestebud, den svenske kongen Eirik skal også ha blitt invitert til samme tidspunkt.⁴⁹⁹ Åke skal ha bygget en ny gjestestue for å kunne ha plass til å ta imot begge kongene samtidig og den ble dekket med nytt interiør.⁵⁰⁰ Når Harald og Eirik kom til gjestebudet fikk Eirik og hans følge den gamle stuen og Harald og hans følge den nye, Harald og følget fikk også nye drikkehorn og kar, mens Eirik og flokken hans måtte ta til takke med gamle.⁵⁰¹ Sagaen påpeker likevel at alt var rengjort og glansende

---

495 Orning, *Festive governance*, s. 192-196.

496 *Fagerskinna*, kapittel 52-54, s. 252-261, *Heimskringla, Harald Harrådes saga*, kapittel 22-32, s. 473-479; *Morkinskinna*, kapittel 14-26, s. 71-103.

497 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 14, s. 55-56.

498 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 14, s. 55.

499 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 13-14, s. 54-55. Fordi Harald Hårfagre tok veitsler i Värmland, tilsynelatende uten maktbruk og sagaen også stadfester at den svenske kong Eirik nylig hadde erobret landskapet, må Haralds og Eiriks herredømmer her regnes som middels. Haralds far Halvdan Svarte skulle dessuten hatt en allianse med Åke, som skal ha vært regions mektigste stormann og dette peker igjen i retning av at Harald hadde en viss politisk tilknytning til Värmland.

500 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 14, s. 55.

5011.c.

og at drikkevarene var av samme kvalitet begge steder.⁵⁰²

Åke, som skal ha vært alliert med Haralds far Halvdan Svarte i sin tid, ba ved gjestebudets slutt Harald om å ta hans sønn Obbe som hirdmann og lønne ham vel som en takk til Åke.⁵⁰³ Harald priste Åkes vertskap og lovte Åke «sitt fulle vennskap», en allianse mellom de to ble altså stiftet.⁵⁰⁴ Pga. Åkes status kan nok denne ses som en nokså horisontal allianse, likevel med kongen som overmann. Åke ga i tillegg Harald flotte gaver for å forsterke den nye alliansen som hadde blitt stiftet.⁵⁰⁵ Åke ga også staselige gaver til Eirik, som var i dårlig humør.⁵⁰⁶ Eirik som satt til hest og ble fulgt av Åke på veien bort fra gården, spurte Åke hva som var grunnen til at han hadde blitt dårligere behandlet enn Harald, til tross for at Åke var Eiriks allierte.⁵⁰⁷ Åke poengterte til svar at Eirik hadde blitt tatt godt imot og at Harald hadde fått den nye stuen osv. fordi han var ung, mens Eirik var gammel, han la også til at kongen i like stor grad var pliktig til å være hans venn, som Åke var pliktig til å være Eiriks.⁵⁰⁸

Åkes svar falt Eirik så tungt for brystet at han drepte ham og red vekk, Harald fikk fort kjennskap til dette og prøvde å hevne sin allierte, men Eirik kom seg unna.⁵⁰⁹ Harald svarte så med å erobre Värmland og drepe Eiriks allierte der.⁵¹⁰ Grunnen til at Eirik drepte Åke, må ligge i at Eirik så med arge øyne på at Åke prøvde å supplere sin allianse til Eirik, med en allianse med Harald, som var Eiriks fiende.⁵¹¹ Vi har her å gjøre med et gjestebud der en stormann ønsket å stifte en allianse med en stormann, altså Harald, samtidig som han ønsket å videreføre alliansen med Haralds fiende Eirik, som han også inviterte til samme gjestebud.⁵¹² At dette som Hans Jacob Orning har pekt på var en risikabel strategi, kan det ikke være tvil om og Eirik oppfattet utvilsomt Åke som illojal.⁵¹³

Gjestebud var ritual for å skape bånd mellom mennesker og i dette tilfellet feilet ritualet i å knytte

---

502 l.c.

503 l.c.

504 l.c.

505 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 83-84, 87-90; *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 14, s. 55.

506 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 14, s. 55.

507 l.c.

508 l.c.

509 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 14, s. 55-56; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 78-79, 83-84. Haralds handling var naturlig for en alliert som var i stand til å hevne sin døde venn, da felles forsvar mot fiender var en del av allianser i norrøn tid.

510 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 14, s. 56.

511 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 14, s. 55. Dertil ser Eirik også ut til å ha blitt rasende over at Åke oppfattet seg selv som Eiriks likemann, Eirik så tydeligvis på deres forhold som mer vertikalt enn Åke gjorde, noe som gjør underordning til en naturlig rolle for Åke fra Eiriks synspunkt.

512 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 13-14, s. 54-56.

513 Orning, *Festive governance*, s. 201-202.

begge kongene til Åke, noe som resulterte i Åkes død.⁵¹⁴ Det er usikkert om Åke ville ha lyktes med å få begge kongene som allierte selv om han hadde behandlet dem likt, da Harald og Eirik var på dårlig fot og deres interesser sto mot hverandre.⁵¹⁵ Grunnen til at begge kongene ble invitert var nok at Åke ikke ville skape dårlig blod gjennom å invitere kun en av kongene og slik bli den andres fiende, men det var altså nettopp dette som skjedde likevel. Man kan kanskje tenke seg at Åke ville ha prøvd å mekle mellom de to kongene om han hadde oppnådd vennskap med begge, selv om dette hadde blitt vanskelig.⁵¹⁶

Gjestebudet som Åke holdt er ikke det eneste tilfellet av en veitsle der to kongers motstridende ambisjoner leder til tydelig konflikt i forbindelse med et gjestebud, et annet finnes i *Morkinskinna*, selv om det der ikke ender i faktisk voldsbruk.⁵¹⁷ I «*Tåtten om Reidar Heimski*» i *Morkinskinna* møter vi den pussige islendingen Reidar Heimski som kom til Norge og ble kong Magnus sin hirdmann.⁵¹⁸ I løpet av fortellingen ble en av hirdmennene til Harald drept av Reidar, og Harald dro etter dette til Magnus Olavssons lendmann Øyvind for å drepe Reidar, som gjemte seg hos Øyvind.⁵¹⁹ Øyvind avviste Haralds tilbud om vennskap i motpart for Reidars liv, da Reidar hevdet at han ikke ønsket å være partisk i forholdet mellom Harald og Magnus, Øyvind gir frivillig Harald og hans 60 menn en passende veitsle, men hjalp likevel Reidar til å flykte, da dette var det Magnus ønsket.⁵²⁰ Om de to hadde stiftet allianse hadde denne vært vertikal, da Harald som konge har betydelig større sosiopolitisk status enn den lokale høvdingen Øyvind.⁵²¹

Veitslen hos Øyvind virker å finne sted ganske lenge etter at Harald sist var på veitsle i forbindelse med forliket mellom Magnus og ham selv i sagaen hos kong Magnus, ifølge sagaen har det kanskje gått nesten to år siden den gang og Harald ser stadig ut til å ha holdt seg på Østlandet om man skal tro *Morkinskinna*.⁵²² Harald skal ha hatt med seg 60 mann, så han ser ut til å ha hatt et følge av middels størrelse med seg til Øyvind.⁵²³ Harald ser ikke ut til å ha vært hos Øyvind særlig lenge, da

---

514 Orning, *Festive governance*, s. 190-196.

515 Orning, *Festive governance*, s. 187; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 165, s. 365-366. Orning tar i sin artikkel også for seg et annet gjestebud som ender i at en «illojal» vert blir drept av en kongelig gjest, men i det tilfellet er ikke begge kongene til stede på gjestebudet.

516 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s.79, 82-83. Sigurdsson påpeker at menn som var venner med to høvdingar var forpliktet til å mekle i stridigheter mellom disse i norrøn tid, han skriver spesifikt om bønder, men det er ingen grunn til å tro at dette ikke menn høyere opp i samfunnet også kunne mekle mellom mektige venner av dem som havnet i konflikt med hverandre.

517 *Morkinskinna*, kapittel 24, s. 95-97.

518 *Morkinskinna*, kapittel 24, s. 88-97.

519 *Morkinskinna*, kapittel 24, s. 95.

520 *Morkinskinna*, kapittel 24, s. 95-97.

521 *Morkinskinna*, kapittel 24, s. 95-97.

522 *Morkinskinna*, kapittel 14-25, s. 69-98.

523 *Morkinskinna*, kapittel 24, s. 95.

konflikten med Reidar ledet til at han snart dro videre fra Øyvind etter å tilsynelatende kun ha vært der en kort stund, sannsynligvis bare fra morgenen til ettermiddagen eller litt lengre.⁵²⁴

Det går klart ut fra historien at Øyvind var Magnus Olavssons mann både formelt og reelt. Man kan tolke teksten slik at Øyvind egentlig ønsket Haralds vennskap, men vet at det er vanskelig å oppnå uten å bryte vennskapet med Magnus, som han satt høyere. Det pragmatiske valget var dermed å gi Harald veitsle når han kom, men å nekte ham Reidars hode og beskytter ham mot Harald, og dette var jo nettopp det Øyvind gjorde.⁵²⁵ Slik ble han også kongens fiende, men da Øyvind virker å ha vært en mektig mann på Opplandene og sikkert hadde et godt nettverk der, mente han vel at dette kunne beskytte ham mot kongens vrede, og at hans nettverk der eventuelt kunne hjelpe ham med å komme til forlik med Harald ved en senere anledning.

Som den svenske kong Eirik er det ingen tvil om at Harald Hardråde følte seg ille behandlet av verten under gjestebudet, selv om dette i Haralds tilfelle henger sammen med at Øyvind nekter å la ham drepe Reidar, og ikke at gjestebudet som sådan nødvendigvis var dårligere enn de Øyvind ga Magnus, når Magnus kom til Øyvind. Ulikt Åke blir heller ikke Øyvind kongens mann, fordi han er Magnus mann. Åke blir Eiriks fiende fordi Eirik mente han var en dårlig venn, mens Øyvind blir Haralds fiende fordi han ikke ønsket å bli Haralds venn, da det er trolig at Øyvind syntes vennskapet kostet mer enn det smakte. Haralds herredømme kan beskrives ut fra sagaen som middels på Østlandet på denne tid, det at han virker å ha en nokså ustabil posisjon i episoden skyldes jo at Øyvind er en mektig lokal stormann og dermed kunne motstå Harald lokalt, så lenge Harald ikke hadde et unormalt stort følge med seg.⁵²⁶

Konflikt mellom to konger og en stormanns politiske manøvreringer innenfor denne, er også tema i et annet gjestebud Harald Hardråde kommer til.⁵²⁷ Ifølge *Morkinskinna* skal Harald ha tatt to danske menn som hadde signetet til kong Svein til fange og ga dem så betaling for å dra omkring i landet til stormenn som Sveins budbringere med signet-merkede brev og penger som de skulle si var fra kong Svein.⁵²⁸ På denne reisen var de to mennene innom Steigar-Tore og han skal ha tatt imot pengene og snakket varmt om kong Svein.⁵²⁹ Harald skal så siden ha dratt til Steigar-Tore for å straffe ham for hans manglende lojalitet, men Tore som fikk beskjed av en av sine venner i kongefølget om Haralds

---

524 *Morkinskinna*, kapittel 24, s. 95-97.

525 *Morkinskinna*, kapittel 24, s. 95-97.

526 *Morkinskinna*, kapittel 24, s. 95-97.

527 *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 126-127.

528 *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 126-128.

529 *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 126.

forestående besøk, møtte Harald på veien og sa at han tok imot pengene fordi han ville at Harald og ikke danskene skulle ha dem.⁵³⁰ Steigar-Tore fortalte også Harald at veitslen hos var ferdig, men sa at han måtte til bygden for å forlike sine menn etter et basketak, men at han ville dra hjem igjen til kongen og veitslen senere på dagen.⁵³¹ Når Harald kommer til veitslen innser han at Steigar-Tore ikke har invitert mange dit, kun et mindre antall menn er til stede og verten kom ikke tilbake, Harald forbanner så Steigar-Tores forræderske oppførsel nå han skjønner at han har løyet til ham i sitt løfte om hjemreise også og bestemmer seg for å dra videre.⁵³²

Den siste veitslen Harald skal ha tatt på Østlandet før veitslen han tok hos Steigar-Tore på Steig i Gudbrandsdalen,⁵³³ var veistelen i Oslo og det er også det siste sikre besøket på Østlandet Harald foretar i sagaen før veitslen hos Steigar-Tore.⁵³⁴ Det ser ut til at det har gått minst fire år mellom de to besøkene på Østlandet ifølge sagaen, så Harald ser ut til å holdt seg lenge borte fra landsdelen i samband med plyndringstoktene til Danmark.⁵³⁵ Harald hadde sannsynligvis et stort følge med seg selv om sagaen ikke nevner dette, da han skal ha straffet illojale stormenn med pengebøter og i visse tilfeller dødsstraff i forbindelse med veitsleferdene sine på dette tidspunktet og slik sett må ha trengt voldsmakt til å trygge sine dommer med.⁵³⁶

Veitslen hos Steigar-Tore ser ikke ut til å ha vart mer enn en halv dag eller så, det er trolig at kongen ønsket å komme ganske tidlig til Steig for å ta Tore på senga, men da Tore klarte å smyge seg unna og det dessuten er få menn til stede på Steig når Harald kom dit, drar Harald videre fordi han enser at han vil få lite ut av veitslen der.⁵³⁷ Siden kapitlet referer til lendmenn og Steigar-Tore trolig var en av disse ifølge sagaen kan man anse kanskje anse veitslen som en ytelse Tore var pliktig å gi Harald om han tok turen til Steig.⁵³⁸ Gjestebudet er det likevel etter min mening riktig å vurdere som frivillig, man kan selvfølgelig innvende at Steigar-Tore var tvunget av omstendighetene, men da dette også gir ham et klart incentiv til å stille i stand til fest uten at direkte tvang fra kongens side

---

530 *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 127.

531 l.c.

532 l.c.

533 [Store norske leksikon](#), Tore Tordsson – 23.04.2016.

534 *Morkinskinna*, kapittel 30-35, s. 111-127.

535 *Morkinskinna*, kapittel 30-35, s. 111-127. Dette kan selvfølgelig også skyldes at sagaforfatteren ikke har tatt seg bryet med å nevne at han var på Østlandet, men det blir uansett spekulering.

536 *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 127.

537 *Morkinskinna*, kapittel 24, 35, s. 95-96, 127. Harald skal ha forsøkt seg på samme «overrumplingstaktikk» når han dro til Øyvind på Opplandene for å få tak i Reidar Heimski tidligere i sagaen. Dette skal han ha gjort tidlig om morgenen og det er godt mulig han tok otta til hjelp denne gangen også, selv om sagaen ikke direkte sier noe om dette.

538 Hertzberg, *Lén og Veizla*, s. 314-321, 328; Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 148-151; *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 126-128. Sagaforfatteren som befant seg i høymiddelalderen må dog ha kunnet mer om sysselmenn enn lendmenn.

må benyttes, har det lite å si for vurderingen av den.⁵³⁹

Haralds herredømme er det korrekt å fortsatt vurdere som middels, da denne veitslen i sagaen ligger forut i tid for opprøret på Opplandene og Haralds nedkjemping av det, som igjen skal ha festet hans makt over Østlandet også i innlandet.⁵⁴⁰ Steigar-Tore ser ut til å ha hatt et vakkende vertikalt allianseforhold til Harald, men da samme kapittel påstår at en annen stormann kalt Høgne, som muligens også var fra Opplandene, var en god alliert med Harald, kan man ikke tolke illojalitet fra Tore dit hen til at alle Haralds allierte, enten på Opplandene eller ellers, var illojale mot ham i Morkinskinna's kontekst.⁵⁴¹ Sagaen påpeker også det ved å lede oppmerksomheten på at de danske mennene ble mottatt forskjellig av de ulike stormennene.⁵⁴² Og det at Harald tross alt trolig hadde noen lojale allierte på Østlandet ifølge sagaskriveren, utgjør enda en grunn til å tolke Haralds herredømme på Østlandet som middels på dette tidspunktet.

Som Åke og Øyvind virker det som Steigar-Tore ønsket å ha et godt politisk forhold med to konger, i dette tilfellet Harald Hardråde og Svein Estridsson, dette renkespillet kan man anse som en politisk helgardering fra Tores side, da Haralds seier over uregjerlige stormenn på Opplandene og kong Svein i slaget ved Niså finner sted senere ifølge *Morkinskinna*.⁵⁴³ Akkurat som i tilfellene med Åke og Øyvind er ikke dette noe kongen satt pris på, Harald uttalte nemlig før han dro fra veitslen at han hadde hatt til intensjon å fange Tore for hans dobbeltspill.⁵⁴⁴ Grunnen til at Tore ulikt Øyvind ikke ble sittende hjemme for å møte kongen skyldes i hovedsak nok at Harald hadde et betraktelig større følge med seg når han dro omkring og straffet stormenn som ønsket allianse med Svein Estridsson, enn Harald hadde hatt med til Øyvind.⁵⁴⁵ Tore ville dermed ha funnet det vanskelig å forsvare seg lokalt mot kongens overmakt og han hadde heller ikke Magnus Olavsson i ryggen, slik Øyvind hadde hatt, da Magnus var død på denne tid og Harald styrte Norge som enekonge.⁵⁴⁶ Det at Tore,

---

539 *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 127. Det at Tore som Haralds lendmann kan ha vært pliktig til å gi ham veitsle, betyr ikke at lendmenn ble tvunget til å gi veitsler, det var jo i norrøn tid også tradisjon at bøndene skulle gi kongen veitsler, men på samme vis betyr ikke det at alle veitsler kongene tok fra bøndene var tvungne.

540 *Morkinskinna*, kapittel 35-37, s. 126-137; Dørum, *Romerike og riksintegreringen*, s. 30, 38-40.

541 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 152; *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 126-128.

542 *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 126-127.

543 *Morkinskinna*, kapittel 37, 42, s. 71, 73, 134-137, 144-151; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90. Som Sigurdsson peker på var det egeninteressen som sto i sentrum når høvdinger valgte hvilken konge de skulle støtte, i dette tilfellet fristet gullet Steigar-Tore til å knytte «allianse» med Svein Estridsson. Og da han ikke kunne vite «alliansen» var et knep fra Haralds side, skaffet han seg slik ressurser på hånden og trengte kun å gi et løfte om å støtte Svein i motpart, et løfte som han lett kunne gi, da han ikke ante at brevet og gullet kom fra Harald. At Harald tidligere hadde gitt ham store gaver, ser ikke ut til å ha påvirket avgjørelsen hans, det er mulig at Harald etter Tores oppfatning ikke hadde vært gavmild nok siden det.

544 *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 127.

545 *Morkinskinna*, kapittel 24, 35, s. 95-97, 127.

546 *Morkinskinna*, kapittel 24-29, s. 95-105.

ulikt Øyvind, blir tatt på sengen av Harald og har begrenset med tid til å samle hærfolk er nok også en faktor, men den er minimal i forhold til det større bildet.⁵⁴⁷

Kong Svein Estridsson var det heller ikke for anledningen noe hjelp å få fra, da «alliansen» som ble opprettet når Tore tok imot pengene og brevet fra sendemennene var et knep fra Haralds side, og dermed ikke realpolitisk bindende.⁵⁴⁸ Både Øyvind og Tore bruker veitslene de gir Harald som et knep, men i Øyvinds tilfelle blir knepet brukt for å gi Harald inntrykket av at Øyvind ikke kan forsvare Reidar Heimski mot Haralds hevn, mens veitslen av Tore blir brukt for å lokke Harald i feil retning, slik at Tore kan flykte i den andre.⁵⁴⁹ Både Øyvind og Tore fremstår som stormenn Harald kunne ha opprette vertikale allianser med, de hadde ikke den samme makten som mektigere stormenn hadde regionalt og var derfor prisgitt at Harald ikke samlet store styrker mot dem, i hvert fall så lenge de ikke hadde en annen konge i ryggen.⁵⁵⁰ Det ble derfor flukt eller kamp, og Øyvind og Tore valgte forskjellig på bakgrunn av den konteksten de befant seg i.

3.2 Veitsler som uttrykk for territorielt herredømme

I forbindelse med de tidligere veitslene har det personlige herredømmet vært et felles trekk ved veitslene, det har dreid seg om gjestebud der stort sett allianser ble forsøkt inngått eller opprettholdt, i noen tilfeller kom dette i bakgrunnen for fiendskap, som kunne starte eller opprettholdes via gjestebudene, på samme måte som allianser. I denne delen av kapitlet skal en annen type veitsler diskuteres, den senere formen for veitsler som er indirekte og mer ligner det vi forbinder med skatt i høymiddelalderen og senere.⁵⁵¹ Der de tidligere veitslene, altså gjestebudene, var knyttet til personlige sosiale bånd mellom stormenn og makt over grupper, er skattene mer preget av underordningsforhold mellom stormenn med høy status og disses klienter og territoriell kontroll over jord.⁵⁵² Man skal riktignok ikke overdrive forskjellene, enten det gjelder det personlige og territoriale herredømmet eller gjestebudene og skattene, det er snakk om en flytende overgang fra de tidlige forholdene til de senere og gjensidighet og personlig herredømme kunne fremdeles spille en rolle.⁵⁵³

---

547 *Morkinskinna*, kapittel 24, 35, s. 95-97, 127.

548 *Morkinskinna*, kapittel 35, s. 126-127.

549 *Morkinskinna*, kapittel 24, 35, s. 95-97, 126-127.

550 *Morkinskinna*, kapittel 24, 35, s. 95-97, 126-127.

551 Orning, *Festive Governance*, s. 202-204; Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 6-8, 26-27.

552 Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 6-8, 26-27.

553 Orning, *Festive Governance*, s. 202-204.

Det første tilfelle av skatt som skal behandles involverte Harald Hårfagre og hans sønn Bjørn Farmann.⁵⁵⁴ Det virker rimelig å anta at Haralds herredømme i Vestfold var middels, da han skal ha gitt fra seg den direkte kontrollen i landskapet til sin sønn Bjørn, som satt og styrte der som konge ifølge Snorre.⁵⁵⁵ Ifølge Haralds kunngjøring på opplandstinget som han holdt når han var 50 år gammel skulle hans sønner få halvparten av fylkenes inntekter, mens Harald selv skulle ha den andre halvparten.⁵⁵⁶ Episoden forteller da også at Bjørn enten dro selv med skatten til faren eller sendte sendemenn med den, Bjørn var altså i forståelse med Haralds gave til sine sønner på opplandstinget blitt farens skattekononge.⁵⁵⁷

Selv om Ebbe Hertzberg i sin artikkel «*Len og Veizla i Norges sagatid*» beskriver forholdet mellom overkongene og skattekongene som konfliktfylt, er det lite i forholdet mellom far og sønn her som gir et slikt inntrykk, Bjørn blir av Snorre beskrevet som «rolig og sindig» og det passer med det bildet vi får av relasjonen mellom Bjørn og Harald.⁵⁵⁸ Bjørn skal nemlig ikke ha nektet Harald halvparten av skatten ved noen anledning, og Bjørn skal ha klart å øke sin sosioøkonomiske status via investeringer i handelsvirksomhet og ved inngåelsen av et passende giftemål.⁵⁵⁹ For Bjørn var det dermed en unødvendig risiko å havne i stridigheter med faren angående delingen av skatteinntektene, da han gjorde det godt på egenhånd under de rådende forhold. Skatten kan dermed betegnes som frivillig betalt av Bjørn.⁵⁶⁰

Det gode forholdet til faren impliserte ikke at Bjørn kom godt overrens med alle andre nære slektninger. Bjørns bror Eirik Blodøks skal ha dukket opp i Vestfold etter et vikingtokt sammen med et stort hærfølge og han skal ha krevd broren for skatten som Bjørn tradisjonelt selv skal ha brakt til faren eller sendt med sendemenn.⁵⁶¹ Eirik krevde altså skatt av broren ifølge Snorre, men Bjørn skal ha nektet å betale og Eirik forlot byen etter en krangel mellom de to.⁵⁶² Eirik som hadde et stort behov for mat, drikke og telt til sine menn og slik sett befant seg i en ressurskrise, trengte selvsagt skatten for å holde sine menn samlet og under kontroll.⁵⁶³ Eirik bestemte seg så for å dra etter sin

---

554 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 36, s. 70. Et tilfelle av forsøkt innkreving av skatt i Vestfold av Eirik Blodøks, og etter dette plyndring der av samme mann, skal også behandles i tilknytning til skatten.

555 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, 36, s. 68-70.

556 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68-69.

557 Hertzberg, *Len og Veizla*, s. 291-304, 323-325; *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68-69.

558 Hertzberg, *Len og Veizla*, s. 291-304, 323-325; *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 36, s. 70.

559 Hertzberg, *Len og Veizla*, s. 291-304, 323-325; *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 36, s. 70.

560 Skre, *Herredømmet*, s. 485-486; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 145-146. Indirekte skatt av den typen som Bjørn Farmann sender til faren ble som Dagfinn Skre har påpekt mer vanlige etter hvert som pengeøkonomien med mynter gjorde sitt inntog i Norge.

561 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 36, s. 70.

562 l.c.

563 l.c.

bror, som var dratt ut av byen og til Sem.⁵⁶⁴

Nattestid kom Eirik og hans flokk fram mens Bjørn og mennene hans skal ha drukket innomhus, Eirik og mennene hans omringet huset og Bjørn og flokken hans ble så drept på Sem, til tross for at de kom seg ut og satte seg til motverge.⁵⁶⁵ Eirik skal etter denne massakren ha fått tak i ressursene han trengte via plyndring og skal etter dette ha dratt nordover i Norge.⁵⁶⁶ Et lignende forløp, men muligens med mindre voldsmakt, ville nok ha inntruffet om Bjørn hadde nektet sin far den indirekte skatten.⁵⁶⁷ Da var nemlig krav om direkteskatt og plyndring om dette viste seg å være umulig å få, ha vært nærliggende virkemidler for Harald, og Harald som må ses på som den klart sterkeste parten i den vertikale alliansen med Bjørn hadde nok som Eirik tatt med seg en stor hær til Vestfold.⁵⁶⁸

Indirekte skatt ble også innkrevd av Trond Kvite på Olav Haraldssons vegne ifølge *Heimskringla*.⁵⁶⁹ Trond skal ha dratt vinterstid fra Trøndelag til Jemtland for å beskatte landskapet, slik Olav hadde gitt ham i oppdrag.⁵⁷⁰ Skatten ble innkrevd med suksess, trolig frivillig da det ikke nevnes noe om konflikter omkring innkrevningen av den.⁵⁷¹ Men etter å ha krevd inn skatten skal Trond ha blitt drept av svenskekongen Olav Skattekonges menn som plyndret skatten og tok den til svenskekongen.⁵⁷² Det som gjør plyndringen av skatten mulig, er det samme som gjorde Tronds beskatting av Jemtland mulig, Jemtland var ifølge Snorre nemlig et område i grensetraktene som norske og svenske herskere tradisjonelt skal ha kjempet mye om.⁵⁷³

---

564 *Heimskringla*, *Harald Hårfagres saga*, kapittel 36, s. 70-71.

565 *Heimskringla*, *Harald Hårfagres saga*, kapittel 36, s. 70-71.

566 *Heimskringla*, *Harald Hårfagres saga*, kapittel 36, s. 71.

567 *Heimskringla*, *Harald Hårfagres saga*, kapittel 17-43, s. 57-75. Gjennom Harald Hårfagres saga er det tydelig at Harald stort sett kommer til forlik med sine sønner i konflikter mellom far og sønner, unntaket er Ragnvald Rettilbeine som på Haralds bud blir drept av Eirik Blodøks, fordi Ragnvald er seidmann og praktiserer magi.

568 *Heimskringla*, *Harald Hårfagres saga*, kapittel 33-35, 42-44, s. 67-69, 74-75. At Eirik Blodøks må anses som den klart sterkeste parten i konflikten med Bjørn Farmann er også sikkert, Snorre sier han ved fylte 12 år hadde fått fem langskip av Harald Hårfagre og ved opplandstinget fikk han styringen over Hålogaland, Nordmøre og Romsdal av faren. Harald skal også ha ønsket at Eirik skulle bli overkonge over sine brødre og ga ham i slutten av sin levetid også tittelen som rikskonge ifølge Snorre.

569 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 63, s. 229.

570 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 187-188; Hertzberg, *Lén og Veizla*, s. 297-298; Skre, *Herredømmet*, s. 485-486; *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 63, s. 229. Hertzberg skriver at skatteoppkreving av hirdmenn ser ut til å ha blitt vanlig etterhvert i norrøn tid, dette er selvfølgelig et sent mønster som stort sett må antas å høre hjemme i høy- og senmiddelalderen da det administrative systemet til kronen sakte ble mer avansert.

571 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 63, s. 229.

572 l.c.

573 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 141; Orning, *Unpredictability and presence*, s. 257-310; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 100; *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 61, 137, s. 226-228, 329-330. Stridighetene rundt grensene på Olav Haraldssons tid er nok i stor grad en oppdiktning av Snorre, slik Claus Krag har påpekt. Dette betyr selvfølgelig ikke at det ikke var noen stridigheter rundt grensene mellom norske og svenske konger i norrøn tid, men Snorre kan nok ha påstått at norske konger som Olav Haraldsson var mer aggressive i grenseområdene enn de i realiteten var, for å støtte kravet Håkon Håkonsson i høymiddelalderen mente han hadde til disse territoriene.

Uroligheter i grensetraktene mot Sverige skal også ha vært vanlige under Olav Haraldssons tid ved makten og da Olav Haraldsson på denne tid tydeligvis hadde et så brukbart grep over Jemtland at jemtene ville betale ham skatt kan man regne hans herredømme her som middels.⁵⁷⁴

Svenskekongens menn plyndret Trond nettopp fordi området var en kampgrunn mellom de to Olav-ene, drapet var også en hevn, da Olav Haraldsson skal ha hindret svensk beskatting i Norge i områder svenskekongen regnet som skattland, og også drepte svenskekongens sendemann Asgaut årmann og hans 12 følgesvenner.⁵⁷⁵

Olav Haraldsson skal ifølge Snorre ha sittet mye i Nidaros og tatt vinterkvarter der med store kongsfølger over et langt tidsrom,⁵⁷⁶ i forbindelse med disse vinterkvarterene finner man en rekke tilfeller av beskatting av Trøndelag av Olav i Nidaros.⁵⁷⁷ Olav har det man kan vurdere som et middels herredømme i Trøndelag i forbindelse med veitslene.⁵⁷⁸ Olav ser ikke ut til å ha mange allierte i Trøndelag, det dreier seg helst om tre årmen: Bård Kvite som satt med Hangran på Nes, Toralde som styrte kongsgården Haug og Torgeir som satt med en kongsgård i Orkdal og kanskje tre stormenn: Gunnar på Gjølme, Lodin på Viggja og Kalv Arnesson.⁵⁷⁹ Hans forsøk på å skape allianser med andre menn enn disse via gjestebud og gaver virker ikke heller å ha styrket ham særlig her om man skal tro sagaen.⁵⁸⁰

574 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 137, 141, s. 329-330, 338-340. Senere skal Olav Haraldsson ikke ha klart å innkreve skatt fra Jemtland, da jemtene senere ble politisk knyttet til svenskekongen i sterkere grad.

575 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 187-188; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 56, 59, 61-63, s. 222-229. I denne sagaberetningen kan man skimte årmannens underordnede tjenesteforhold til kongen, mens Asgauts bror Torgaut, som sannsynligvis har en mer perifer tilknytning til Olav Skattekonige, velger å dra tilbake til i retning Sverige når han enser Olav Haraldssons ille vilje mot dem, drar Asgaut sørover for å forsøke å kreve inn skatt der og blir til slutt fanget og hengt av gjestene på Olav Haraldssons ordre.

576 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 56, 66, 136, s. 222, 230, 329. I *Heimskringla* varer perioden i 11 år.

577 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 56-57, 95, 104, 121, 136, s. 222-223, 274-275, 285, 307-308, 329.

578 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 56-136, s. 222-329. Grunnen til at jeg mener han har dette er at han ser ut til å slite med å bygge opp et politisk nettverk her og har problemer med å sette seg gjennom selv etter at Snorre forteller at han fikk mer støtte fra innlandet. Generelt sitter han svært mye i kaupangen med store kongefølger og drar ikke ut i distriktene på gjestebud slik han gjør i andre landsdeler. Han er også i veldig stridighet med inntrønderne og deres leder Olve på Egge og ser seg nødt til å bruke tvang og vold for å sette seg igjennom politisk. På en slik bakgrunn blir det vanskelig å hevde at hans mulige allierte som vi ikke hører stort fra kunne kompensert for hans manglende herredømme her. At noen skatteepisoder i sagatidsrommet veitslene finner sted i blir behandlet i kapittelet om *svakt herredømme* skyldes at de er knyttet til et tidsrom der Olav står ennå svakere i Trøndelag i kapittel 106-109.

579 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 121-122; Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 185-186, 190; Skre, *Herredømmet*, s. 78; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 40-136 s. 212-329. Gunnar på Gjølme og Lodin på Viggja hører man lite om i tidsrommet etter at Snorre ser ut til å hevde at de ble Olavs allierte og til kapittel 136, det samme er også tilfellet med Bård Kvite og Kalv Arnesson, som Olav skal ha gitt jord og kone, gjort til lendmann og gitt ombud i Inntrøndelag ifølge Snorre. Lodin på Viggjas trolige sønn Rut blir senere i sagaen drept av Olav på Stiklestad, så Olavs allianse med Lodin kan ikke ha vært særlig sterk. Toralde og Torgeir for sin del virker som lojale kongetjenere.

580 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 185-186, 190; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 53, 56, 106-110, s. 221-222, 286-290. Det er snakk om et ukjent antall «bymenn», «bønder» og kanskje noen stormenn, men det virker ikke som de avgjørende styrker Olavs nettverk i Trøndelag, akkurat som Olavs andre allierte. Trolig var de fleste stormenn her nøytralt eller fiendtlig innstilt til ham i sagaen og han er helst sterk i Nidaros og det snevre området omkring kaupangen, noe Sverre Bagge har betegnet som et «okkupasjonsregime». Dette sto i motsetning til hans styrke på Østlandet, som *Heimskringla* beskriver som Olavs politiske sentrum.

Det er med andre ord god grunn til å anse de skattene Olav skal ha tatt av Trøndelag i Nidaros for å være tvungne, da trønderne må ha vært lite ivrige til å støtte en konge de kunne vente seg lite positivt av med betydelige midler, slik at han kunne sitte med store kongefølger på Nidaros vinterstid og bruke dem på vårparten og sommeren mot trønderne, for å tvinge dem til å følge hans politikk med tvang og vold.⁵⁸¹ Mer enn noe politisk maktsentrum for Olav i *Heimskringla* ble Trøndelag heller en slags plyndringsmark, der Olav tok tvungne skatter og konfiskerte gods fra sine fiender.⁵⁸² Som Sverre Bagge har påpekt måtte jo Olav ha noe å lønne sine støttespillere med etter at sølvet han skal ha kommet til landet med var oppbrukt og tvungne skatter og konfiskasjoner i et område han sto langt dårligere i enn Østlandet skal slik ha blitt en måte for ham å holde hodet over vannet på, uten å ødelegge sitt politiske nettverk i kjernområdet.⁵⁸³

At Olav Haraldsson tross alt hadde det man kan anse som et middels herredømme her, og et lite nettverk ifølge sagaen, ligger nær opp til hvor viktige kongsgårder trolig var som administrative sentra for kongemakten.⁵⁸⁴ Nidaros var utvilsomt den viktigste gården for Olav i Trøndelag ifølge Snorre, men han skal også besittet Hangran, Haug og en kongsgård i Orkdal. Til sammen med den viktigste gården Nidaros må disse si å ha utgjort en viktig basis for Olav i regionen, en basis som han kunne bygge på og skal ha forsøkt å bygge på. Nidaros som var den viktigste kongsgården, hadde et fin geografisk plassering ifølge sagaen, den lå fint til i skipsleien og man kunne seile inn dit via Nidelven.⁵⁸⁵ Nidaros fikk også ifølge Snorre sentralfunksjoner som kirke og kongsgård.⁵⁸⁶ Dette ga god tilgang til ressurser, lagrings- og boplass og skal slik ha gjort kongens virke lettere, han kunne kalle til seg personer han ønsket å snakke med til seg dit,⁵⁸⁷ istedenfor å måtte gjeste dem ute i de andre trøndske landskapene, der han dessuten sto utsatt politisk, han sparte slik tid og slit.

Det er nok på sin plass å påpeke at Nidaros slik i sagaberetningen fikk mye av den samme

---

581 Orning, *Festive governance*, s. 199-201; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 58, 106-110, s. 222-223, 287-290.

582 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 200-204; Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 154-157; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 56-136, s. 222-329. Jeg tar ikke stilling til om Krag's teori om at konfiskasjon var viktigere enn kristning i motstanden mot Olav siden dette er et spørsmål om sagaen som *beretning*.

583 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 200-204.

584 Snorre skrev sagaen i høymiddelalderen, så man må nok tro at hans syn best representerer senere tider, men det virker som det er utbredt i forskningen at kongsgårder var viktige i for kongemakten i vikingtid og tidlig middelalder også (se innledningen), uten at det er hovedsaken for meg her.

585 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 42-44, 53, s. 213-215, 221.

586 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 53, 56-58, s. 221-223.

587 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 57, 107-109, s. 222, 287-288. Årsmannen Toralde og stormannen Olve på Egge er to eksempler på menn som ble bedt å innfinne seg i Nidaros for å møte kongen.

posisjonen i Trøndelag for Olav, som Borg hadde på Østlandet.⁵⁸⁸ Begge blir i *Heimskringla* sentre av politisk, militær, og økonomisk karakter, hvor kongen kunne greie ut den daglige styringen, sørge for sin sjel, knytte kontakt med handelsmenn⁵⁸⁹ og stormenn, kalle ut leidang⁵⁹⁰ og ankre flåte og skaffe seg forråd til å ta vinterkvarter. Dette siste er viktig, da kongesagaene ofte fremhever at man på denne årstiden helst satt i ro på ett sted og var dermed særlig utsatt for angrep.⁵⁹¹ Hans Jacob Orning fremhever hvor essensielt det var for kongene å finne et trygt tilholdssted når vinteren meldte sin anmarsj, dette burde være et sted man følte man hadde et slags politisk herredømme i og kunne få nok veitsler fra, uten alvorlig konflikt, om man sto politisk svakt et sted, burde man unngå å ta vinterkvarter i det aktuelle området.⁵⁹²

Borg nevner Orning som et område Olav den hellige sto sterkt i og kunne holde vinterkvarter i uten konflikt.⁵⁹³ Min hypotese er at det samme var tilfellet med Nidaros, som Olav ifølge *Heimskringla* og *Fagerskinna* skal ha «pusset opp» etter at ladejarlene lot kaupangen forfalle og Svein jarl siden brente ned igjen.⁵⁹⁴ I *Heimskringla* og *Fagerskinna* bygges uansett Nidaros nok en gang opp igjen av Olav etter denne nedbrenningen og kaupangen blir deretter hans «hovedstad» i landskapet.⁵⁹⁵ Denne «hovedstaden» var noe Olav måtte ha om han skulle ha sjans til å sette seg sterkere gjennom i landskapet, Nidaros var for ham et politisk brohode i en region hvor han ellers for det meste hadde et ustabil herredømme ifølge Snorre, det var et sterkt lokalt sentrum, som med hjelp av de andre kongsgårdene og Olavs lille nettverk ga Olav en viss makt i Trøndelag. Og det var ved hjelp av denne makten, understøttet av hæren som fikk husrom og mat i Nidaros, at Olav skal ha fått sin skatt fra Trøndelag.⁵⁹⁶

3.3 Konklusjon

---

588 Se kapittelet om *sterkt herredømme* for mer om dette.

589 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 136-137; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 123, 133 s. 309-311, 319-324.

590 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 139, 142, s. 335-337, 343.

591 Orning, *Festive governance*, s. 199-201.

592 Orning, *Festive governance*, s. 199-201.

593 Orning, *Festive governance*, s. 199-201.

594 *Fagerskinna*, kapittel 29, s. 167; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 41-44, s. 213-215, Disse hendelsene kan belegges med et skaldekvad, som jeg er usikker på hvem som skrev, da *Fagerskinna* hevder det var Tord Sjøreksson og *Heimskringla* hevder det var Kløng Brusason.

595 *Fagerskinna*, kapittel 31, s. 176, *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 53, 57, s. 221-222.

596 Orning, *Festive governance*, s. 199-201.

I dette kapitlet har veitsler i områder der kongene hadde et *middels* herredømme blitt behandlet, disse har blitt delt inn i tre grupper; to som et del av herskernes personlig herredømme og en som en del av deres territorielle herredømmet. I de to gruppene under det personlige herredømme dreier det seg om en gruppe gjestebud der allianser stiftes eller opprettholdes, i den andre gruppen behandles gjestebud der fiendskap oppstår og / eller fortsetter. I gruppen som tar for seg det territorielle herredømmet behandles stort sett skatter og de i er i stor grad knyttet til kongsgårder, som de Olav Haraldssons skal ha tatt mens han satt i Nidaros i vinterkvarter ifølge *Heimskringla*.

Heimskringla står for de klart fleste av sagaepisodene som behandles, men *Morkinskinna* har også noen egne tilfeller.

I den gruppen av gjestebud der allianser stiftes eller videreføres er fellestrekket at det vanligvis dreier seg om vennskapelige gjestebud som holdes frivillig. Gjestebudet Olav Haraldsson er på hos Grankjell i Hålogaland er et tilfelle av dette, Grankjell holder et vennskapelig gjestebudet og inviterer Olav til det og gir ham også gaver når han drar, de to stifter allianse og Olav inviterer Åsmunds sønn til hirden og gir ham siden også veitslejord for å styrke deres vertikale allianse. Gjestebudene Harald Hårfages menn tar hos Atle jarl skiller seg ut fra de andre som skatt og er også etter hvert preget av tvang og fiendskap, de får et etterspill av vold nemlig slaget mellom Håkon Grjotgardsson Ladejarl og Atle jarl på Vestlandet. Fiendskap er det også noe av i forlikgjestebudet mellom Olav Haraldsson og Magnus Olavsson, men dette kommer nok av at de to har svært lik status og en horisontal allianse, der begge kjemper om det samme maktområdet og politiske allierte med gaver og fornærmelser fordi begge helst vil være den gjeveste kongen. Gavene som blir gitt av kongene er i mange tilfeller også store og det henger nok sammen med at de som får dem stort sett har høy status som konger eller jarler som kongene stifter ganske horisontale allianser med.⁵⁹⁷ Kun ett gjestebud foregår på en kongsgård, men dette er også det viktigste nemlig forlikgjestebudet til Harald Hardråde og Magnus Olavsson.

I gruppen av gjestebud der fiendskap oppstår og / eller fortsetter er alle gjestebudene gitt kongene frivillig, men selve konteksten er fiendtlig i ett tilfelle fra starten og blir det i de to andre tilfellene. Alliansen som stiftes, alliansen som kongen forsøker å stifte og alliansen som rakner er alle vertikale, da kongen har betydelig høyere status enn hans allierte, enten disse er faktisk allierte eller potensielt eller forhenværende allierte. Som tilfelle er det gjestebudet Harald Hardråde tar hos Øyvind illustrerende. Harald innfinner seg hos Øyvind og ønsker å inngå allianse med Øyvind men

---

⁵⁹⁷ Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 83-84, 87-90.

blir avvist, da Øyvind foretrekker sin allianse med Magnus Olavsson og nok frykter at denne alliansen kan bryte om han velger å alliere seg med Harald også. Lojalitetskonflikter er et fellestrekk i alle episodene. I alle tilfeller dreier det seg nemlig om stormenn som er under press i sin rolle som mellommenn mellom kongen eller kongene og bøndene i omstridte områder, og blir tvunget av egeninteressen og omstendighetene til å favorisere en konge eller i det minste prøve å være nøytrale som begge kongers allierte.⁵⁹⁸ Dette går derimot dårlig i de fleste tilfellene for stormennene og det ender med å lede til at vold eller trusler om vold gjør sin inntreden, da kongene ønsker å hevne det de ser som fornærmelser fra stormennenes side. Det er likevel kun Åke av stormennene som blir offer for aktualisert vold, men dette skyldes som nevnt at Øyvind og Steigar-Tore er i stand til å forberede seg på Harald Hardrådes hevn og i samsvar med den politiske styrken de nyter og militærressursene de har til rådighet velger de henholdsvis å avvære vold ved å vise sine overlegne styrker og unnslipe kongens vrede. Vi snakker her også i begge tilfeller om bruk av list, da både Øyvind og Steigar-Tore holder kortene tett inntil brystet til det siste og overrasker kongene med sine handlinger. Ingen av gjestebudene finner sted på kongsgårder og ingen er heller skatt.

Veitslene som er en del av kongens fastere territorielle herredømme - altså skattene, blir i stor grad tatt med tvang. Når det kommer til skatten som Bjørn Farmann sender kong Harald Hårfagre og Trond Kvites skatteoppkreving på Olav Haraldssons vegne i Jemtland er begge frivillige, men mer generelt er altså bildet tvungent. Kongsgårder er fremtredende gjennom alle eksemplene, siden skattene som sendes alltid sendes til kongsgårdene til kongene, som er Harald Hårfagre og Olav Haraldsson. Det forekommer derimot også gjestebud i forbindelse med Olav Haraldssons vinterkvarterer i Nidaros, hvor Olav tar tvungen skatt. Disse Nidaros-skattene representerer majoriteten av tilfellene og all tvunget skatt i episodene under territorielt herredømme.⁵⁹⁹ Alliansene Olav stifter eller forsøker å stifte i forbindelse med sitt gjestebud i Nidaros⁶⁰⁰ er definitivt vertikale, trolig som følge av at Olav sliter med sitt herredømme her og stort sett ikke klarer å opprette bånd til trøndske stormenn, spesielt utenfor sitt lokale maktsentrum og politiske brohode i Nidaros, som all skatten, inkludert den frivillige Trond Kvite tar i Jemtland for Olav, trolig ble ført eller skulle føres til.⁶⁰¹

---

598 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90.

599 Eirik Blodøks og Olav Skattekonng bedriver utvilsomt plyndring.

600 Det andre gjestebudet i Nidaros (om man ser bort fra vinterkvarterene som det ikke står noe særlig om) er behandlet under *svakt* herredømme.

601 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 63, s. 229.

Bjørn Farmann sender nok også skatten til en kongsgård, da Harald Hårfagre i det meste av sine siste 33 år ved makten i Heimskringlas *Harald Hårfagres saga* ser ut til å ha sittet på de kongsgårdene på Vestlandet sagaen nevner.⁶⁰² Gjennom *Olav den helliges saga* fokus på Nidaros som by får man også det senere byperspektivet inn som levning i *Heimskringla* i forbindelse med skattene her, som også er levninger som andre skatter.⁶⁰³ Fiendskap og vold blir del av etterspillet av den indirekte beskattningen til Harald Hårfagre av Vestfold via sin sønn Bjørn Farmann, i og med Eirik Blodøks sitt drap på Bjørn og plyndring av ham etter at Bjørn nekter å gi ham skatten ed en anledning. Vold og fiendskap er også del av etterspillet i tilfellet med Trond Kvites skattelegging i Jemtland, fordi Trond blir drept av Olav Skottekonges menn i dette omstridte området og skatten plyndret.

Mønsteret som dannes av alle de enkelte episodene under de forskjellige herredømmene som har blitt tatt opp i dette kapittelet om *middels* herredømme, er at herskerne i størst mulig grad forsøkte å knytte personlige bånd til stormennene og slik skaffe seg makt lokalt og regionalt gjennom å knytte dem og deres nettverk til sitt eget.⁶⁰⁴ Dette var derimot ikke alltid mulig fordi det politiske landskapet var ustabil og kongens allierte eller potensielle allierte kunne ha høy status og andre interesser enn kongene, lojalitetskonfliktene som oppsto kunne også involvere andre og stort sett fiendtlig innstilte konger. Når det kommer til skatter var også politisk legitimitet i regionene viktig, men til en viss grad kunne man kompensere ved maktbruk, kongsgårder og kongstjenere, noe Olav Haraldsson skal ha gjort i forbindelse med sin beskatting av Trøndelag fra sitt lokale sentrum Nidaros.⁶⁰⁵ Stort sett gir veitslene enten som gjestebud eller skatt et bilde av frivillige ytelser tatt under noenlunde fredelige forhold, men tvang, fiendskap og vold dukker likevel tidvis opp, akkurat som gjestebud og med det frivillighet og vennskapelighet dukker opp i forbindelse med skattene. Dette kommer av at de to typene av herredømmer og ytelser alle var noe konger i høymiddelalderen måtte spille på om de skulle kunne regjere noenlunde effektivt, det er dermed ikke snakk om rene «rene» typer av herredømme eller ytelser, men om gradforskjeller mellom de ulike herredømmene og ytelsene, som ble blandet opp i hverandre i samsvar med den politiske konteksten.⁶⁰⁶

---

602 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34-43, s. 68-74.

603 Skre, *Herredømmet*, s. 485-486; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 129-135, 145-146

604 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90.

605 Orning, *Festive governance*, s. 196-204.

606 Orning, *Festive governance*, s. 202-204.

Kap 4. Veitsler under sterkt herredømme

I dette kapitlet skal de tilfellene av veitsler som forekommer i *Heimskringla*, *Fagerskinna* og *Morkinskinna* i sagaene knyttet til kongene Harald Hårfagre, Olav Tryggvasson, Olav Haraldsson og Harald Hardråde i forbindelse med sterkt herredømme diskuteres. Vekten ligger på kildene som levninger og dermed litterære avskygninger av høymiddelalderens samfunn. Inndelingen av kapitlet er slik at gjestebud hvor et eldre og mer personlig herredømme er det dominerende element, skal tas opp først, mens det yngre og mer territorielle herredømmet, der veitsler forekommer mer tydelig som tidlig skatt, kommer senere. Dette mønsteret er godt kjent fra både norsk og europeisk forskning om middelalderen og i vår kontekst som i hovedsak er Norge som det fremstod den gang og i mindre grad Skandinavia, har vi å gjøre med en overgang fra personlige forbindelser og makt over grupper, til klarere underordningsforhold mellom stormenn av høy status og deres klienter og makt over jord.⁶⁰⁷

Skatt som sådan, som noenlunde formaliserte overføringer hører i hovedsak til den senere perioden, mens de mer tilfeldige veitslene må antas å være av tidligere alder.⁶⁰⁸ Disse to forskjellige typene veitsler kan vi betegne som gjestebud og skatt, gjestebud er de eldste og skattene de yngste. Det er likevel en glidende overgang mellom de tidlige veitslene og de senere i sagaene og til tross for at gjestebuds-veitslene i større grad er knyttet til gjestebud der personlige allianser blir bygget og prosessen nøye beskrevet, med navngitte stormenn og alt, er det også eksempler på at gjestebud blir holdt i forlengelsen av beskatting.⁶⁰⁹ Dette henger sammen med det faktum at gjestebud fortsatt å være en viktig politisk arena etter tidlig middelalder og at kongen fortsatt dro mye omkring.⁶¹⁰ Videre skal den første delen av kapitlet som omhandler det personlige herredømmet deles opp i to deler, i den ene skal gjestebud hvor frivillighet og vennskap er hovedtemaet plasseres, mens den andre inneholder gjestebud preget av tvang og fiendskap.

Et annet element som også skal tas opp der det er mulig, er i hvilken grad de personlige forholdene som blir stiftet i gjestebudene var horisontale eller vertikale.⁶¹¹ Snakker vi om overenskomster mellom relative likemenn eller mellom to personer som sto langt fra hverandre i status? En annen

---

607 Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 6-7.

608 Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 6-8, 26-27.

609 Orning, *Festive governance*, s. 202-204. Underkapitlet om territorielt herredømme under har eksempler på dette tatt fra *Heimskringla*.

610 Orning, *Festive governance*, s. 202-204.

611 Orning, *Festive governance*, s. 190-192, 195-196. Dikotomien horisontalt og vertikalt kan selvfølgelig være et trekk ved gjestebudene som blir tatt opp i *seg selv*, men det vil ikke være hovedtemaet her.

ting som kan ses på er i hvilken grad kongsgårder beskrives som stedet for gjestebudene. Kongsgårder har tradisjonelt blitt beskrevet som det maktgrunnlaget rikskongedømmet representanter måtte ha i de forskjellige regionene av Norge om de skulle styre disse, kongsgårdene var kongens regionale støttepunkter.⁶¹² Sammen med veitslene som ble krevd fra bøndene ga kongsgårdene de ressursene kongene måtte ha for å livnære seg og dra rundt i landet, selve styringen foregikk i nært samband med underholdet og beskattingen og kan beskrives som en symbiotisk prosess.⁶¹³ Med dette i bakhodet kan det være interessant å stadfeste hva slags veitsler som tas inn eller holdes på kongsgårdene, er det det skatt eller gjestebud – eller begge? I hvilken grad blir stormenn nevnt som kongens gjester? Det første spørsmålet er det naturlig å gå nærmere inn på i delen om territorielt herredømme, siden byene som flere konger tilbringer tid i i også gjerne hadde kongsgårder ifølge sagaene. Det andre blir stort sett behandlet i delen om personlig herredømme, men tas så vidt opp også under territorielt herredømme.

4.1 Gjestebed som uttrykk for personlig herredømme

4.1.1 Gjestebed der begge parter var vennlig innstilt

Når gjestebed ble holdt var det selvfølgelig ikke kun underhold som sto i fokus, selv om det i det store og hele må ha vært det primære behovet som måtte møtes, i norrøn tid hvor politisk sentralisering og utbygging av bedre infrastruktur – og med det faste indirekte skatter – fortsatt lå frem i tid.⁶¹⁴ Siden innhenting av skatter var nært knyttet til styrken av det politiske herredømmet kongen hadde og det på lang sikt var en risikabel strategi å prøve å sette seg over de forskjellige regionenes lokalbefolkninger, var det viktig å opprettholde og styrke allianser til stormenn i de forskjellige delene av landet for kongene.⁶¹⁵ Her kom gjestebedene inn, som en arena hvor mektige menn kunne møtes og knytte allianser med hverandre.⁶¹⁶

Det finnes mange eksempler på dette i sagaene og i gjestebedene hvor deltakere nevnes med navn og kongen virker å ha et sterkt herredømme, er det så godt som alltid stormenn og kongen som er

---

612 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 295.

613 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 295-298

614 Skre, *Herredømmet*, s. 485-486; Orning, *Festive governance*, s. 202-204.

615 Orning, *Festive governance*, s. 199-201; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90.

616 Orning, *Festive governance*, s. 196-200.

sammen for å styrke eller opprettholde politiske bånd.⁶¹⁷ Disse båndene var personlige og førte ikke bare til allianse med en enkelt stormann, men med dennes venner og slektninger også, stormannens nettverk ble slik en del av kongens.⁶¹⁸ Det er et gjennomgående tema i denne typen gjestebud som behandles i dette kapittelet at de er frivillig gitt fra arrangørens side og at kongene har et stort følge med seg til dem.

Et typisk gjestebud av denne typen kan gjestebudet som Olav Haraldsson skal ha holdt i Borg vinteren etter Borg ble bygget sies å være.⁶¹⁹ Olav skal først ha fått ført ressurser dit før gjestebudet ble holdt, både for å ha nok ressurser til å arrangere julegjestebudet sitt, men også til selve vinterkvarteret han tok her som sådan, da han skal ha hatt et stort følge med seg.⁶²⁰ Når Olav så først skal ha fått ressursene han trengte, ble gjestebud holdt den vinteren, med mange stormenn fra lokalområdet som gjester.⁶²¹ Formålet med dette for Olav var selvfølgelig å styrke sin makt her på Østlandet permanent, da Borg som befestet by med kongsgård og kirke, nær svenskegrensen, var et fint sted å sitte for kongen vinterstid for å hindre mulige fremstøt fra mulige innenlandske rivaler og svenske fiender.⁶²²

I gjestebudet skal stormannen Øyvind Urarhorn vært, ifølge *Heimskringla* var han fra Øst-Agder og han var allerede blitt venn med Olav etter at Øyvind hadde hjulpet ham under slaget ved Nesjar.⁶²³ Det å i hele tatt bli invitert til et gjestebud, særlig et kongelig, må ses på som en gave i seg selv, men det var også vanlig at verter ga gaver til sine gjester i forbindelse med gjestebudene for å styrke alliansene med sine venner, da disse måtte fornyes for å kunne bestå.⁶²⁴ Øyvind skal ha fått flotte gaver av Olav og deres allianse ble slik opprettholdt og Øyvind skal siden ha hjulpet kongen slik han orginalt hadde lovet når han ble Olavs venn.⁶²⁵ Gaven til en annen stormann som deltok, Brynjolv Ulvalde, skal ha vært særlig storslagen, han skal ha fått et gullinlagt sverd og en storgård

---

617 *Heimskringla*, kapittel 85, s. 256-258; *Morkinskinna*, kapittel 47, s. 173-175. Harald Hardrådes besøk til «en god bonde» på Opplandene i *Morkinskinna* er et unntak når det gjelder sagaenes beskrivelse av gjestebud som arena for politiske allianser med stormenn. I dette gjestebudet ser det ut som underholdet for kongen og hans følge er det viktigste, kongen sitter nemlig sammen med husbondens gjest Stuv den blinde Tordsson og ikke verter selv når det ble spist og drukket om kvelden. Olav Haraldssons gjestebud med Torarin Nevjolvsson i *Heimskringlas Olav den helliges saga* er et annet eksempel på et gjestebud som ikke er en anledning for alliansepolitikk med stormenn fra kongens side. 618 Orming, *Festive governance*, s. 187, 196-197; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 78-79, 87, 214-215. Ifølge Jon Vidar Sigurdsson hadde kongene de største nettverkene i det norrøne samfunnet. Dette kom som en følge av at kongene hadde mest å gi sin potensielle allierte og de fremsto dermed som de mest attraktive allierte for andre stormenn.

619 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 61-62, s. 228-229.

620 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 60-62, s. 225-228.

621 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 61-62, s. 228-229.

622 Orming, *Festive governance*, s. 200; *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 56-69, s. 222-232.

623 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 62, s. 228-229.

624 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 29-31, 78-79, 87-90.

625 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 62, 65-66, s. 228-230.

ved navn Vettaland av Olav.⁶²⁶

Grunnen til at stormenn og konger som Olav ga så betydelige gaver som storgårder til sine allierte var for det første for å vise seg som mektige og verdige alliansepartnere som kunne styrke sin patrons stilling.⁶²⁷ For det andre var den hjelpen klienten kunne gi patronen i kampen for å styrke dennes herredømme i det aktuelle landskapet og eventuelt på riksnivå også essensielt.⁶²⁸ Brynjolv var en mann som tidlig skal ha vist seg som en politisk støttespiller for Olav i hans forsøk på å knytte en til da perifer region, Bohuslän, til seg og gården var en gave som skulle styrke denne viktige alliansen til Olavs støttespiller, som kan ses som Olavs menneskelige brohode der.⁶²⁹ Det at gaven var av såpass stor størrelse og at det fulgte et sverd med viser at forholdet til Brynjolv var av klar hierarkisk art, Brynjolv var etter dette i teorien kongens underdanige.⁶³⁰

Øyvind Urarhorn skal siden ha hjulpet Olav ved å bringe tilbake luksusgjenstander han hadde eid i et felag med en handelsmann som hadde blitt utsatt for vikinger og skal før dette som det ble tatt opp over altså deltatt i slaget ved Nesjar på Olavs side.⁶³¹ Forholdet mellom Olav og Øyvind er altså et nokså ideal allianse mellom en konge og stormann, der få problemer melder seg. Det er ingenting i sagaen som tilsier noe annet enn at de to stormennene ikke kom godt overrens til Øyvind ble drept av den orkenøyske jarlen Einar Sigurdsson Vrangmunn.⁶³² Det er dermed altså trolig at Øyvind etter dette skal ha styrket Olavs makt i Agder som hans allierte, etter at deres allianse hadde blitt spikret fast på gjestebudet og forsterket igjen etter Øyvinds lojale tjeneste til Olav.⁶³³ Hvordan forholdet til Brynjolv Ulvade var etter gjestebudet kan man kun spekulere i, men *Heimskringla* hevder i hvert fall at Brynjolv og Olav etter gjestebudet hadde et sterkt vennskap, så Brynjolv skal dermed ha styrket Olavs herredømme lokalt på samme måte som Øyvind gjorde i Agder.⁶³⁴ Ellers virker det som begge vennskapene er av vertikal type, Øyvind og Brynjolv er ikke kongens likemenn, men

---

626Orming, *Festive governance*, s. 200; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61-62, s. 226-229.

627Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 83-84, 87-90.

628Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 83-84, 87-90.

629Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 185; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61-62, s. 226-229.

630Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 148-149, 151 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90, 129-135. Nå skal det også riktignok sies at vi ikke har å gjøre med «kongetjener» i mer formell forstand før sysselmennene kom på banen i forbindelse med borgerkrigstiden i Norge i høymiddelalderen og at det selv da var langt mellom teori og praksis. At Brynjolv ble «lendmann» i den senere betydningen av en stormann som var en slags forløper til sysselmannen er også tvilsomt, men beskrivelsen av han kan minne om en en lendmann av eldre type som skal ha betegnet en mann som eide mye jord. Da kun sysselmenn eksisterte på Snorres tid må nok hans «lendmenn» likevel ha vært sterkt inspirert av lendmennene og dermed en *levning*.

631*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 62, 65-66, s. 228-230.

632*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 62, 65-66, 86, 98, s. 228-230, 259, 278.

633Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 185; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 62, 65-66, s. 228-230.

634Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 185; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61-62, s. 226-229.

mer lokalt forankrede herskere som hadde lokale nettverk Olav ønsket å innkorporere i sitt eget.⁶³⁵ Gjestebud kunne også holdes i forbindelse med bryllup som bryllupsfester, bryllupene i seg selv høyt i samfunnet var en del av alliansebyggingen.⁶³⁶ Og giftermål ble gjerne avtalt eller diskutert på gjestebud.⁶³⁷ Ekteskapet mellom Olav Haraldsson og Astrid Olavsdatter, datter til Olav Skattekonge, er et godt eksempel på et bryllup som følger dette mønsteret. Olav skal ifølge *Heimskringla* ha fått avtalt et ekteskap med den svenske kongsdatteren Ingegjerd Olavsdatter som en del av et forlik mellom ham og Olav Skattekonge, men da de to var på dårlig fot ble det til at hun ble lovet bort til den novgorodiske fyrsten Jarisleiv i stedet.⁶³⁸ Etter at Olavs venn og sendemann Sigvat Tordsson hadde diskutert ekteskap mellom kongsdatteren Astrid Olavsdatter og Olav Haraldsson på et gjestebud hos den svenske jarlen Ragnvald, hvor Astrid selv var til stede, ble dette da et alteranativ for Olav Haraldsson.⁶³⁹ Etter å ha fått forsikring fra Sigvat om at Ragnvald virkelig var hans gode allierte ble det dermed til at sendemennene, Sigvats søstersønn Tord Skotakoll og Sigvats skosvein dro til Sverige og ga klart lys for ekteskapet.⁶⁴⁰

Ragnvald og Astrid skal så ha lagt i vei fra Bohuslän til Borg sammen med nær hundre mann fra Ragnvalds krigerfølge og stormannssønner dertil, utstyrt på beste måte.⁶⁴¹ Olav Haraldsson på sin side inviterte til seg et større antall lokale stormenn.⁶⁴² Både drikken og andre ting var «av beste slag» og jarlen fikk et fint og velutstyrt herberge å bo i og tjenestefolk til å hjelpe seg.⁶⁴³ På dette gjestebudet ble det etter noen dagers festing avtalt og holdt bryllup mellom Olav Sveakonges datter Astrid og kong Olav, og det ble gitt medgift og brudegave, etter bryllupet ble «gjestebudet større, og så ble det drukket bryllup for kong Olav og dronning Astrid med stor stas.»⁶⁴⁴ Olav ga Ragnvald ved gjestebudets ende «store og gode gaver» før de dro hver til sitt og sagaen sier at «de skiltes som de kjæreste venner, og det vennskapet holdt seg så lenge begge levde.»⁶⁴⁵

Her ser man altså at det først diskuteres ekteskap på et gjestebud mellom Astrid og Olav, men da Olav Haraldsson selv ikke er til stede ved anledningen kan ikke ting hamres ut der og da. Siden

---

635Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 185; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61-62, 65-66, s. 226-230.

636Orning, *Festive governance*, s. 185; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 199-201.

637Orning, *Festive governance*, s. 185.

638*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 68-72, 77-81, 87-91, s. 231-240, 245-251, 259-266.

639*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 91, s. 262-266.

640*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 91, s. 262-266.

641*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 91, s. 266.

642*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 92, s. 266.

643*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 92, s. 266-267.

644*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 92, s. 267.

645*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 92, s. 267; Orning, *Festive governance*, s. 185, 194. Som Orning påpeker var det vanlig å gi gjestene gaver når de forlot gjestebudet og det var også det som skjedde ved denne anledningen.

kommer Sigvat tilbake til Norge og får snakket med Olav og da blir det sendt budmenn til Bohuslän og Ragnvald og Astrid kommer til Borg og Olavs gjestebud der.⁶⁴⁶ Under gjestebudet blir ekteskapet mellom Astrid og Olav avtalt og de tradisjonelle gavene fra brudgommen blir gitt, inkludert bryllupsgildet, som generelt ser ut til å bli holdt av brudgommen om man skal tro sagaene om de to Olav-ene i *Heimskringla*.⁶⁴⁷ Ekteskapet styrket så igjen alliansen mellom Ragnvald og Olav, som virker å ha vært i trøbbel etter Olav Skattekonges løftebrudd på ekteskapsavtalen mellom Olav og Ingegjerd kongsdatter.⁶⁴⁸ Denne alliansen blir så til slutt sementert ved at Olav gav Ragnvald generøse gaver ved festens ende, nettverkene deres er med dette forbundet. Og de to skal etter dette ha vært gode allierte.

Gjestebud var en arena hvor viktige avtaler kunne gjøres og allianser kunne dannes og forsterkes, etter at en stormann hadde blitt så overdådig tatt imot og gjort ære på som Ragnvald ble hos Olav, var det forventet at den som tok imot, skulle gi igjen, om ikke materielt, så politisk.⁶⁴⁹ I og for seg hadde Ragnvald allerede gjort dette i noen grad i dette tilfellet, siden han var et ledd i bryllupsforhandlingene, da kongen ikke skal ha vært tilhenger av bryllupet ble jo han en slags stefar for Astrid i dette tilfellet.⁶⁵⁰ Alliansen mellom Olav og Ragnvald virker å ha vært av nokså horisontal art, men siden Olav beskrives som rikskonge av Snorre sto han nok over Ragnvald som var jarl. Ragnvald blir av sagaen beskrivet som en mektig mann med jarledømme i deler av Sverige og han står så nært den svenske kongeslekten at han kan være et mellomledd i giftermålet mellom Olav og kongsdatteren Astrid.⁶⁵¹

Borg var et ideelt sted å holde et slikt storslått gjestebud på, kaupangen skal ha vært å forsvare, hatt god tilgang på ressurser og det skal også ha vært kongsgård og kirke der.⁶⁵² Borg lå sist, men ikke minst, også nær «riksgrensen» på den tid.⁶⁵³ Borg skal ha vært et maktsenter for Olav på Østlandet,

---

646

647 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 199-201; *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 58, 92, s. 154, 174 og *Olav den helliges saga*, kapittel 91-92, 128 s. 266-267, 314-315.

648 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 67-72, 77-81, 87-92, s. 230-240, 245-251, 259-267.

649 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 78-79, 87-90.

650 *Fagerskinna*, kapittel 30, s. 173-175; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 68-72, 77-81, 87-92, s. 231-240, 245-251, 259-267, . Fagerskinnas beskrivelse av oppløpet til bryllup er noe annerledes det i *Heimskringla*. I *Fagerskinna* er det også originalt Ingegjerd og Olav som skal bli ektefeller, men Olav Skattekonge er der også imot at Olav Haraldsson gifter seg med Ingegjerd, som i stedet giftes til fyrst Jarosleiv som i *Heimskringla*. I *Fagerskinna* tilbyr Olav Skattekonge så Olav Haraldsson Astrid Olavsdatter som hustru til Olav Haraldsson for å få forlik og Olav godtar dette giftermålet etter å ha rådført seg med sine nærmeste venner.

651 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 68-72, 77-81, 87-92, s. 231-240, 245-251, 259-267.

652 Orming, *Festive governance*, s. 200; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, 64, 83, 114, s. 228-229 ,253 296.

653 Orming, *Festive governance*, s. 200; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, s. 226-228.

hvor han var mye og nøt et sterkt herredømme.⁶⁵⁴ Det at et slikt bryllup og stort gjestebud kunne holdes etter at Olav nettopp skal ha overvintret der, viser til fulle hvor sterkt Olav må ha stått i Borg.⁶⁵⁵ Bryllup hvor kongen selv eller deres nærmeste kvinnelige slektninger ble gift ser for øvrig ut til å ha stort sett ha blitt holdt i områder kongen sto sterkt i om man ser på sagaer om Olav Tryggvason, Olav Haraldsson og Harald Hardråde.⁶⁵⁶ Dette viser hvor viktig det var at disse betydelige politiske begivenhetene ble holdt i landskap der man følte seg trygg, da festingen nok gikk villere for seg enn vanlig og varte lenger.⁶⁵⁷ Akkurat som når man tok vinterkvarter var sikkerheten ved slike anledninger tvilsomt noe man tok lett på.⁶⁵⁸

Det var ikke bare kongene selv som ble gift imidlertid, ekteskap mellom stormenn og nære slektninger av kongene for å inngå eller styrke allianser kunne også forekomme. Ekteskapet mellom Olav Tryggvasons søster Astrid Tryggvesdatter og Erling Skjalgsson som Snorre skrev om er et eksempel på det.⁶⁵⁹ Akkurat som i eksemplet med Astrid Olavsatter skal bryllupet ha blitt avtalt på forhånd, men da Olav Tryggvason selv var til stede på tinget ble det ingen andre forhandlingsrunde, slik som tilfellet skal ha vært med Olav Haraldssons bryllup i Borg.⁶⁶⁰ Bryllupet skal ha blitt inngått for å kunne kristne den delen av vestlandet som lå under Gulatinget ifølge Snorre, og ved ekteskapsinngåelsen mellom Astrid og Erling skal Olavs Tryggvasson slik ha forsterket sitt grep om Vestlandet.⁶⁶¹

Det virker som det er Erling som betalte for bryllupsgildet til de mange gjestene, som nok inkluderte et stort kongefølge også, selv om Snorre ikke skriver noe om det.⁶⁶² I dette tilfellet skal det ha vært gjesten Olav som skal ha gitt verten Erling gaver og Erling skal ha fått store veitsler da de skiltes: «nord fra Sognesjøen og øst til Lindesnes, på samme vilkår som Harald Hårfagre hadde gitt sønnene sine».⁶⁶³ Erling Skjalgsson skal dermed ifølge Snorre ha fått halvparten av de kongelige inntektene fra landskapene han fikk.⁶⁶⁴ Det at Olav ga Erling slike betydelige gaver festnet det

---

654 Orming, *Festive governance*, s. 200.

655 Orming, *Festive governance*, s. 200; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 90-92, s. 262-267.

656 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 58, s. 154, og *Olav den helliges saga*, kapittel 91-92, 128 s. 266-267, 314-315; *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 144-153. For de to Olav-enes del i *Heimskringla* og får Haralds del i *Morkinskinna*.

657 Orming, *Festive governance*, s. 201; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 92, s. 266-267. Olavs Haraldssons gjestebud i Borg i forbindelse med ekteskapet til Astrid kan ha vart en uke f.eks.

658 Orming, *Festive governance*, s. 199-201.

659 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 58, s. 154 og *Olav den helliges saga*, kapittel 128 s. 314-315. Kjetil Kalv og Tord Guttormssons ekteskap med kvinnelige slektninger av Olav Haraldsson er to andre eksempler på dette.

660 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 54, 56-58, s. 152, 154.

661 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 54, 56-58, s. 152, 154.

662 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 56-58, s. 154.

663 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 58, s. 154.

664 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68.

politiske båndet de allerede hadde etter ekteskapet, en stormann som fikk slike gaver av en konge hadde jo ikke noen måte å gjengi gaven på – bortsett fra tjeneste, eller mer riktig i norrøn tid - en lojal allianse.⁶⁶⁵ At Olav skal ha gitt Erling lov til å gifte seg med sin søster og ga ham så betydelige gaver, vitner om at dette var en allianse mellom to nokså likeverdige stormenn, alliansen mellom de to var dermed ganske horisontal.⁶⁶⁶ Erlings slekt blir også beskrevet som mektig i sagaen.⁶⁶⁷

Alliansen mellom Olav Tryggvason og Erling Skjalgsson minner om den som ble sluttet mellom Olav Haraldsson og Ragnvald jarl. I begge tilfeller blir ekteskap stiftet mellom mektige kvinner og menn i forbindelse med gjestebud og målet er i begge tilfeller å styrke det kongelige nettverket.⁶⁶⁸ Alliansemønsteret i Norge og i Sverige ser dermed ut til å ha mye til felles og riksgrensene ser ikke ut til å ha gjort de alliansene som ble avtalt under gjestebudene nevneverdig forskjellige. Forskjellen mellom episodene er at bryllupet virker mer storslagent og blir bedre omtalt i tilknytning til bryllupet mellom Olav Haraldsson og Astrid og at bryllupet i seg selv også blir avtalt i tilknytning til at Sigvat er i gjestebud hos Ragnvald.⁶⁶⁹

Dette kan sikkert ha vært bevisst gjort av Snorre, en rikskonges bryllup med en kongsdatter – spesielt siden kongen var Olav Haraldsson – var nok en større anledning enn bryllupet mellom en mektig stormann og datteren til en småkonge.⁶⁷⁰ I noen grad er nok likevel forskjellen noe tilfeldig på dette punkt,⁶⁷¹ da sagaen om Olav Haraldsson i *Heimskringla* er mye lengre enn Olav Tryggvasons saga i samme verk og Snorre må ha vært raus med plassen når det kom til beskrivelser av gjestebud i førstnevnte.⁶⁷² Sagaen poengterer at det var via Olavs bånd til Erling og hans slekt han fikk styrket kontrollen sin over Gulatingsområdet, i motsetning til i Agder hvor skal ha brukt makt.⁶⁷³

---

665 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90, 129-135.

666 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 24, 83-84, 87-90.

667 *Heimskringla*, *Olav Tryggvasons saga*, kapittel 54, 56-58, s. 152, 154.

668 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90; *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 68-72, 77-81, 87-94, s. 231-240, 245-251, 259-274. I Olav Haraldssons tilfelle får også Olav en forbindelse med den svenske kongen, selv om Olav Skattekonge ifølge *Heimskringla* i første rekke syntes ille om bryllupet, da hans samtykke ikke hadde blitt gitt og han skal ha vært uvitende om bryllupet og forhandlingene som ledet til det.

669 *Heimskringla*, *Olav Tryggvasons saga*, kapittel 54, 56-58, s. 152, 154 og *Olav den helliges saga*, kapittel 91-92, s. 262-267.

670 *Heimskringla*, *Olav Tryggvasons saga*, kapittel, 1, 52, s. 110, 151. Astrids og Olavs Tryggvasons far skal ha vært småkongen Tryggve Olavsson.

671 Spesielt siden Astrid Tryggvesdatter også var Olav Tryggvasons søster og dermed frende til en konge av høyere status enn en småkonge.

672 *Heimskringla*, *Olav Tryggvasons saga*, kapittel 1-113, s. 110-188 og *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 1-251, s. 189-430.

673 *Heimskringla*, *Olav Tryggvasons saga*, kapittel 54-57, s. 152-154. Rogalands-kristningen der Olav ved guds hjelp skal ha overvunnet sine fiender på tinget er et slags mellomtilfelle mellom de to.

Olav Tryggvasons allianse med Erling Skjalgsson ser ut til å ha bestått ut gjennom Olavs tid ved makten. Erling Skjalgsson selv blir siden beskrevet som «første mann der» av Olavs menn som lå klare til å dra til Vendland sør i landet og dette er en poengtering av Erlings status og lojalitet til sin frende av Snorre.⁶⁷⁴ Ingenting opp til bryllupet i sagaen etter at Olav skal ha kommet til Norge, tilsier dessuten at det var sterke rivaliserende aktører her etter at Olav allierte seg med Horda-Kåre ætten.⁶⁷⁵

Det er ellers viktig å få med seg at Vestlandet var landsdelen Avaldsnes lå i, den kan anses som den viktige kongsgården i *Olav Tryggvasons saga* og blir stedet for to av Olav Tryggvasons gjestebud og de gjestebudene er de eneste foruten gjestebudet på Lade av Olavs gjestebud som får noen lengre behandling i sagaen.⁶⁷⁶ Dette kan nok sies å være en levning som viser kongsgårdenes betydning for kongedømmet. I *Heimskringla* er det trolig på Vestlandet Olav Tryggvason sto sterkest i sin tid som konge. Olav skal via moren Astrid hatt slekkskapsbånd til Obrestad på Jæren og sikkert jord i regionen også og han hadde en nær allianse via giftermål med den mektige høvdingen Erling Skjalgsson, som ifølge Sigvat Skald skal ha vært Olavs lendmann.⁶⁷⁷ Olav Tryggvason var kort sagt i stand til å styrke sin posisjon på Vestlandet via forbindelsen til Erling, som uten ekteskapet og jordgavene kunne ha vist seg som en mektig fiende for Olav. I stedet ble det nære forbindelser og allianse, tilsynelatende til begges fordel. Olav byttet sin søster og jord i et styrket formelt herredømme over Vestlandet og slapp dermed å forsvare et større reelt herredømme fra potensielle fiender som Erling.⁶⁷⁸

Ekteskap kunne være et viktig ledd i styrkingen av allianser, men det var ikke alle ekteskap som fungerte i henhold til idealet og bandt konge og stormann sammen. Harald Hardråde fikk ifølge *Morkinskinna* hjelp av stormannen Håkon Ivarsson i slaget ved Niså og æret ham ved å be ham til julegjestebud hos seg i Trøndelag og ymtet også frempå om annen belønning for hans innsats.⁶⁷⁹ Gjestebudet fant sannsynligvis sted i kongsgården ved Nidaros hele julen og Harald skal ha hatt mange gjester og hirden sin hos seg.⁶⁸⁰ Harald selv hadde styrket sin posisjon i Trøndelag kraftig før dette gjestebudet ifølge *Morkinskinna* ved å kvitte seg med sin fiende Einar Tambarskjelve som hadde vært regionens sterke mann inntil det, og også Einars sønn Eindride.⁶⁸¹ Bryllupet som senere

---

674 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 97, s. 177.

675 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 47-57, s. 146-154.

676 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 63-64, 67, s. 157-158, 160.

677 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 102-103; Krag, *Vikingtid*, s. 102. Hva man nå legger i «lendmann» på Olavs tid.

678 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 204-206.

679 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 144-151.

680 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 151-153.

681 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 150-151; *Morkinskinna*, kapittel 20, 27-28, 33-35, s. 81-83, 103-105, 123-129.

skulle ha stått her, sannsynligvis også ved kongsgården, fant altså sted i et område Harald skal ha stått sterkt i og følger dermed det samme mønstret som de bryllupene Olav Tryggvason og Olav Haraldsson hadde vært involvert i.⁶⁸²

Under Haralds julegjestebed skal Harald og Håkon ha sittet siden av hverandre og Håkon Ivarssons fremtidsplaner blitt diskutert, Harald foreslo så ekteskap mellom Håkon og Ragnhild Magnusdatter, den avdøde kong Magnus Olavssons datter.⁶⁸³ Etter mye fram og tilbake skal Ragnhild ha gått med på ekteskapet med Håkon og det ble så avtalt ekteskap og holdt bryllupsfest hos kongen når julen var over.⁶⁸⁴ Ekteskapet var en måte for Harald for å binde Håkon til seg, og det jarledømmet og den medfølgende tittelen Håkon også skulle få av kongen, og som Ragnhild satte som et krav for å godta ekteskapet likeså.⁶⁸⁵ Harald og Håkon skal ha kommet godt overrens så langt og etter ekteskapet må dermed Håkon ha styrket Haralds herredømme over Østlandet, da Håkon skal ha bodd øst i Viken.⁶⁸⁶ Julen etter skal dog Håkon ha kommet til Harald igjen, uten Ragnhild.⁶⁸⁷ Håkon skal ha spurt Harald om hvordan det sto til med kongens løfte om å gjøre ham til jarl og Harald gjorde det klart at han ikke ville holde dette, fordi hverken hans far Ivar Kvite eller andre av Håkons forfedre hadde hatt jarlenavn.⁶⁸⁸ Håkon dro så bort i sinne.⁶⁸⁹

Etter dette skal fullt fiendskap ha brutt ut mellom de to stormennene, et fiendskap som pussig nok ser ut til å ha kommet overraskende på Harald.⁶⁹⁰ Håkon og Ragnhild skal så ha blitt enig om at Håkon skulle selge sin jord og at de skulle dra utenlands og bort fra Norge permanent, med pengene jordsalget ga dem og Håkons seks fullbesatte langskip som sikkerhet for deres velvære.⁶⁹¹ Håkon

---

682 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 153.

683 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 152.

684 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 152-153.

685 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 83-84, 199-201; *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 152-154. Ragnhild Magnusdatter skal ikke ha ønsket å bli gift med en ikke-adelig mann ifølge *Morkinskinna*.

686 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 144-154.

687 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 152-153. Ragnhild virker i sagaen å ha vært hjemme pga. et dårlig forhold til Harald, som hun nok mistenkte for å fare med løgn når det kom til sitt løfte om å gjøre Håkon til jarl, noe som var vanærende for både henne og Magnus.

688 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 152-153.

689 Orming, *Festive governance*, s. 194; *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 153. Det at Håkon sannsynligvis reiste hjem fra et julegjestebed hos kongen (selv om det ikke står noe om det i teksten) og ikke fikk noen gaver før avskjeden, gjør i tillegg til samtalen de har at episoden er et vannskille i forholdet mellom de to stormennene.

690 Sverre Bagge 2014, *Håkonar saga Ívarssonar, en kompilasjon fra senmiddelalderen*, i *Maal og Minne* 2014 (2): 1-17, s. 8; *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 152-154. Sverre Bagge har nok rett i at det er lite sannsynlig at Harald virkelig handlet på en slik måte i sitt forhold til Håkon Ivarsson, da han ved å bryte løftet han gir i *Morkinskinna* både skadet seg selv politisk og led vanære. Det virker uansett å være et faktum at de to ble fiender i virkeligheten, uansett hvordan forløpet til fiendskapet har sett ut. Det er viktig å få klarlagt dette realhistoriske punktet nå fordi jeg under tar opp hva grunnen til konflikten mellom Harald og Håkon kan ha vært for å dra slutninger av *Morkinskinna* som levning.

691 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 153-154.

skal så ha lønnet Haralds svik ved å drepe hans årman i Viken og plyndre dennes løsøre.⁶⁹² De to dro så til Danmark og der ble Håkon kong Sveins Estridssons jarl med Ragnhilds hjelp.⁶⁹³ Like opp til freden mellom Harald og Svein skal Håkon ha herjet i Viken og slik ha svekket Haralds rike.⁶⁹⁴ Siden skal Håkon også ha blitt den svenske kong Steinkjells jarl, da Harald skal ha begynt å herje i sveakongens rike etter at freden med Svein ble stiftet.⁶⁹⁵ Harald og Håkon skal etter hvert ha møttes til kamp i Sverige, men Haralds styrker var bedre utstyrt og flere enn de menn Håkon hadde til å sette imot den norske kongen og Harald vant en klar seier i slaget.⁶⁹⁶ Håkon skal ha flyktet fra slaget, men han vant tilbake fanen som Ragnhild hadde gitt ham og som visstnok var kong Magnus Olavsson sin, og voldte ellers også Harald nok skade til at han dro seg tilbake til Norge.⁶⁹⁷

Bryllupet som allianseplattform feilet altså totalt i hopehavet mellom Harald Hardråde og Håkon Ivarsson. Dette viser at denne typen ekteskapsallianser ikke alltid medførte noen langvarig og god allianse mellom stormenn, om deres politiske ambisjoner kolliderte med hverandre.⁶⁹⁸ Selv om historien om konflikten slik den fremstår i *Morkinskinna* er usannsynlig, gir nok likevel Haralds løftebrudd oss en pekepinn på hvorfor det ble konflikt i lignende stridigheter; det handlet om en maktkamp, der ingen av de to stormennene ville vike. Kanskje har det i forholdet mellom Harald og Håkon oppstått problemer når det gjaldt hvem som skulle ha det sterkeste herredømmet over Viken, slik det oppstod skal ha oppstått problemer mellom Harald og Einar Tambarskjelve når det gjaldt hvem som skulle ha det sterkeste herredømmet i Trøndelag?⁶⁹⁹ Den «hardrådene» Harald sto nok sterkere som konge enn det Olav Tryggvason gjorde i sin tid og kan slik sett ha nektet å dele makten med Håkon Ivarsson på Østlandet, ulikt Olav Tryggvasons som skal ha delt makten med Erling Skjalgsson på Vestlandet.⁷⁰⁰

Harald kan ha ønsket et mer reelt herredømme over Viken enn han ville få via en allianse med

---

692 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 154.

693 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 154-155.

694 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 145-149, s. 348-353; *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 156-157. Håkon skal blant annet ha herjet de jordområdene han tidligere hadde solgt og som Harald skal ha konfiskert, for å bøte på den skaden han hadde lidt tidligere. Herjing som den Håkon utførte i Viken, førte til at Harald ikke kunne vente seg like mye skatt fra Viken som han ellers kunne fått hendene på om Håkon ikke herjet. Det skadet nok også en konges ry og i verste fall hans herredømme i en landsdel om kongen ikke kunne beskytte sine tegner mot fiendtlige hærer, slik sagaen om Olav Haraldsson i *Heimskringla* gir uttrykk for.

695 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 156-157.

696 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 157-159.

697 *Morkinskinna*, kapittel 42, 157-162.

698 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 100-101. Kong Håkon Håkonssons ekteskap med Margrete Skuledatter er et annet eksempel, selv om konflikten mellom Håkon og Skule Bårdsson jarl brøt ut etter et mye lengre mellomvære, enn konflikten mellom Harald Hardråde og Håkon Ivarsson skal ha gjort.

699 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 150-151; *Morkinskinna*, kapittel, 33-35, 123-129.

700 Bagge, *Mellom kildekritikk og*, s. 204; Dørum, *Romerike og riksintegreringen*, s. 69-70, 85-86, 424-425.

Håkon og dette ledet så til konflikt mellom de to.⁷⁰¹ Denne forklaringen på striden mellom Håkon og Harald gir fortsatt mening om Håkon med sitt sjeldne fornavn virkelig var av ladejarlsætt slik Snorre påstod, men det er høyst uvisst.⁷⁰² Allianseforløpet er stort sett likt, minus utfallet, det vi tidligere så i forbindelse med ekteskapene Olav Haraldsson og Erling Skjalgsson inngikk. Igjen er det snakk om ekteskap i forbindelse med gjestebud for å styrke det kongelige herredømmet, denne gangen helst på Østlandet, som ser ut til å være Håkon Ivarssons maktsentrum i *Morkinskinna*. Akkurat som i tilfellet med Olav Haraldssons bryllup blir ekteskap diskutert på et gjestebud før bryllupsfesten. Den alliansen Harald ønsket å inngå med Håkon var nokså horisontal, Håkon ser ut til å ha vært en person av høy status siden han ble gift med den avdøde kongen Magnus Olavssons datter, som igjen var sønn av Olav Haraldsson.

Det var naturligvis ikke alle av allierte som fikk så store gaver som Olav Haraldssons allierte Øyvind og særlig Brynjolv skal ha fått, noen fikk mer beskjedne gaver. Olav skal ved en anledning ha tatt skatt sammen med et stort følge i Tønsberg en vår og disse ser frivillige ut grunnet byens rikdom og Olavs sterke politiske makt på Østlandet.⁷⁰³ Olav skal under sitt opphold i Tønsberg ha invitert den islandske handelsmannen Torarin Nevjolvsson på gjestebud.⁷⁰⁴ Olav skal under gjestebudet ha bedt Torarin om å føre hans fiende, den nedkjempede opplandskongen Rørek til Grønland, dette skal Torarin ha sagt ja til, i bytte mot at Olav gjorde Rørek til sin hirdmann.⁷⁰⁵

I dette eksemplet har vi altså å gjøre med en nokså små gaver: gjestebud og opptak i hirden, i bytte mot en tjeneste, hva er grunnen til dette? Forklaringen på de noe beskjedne gavene sammenliknet med de Øyvind og Brynjolv fikk må nok være Torarins beskjedne status sammenliknet med disse høvdingene.⁷⁰⁶ *Heimskringla* forteller om Torarin at «han var ikke ættstor», noe som trolig henspeiler på at han ikke var en høvding.⁷⁰⁷ I den samme retningen peker det at sagaen sier om Torarin at «Han fór mye til sjøs og var utenlands lange tider» og at han for anledningen var i Tønsberg med sitt eget handelsskip.⁷⁰⁸ Ting tyder altså på at Torarin var kjøpmann og det blir

701 Orning, *Festive governance*, s. 190, 195. Hans Jacob Orning legger vekt på at vertikale fester kunne skape sterkere bånd enn horisontale, men i dette tilfellet var både festene og båndet mellom de to stormennene horisontalt og som i tilfellet med Einar Tambarskjelve viste det seg at den vanlige fremgangsmåten for alliansestifting ikke holdt mål.

702 Bagge, *Håkonar saga Ívarssonar*, s. 9.

703 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 61-67, 73-75, 83, 85, s. 226-231, 240-244, 256-258. Olav står sterkt på Østlandet på dette tidspunktet fordi han skal ha beseiret sine politiske motstandere opplandskongene før han kommer til Tønsberg, bygget opp Borg med festningsverker, kongsgård og kirke, og stiftet allianser med lokale stormenn på Østlandet og den svenske jarlen Ragnvald. Mer om skatter i Tønsberg finnes i underkapittelet om territorielt herredømme.

704 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 83, 85, s. 256-258.

705 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 83, 85, s. 256-258.

706 Orning, *Festive governance*, s. 185.

707 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 83, s. 256.

708 l.c.

dermed lett å skjønne at gavene ikke var spesielt store. Gavene skulle jo stå i stil til det giveren antok at han kunne få igjen av mottakeren og da det i dette tilfellet var klart at mottakeren ikke kunne styrke kongens makt hverken i Norge eller på Island, var det ingen grunn til at Olav skulle gjort mer ære på ham enn han gjør i sagaen.⁷⁰⁹ Det båndet som ifølge Snorre ble stiftet mellom Olav og Torarin var altså vertikalt og verikalt i større grad enn Olavs allianse til f.eks. Brynjolv Ulvade, da Brynjolv ulikt Torarin var en høvding.

Et lignende tilfelle blir nevnt i en av historiene om Harald Hardråde i *Morkinskinna*. Under et gjestebud på Opplandene skal Harald ha møtt skalden Stuv den blinde Tordsson og de to skal ha kommet godt overrens.⁷¹⁰ I dette tilfellet skal Harald ha vært gjest i gjestebudet sammen med skalden Stuv, som selv var gjest hos verten.⁷¹¹ Enden på visen mellom de to på gjestebudet ifølge sagaen var at Stuv fikk et brev med kongens segl som han brukte for å tilegne seg en arv etter en avdød mann, Haralds tillatelse til at Stuv kvedet om han og plass i hirden.⁷¹² Heller ikke i dette tilfellet er gavene store, selv om Stuv virker å få mer ut av kongen enn det Torarin fikk. Igjen må dette skyldes at Stuv først og fremst var skald og ikke en mektig mann, selv om hans far Tord Katt riktignok hadde blitt fostret opp av den islandske høvdingen Snorre Torgrimsson.⁷¹³ Akkurat som i tilfellet med Olavs Haraldssons forbindelse til Torarin, var Haralds forhold til Stuv vertikal, statusen hans var ikke høy nok til at han fikk store gaver i forbindelse med opprettelsen av vennskap dem imellom.

4.1.2 Gjestebed der en av partene var fiendtlig innstilt

Hittil i dette kapittelet har gjestebudene som har blitt behandlet vært gjestebud der kongen ønsket allianse med stormennene han festet sammen med og i de fleste av disse tilfellene sto han også som vert. Et gjestebud Harald Hardråde skal ha tatt på Opplandene etter å ha slått ned opprøret mot seg der,⁷¹⁴ følger imidlertid et annet mønster.⁷¹⁵ Harald skal ha vært i gjestebud hos en stormann kalt Ulv

⁷⁰⁹ Orning, *Festive governance*, s. 200; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 87-90; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 125-126, 129, s. 312-315, At Torarin i en viss grad var nyttig for Olav Haraldsson virker sagaen likevel å gi inntrykk av, da det var han som førte Olavs fiende kong Rørek til «politisk asyl» i Island og også var Olavs budsending til tinget på Island ved en anledning.

⁷¹⁰ *Morkinskinna*, kapittel 47, s. 173-175.

⁷¹¹ *Morkinskinna*, kapittel 47, s. 173-174.

⁷¹² *Morkinskinna*, kapittel 47, s. 173-175.

⁷¹³ [Store norske leksikon](#) – Snorre Torgrimsson – 07.05.2016; *Morkinskinna*, kapittel 47, s. 173.

⁷¹⁴ *Morkinskinna*, kapittel 37, s. 134-135. At Harald på denne tid i sagaen må ha hatt et sterkt herredømme her er derfor klart, særlig siden han har allierte her.

⁷¹⁵ Orning, *Festive governance*, s. 187; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 165, s. 365-366; *Morkinskinna*, kapittel 37, s. 135-137. Gjestebedet Olav Haraldsson er i på Opplandene hos Tore Olvesson i *Heimskringla* er et

den rike, som satt med mye eiendom ifølge *Morkinskinna*, 14 eller 15 gårder i alt.⁷¹⁶ Ulv inviterte Harald til seg i gjestebud, da hans kone skal ha oppfordret til det og sa at Harald ellers kunne komme til å rane ham, Ulv likte ikke planen pga. hans bange anelser om kongens griskhet men tok likevel sin kones råd.⁷¹⁷ Det virker som Harald hadde et stort følge med seg til Ulvs gjestebud, som ser ut til å ha vart i noen dager, spesielt siden hans oppførsel i episoden fremstår som så aggressiv.⁷¹⁸

Under den flotte veitslen fortalte Harald en historie, og av den historien gikk det frem at Ulv og hans slektninger var av trelleslekt, og attpåtil hadde forsøkt å ta makten fra Haralds kongelige ætt.⁷¹⁹ Ulvs fjerne slektning Almstein trell skulle etter kong Halvdans seier over ham, ha lovet Haralds slektning kong Halvdan at både han og hans slekt skulle være treller så lenge Almstein fikk leve, Almstein godtok Halvdans dom, og tok trellelivet og en enkel hvit kjortel fra ham.⁷²⁰ Harald mente med utgangspunkt i denne historien at Ulv og hans ætt hadde fått tak i eiendom de som treller ikke hadde krav på, og som derfor med rett var kongens eiendom.⁷²¹ Kongen bød så Ulv å ta trellekjortelen, med det samme status som hans slekt før hadde hatt, Ulv likte dårlig kongens «spøk», men han var redd kongen, Ulvs kone og hennes slektninger ba ham avvise kjortelen – uansett hvilken pris det ville innebære.⁷²² Konen og noen av hennes slektninger skal så ha bedt kongen om nåde for Ulv, og Harald lot så Ulv beholde en av gårdene sine og Ulv slapp derfor å leve som trell.⁷²³ Kongen skal likevel ha tatt alt bryggingsutstyret til Ulv og hans frender og annet løsøre av verdi, og konfiskerte også resten av de gårdene Ulv hadde eid, Harald dro så til Nidaros.⁷²⁴

Denne episoden er det all grunn til å stusse over. Selv om den bærer preg av å være et sagn fant sikkert lignende konfiskasjoner sted etter at opprøret på Opplandene var slått ned.⁷²⁵ Grunnen til

---

annet eksempel på et gjestebud der stormannsverten og hans kongelige gjest støter sammen. I dette gjestebudet har riktignok Olav gode intensjoner mot Tore og ser ut til å ønske vennskap med han, inntil han får vite at Tore er kong Knut den mektiges mann og han da får han lenket og så drept. Dette var en straff for at han som Olavs politiske motstander, hadde invitert Olav til gjestebud til tross for at han egentlig var hans fiende og slik brutt en «gjestebudsregel» (venner festet med venner) ifølge Hans Jacob Orning. Som Orning påpeker var likevel det synet på forræderi Snorre beskriver at Olav hadde ekstremt i datidens kontekst, siden det ikke er mangel på klienter ellers i sagatradisjonen som hadde mer enn en patron.

716 *Morkinskinna*, kapittel 37, s. 135.

717 *Morkinskinna*, kapittel 37, s. 135-137. Vi snakker her likevel om et frivillig gjestebud, da tross alt Ulv ikke direkte blir tvunget til å ta imot kongen.

718 *Morkinskinna*, kapittel 37, s. 134-137.

719 *Morkinskinna*, kapittel 37, s. 135-137.

720 *Morkinskinna*, kapittel 37, s. 136.

721 l.c.

722 *Morkinskinna*, kapittel 37, s. 137.

723 l.c.

724 l.c.

725 Andersen, *Samlingen av Norge*, s. 153; Dørum, *Romerike og riksintegreringen*, s. 69-70, 85-86, 424-425. Knut Dørum som har skrevet mye om forholdene på Opplandene, holder Harald for å være den kongen som i størst grad festet kongemaktens grep i landsdelen, og poengterer også at han foretok store konfiskasjoner (som ble kongsgårder, uteleijord, eller sågar kunne gis til stormenn i bytte mot politisk støtte). Haralds seier over opplendingene regnes sågar

slike konfiskasjoner må likevel ha vært at de det gjaldt var Haralds fiender og motsatte seg hans forsøk på å styrke sitt herredømme over Opplandene og *ikke* at de var etterkommerne av «lausinger». Episoden sier dermed noe om hvordan konger og stormenn generelt kunne behandle sine fiender. I dette tilfellet var Haralds fiender stormennene på Opplandene som hadde ledet oppstanden mot ham. Ved å konfiskere sine fienders jord kunne nemlig stormenn selv forpakte denne, leie den ut til andre stormenn og / eller gi den bort til stormenn i bytte mot politisk troskap.⁷²⁶ Alle disse alternativene må sees på som bedre, fra den aggressive stormannens ståsted, enn å la sin fiende sitte med jorden.⁷²⁷ Et alternativ var å gi jorden tilbake til dens tidligere eier eller deres slektninger i bytte mot politisk lojalitet, men i et lengre perspektiv krevde dette at de mennene det gjaldt virkelig var stemt for dette, da særlig dårlige intensjoner fra den sterkeste parten kunne føre til slutten på alliansen.⁷²⁸

Stormenn behandlet selvfølgelig ikke alle sine fiender likt. Enten dette kom av kongelig uberegnelighet,⁷²⁹ eller at noen fiender ble ansett som farligere enn andre. Harald Hardråde på sin side hadde nemlig ifølge sagaen vært i et annet gjestebud på Opplandene før han kom til Ulv, hos en stormann som het Arne og av ham konfiskerte han ikke eiendom.⁷³⁰ Dette henspeiler sikkert at Arne enten ikke har vært like mektig som Ulv, eller ikke like uforsonlig i sin motstand mot Harald, eller begge deler.⁷³¹ Ulvs kones bemerkning om at Ulv måtte gi Harald gjestebud for å unngå å bli ranet av ham, synes å gi en pekepinn i denne retning. Det er usikkert om Harald hadde hatt noe særlig kontakt med Arne før han kom til ham, men Arne ser ut til å ymte frempå om mulig tidligere kontakt under gjestebudet hos ham: «Arne sa at det var ei stor glede for alle menn at kongen var i ro, og at han hadde kjærleik frå venene sine.»⁷³² Dette trenger ikke å bety at Harald og Arne hadde hatt kontakt før gjestebudet, men det virker i det minste som at Harald ønsket Arne som alliert,

---

ofte for å være det siste steget i samlingen av Norge til en politisk enhet, som f.eks. Per Sveaas Andersen har vært inne på.

726 Skre, *Herredømmet*, s. 72-84.

727 Skre, *Herredømmet*, s. 72-79.

728 Skre, *Herredømmet*, s. 72-79; *Heimskringla*, *Harald Hardrådes saga*, kapittel 43-54, s. 486-493. Harald Hardrådes påståtte tilbakeføring av eiendommer til Kalv Arnesson i som en gave til sin allierte Finn Arnesson i *Heimskringla*, er et eksempel på en tilbakeføring av eiendom som viste seg å ende dårlig. Harald skal ha mislikt Kalv så sterkt (pga. hans fiendskap mot hans bror Olav Haraldsson) at han med vilje sørget for at Kalv falt på hærtokt i Danmark ifølge Snorre. Dette førte igjen til brudd i alliansen med Kalvs bror Finn ifølge sagaen, da Finn holdt Harald ansvarlig for sin brors skjebne, forlot Norge for Danmark og ble Svein Estridssons jarl.

729 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 155-256. Hans Jacob Orning behandler i sin avhandling *Unpredictability and presence* opp kongers handlemåte ovenfor stormenn i konflikter i høymiddelalderen på bakgrunn av en rekke sagakilder, hans konklusjon ut fra analysen er at kongene ofte kunne handle uberegnelig og at dette var en måte for kongene å øke sin makt på, da deres uberegnelighet skapte frykt blant stormennene som desto mer ville være kongenes venner og ikke fiender.

730 *Morkinskinna*, kapittel 47, s. 134-135.

731 *Morkinskinna*, kapittel 47, s. 134-135.

732 *Morkinskinna*, kapittel 47, s. 134-135.

mens han var fiendtlig stemt mot Ulv.⁷³³

Når man ser på episoden som helhet virker det klart at Harald ønsker å ydmyke Ulv og vise at han er underordnet kongen.⁷³⁴ Hans Jacob Orning fremhever at fester kunne brukes som «politiske våpen» og at den sosiale statusen til de deltagende kunne endres under gjestebudene, det virker klart at dette skjer under gjestebudet, der Harald ønsket å gjøre Ulv til trell og etterpå konfiskerte gårdene hans som en konsekvens av Ulvs påståtte lovbrudd.⁷³⁵ Det at Ulv ble tilbudt trellekjortelen av Harald minner om den rituelle underkastelsen som i middelalderen ble praktisert på kontinentet, og ifølge *Sverres saga* og *Håkon Håkonssons saga* også i Norge.⁷³⁶

At bakgrunnen for Haralds oppførsel visstnok er Ulvs lovbrudd – at han som trell har opparbeidet seg eiendom han ikke har krav på – var ikke noe uvanlig krav sett i forhold til *rex iustus*-ideologien som gjorde sitt første spede inntog i Norge i samme tidsrom som sagaene ble nedskrevet.⁷³⁷ At straffen ble så hard kan som sagt være et utslag av kongelig uberegnelighet, da manglende lojalitet og lovbrudd osv. mot kongen fra stormenn ble straffet på ulikt vis ifølge Orning, som har gått igjennom mange kilder om konflikter mellom stormenn og konger i borgerkrigstiden.⁷³⁸ Det at hans kone og slektninger av henne ba om grid for ham, var også vanlig prosedyre i middelalderens Norge, der slektninger og venner gikk i forbønn for hverandre.⁷³⁹

Harald Hardråde hadde altså dårlige intensjoner som gjest i Ulvs gjestebud. Det finnes også eksempler på verter som hadde dårlige intensjoner ovenfor sine gjester i sagatradisjonen. Den mektige enken Sigrid Toftesdatter er et eksempel på en slik.⁷⁴⁰ Hun skal ha vært enken til Eirik Seierssæl og skal ha eid mange storgårder i Sverige.⁷⁴¹ Hun skal først ha innvitert sin fosterbror, den vestfoldske småkongen Harald Grenske til gjestebud hos seg når han var i nærheten etter å ha herjet

---

733 *Morkinskinna*, kapittel 47, s. 134-137.

734 *Morkinskinna*, kapittel 47, s. 135-137.

735 Orning, *Festive governance*, s. 202. «Politiske våpen» er min direkte oversettelse til bokmål fra den engelske teksten, hvor det står «political weapons».

736 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 167-168.

737 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 155-256.

738 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 155-256.

739 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 125-152; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 82-83, 135-137, 212-215; *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 24, s. 61-62. Orning nevner i sin avhandling flere tilfeller av at slektninger i hirden til Sverre Sigurdsson og Håkon Håkonsson ga grid til slektninger og venner. Hvor vanlig det var generelt at kvinner ba om grid for sine menn på denne tiden, skal jeg ikke spekulere i, men det finnes ett annet eksempel i *Heimskringla*, i de sagaene jeg har lest der, på en kvinne som ber om grid for en mannlig slektning. I *Harald Hårfagres saga* ber nemlig Gange Rolvs mor Hild om grid for sin sønn til Harald Hårfagre.

740 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 43, s. 142-144.

741 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 43, s. 142.

i austerveg.⁷⁴² Olav skal ha kommet sammen med et betydelig følge med menn og Sigrid skal ha tatt ham godt imot.⁷⁴³ De to satt i høysetet sammen og drakk på kvelden i lag.⁷⁴⁴

Neste dag da Harald og Sigrid snakket sammen i gjestebudet igjen, sa Sigrid at hun syntes sine jordeiendommer og sitt herredømme i Sverige var like godt som Haralds eiendom og rike i Norge og denne sammenligningen skal ha gjort Harald deprimert.⁷⁴⁵ Harald reiste så, men Sigrid viste seg igjen som en god vert og ga ham gode gaver ved avreisen.⁷⁴⁶ Harald kom seg hjem igjen på høsten etter dette gjestebudet og holdt seg der på vinteren, fortsatt tung til sinns.⁷⁴⁷ Når han så neste sommer igjen skulle i austerveg med sine menn og møtte Sigrid i Sverige på veien, fridde Harald til Sigrid, Sigrid avslo og hevdet at hans ekteskap med Åsta Gudbrandsdatter var bra nok for ham, noe Harald selv var uenig i.⁷⁴⁸

Møtet mellom Harald og Sigrid sluttet ved den anledningen slik, men Harald som fortsatt var deprimert, ville ikke ta et nei for et nei og valgte å dra til Sigrid sammen med et betydelig følge for å snakke med henne igjen, selv om mange av folkene hans advarte mot dette.⁷⁴⁹ Samme natt kom også en konge kalt Vissavald fra det østre Novgorod for å fri til Sigrid.⁷⁵⁰ Harald og Vissavald og deres menn ble så plassert av Sigrid «i ei stor og gammel stue» med gammelt interiør.⁷⁵¹ Sigrid lot alle sine gjester få så mye sterk alkohol å drikke den kvelden at de alle mistet sans og samling, inkludert vaktene, hun ga så ordre til sine menn om å ta livet av kongene og deres følger, stuen ble så brent ned og de menn som prøvde å unnsnippe via utgangene ble også eksepedert.⁷⁵² Sigrid skal etter dette ha uttalt at hensikten bak hennes massakre var å hindre at utenlandske småkonger skulle komme å plage henne med sine frierier og det var slik hun skal ha fått sitt tilnavn «Storråde».⁷⁵³

Her virker det klart at Sigrid har sett det som en fornærmelse at menn som hun anså var av lavere status enn sin enkemann kom og fridde til henne. Episoden er dypest sett en historie om

---

742 l.c.

743 l.c.

744 l.c.

745 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 21, 84-87, 199; *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 43, s. 142-143. Det er trolig at Sigrids kjønn var det utløsende her, da kvinnelige egenskaper var nedvurderte i viking- og middelalderen- og det å skulle være en kvinnes likemann dermed må ha følt uutholdelig for Harald. Det var nok derfor han ønsket ekteskap med Sigrid også, fordi han mente dette ville heve hans status i forhold til den han hadde når han var gift med Åsta Gudbrandsdatter. Og som Sigridss mann ville han også, utenstokks i det minste, være hennes overmann.

746 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 43, s. 143.

747 l.c.

748 l.c.

749 l.c.

750 l.c. Vissavald er ifølge min versjon av *Heimskringla* det norrøne navnet på Wsevolod, som er et russisk navn.

751 l.c.

752 l.c.

753 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 43, s. 143-144.

underordning, akkurat som tilfellet var i hopehavet mellom Harald Hardråde og Ulv den rike. Sigrid gjorde med sine handlinger det klart at hun ikke ønsket å inngå ekteskapsallianser nedad – vertikalt – i samfunnet og var villig til å bruke de meste ekstreme virkemidler for å beskytte sitt rykte og sin sosiale status.⁷⁵⁴ Grunnen til at hun ikke mottok de to kongene på beste vis og satt dem i en gammel stue, ble fort avslørt når hun lot stuen brenne ned og de menn som flyktet fra brannen drepe. Det at kongene ble satt i denne gamle stuen i utgangspunktet, må nok anses som Sigrids første fornærmelse mot de to kongene, den andre kan sies å være at Sigrid ikke selv ser ut til å ha deltatt i gjestebudet der.⁷⁵⁵ De to kongene virker ikke å ha fattet noen mistanke til dette og da alle menn ble rikelig skjenket, slik Sigrid hadde for tradisjon å gjøre når hun fikk gjester, ender selv deres vaktters opp med å bli til lite hjelp mot Sigrids renkespill.⁷⁵⁶

Grunnen til at gjestebudsfeller slik som denne kunne virke var nok likevel at det var uvanlig at verter utførte slike nidgjerninger mot sine gjester, da gjestebud generelt sett var vennskapelige begivenheter.⁷⁵⁷ Det politiske aspektet er noe gjemt i episoden som sådan, men ved å hevde, opprettholde og øke sin sosiale status kunne Sigrid være en attraktiv partner og kone til konger sagaene beskriver som rikskonger, slik som Olav Tryggvason og Svein Tjugeskjegg.⁷⁵⁸ Sigrids påståtte ekteskap med Svein Tjugeskjegg må anses for å ha økt Sigrids politiske status i tillegg til hennes sosiale, da hun skal ha kunnet egge Svein til å kjempe mot hennes fiende Olav Tryggvason ifølge *Heimskringla*.⁷⁵⁹ Det virker på bakgrunn av de sagaene jeg har lest at det kanskje var *noe* vanligere at folk som døde i forbindelse med gjestebud ble drept av fiender som kom utenfra og ikke av fiendtlige innstilte verter eller andre gjester, særlig er det mange tilfeller av dette i *Harald Hårfagres saga* i *Heimskringla*.⁷⁶⁰

754 Birgit. *Sigrid Storråda - hur och varför blev hon till?*, *Historisk tidsskrift* 94: 77-88, Universitetsforlaget, 2015; *Edda-Kvæde, norrøne fornsongar*, oversatt av Ivar Mortensson-Egund, Oslo: Samlaget, 1928, s. 46. Som *Havåmål* legger vekt på i strofe 76 er også gjetord noe som en person huskes for, så folk som fikk positive kallenavn i sin samtid har også forbedret sin sosiale status. At Sigrid selv er en sagakonstruksjon av sagaskriveren Gunnlaugr Leifsson har blitt bevist av Birgit Sawyer i hennes artikkel «*Sigrid Storråda – hur och varför blev hon till?*». Figuren Sigrid skal ha vært inspirert av en krønike om en fyrstinne ved navn Olga fra Kievriket, som også skal ha tatt livet av gjester på lignende måte som Sigrid. Det er også viktig å få med seg at både Sigrid og Olga skal ha vært de virkelige herskerene i sine mindreårige sønners rike før disse ble voksne, så at begge karakterene må anses som personer av høy sosial status er det ingen tvil om.

755 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 43, s. 142-143.

756 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 43, s. 142-143.

757 Orning, *Festive governance*, s. 186-187.

758 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 60-61, 91, 98, s. 155-156, 174, 177-178.

759 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 84-87; *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 60-61, 91, 98, s. 155-156, 174, 177-178. Slik kunne Sigrid også få hevnet seg og eventuelt gjenopprette sin ære, da Olav skal ha krenket henne ved å nekte å gifte seg med henne grunnet hennes hedendom og slått henne med en hanske i ansiktet.

760 Orning, *Festive governance*, s. 186-187. *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 2, 12, 14, 30, 35-37, s. 48, 53, 55, 65, 69-71 og *Olav Tryggvasons saga*, kapittel 62, 67, s. 156, 160. Riktignok er Olav Tryggvason, dens svenske kong Eirik og kong Rørek alle menn som skal ha drept og / eller truet menn under gjestebud som henholdsvis vert og gjest, men av disse fire tilfellene er det «kun» tre som beviselig ender i flere drap. Olav Tryggvasons tilfeller kan også beskrives som gjestebudsfeller, men Olavs handlinger på Lade-gjestebudet hadde et

4.2 Veitsler som uttrykk for territorielt herredømme

Hittil i dette kapittelet har veitsler i forbindelse med sterkt herredømme blitt diskutert i henhold til kontekster der det personlige herredømmet til herskerne er fremtredende. I det følgende underkapittelet skal veitslene i sin mer avanserte form diskuteres, når de i kildene fremstår mer som skatt som sådan. Forskjellen mellom det personlige og territoriale herredømmet og veitslene i tilknytning til disse skal likevel ikke overvurderes, overgangen fra det man kan kalle en «tidlig-fiskal» til en «sen-fiskal» tid var flytende og gjensidighetsprinsippet vi møtte i veitslene vi til nå har tatt opp vil fortsatt kunne sees.⁷⁶¹

Olav den helliges saga i *Heimskringla* har en lang rekke beskrivelser av skatter Olav Haraldsson skal ha tatt på Østlandet i en politisk kontekst der han kan sies å ha hatt et sterkt herredømme. Noen av disse som ble tatt rett etter at Olav skal ha blitt tatt til konge på opplandstinget er et godt eksempel på hva som kunne skje om kongen så seg nødt til å presse bøndene til å gi ham tvungne ytelser.⁷⁶² Skattene Olav tok fra Hadeland og Gudbrandsdalen ble store fordi Olav hadde et svært stort følge med seg, på 300 mann.⁷⁶³ Siden området i utgangspunktet på denne tid var vennlig innstilt til ham søkte han å begrense skaden disse kravene gjorde på hans omdømme i regionen ved å kun overnatte en gang på hver plass han kom til.⁷⁶⁴ Et slik brudd på god kutyme fra kongens side trengte ikke kun å være negativt for ham dog, siden slike store ytelser fra den lokale befolkningens side til kongen betydde at eventuelle rivaler ville sitte igjen med mindre midler.⁷⁶⁵

Det at i verste fall tegnenes misnøye kunne rette seg mot kongen om de syntes det gikk for vidt var en god grunn til å holde sammen store væpnede styrker, som dem som Olav skal ha hatt.⁷⁶⁶ Olav skal også på dette tidspunkt ha vært i konflikt med Svein jarl og sådan hadde han nok en grunn til å holde sammen styrkene.⁷⁶⁷ Vi møter her hos Olav en styrke som ideelt sett burde blitt finansiert av plyndring fra fiendtlige landskaper, det at Snorre lar Olav dra til Midt-Norge som var fiendtlig

---

klarere politisk mål i *Olav Tryggvasons saga* enn Sigrids gjestebudsfelle i Sverige i samme saga.

761 Orning, *Festive governance*, s. 202-204. Noen av gjestebudene vi tok opp tidligere under behandlingen av det personlige herredømmet fant dessuten sted under det man kan anse som et territorielt herredømme også, men ble behandlet over fordi de hørte bedre hjemme der. Dette er i seg selv en del av den flytende overgangen mellom personlig og territorielt herredømme og overgangen fra gjensidighetsprinsippet med gjestebud til mer regulær skatt.

762 Orning, *Festive governance*, s. 199; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 37-38, s. 211.

763 Orning, *Festive governance*, s. 199; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 74, s. 240-244. Dette skjer senere i sagaen også.

764 Orning, *Festive governance*, s. 199; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 37-38, s. 211.

765 Lunden, *Økonomi og samfunn*, s. 42-48.

766 Orning, *Festive governance*, s. 200-201.

767 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 32-41, s. 205-213.

innstilt til ham og ta penger derfra kan tolkes som et forsøk fra Snorres side på å beskrive en maktpolitisk dynamikk han må ha kjent godt til fra sin egen tid.⁷⁶⁸ Snorres tendens til gi inntrykk av at Olav hadde faste planer for hvor han tok vinterkvarter er nok utvilsomt en anakronisme og levning, det er tvilsomt at en konge som trengte midler ville la seg styre av slike regler og Snorre selv påpeker jo at Olav Haraldsson ikke skal ha holdt «regelverket» oppe når hans herredømme i landet begynte å rakne og at han derfor så seg nødt til å kreve mye fra Østlandet, akkurat som tidlig i sin styringstid.⁷⁶⁹

Etter hvert skal bøndene i denne senere perioden ha sluttet å gi Olav midler fordi hans herredømme har brutt sammen og hans rival kong Knut har full kontroll over situasjonen, de ytelser en hersker kunne få ser altså ut til å ha stått i nær sammenheng med herredømmet til den aktuelle herskeren.⁷⁷⁰ Typisk nok er det også byen Tønsberg, som i *Heimskringla* er et maktsentrum for Olav som sist gir kongen betydelig støtte.⁷⁷¹ Etter dette må Olav i sagaen basere seg på det han kan raske med seg i sin ferd gjennom landet.⁷⁷² En slik dynamikk har uten tvil utspilt seg under borgerkrigstiden, som man må tro Snorre hadde kjennskap til, ifølge *Sverres saga* skal Sverre og hans flokk baglere hatt store problemer med å skaffe seg underhold når de sto svakt, mens det motsatte skal ha vært tilfellet når de sto sterkt.⁷⁷³ Siden veitsler ble tatt av herskere i en kontekst som lå mellom frivillighet og tvang, kan man si at slike tilfeller av eksplisitt maktbruk danner parallellen til andre tilfeller der implisitt maktbruk, altså trusselen om maktbruk, var dominerende når veitsler ble tatt.⁷⁷⁴

Gjennom sin fokusering på byer i sagaen om Olav Haraldsson gir Snorre et innblikk i den økte betydningen territorielt herredømme hadde på hans tid i den norrøne verden, da byene kan sies å ha vært maktsentrum innenfor dette herredømmet.⁷⁷⁵ I denne forbindelse nevner han Tønsberg som allerede er blitt nevnt og byen Borg, som Snorre betegner som Olavs viktigste maktsentrum på Østlandet og «grensefestning» mot Sverige.⁷⁷⁶ Borg skal ha blitt grunnlagt av Olav og hatt

---

768 Bagge, *Mellom kildekritikk* og, s. 200-204; Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 172; Orning, *Unpredictability and presence*, s. 257-310.

769 Bagge, *Mellom kildekritikk* og, s. 178; Orning, *Festive governance*, s. 200; *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 156-174, s. 359-371.

770 Orning, *Festive governance*, s. 199-204. *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 156-174, s. 359-371.

771 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 61, 83-85, 95, 114-116, 128, 156-174, s. 226, 253-258, 274-275, 296-297, 315, 359-371.

772 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 257-310; *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 156-175, 359-372. I en situasjon som den Olav skal ha befunnet seg i på dette tidspunktet ville herskere antagelig bli nødt til å bruke makt for å få ytelser. Uten at Snorre spesifikt sier at Olav gjorde dette, hadde han nok god kjennskap til hvordan dynamikken i slike situasjoner var fra sin egen tid og tidligere i borgerkrigstiden.

773 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 307-309.

774 Orning, *Festive governance*, s. 199-204.

775 Skre, *Herredømmet*, s. 485-486; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 131-135.

776 Orning, *Festive governance*, s. 200.

forsvarsverker og slike byer er det utvilsomt at herskere på Snorres tid har hatt mye nytte av og har sittet mye i, kanskje særlig på vinterstid, da vinteren var en hard årstid da konger helst skulle ha ordnede forhold.⁷⁷⁷ I hvilken grad Tønsberg på Snorres tid fylte en lignende byrolle er usikkert og sagaen om Olav Haraldsson sier heller ikke at Tønsberg skal ha vært befestet eller ha hatt kongsgård.⁷⁷⁸

Likevel virker det rimelig at byer som Tønsberg selv uten befestning eller kongsgård fortsatt kunne være viktige som maktsentrum på Snorres tid, da Snorre selv legger vekt på at byene med sin status som handelssentra hadde mer ressurser å bidra med til de kongelige veitslene i forhold til mer landlige steder.⁷⁷⁹ Selvfølgelig var ikke byer heller utømmelige kilder til ressurser som kong Sverre skal ha blitt oppmerksom på under borgerkrigstiden, men poenget virker likevel rimelig mer generelt sett.⁷⁸⁰ Siden byene i Norge på Snorres tid virker å ha ligget langs elver og havet, var de også egnet som havner for kongens skip og slik kunne herskere også reise raskt fra et sted til et annet, som var nyttig for å komme seg fra en region til en annen og slik unngå ressurskriser.⁷⁸¹ Snorre lar Olav Haraldssons bybesøk på Østlandet i sagaen om ham være jevnt fordelt mellom de to byene Borg og Tønsberg og her skal han ha innkrevd seks skatter fra innbyggerne, Olav holdt også noen gjestebud i disse byene, sannsynligvis ved hjelp av tidligere innkrevde ressurser.⁷⁸² Fagerskinnas forfatter lar i motsetning til dette Olav Haraldsson kun ta et vinterkvarter i Borg på Østlandet.⁷⁸³

Med tanke på hvor lang tid det gikk fra Olavs Haraldsson kongedømme til sagaene om ham ble skrevet er det godt mulig at *Fagerskinna* er nærmere sannheten enn *Heimskringla* når det gjelder Norge på Olavs tid da byene uansett må ha vært mindre utviklet enn de Snorre kjente fra sin samtid. Snorre virker som før nevnt å legge vekt på byers rikdom i forhold til mer landlige områder og i sagaen om Olav Haraldsson skal Olav ha stått så sterkt her at alle veitsler som ble tatt virker å ha vært frivillige ytelser.⁷⁸⁴ Dette kan likevel knappst si noe om hva forholdene var senere når Snorre

⁷⁷⁷ l.c.

⁷⁷⁸ *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, 83-85, 95, 114-116, 128, 156-174, s. 226, 253-258, 274-275, 296-297, 315, 359-371.

⁷⁷⁹ *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 38, 61-62, 64, 73-74, 83-85, 90-93, 95, 114-116, 128, 156-174, s. 211, 226, 228-229, 240-242, 253-258, 262-265, 274-275, 296-297, 315, 359-371.

⁷⁸⁰ Orning, *Unpredictability and presence*, s. 306-307.

⁷⁸¹ Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 131-135; *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga; Olav den helliges saga og Harald Hardrådes saga*. Olavs Haraldssons ressurskrise sent i hans styringstid forsøkte han jo ifølge Snorre å bøte på ved å dra omkring med skip i landet, etter at hans sterke herredømmet på Østlandet skal ha kollapset.

⁷⁸² *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 38, 61-62, 64, 73-74, 83-85, 90-93, 95, 114-116, 128, 156-174, s. 211, 226, 228-229, 240-242, 253-258, 262-265, 274-275, 296-297, 315, 359-371.

⁷⁸³ *Fagerskinna*, kapittel 29, s. 171.

⁷⁸⁴ *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 38, 61-62, 64, 73-74, 83-85, 90-93, 95, 114-116, 128, 156-174, s. 211, 226, 228-229, 240-242, 253-258, 262-265, 274-275, 296-297, 315, 359-371.

levde, det at byene var steder med stor velstand virker likevel sannsynlig på den tid. Hvor sterkt det herredømmet kongen eller andre stormenn hadde i og omkring dem var, fulgte nok det samme mønsteret Snorre foreslår for Olav Haraldsson i *Heimskringla*, altså sterkt herredømme om en hersker sto sterkt i den aktuelle regionen og middels eller svakt om hans makt var mindre eller nesten ikke-eksisterende. Snorre lar heller ikke Olav Haraldsson bo kortere tid eller ha færre menn når han er i byer heller, det motsatte er tilfellet, Olav har alltid stort følge og blir lenge i byene, mens følget varierer mer når han er på «landet», hvor han skal ha hatt omtrent like mange lange og korte opphold.⁷⁸⁵

I den grad Snorre har kjent til stormenns veitslereiser på sin egen tid ser det altså ut til at disse i økende grad satt i byene og utøvde makten sin der sammen med store følger.⁷⁸⁶ Store følger og lange opphold ser dog også ut til å være et mer generelt trekk i høymiddelalderen om man skal tro islendingen Snorre, selv om byene likevel skiller seg noe ut. Dette reisemønstret i forbindelse med veitslene trenger selvfølgelig ikke kun å ha noe å gjøre med at det fantes mer ressurser i byene i høymiddelalderen, men også med at kongene kunne ha mer hastverk når de var utenfor byene og derfor ble nødt til å dra fort igjennom områder som ikke hadde de økonomiske forutsetningene for å fø store kongefølger. Men selvfølgelig hadde konger samtidig interesse av å ha store følger, siden det ga beskyttelse, brukte opp ressurser som andre mulige rivaler slik ikke fikk tak på og viste kongen som en mektig hersker.⁷⁸⁷

Kongsgårder ser også ut til å ha vært en viktig del av det kongelige herredømmet i de regionene de fantes i.⁷⁸⁸ Vi har allerede vært inne på hvor viktig Snorre betegner at Borg med sin kongsgård var for Olav, og Harald Hardrådes kongsgård i Nidaros blir av forfatteren av *Morkinskinna* gjort til stedet for Haralds attentat mot Einar Tambarskjelve og gjestebudene som leder opp til bryllupet mellom Håkon Ivarsson og Ragnhild Magnusdatter.⁷⁸⁹ Den enkeltsagaen av de som i denne oppgaven behandles som i størst grad nok viser hvor viktig kongsgårder med sine ressurser og som maktsentrum kunne være for herskere i høymiddelalderen, er nok likevel sagaen om Harald Hårfagre i *Heimskringla*. Ifølge Snorres saga om ham skal Harald Hårfagre ha vært det meste av tiden på Vestlandet etter Opplandstinget han holdt ved fylte 50 år.⁷⁹⁰ Her skal han ha vært mye på de vestlandske storgårdene sine sent i livet og det må trolig om vi følger Snorre også bety at han tok

---

785 *Heimskringla, Olav den helliges saga*. Jeg har her som ellers Norge i tankene, utlandet tar jeg ikke stilling til.

786 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 131-135.

787 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 300-310

788 Se over og under for mangfoldige eksempler på dette.

789 *Morkinskinna*, kapittel 35, 42, s. 128-129, 151-153.

790 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34-43, s. 68-74.

veitsler her.⁷⁹¹

Fem kongsgårder nevnes i sagaen på Vestlandet: Ålrekstad i Hordaland, Seim, Fitjar, Utstein og Avaldsnes på Karmøy.⁷⁹² Kvinnund, som nevnes i et skaldekvad av Torbjørn Hornklove i *Fagerskinna*, er et annet eksempel på en fremstående gård som skal ha vært i Haralds eie ifølge sagatradisjonen.⁷⁹³ Det vestlandske godskomplekset tegner Snorre som selve kjernen i Haralds herredømme på Vestlandet og for så vidt ellers også, da ikke lignende kongsgårdskonsentrasjoner andre steder blir nevnt, og de tre siste årene av livet sitt skal han ha vært her hele tiden.⁷⁹⁴ Om Harald Hårfagre virkelig satt med et slikt godskompleks må det ha styrket hans posisjon på Vestlandet veldig og det som i så fall i første rekke sikret ham disse gårdene, hans militærmakt og særlig hirden, kunne slik få veitsler fra både gårdene selv og underlagte bønder som Claus Krag har påpekt.⁷⁹⁵ Det må gå klart frem av dette at kongsgårder var en viktig del av herskeres herreveldet i høymiddelalderen, kongsgårdene var maktgrunnlaget man bygde på og med ressursene fra disse og veitsler fra bondetegnene kunne krigerfølgene, som tradisjonelt ble lønnet ved plyndring av fiender, bli holdt i live og bli brukt til ytterligere erobringer.⁷⁹⁶

Snorres saga om Olav Tryggvason i *Heimskringla* gir også innblikk i viktigheten av kongsgårdene som maktsentrum på i høymiddelalderen for kongene. I sagaen blir to gjestebud på Avaldsnes beskrevet og de gjestebudene er de eneste foruten gjestebudet på Lade som får noen lengre behandling i sagaen.⁷⁹⁷ Det første gjestebudet som blir beskrevet var et påskegjestebud som Olav hadde et følge på 300 mann med seg til ifølge Snorre, antallet alene leder tankene til at kongsgårdene kunne fø og huse mange menn og var viktige maktsentre for kongene som det ble tatt opp over.⁷⁹⁸ Store kongsgårder som Avaldsnes ga nok mye ressurser som igjen kunne suppleres med bidrag fra bøndene. Det var nok ikke alltid dette var like lett dog, tidlig i Olav Haraldssons tid som konge skal Olav Haraldsson ha hatt et like stort følge som sin navnebror hadde på Avaldsnes-gjestebudet, men Olav Haraldsson hadde, ulikt Olav Tryggvason, problemer med å fø sine menn med de skattene han kunne få brakt til kongsgårdene på Opplandene.⁷⁹⁹ Det blir noe dristig å ut i fra

---

791 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34-43, s. 68-74.

792 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 38, s. 71-72.

793 *Fagerskinna*, kapittel 2, s. 37-38.

794 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 42-43, s. 74.

795 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 91.

796 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 22-26, 117-124, 129-130.

797 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 63-64, 67, s. 157-158, 160.

798 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 63-64, s. 157-158. I det andre gjestebudet er Odin gjest, men der er det ingen opplysninger om antall menn og det er derfor mindre interessant i vårt øyemed.

799 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 38, 73-74, s. 211, 240-242. Ifølge Snorre skjedde dette også senere på Opplandene når Olav hadde et følge av samme størrelse, se kapittel 73-74.

dette konkludere at Snorre hadde bevis for at Avaldsnes var et bedre maktsentrum for konger enn noen av kongsgårdene på Opplandene i høymiddelalderen, men kanskje skattene konger kunne få fra tegnene på Opplandene var dårligere enn de som kunne skaffes til veie på Vestlandet?⁸⁰⁰

Knut Dørum som har skrevet en avhandling om integreringen av Romerike i rikskongedømmet påpeker at Opplandene sent ble innlemmet i rikskongedømmet og at Østlandet var et maktsentrum for baglerne, birkebeinernes fiender, både under kong Sverre og senere under hans barnebarn Håkon Håkonsson.⁸⁰¹ Kanskje dette ga Snorre inspirasjon til å mene at det på lignende vis må ha vært vanskelig for Olav å få støtte til sine menn her? Uansett er det ingen tvil om at forskjellige landsdeler hadde ulik tilgang på matjord og eventuelle fangstressurser til å fø kongefølger med og andelen av dette som kunne tas i veitsler var selvfølgelig en forhandlingssak, som dog store krigerfølger kunne gjøre både vanskeligere og lettere for herskere, lettere fordi slike følger var truende selv når de ikke ble brukt og vanskeligere pga. de økte veitslene man måtte ha i underhold for å holde dem sammen.⁸⁰²

De veitslene som ble tatt i høymiddelalderen var ikke nødvendigvis bare av den eldre gjestebudstypen som ble hentet fra et snevert lokalt område og konsumert direkte under et kort gjestebud. Andre ganger virker de som det har blitt tatt opp i dette kapitlet å ha vært indirekte skatte-veitsler som ble tatt fra et større geografisk område og gjerne ført til et kongelig maktsentrum som f.eks. Borg.⁸⁰³ Disse skattene virker mer avanserte enn gjestebudsveitslene og ser i mange tilfeller ut til å ha blitt brukt for å bli på ett og samme sted over et langt tidsrom.⁸⁰⁴ Slik sett kan de i større grad enn gjestebudene sies å være en del av det territorielle herredømmet, siden de trolig forutsatte makt over større områder for å kunne bli brakt til maktsentrumene.⁸⁰⁵ Det er samtidig en flytende overgang mellom disse skattene og gjestebudene og Snorres saga om Olav Haraldsson i *Heimskringla* inneholder eksempler på at skatter skal ha blitt innkrevet før gjestebud man forbinder med det personlige herredømmets alliansebygging og dets gjensidighet ble holdt.⁸⁰⁶

800 Orning, *Unpredictability and presence*, s. 301-302; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 124. Ifølge Jon Vidar Sigurdsson var kystområder mer rammet av den senere leidangsskatten enn innlandet, grunnet at kysten trengte beskyttelse mer enn innlandet. Et annet poeng tror jeg likevel også er at det var enklere for herskere å beskatte og plyndre kystområder, hvor man lettere kunne ta seg fram med båt og hvor isen ikke frøs vannet på vinteren, ulikt i innlandet der vannet deler av året frøs, noe som kunne gjøre lokal motstand mer innbitt.

801 Dørum, *Romerike og riksintegreringen*, s. 69-70, 85-86, 424-425; Orning, *Unpredictability and presence*, s. 302; *Store norske leksikon*, [Sverre Sigurdsson](#) og [Håkon 4 Håkonsson](#) – 07.05.2016.

802 Krag, *Vikingtid og rikssamling*, s. 91; Orning, *Festive governance*, s. 196-201.

803 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 61-62, 67, 75, 90, 159-162, s. 228-229, 231, 243, 262, 361-363.

804 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 61-62, 67, 75, 90, 159-162, s. 228-229, 231, 243, 262, 361-363.

805 Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 6-8, 26-27.

806 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 61-62, 159, 162, s. 228-229, 361-363. Begge eksemplene finner sted i Borg, det første fra kapittel 61-62 ble behandlet tidligere i dette kapitlet, mens det senere fra kapittel 159 og 162 ikke har blitt tatt opp. I begge eksemplene blir stormenn invitert til veldige julegjestebud og i begge blir giving av

Det var jo ikke slik at de personlige båndene og den nære kontakten med stormennene og deres allierte bønder, plutselig ble avleggs i høymiddelalderen.⁸⁰⁷ Selv om skattene gjorde seg mer gjeldende i høymiddelalderen var fortsatt begge typer veitsler og herredømme, gjestebud og skatt, personlig og territoriell, en del av det politiske landskapet og herskere måtte kunne navigere i begge retninger for å styrke sin stilling i det politiske spillet om makten.⁸⁰⁸

4.3 Konklusjon

I dette kapittelet har veitsler i områder der kongene hadde et *sterkt* herredømme blitt behandlet, veitslene har blitt gruppert i tre grupper; to som et del av herskernes personlige herredømme og en som en del av deres territoriale herredømme. I de to gruppene under det personlige herredømme dreier seg om en gruppe av gjestebud der begge aktørene som blir analysert er vennlig innstilt til hverandre, i den andre gruppen behandles gjestebud der en av aktørene var fiendtlig innstilt. I gruppen som tar for seg det territoriale herredømmet er det stort sett skatter som behandles og de er i stor grad knyttet til kongsgårder og byer, som de Olav Haraldsson tok når han satt i vinterkvarter i Borg ifølge *Heimskringla*. *Heimskringla* har de absolutt fleste sagaepisodene, men *Morkinskinna* har også et par episoder.

I den gruppen av gjestebud der begge aktørene i alliansespillet er vennlig innstilt til hverandre er det snakk om vennskapelige og frivillig gitte gjestebud, de fleste holdt på kongsgårder og særlig i byer, resten holdt på stormannsgårder, en av disse også i byer. Ekteskap er i tre tilfeller også en del av bildet, to holdt på kongsgårder. Vold og tvang er helt fraværende i forbindelse med selve gjestebudene, her er det frivilligheten og vennskapet som råder. Vold forekommer riktignok etter at Harald Hardråde og Håkon Ivarssons allianse bryter sammen, men det skjer ikke i forbindelse med et gjestebud, men etter et. Alliansen Olav Haraldsson stifter med Brynjolv Ulvade på gjestebudet i kongsgården i Borg er typisk for allianser innenfor denne gruppen. Gjestebud holdes, alliansepartneren inviteres, gaver gis og aktørene stifter eller forsterker sin allianse. Alliansene er i alle tilfeller bortsett fra den kortvarige forbindelsen mellom Harald og Håkon – langvarige og gode.

---

gaver til allierte nevnt. Den spesifikke personen, skalden Sigvat Tordsson, som får en gave i det siste eksemplet har dog lavere sosial status enn Øyvind Urarhorn og Brynjolv Ulvalde, som begge skal ha vært høvdinger. Sigvat får riktignok et gullinnlagt sverd, akkurat som Brynjolv, men noen storgård fikk han ikke av kongen. Tjenesteforholdet som sverdet ofte representerte i gaveutvekslingen var i dette tilfellet en gave til en mann som kan anses som en kongstjener, da Stuv skal ha vært Olavs stallere. Vi snakker altså om fornyelsen av et vertikalt vennskap her.

Kapittel 162 antyder at andre kongsvenner også senere fikk gaver under gjestebudet «om kvelden åttende dag jul.»

807 Orning, *Festive governance*, s. 196-198, 200-201, 202-204.

808 Orning, *Festive governance*, s. 196-198, 200-201, 202-204.

Stort sett er gavene størst i de ganske horisontale alliansene herkerne stifter; Olav Tryggvasons gaver til Erling Skjalgsson er de flotteste av alle og Harald Hardrådes gaver til Håkon Ivarsson er også flotte. Gaven til Brynjolv Ulvade fra Olav Haraldsson er riktignok også svært fin, noe som kan ha sammenheng med at Olav trengte alliansen for å styrke sitt herredømme i det *Heimskringla* beskriver som et noe omstridt landskap i det som generelt var et kjerneområde for han.⁸⁰⁹ Det at Håkon Ivarsson avslutter alliansen med Olav og det deretter bryter ut fiendskap mellom dem er en direkte følge av at han ikke får den ene av de flotte gavene han har blitt lovt – nemlig jarledømmet. Gaver var altså essensielle for å bygge mer langvarige forbindelser.⁸¹⁰ I de to tilfellene der aktører får nokså små gaver er dette nært knyttet til deres lavere status, aktørene Torarin Nevjolvsson og Stuv den blinde Tordsson er henholdsvis handelsmann og skald og ikke høvdinge. De to kunne dermed politisk ikke gi like god støtte igjen for gavene som de andre mer høytstående aktørene og det er derfor de får mindre gaver enn de andre. Det er ellers viktig å merke seg at skatteinnkreving forekommer i forkant av gjestebudene i Borg og Tønsberg,⁸¹¹ noe som er et tegn på at det er flytende overganger mellom gjestebud og skatt og personlig og territorielt herredømme.⁸¹²

I den andre gruppen av gjestebud under det personlige herredømme er en av aktørene fiendtlig innstilt til den eller de andre aktørene. I disse gjestebudene er fiendtlighet stort sett et fellestrekk, selv om Sigrid Storrådes første gjestebud til småkongen Harald Grenske følger det vennskapelige mønstret vi tidligere så i forbindelse med gruppen av vennskapelige gjestebud under personlig herredømme. I det andre gjestebudet til Sigrid Storråde er det imidlertid stor fiendtlighet og mye voldsbruk og Sigrid dreper sine gjester i en gjestebuds-felle ned til siste mann. Sigrid er verten som overrasker gjestene, mens Harald Hardråde er gjesten som overrasker verten og konfiskerer de fleste av hans gårder og løsøre. Alle gjestebudene i denne gruppen ble frivillig gitt, selv om Ulv var skeptisk til å holde det gjestebudet han skal ha gitt til Harald, en skepsis som viser seg å være velbegrunnet.

Ulikt Sigrid bruker ikke Harald vold, men ved trusselen om vold og sikkert et stort kongefølge er han likevel i stand til å konfiskere det meste av Ulvs den rikes eiendom og slik degradere hans status og sørge for at han er underordnet Harald. Dette skjer sannsynligvis fordi Harald regner Ulv som en farlig fiende, da Arne som også er stormann på Opplandene blir behandlet vennlig av ham.

---

809 Orning, *Festive governance*, s. 185, 200; *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 61-62, s. 226-229.

810 Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 78-79, 83-84, 87-92.

811 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 61-62, 83-85, 90-92, s. 228-229, 253-258, 262-267.

812 Orning, *Festive governance*, s. 196-198, 200-201, 202-204.

Sigrd Storrdde sger ogsd for at hennes fiender Harald Grenske og Vissavald er underordnet henne ved d drepe dem og deres flger i en gjestebudsfelle. Slik opprettholder hun og rker sin sosiopolitiske status og gjr seg selv til en attraktiv partner for andre og mer hyststnde friere. Alle gjestebudene i denne gruppen involverer feilsltte allianser. Ulv den rike klarer ikke d skape en allianse med den fiendtlig innstilte Harald Hardrdde, og Harald Grenske og siden Vissavald er ikke i stand til d skape noen ekteskapsallianse med Sigrd Storrdde, som anser dem begge for d ha for lav status til d vre passelige brudgommer for henne.

I gruppe tre med det territorielle herredmmet dreier det seg om skatter og ogsd i stor grad kongsgdrer og byer som i betydelig grad er en del av det territorielle herredmmet her. I stor grad er skattene som blir tatt frivillige, men de skattene Olav Haraldsson tok ganske tidlig i sin tid som norsk rikskonge i *Heimskringla* utmerker seg som tvungne, da Harald skal ha hatt et strre flge med seg og dermed krevd strre ytelser enn det norske konger tradisjonelt hadde gjort pd Opplandene ifolge Snorre.⁸¹³ Gjestebudene som tas opp i forbindelse med Olav Tryggvasons pdsttte kongsgdr pd Avaldsnes er trolig ikke skatt, at Harald Hdrfagre skal ha fdt skatt fra andre deler av landet fraktet til seg til sine gdrer pd Vestlandet er det imidlertid et eksempel pd i *Harald Hdrfagres saga*.⁸¹⁴ Harald Hdrfagres, Olav Tryggvasons og Olav Haraldssons kongsgdrer blir alle i Snorres *Heimskringla* fremstilt som viktige maktsentrum for herskerne. Det samme er tilfellet med byene Borg og Tnsberg, den frstnevnte med egen kongsgdr. Tnsberg virker d vre et vrkvarter for Olav Haraldsson i *Heimskringla*, mens Borg er et vinterkvarter.⁸¹⁵

Den forskjellige rollen de to byene spiller i *Heimskringla* kan skyldes at Borg blir beskrevet som en befestet by med kongsgdr, mens Tnsberg verken skal ha vrt befestet eller hatt kongsgdr.⁸¹⁶ Begge skal likevel som jeg tok opp over ha gitt mye ressurser til Olav, som han brukte pd d sitte med store hrer i de i vr- og vinterkvarter og til d arrangere gjestebud. Bde den rkte forsvarsevnen og det sterke politiske nettverket disse «bybesrkene» ga styrket selvflgelig hans makt her ifolge Snorre.⁸¹⁷ Alt i alt gir *Heimskringla* et mektig inntrykk av kongsgdrer og byer som kongelige maktsentrum med politiske, militre og ronomiske funksjoner for kongemakten. At dette bildet er en levning fra hymiddelalderen er klart og srlig byene ble langt viktigere

---

813 Orning, *Festive governance*, s. 199; *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 38, 73-74, s. 211, 240-242.

814 Harald Hdrfagres saga, kapittel 34, 36, s. 68, 70. Eksemplet har blitt behandlet under middels herredomme.

815 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61-62, 64, 73, 83-85, 90-93, 95, 114-116, 128, 133, 156-174, s. 211, 226, 228-229, 240-242, 253-258, 262-265, 274-275, 296-297, 315, 319, 359-371.

816 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, 83-85, 95, 114-116, 128, 156-174, s. 226, 253-258, 274-275, 296-297, 315, 359-371.

817 Orning, *Festive governance*, s. 200.

maktsentrum i høymiddelalderen da Snorre levde for kongene, enn de hadde vært tidligere.⁸¹⁸ Skattene er også levninger, da disse er knyttet til de senere byene og pengeøkonomien og den sakte utviklingen av den tidlige kongelige administrasjonen som litt etter litt tok seg opp i høymiddelalderen.⁸¹⁹ Samtidig blir bildet av det territorielle herredømmet blandet med det personlige og skatten med gjestebudene i *Heimskringla* og det dreier seg dermed knappest om noen «rene» herredømmer eller skatter.⁸²⁰

Helhetsbildet for herskernes oppførsel under *sterkt* herredømme er at de satte alt inn på å skape og vedlikeholde personlige politiske allianser via gjestebud, gaver og ekteskap, gjerne i blanding. Av og til kunne dette imidlertid slå feil ut, grunnet manglende interesse fra en av partene i den politiske alliansen, eller motstridende maktpolitiske ambisjoner – og da endte hopehavet i fiendtlighet og / eller vold. Når ting ikke endte vennskapelig og fredelig var det stort sett aktørene med høyest sosiopolitisk status som trakk det lengste strået, Håkon Ivarsson er et unntak, men han fikk hjelp av både den danske kongen Svein Estridsson og den svenske kongen Steinkjell ifølge *Morkinskinna*. Kongsgårder var svært viktige som maktsentrum for kongene, her kunne de blant annet arrangere gjestebud og ekteskap, to av de tre tilfellene av ekteskap og bryllupsfester jeg har behandlet i dette kapittelet skal ha funnet sted på kongsgårder.

Kongsgårdene og byene var også av stor betydning for herskerne mer allment som politiske, militære og økonomiske sentrum i de regionene de fantes, gjerne i kombinasjon, som i Borg.⁸²¹ I byene skal kongene ha sittet mye og i lange perioder med store kongefølger på våren og vinteren, for Olav Haraldssons del i Tønsberg og i Borg når han var på Østlandet. I kongsgårder kunne man også sitte mye ifølge Snorre, som særlig fokuserer på dette i forbindelse med Harald Hårfagre gårder på Vestlandet, som vi har sett. Bildet som Snorre gir av både kongsgårdene og særlig byene må dog være levninger, da byene helst senere fikk den betydning han gir dem og det samme er tilfellet med det territorielle herredømmet og skattene knyttet til dem, som i Snorres fremstilling uansett opptrer sammen med det personlig herredømmet og gjestebudene.⁸²²

---

818 Skre, *Herredømmet*, s. 485-486; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 145-146; *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*. *Olav den helliges saga* har som jeg har vært inne på mange episoder der kongen tar inn skatt til Nidaros, Borg og Tønsberg.

819 Skre, *Herredømmet*, s. 485-486; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 145-146; *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*. *Olav den helliges saga* har som jeg har vært inne på mange episoder der kongen tar inn skatt til Nidaros, Borg og Tønsberg.

820 Orning, *Festive governance*, s. 196-198, 200-201, 202-204.

821 Som jeg var inne på i kapittelet om *middels* herredømme skal også Nidaros ha vært en by med egen kongsgård.

822 Orning, *Festive governance*, s. 196-198, 200-201, 202-204.

Kap 5. Oppsummering og konklusjon

Vi er nå nesten kommet til veis ende i denne oppgaven. Det som gjenstår nå før vi går fra selve masteroppgaven, til dets vedlegg som består av statistikken over de fire kongene basert på *Morkinskinna*, *Fagerskinna* og *Heimskringla*, er å svare på spørsmålene jeg stilte i innledningens to første sider. Jeg skal først kort oppsummere veitslene, enten de er gjestebud, skatt eller plyndring under de tre forskjellige gradene av kongelig styrke i et område, eller herredømme som jeg stort sett velger å kalle det. Først blir veitsler under sterkt herredømme tatt opp, så veitsler under middels herredømme og så veitsler under sterkt herredømme. Deretter sammenlignes kort de tre totalbildene av veitslene under de tre herredømmene sammen, for å se hva som kan finnes av likheter og forskjeller generelt. Til slutt i konklusjon skal jeg ta for meg spørsmålet om «ideologi» i sagaene, er «ideologien» så problematisk at de *ikke* kan brukes som *levninger*, eller *kan* de dette?

5.1 Veitsler under de tre gradene av herredømme

I forbindelse med *svakt herredømme* kan man dele veitslene som har blitt behandlet i hoveddelen inn i to typer: 1. *veitsler som forsøk på å oppnå politisk innflytelse i en landsdel* og 2. *veitsler som plyndring*. *Heimskringla* står for nesten alle episodene, *Morkinskinna* har en og det samme har *Fagerskinna*, dog denne deles med *Heimskringla*. Her er veitslene generelt preget av maktbruk og tvang er utbredt innenfor begge gruppene og veitslene er sjelden fredelige. Kongsgårder er også fremtredende, i hele fire gjestebud og ellers i forbindelse med beskatting fra kongsgården i Nidaros. Gjestebudene er generelt gjennomsyret av vold og tvang, enten har kongen dårlige intensjoner på selve gjestebudet og / eller har han brukt makt mot vertens allierte før det blir hold.

Et gjennomgående trekk er at kongen bruker vold og tvang gjennom avskrekkende handlinger som skal inspirere lojalitet hos og allianser med regionens stormenn, noe som selvfølgelig også kan lette oppkrevingen av skatt. Både drap på stormenn og kidnapping av nære familiemedlemmer av slike forekommer. Plyndring finner i ett tilfelle plass i et område hvor kongen før sto sterkt og i de tre andre tilfellene i et område der han står svakt. Det første plyndring-tilfellet skyldes at kongen har blitt utkonkurrert politisk av en annen konge og i situasjonen som oppstår vil ikke bøndene gi ham veitsler, han tar den realpolitiske konsekvensen av situasjonen og tyr til tilfeldig tvangsinnkreving av skatt mens han reiser med skip rundt i landet.

Det andre tilfellet ligner det første, men her er plyndringen mer regulær og ligner mer en vanlig skatt. I to andre plyndringstilfellene er plyndring / konfiskasjoner rettet mot en fiendtlig jarl eller stormann. At kongsgårdene er så fremtredende skyldes at kongene trenger et sikkert sted til å ta imot skatter og holde gjestebud, kongsgårdene blir selvfølgelig de opplagte valgene i så måte, som makt- og administrasjonssentre for kongemakten. Totalbildet blir for meg at kongene i pressede situasjoner ifølge sagaene måtte gjøre det de kunne for å få veitsler på hendene, samt stifte allianser via gjestebud, det være seg drap, kidnapping eller trusler. At kongenes oppførsel skapte misnøye fikk så være, kongenes herredømme i regionene var nemlig allerede så dårlig at de var villige til å kaste terningen.

I forbindelse med **middels herredømme** kan man dele veitslene som har blitt behandlet i hoveddelen inn i tre typer: 1. *veitsler der allianser stiftes eller fornyes i forbindelse med det personlige herredømmet.* 2. *veitsler der fiendskap oppstår og / eller vedvarer i forbindelse med det personlige herredømmet.* 3. *veitsler som er en del av det territorielle herredømmet.* *Heimskringla* står for det store flertallet av episodene, *Morkinskinna* har tre og *Fagerskinna* har en, av disse deles en episode av alle sagaene. Maktbruk og tvang er uvanlige i forbindelse med gruppe en og to, de tvungne veitslene finner sted i gruppe tre i Nidaros. I gruppe tre finner man også de fleste veitslene som plasseres i kongsgårder, kun et forliksmøte finner sted i kongsgårder ellers ifølge *Morkinskinna* og *Fagerskinna*, som henholdsvis plasser dette gjestebudet i Skjoldåker og Aker. De eneste tilfellene av tvungne veitsler er veitsler innenfor gruppe tre.

Den tvungne skatten er knyttet til kongsgården i Nidaros, de to andre tilfellene av skatt som ikke finner sted i Nidaros, er begge frivillige, men i det ene tilfellet må man tale om regelrett plyndring i det direkte etterspillet, da den frivillige skatten blir tatt med makt og skatteoppkreveren drept. I gruppe en snakker man stort sett om frivillige og ganske vennskapelige gjestebud der allianser blir stiftet og styrket, unntakene gjelder samkonger, men dette kommer nok av at de to kongene i større grad har motstridende interesser og lignende status, enn stormennene i de andre alliansene. I gruppe to er konflikt tendensen, ulikt i gruppe en. Stormennene forsøker som mellommenn i regionene etter beste evne å navigere mellom par av konger med motstridende interesser, den ene lykkes best i dette, mens de to andre lider som følge av denne politiske manøvreringen.

Kongene føler seg ærekrenket som følge av behandlingen de får, men kun den ene får hevnet seg, da stormann nummer to forsvarer seg mot kongen og nummer tre flykter unna. Bruk av list forekommer hos stormennene i to av tre tilfeller. I gruppe tre er tvang mer dominerende enn

frivillighet, siden Nidaros-skatt utgjør majoriteten av tilfellene, og det må også bemerkes at de frivillige kontekstene etterfølges av tvang, voldsbruk og plyndring. Totalbildet i forbindelse med middels herredømme virker for meg å være at herskerne stort sett ønsker personlige politiske allianser om det lar seg gjøre, men at prosessen kunne slå feil pga. den ustabile politiske situasjonen og i den forbindelse også som følge av maktstrider mellom konger som var noenlunde likeverdige, men hadde motstridende interesser. Når det gjelder det territorielle herredømmet med sine skatter er forholdet mellom konger, politiske klienter og tegnene mer et enveisløp fra kongenes side, der hovedmålet er å få inn ressurser, mens vennskap med de som skattes settes i andre rekke.

Når det kommer til **sterkt herredømme** kan man dele veitslene fra hoveddelen inn i tre typer: 1. *veitsler der begge parter var vennlig innstilt i forbindelse med alliansespillet som var del av det personlige herredømmet.* 2. *veitsler der en av partene var fiendtlig innstilt i forbindelsen med alliansespillet som var del av det personlige herredømmet.* 3. *veitsler som var en del av det territorielle herredømmet.* *Heimskringla* har den store majoritet av episodene og *Morkinskinna* har resten. Generelt sett er det i gruppe en snakk om vennskapelige veitsler der gjestebud og ekteskap brukes for å stifte eller styrke bånd. Veitslene er vanligvis ikke skatt, bortsett fra i byene Borg og Tønsberg, stedene for gjestebudene er i en snever majoritet kongsgårder og de finner ellers sted i andre gårder. Gjestebudene i gruppe to disse av de «sterke» veitslene kan regnes som nokså unormale med sine sterke innslag av vold og triks, det ene tilfellet er en gjestebudsfelle der verten tar sine gjester på sengen, mens det i det andre gjestebudet er gjesten som overrasker verten og ender opp med å konfiskere det meste av dennes eiendom.

Snorre legger mange vinter- og vårkvarter til byene, førstnevnte blir helst lagt til Borg og sistnevnte helst til Tønsberg. Skattene kongen tar inn virker frivillige og indirekte, noen gjestebud som kongen holder i byene ved hjelp av ressursene han får nevnes også. Kongsgårder er en viktig del av bildet i Borg, som har kongsgård. Disse veitslene i gruppe tre er i sannhet de eneste veitslene som er skatt av veitslene fra sterkt herredømme, da de andre er gjestebudsallianser som arrangeres av kongene selv eller av andre som ikke er deres lendmenn. De fleste er frivillige, men den ene kongens skatter tidlig i sin tid som konge i Norge på Opplandene er et unntak. De viser alle hvor viktige kongsgårdene som maktsentre må ha vært om man skal tro Snorre. Den fulle oversikt over veitsler under sterkt herredømme er et blandet bildet. De viser for de personlige politiske alliansenes del at gjestebud og ekteskap, gjerne i kombinasjon, var viktige for å skape og styrke allianser mellom stormenn. De viser derimot også at prosessen i noen tilfeller kunne slå feil, når en av partene ikke var interessert i alliansen og / eller giftermålet, og interessene til partene ikke kunne forenes. I disse

tilfellene var det den mektigste parten som tok seieren vanligvis, den mektige stormannen som er unntaket fikk hjelp av både danskekongen og svenskekongen ifølge *Morkinskinna*.⁸²³

Kongsgårder er viktige arenaer for gjestebud og ekteskap, sammen med andre stormannsgårder, særlig når det kommer til ekteskap er de viktige, da to av tre ekteskap som holdes, holdes på kongsgårder. I forholdet til det territoriale herredømmet og skattene tilknyttet det, viser bildet hvor viktige politiske, militære og økonomiske sentrum kongsgårdene var for kongemakten i høymiddelalderen. Skattene som ble ført til disse stedene kan også beskrives som frivillige stort sett, bortsett fra en konges veitsler tatt tidlig i hans tid som konge. Bildet av skattene er som bildet av kongsgårdene et uttrykk for Snorres plassering i høymiddelalderen, da indirekte skatt til byer er knyttet til pengeøkonomien, som litt etter litt gjorde seg gjeldende i Norge da, etter å ha fått en sped begynnelse rundt midten av 1000-tallet.⁸²⁴

5.2 Forskjeller og likheter mellom veitslene under de tre herredømmene

Det er tydelig at gjestebudene var viktige i forbindelse med alle typene av herredømmer og det samme var gavene som ble gitt i forbindelse med dem og som varierte etter mottakernes status.⁸²⁵ Skatt og territorielt herredømme er det lite av under svakt herredømme, som man skulle vente, men mer av under de andre formene for herredømme. Skatt er så vidt en del av svakt herredømme, under middels er det en del av det og det er mye skatt under sterkt herredømme. Uvennskap, tvang og vold i forbindelse med beskatting og gjestebud er et gjennomgående trekk under svakt herredømme, men i stor grad også et innslag i forbindelse med de andre herredømmene, kanskje i større grad enn man kunne forvente. I forbindelse med svakt herredømme er det tvangen som råder, bildet er i forbindelse med middels herredømme omtrent delt i midten, mens frivilligheten er et sterkt innslag under sterkt herredømme. Innkreving av skatt er sterkt knyttet til kongsgårdene under alle herredømmene, i stor grad i de områdene kongene hadde middels innflytelse, men særlig i de områdene de sto sterkt i. Store gaver er vanlig ved stifting eller opprettholdelsen av allianser og de ser ut til å øke ved høy status og minke ved lav status slik man skulle forvente, som gjestebudene er de en ytelse fra kongenes side for å styrke sitt politiske nettverk for stormennene, oftest med godt

---

823 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 144-162.

824 Skre, *Herredømmet*, s. 485-486; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 145-146; *Heismkringla*, *Olav den helliges saga*. *Olav den helliges saga* har som jeg har vært inne på mange episoder der kongen tar inn skatt til Nidaros, Borg og Tønsberg.

825 Orning, *Festive governance*, s. 185.

utfall, i hvert fall på kort sikt.

Generelt er det en tendens at kongens allianser eller forsøk på slike med stormenn som i større grad kan måle seg med i status med kongene, altså horisontale allianser, er mer ustabile enn de vertikale alliansene kongene stifter eller prøver å opprette. Stormennene i noenlunde horisontale allianser med kongene er mektige, mens man i gruppen av stormenn som har vertikale allianser med kongene finner mindre mektige stormenn og menn som ikke er stormenn i to tilfeller, den ene er handelsmann og den andre skald. Ellers er det også et generelt trekk at man ikke kan snakke om «perfekte» personlige eller territorielle herredømmer og ytelser, de to typene av herredømmer opptrer om hverandre og det samme gjør gjestebudene og skattene.⁸²⁶ Og som vi har sett er tvang, frivillighet, vennskapelighet, fiendskap og vold også innslag i forbindelse med både de personlige og territorielle herredømmene og gjestebudene og skattene, under de tre forskjellige gradene av kongelig styrke i regionene – svakt, middels og sterkt.⁸²⁷

5.3 Hva er «ideologi» og hva er «sannhet» i sagaenes beretninger?

Debatten om høymiddelalder-sagaene *Morkinskinna*, *Fagerskinna* og *Heimskringla* er «ideologiske» eller ikke, er i stor grad en debatt som involver situasjonen i Norge på 1220-tallet, da kong Håkon Håkonsson og Skule Bårdsson, som først var jarl og så senere hertug, stridde om politisk makt.⁸²⁸ Som jeg var inne på i innledningen er det svært ulike oppfatninger om det finnes noe «ideologi» i *Morkinskinna* og *Heimskringla*, eller om de kan brukes som levninger for høymiddelalderen. Det virker å være bred enighet om at *Fagerskinna* til en viss grad er «ideologisert» av *rex iustus* idealet, da teksten som verk er antatt å være inspirert av *Sverres saga*, som også blir ansett som et «ideologisert» verk av mange, og ble skrevet på oppdrag av Håkon Håkonsson, trolig av en person i hans krets – er ikke dette merkelig.⁸²⁹ *Morkinskinna* som skal være

---

826 Orning, *Festive governance*, s. 202-204.

827 Orning, *Festive governance*, s. 202-204.

828 Hans Jacob Orning, *Håkon Håkonsson, Skule Bårdsson og norsk statsdannelse i første halvdel av 1200-tallet*, i *Historisk tidsskrift* 76: 2-19, 1997; Kåre Lunden, *Norge under Sverreætten, 1177-1319: høymiddelalder*, 1976, i Knut Mykland (red.), *Norges historie*, Oslo: Cappelen, 1976-1980, s. 166-208. Dette er noe Hans Jacob Orning har vært inne på i sin artikkel *Håkon Håkonsson, Skule Bårdsson og norsk statsdannelse i første halvdel av 1200-tallet*. Kåre Lunden har særlig gått nøye gjennom striden i sin bok *Norge under Sverreætten*, men han er som marxistisk historiker interessert i å fremstille striden mellom Håkon og Skule som en klassekamp mellom konge og stormennene.

829 Orning, *Håkon Håkonsson, Skule*, s. 2-19; *Fagerskinna, a catalogue*, s. 16. Orning legger i sin artikkel vekt på at *Kongespeilet* og *Håkon Håkonssons saga* nok også er «ideologiske» verk som fremmer «konge av guds nåde»-ideologien på bekostning av det eldre valgkongedømmet og slik gir et falskt bilde av samfunnet på 1220- og store deler av 1230-tallet. De forandringer disse pro-kongelige verkene gir blir slik skjøvet frem i tid og det får konflikten mellom Håkon og Skule til å fremstå som mindre akseptabel og mer «ideologisk», mens den i virkeligheten virker å være en nokså normal feide av eldre art, en maktstrid mellom to mektige menn som begge ønsket mest mulig personlig vinning.

det eldste verket, har det imidlertid vært mer diskusjon om. Theodore M. Andersson mener verket er anti-kongelig og at det er en islandsk reaksjon på det fiendtlige forholdet som rådet mellom Norge og Island 1215-1220. Andersson ser verket som et «ideologisert» verk som inneholder en moralfortelling bestående av en diktomi mellom krigerske og eventyrlystne konger og fredelige konger av tidlig «statsmann»-type. Harald Hardråde er et eksempel på en konge i gruppe en, mens Olav Kyrre er et eksempel på en konge i gruppe to.

For Andersson er Harald Hardråde et særlig eksempel på en konge som får gjennomgå for å være krigersk og eventyrlysten, noe han setter i sammenheng med forfatterens pro-islandske og dermed anti-intervensjonistiske politiske oppfatninger.⁸³⁰ Som islending vil ikke forfatteren at norske konger skal blande seg for mye inn i utenlandske anliggender, blant annet i Island, og dermed blir de fredelige «landshøvdingene» blant kongene hans idealkonger, mens de andre blir eksempel til skrekk og advarsel. Ármann Jakobsson er derimot uenig i dette synet. Jakobsson har ment at Harald Hardrådes strid med Einar Tambaraskjelve får en mer pro-kongelig vri i *Morkinskinna* i forhold til i *Heimskringla*, som Andersson mener er pro-kongelig i forhold til *Morkinskinna*. Jakobsson har dessuten ment at bildet av Harald Hardråde i *Morkinskinna* mer generelt er tvetydig, og hevder forfatteren av verket har beundret Harald, men at han ikke anser han som en ideal konge fordi han ikke er en *rettferdig* konge – en *rex iustus*. Jakobsson mener at Olav Kyrre i noen utstrekning blir fremstilt som en mer ideal konge enn sin far nettop fordi han er en rettferdig konge, ikke fordi forfatteren er islandsk, da Harald hadde en høy posisjon hos islendingene. Jakobsson er dermed uenig i at *Morkinskinna*s forfatter likte noen konger, eller kongesorter bedre enn andre og med det er han også uenig i Anderssons syn på sagaen som anti-monarkisk.

Når det gjelder *Heimskringla* har det også vært mye debatt. Ármann Jakobsson har her ment at *Morkinskinna* støtter enekongedømme, og at samme verk ser på både samkongedømme og maktstrider mellom enekonger og de mektigste ikke-kongelige stormennene som negativt. *Heimskringla* tar et annet standpunkt og fremstiller at makt på flere hender enn kongens er positivt ifølge Ármann. Ármann ser de to sagaene som partiinnlegg i forbindelse med maktstridene i Norge 1220-1240, da den mektige stormannen og jarlen Skule Bårdsson var i konflikt med landets konge Håkon Håkonsson om makten. Siden Snorre var Skules allierte i denne striden, ble det slik ifølge Ármann naturlig for ham å støtte Skule, og dermed i sitt verk stormenn som lignet Skule.

Birgit Sawyer har i en debatt med Sverre Bagge om hans bok *Society and politics in Snorri*

---

830 Andersson, *The politics of Snorri Sturluson*, s. 55-78.

Sturluson's Heimskringla i 1990-årene også sett Snorre som en «ideologisk» forfatter. Snorre skriver etter hennes mening et «konstitusjonelt» motsvar til «kongepropaganda» som *Sverres Saga* og *Fagerskinna*. Snorre fokuserer derfor på «kongevalg» og ikke «arvekongedømme» og hans fokus på lover og rett i sammenheng med Heimskringlas gjennomgang av kristningen av landet er alt kritikk av Håkon Håkonsson og det nye «kongedømmet av guds nåde». Sverre Bagge på sin side hadde ment at Snorres fremstilling var inspirert av islandske forhold, men dette var ikke Sawyer enig i, hun så ikke det anakronistiske i at Snorre kan ha hatt et «ideologisk» øyemed med sitt verk.

Bagge på sin side er i sitt svar til Sawyer klar på at «modernister» og «primitivister» har ulike syn på middelalderen, for Bagge var Snorre en bærer og belærer av den «felles politisk ideologi», mens Sawyer fremhever at Snorre var «ideolog». Bagge avviser stort sett «ideologiske» episoder i *Heimskringla* Sawyer mente å skimte. Diskusjonen blant småkongene i *Olav den helliges saga* så han f.eks. ikke som noen «ideologisk» oppstilling mellom «konstitusjonelt» kongedømme og «kongedømmet av guds nåde», da han legger vekt på at episoden ikke kommer med noe klart svar på hva som er best for stormennene. Bagge mener Snorre skrev verket for å hedre viktige menn i fortiden og poengterer at «ideologien» kom senere enn Sawyer hevder og det samme gjorde det samfunnet som hørte med «ideologien», da Snorre var død før dette samfunnet virkelig hadde satt seg og han også i noen grad prøvde å vinne Håkon Håkonssons støtte.⁸³¹ Bagge mener Snorres verk ble som det ble fordi det islandske samfunnet han levde i hadde påvirket hans skriving, noe som reduserte «ideologien» i verket, og da det norske samfunnet i fortiden, lignet det islandske i Snorres nåtid, kunne man i noen grad benytte *Heimskringla* som kilde til dette samfunnets politiske forhold.

Situasjonen er dermed den at det er mye uenighet i om kildene kan brukes som levninger eller ikke og dette ser ut til å stå og falle på om man er «primitivist» som Bagge eller «modernist» som Sawyer, eller med andre ord om man er «ideologist» eller ikke. Jeg mener det er påfallende hvor uenige Andersson og Jakobsson er om Morkinskinnas «ideologi» og dette kommer nok av at det som *Heimskringla* ikke er et «ideologisk» verk, men et tvetydig ett, knyttet til det eldre samfunnet og dets felles politiske kultur og ikke til «kongedømmet av guds nåde» og det samfunnet som ble utviklet sammen med det, da dette samfunnet først satte seg etter at sagaene hadde blitt skrevet og Snorre var død. Den politiske situasjonen under striden mellom Håkon og Skule var nemlig lenge uavklart, striden var maktpolitisk og ikke «ideologisk» og de islandske høvdingene deltok på begge

---

831 Orning, *Håkon Håkonsson, Skule*, s. 2-19; Hans Jacob Orning, *Borgerkrig og statsutvikling i Norge i middelalderen* - en revurdering, i *Historisk tidsskrift* bind 93: 193-216, Universitetsforlaget, 2014. Dette er et syn Orning i stor grad ser ut til å støtte, han mener tolkninger av *Kongespeilet* og *Håkon Håkonssons saga* generelt har vært for ukritiske før han ga sitt bidrag til diskusjonen i 1997. Fra et slikt ståsted blir disse de «ideologiske» verkene som ikke kan brukes som levning, mens *Morkinskinna* og *Heimskringla* kan dette.

sider i den, og veide sin valg på bakgrunn av sine egne interesser, og således ikke i samsvar med noen «ideologisk» kamp for «konstitusjonelt kongedømme» og mot «enekongedømmet av guds nåde». *Fagerskinna* på sin side *kan* nok være et «ideologisert» verk, men da jeg ikke har brukt dette mye, har det lite å si for meg.

Jeg mener dermed at både *Morkinskinna* og særlig *Heimskringla* kan si noe om hvordan ting var på Snorres samtid, da det «ideologiske» synet som Bagge påpeker er å sette kjerren foran hesten og slik skyve «det nye samfunnet» som så sakte vokste fram under høymiddelalderen frem i tid. Det alliansespillet kildene viser via gjestebudene og giftermål tilknyttet disse tror jeg fortsatt hadde mye til felles med situasjonen på Snorres egen tid, særlig på Island, men også i noen grad i Norge. Vi snakker om kontinuitet bak i tid, når det gjelder den felles politiske kulturen og gjestebudene den i stor grad blir utøvd i av konger og stormenn i sagaene. Uten å ha dette ikke-«ideologiske» synet på samfunnet, virker det vanskelig å bruke sagaene som noe annet enn som et bevis på partsinnlegg i stridene i høymiddelalderen mellom Skule Bårdsson og Håkon Håkonsson, og *det* tror jeg ikke de er. Det virker nemlig som om det finnes bevis, både fra Norge, Sverige og ellers i Europa, på at fester som politisk arena ikke opphørte å bli brukt som et politisk virkemiddel, med de forskjellige utfallene det fikk – verken i høymiddelalderen eller senere.⁸³²

Og reisekongedømmet som institusjon forsvant sannelig heller ikke.⁸³³ Det at Snorre også skriver så mye om byenes betydning som maktsentre og de indirekte skattene knyttet til dem er også en styrke for kilden som levning, da dette beviselig er en eldre utvikling som henger sammen med pengeøkonomiens inntog, som allerede Hertzberg i slutten av 1890-årene poengterte, og forskere i moderne tid også har pekt på.⁸³⁴ Gjestebud må dermed sies å være essensielle for å forstå det politiske spillet i høymiddelalderen, de kan sjelden gi oss spesifikke fakta, men de kan gi oss bruddstykker av det generelle bildet. Et bilde som i noen grad kan settes sammen igjen og gi oss et innblikk i høymiddelalderen i norrøn tid og dermed et utgangspunkt for analyser om denne tiden, enten det gjelder veitsler og reisekongedømmet – eller andre trekk ved samfunnet.

---

832 Orning, *Festive governance*, s. 202-207.

833 Iversen, *The beauty of*, s. 236-237; Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 6-7, 27; Strömberg, *De svenska resande kungarna*, s. 7-53.

834 Dørum, *Romerike og riksintegreringen*, s. 229-231; Herzberg, *Lén og veizla*, s. 294-299, 327-329; Skre, *Herredømmet*, s. 485-486; Sigurdsson, *Det norrøne samfunnet*, s. 131-135, 145-146.

Vedlegg 1. Statistikk over de fire kongenes reiser på bakgrunn av *Morkinskinna*, *Fagerskinna* og *Heimskringla*

Statistikk over Harald Hårfagres reiser basert på *Fagerskinna*⁸³⁵

Vestlandet	Trøndelag
Kvinnum (FS, kapittel 2, s. 38) ⁸³⁶	Lade (FS, kapittel 3, s. 43) ⁸³⁷
Gaular (FS, kapittel 3, s. 42) ⁸³⁸	
Gaular (FS, kapittel 3, s. 42)	
Gaular (FS, kapittel 3, s. 42)	
Gaular (FS, kapittel 3, s. 42)	
Fjaler (FS, kapittel 3, s. 43) ⁸³⁹	
Hafrsfjord (FS, kapittel 3, s. 44) ⁸⁴⁰	
Utstein (FS, kapittel 3, s. 45) ⁸⁴¹	
Rogaland (FS, kapittel 5, s. 52).	
Sum Vestlandet: 9	Sum Trøndelag: 1

Statistikk over Harald Hårfagres reiser basert på *Heimskringla*⁸⁴²

Østlandet	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge
Hakadal (HH, kapittel 1, s. 47)	Møre (HH, kapittel 10, s. 51)	Oppdal (HH, kapittel 5, s. 50) ⁸⁴³	Hålogaland (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁴⁴
Vestfold (HH, kapittel 1, s. 47)	Solkjel (HH, kapittel 10, s. 51)	Orkdalen (HH, kapittel 5, s. 50)	

835 Tabellen er kronologisk og inneholder også reiser som kan anses som en del av kongsgjerningen, f.eks. reiser av lendmenn, hirdmenn og årmenner etter avtale med kongen. Hauk Håbroks ferd til England telles ikke, da den ikke er relevant for statistikkens formål: å få et bilde av kongens reiser i områder i Norge, på bakgrunn av *Fagerskinna*. I all statistikk om *Fagerskinna*, benyttes FS som en forkortelse for sagaen.

836 *Fagerskinna*, kapittel 2, s. 38. Kvinnum nevnes i Torbjørn Hornkloves skaldekvad. Ifølge en note i min versjon av *Fagerskinna* var «Kvinnum» sannsynligvis en gård i Sunnhordland.

837 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 43. «Nord i Trondheimen» henviser også til Lade og elimineres som duplikat.

838 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 42. Reise foretatt av Harald Hårfagres hirdmenn på hans bud til Gaular, de tre neste reisene likeså.

839 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 43. Her er det Håkon Grjotgardsson Ladejarl som kjemper mot Atle jarl etter at Harald Hårfagre har gitt Håkon Sygnafylket. Stavenesvågen er en henvisning til Fjaler og telles ikke. De to henvisningene til Fjaler og Stavenesvågen i Øyvind Finnsson Skaldespillers skaldekvad er duplikater og nevnes ikke.

840 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 44. «Nord på Jæren» henviser til samme Hafrsfjord. Tjodolv fra Kvines skaldekvad inneholder et duplikat som ikke telles.

841 *Fagerskinna*, kapittel 3, s. 45. Utstein nevnes i Tjodolv fra Kvines skaldekvad.

842 Tabellen er kronologisk og inneholder også reiser som kan anses som en del av kongsgjerningen, f.eks. reiser av lendmenn, hirdmenn og årmenner etter avtale med kongen. I all statistikk om Heimskringlas *Harald Hårfagres saga*, benyttes forkortelsen HH for sagaen. Som i *Fagerskinna*-tabellen telles ikke reiser utenfor Norge.

843 *Heimskringla*, *Harald Hårfagres saga*, kapittel 5, s. 50. Ved dette tilfellet var «bygda» Oppdal, ifølge min versjon av Heimskringla.

844 *Heimskringla*, *Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Kong Harald ga sin sønn Eirik Blodøks styret her og Eirik må dermed trolig ha vært her.

Opplanda (HH, kapittel 2, s. 48)	Mørefylke (HH, kapittel 10, s. 51)	Gauldalen (HH, kapittel 7, s. 50) ⁸⁴⁵	
Ringerike (HH, kapittel 2, s. 48)	Romsdal (HH, kapittel 10, s. 51)	Strindafylke (HH, kapittel 7, s. 50)	
Hedmark (HH, kapittel 2, s. 48)	Sunnmøre (HH, kapittel 11-12, s. 52-53).	Stjørdalen (HH, kapittel 7, s.50)	
Gudbrandsdalen (HH, kapittel 2, s. 48)	Solkjel (HH, kapittel 11, s. 53)	Verdalen (HH, kapittel 7, s. 50)	
Hadeland (HH, kapittel 2, s. 48)	Eid (HH, kapittel 12, s. 53) ⁸⁴⁶	Skogn (HH, kapittel 7, s. 50)	

---

845 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 7, s. 50. Gauldølafylke på samme sted er duplikat.

846 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 12, s. 53. Ragnvald Øysteinsson Mørejarl, Harald Hårfagre personlige allierte på Vestlandet, dreper kong Vemund som sitter i Firdafylke.

Toten (HH, kapittel 2, s. 48)	Fjordane (HH, kapittel 12, s. 53) ⁸⁴⁷	Sparbyggjafylke (HH, kapittel 7, s. 50)	
Romerike (HH, kapittel 2, s. 48)	Naustdal (HH, kapittel 12, s. 53) ⁸⁴⁸	Inderøy (HH, kapittel 7, s. 50) ⁸⁴⁹	
Vingulmark (HH, kapittel 2, s. 48)	Møre (HH, kapittel 12, s. 53) ⁸⁵⁰	Namdalen (HH, kapittel 8, s. 50-51)	
Raumelv (HH, kapittel 2, s. 48)	Firdafylke (HH, kapittel 12, s. 53)	Trondheimen (HH, kapittel 9, s. 51)	

---

847 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 12, s. 53. Ragnvald Øysteinsson Mørejarl, Harald Hårfagre personlige allierte på Vestlandet, dreper kong Vemund som sitter i Firdafylke.

848 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 12, s. 53. Ragnvald Øysteinsson Mørejarl, Harald Hårfagre personlige allierte på Vestlandet, dreper kong Vemund som sitter i Firdafylke.

849 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 7, s. 50. Øynafylke samme sted er duplikat.

850 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 12, s. 53. Ragnvald Øysteinsson Mørejarl, Harald Hårfagre personlige allierte på Vestlandet, drar hjem etter å ha drept kong Vemund.

Valdres (HH, kapittel 3, s. 49) ⁸⁵¹	Stad (HH, kapittel 18, s. 57).	Lade (HH, kapittel 9, s. 51)	
Opplanda (HH, kapittel 5, s. 49)	Hafrsfjord (HH, kapittel 18, s. 58) ⁸⁵²	Trondheimen (HH, kapittel 10, s. 51)	
Gudbrandsdalen (HH, kapittel 5, s. 49)	Utstein (HH, kapittel 18, s. 58) ⁸⁵³	Trondheimen (HH, kapittel 12, s. 53)	
Dovrefjell (HH, kapittel 5, s. 49)	Møre (HH, kapittel 23, s. 61)	Trondheimen (HH, kapittel 17, s. 57)	
Tønsberg (HH, kapittel	Møre (HH, kapittel 30,	Nidelv (HH, kapittel	

---

851 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 3, s. 48. Ved dette tilfellet er det Haralds Hårfagres menn som drar til Gyda på Haralds bud.

852 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 18, s. 58. Hafrsfjord i Torbjørn Hornkloves skaldekvad er duplikat.

853 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 18, s. 58. Torbjørn Hornkloves skaldekvad nevner Utstein som Haralds bosted.

12-13, s. 53-54) ⁸⁵⁴	s. 65)	22, s. 60) ⁸⁵⁵	
Folden (HH, kapittel 13, s. 54)	Agder (HH, kapittel 30, s. 65) ⁸⁵⁶	Trondheimen (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁵⁷	
Romerike (HH, kapittel 13, s. 54)	Vestlandet (HH, kapittel 34, s. 68)	Reinsletta (HH, kapittel 37, s. 71)	
Eidskogen (HH, kapittel 14, s. 55)	Hordaland (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁵⁸	Stadsbygd (HH, kapittel 37, s. 71) ⁸⁵⁹	
Romerike (HH, kapittel	Sogn (HH, kapittel 34,		

854 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 12-13, s. 53-54. «Øst i viken» i kapittel 12 og 13 er begge duplikater.

855 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 22, s. 60. Nidelv nevnes i Torbjørn Hornkloves skaldekvad.

856 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 30, s. 65 Haralds sønn Gudrød Ljome sendes av Harald til Agder.

857 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Den nordlige delen av dette landskapet fikk Haralds sønner Halvdan Svarte, Halvdan Kvite og Sigrød styringen over av Harald og de må derfor ha dratt dit.

858 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Haraldssønnene Rørek og Gudrød fikk betydelige veitsler i Hordaland og Sogn av kongen og de må ha dratt dit i blant.

859 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 37, s. 71. Harald Hårfagre sender budsending til sønnen Halvdan Svarte som er ved Stadsbygd.

14, s. 56)	s. 68) ⁸⁶⁰		
Tønsberg (HH, kapittel 15, s. 56)	Nordmøre (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁶¹		
Vingulmark (HH, kapittel 15, s. 56)	Romsdal (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁶²		
Opplanda (HH, kapittel 17, s. 57)	Møre (HH, kapittel 37, s. 71) ⁸⁶³		
Dovrefjell (HH, kapittel 17, s. 57)	Selva (HH, kapittel 37, s. 71) ⁸⁶⁴		

---

860 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Haraldssønnene Rørek og Gudrød fikk betydelige veitsler i Hordaland og Sogn av kongen og de må ha dratt dit i blant.

861 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Kong Harald ga sin sønn Eirik Blodøks styret her og Eirik må dermed trolig ha vært her.

862 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Kong Harald ga sin sønn Eirik Blodøks styret her og Eirik må dermed trolig ha vært her.

863 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 37, s. 68-70. Jeg tror Eirik Blodøks i en viss grad pga. sitt nære forhold kan regnes som en slags prins blant Haraldssønnene og slik sett utøver han i stor grad autoritet med farens velsignelse, reisen hans til Møre er derfor med.

864 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 37, s. 71. Agdenes på samme side er duplikat og tas ikke med.

Viken (HH kapittel 21, s. 60) ⁸⁶⁵	Ålrekstad (HH, kapittel 38, s. 71-72) ⁸⁶⁶		
Viken (HH, kapittel 24, s. 62)	Seim (HH, kapittel 38, s. 71-72)		
Opplanda (HH, kapittel 25, s. 62)	Fitjar (HH, kapittel 38, s. 71-72)		
Tofte (HH, kapittel 25, s. 62)	Utstein (HH, kapittel 38, s. 71-72)		
Opplanda (HH, kapittel 26, s. 63)	Avaldsnes (HH, kapittel 38, s. 71-72) ⁸⁶⁷		
Ringerike (HH, kapittel 26, s. 64) ⁸⁶⁸	Seim (HH, kapittel 38, s. 72)		
Hadeland (HH, kapittel 26, s. 64) ⁸⁶⁹	Rogaland (HH, kapittel 43, s. 74)		

---

865 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 21, s. 60. Guttorm hertug drar hit for å styre landskapet i Harald Hårfagres fravær, tydeligvis er Guttorm hans mann der. Opplanda på samme side teller jeg ikke, da det ikke står at Guttorm dro dit.

866 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 38, s. 82. Hordaland er duplikat.

867 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 38, s. 82. Karmøy er duplikat.

868 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 26, s. 64. Harald Hårfagre sender sine sønner Sigurd og Halvdan til Ringerike

869 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 26, s. 64. Ragnvald Haraldsson sendes av Harald til Hadeland.

Opplandene (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁷⁰	Hordaland (HH, kapittel 43, s. 74)		
Vingulmark (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁷¹	Rogaland (HH, kapittel 43, s. 74)		
Romerike (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁷²			
Vestfold (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁷³			
Telemark (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁷⁴			
Hedmark (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁷⁵			
Gudbrandsdalen (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁷⁶			
Ringerike (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁷⁷			
Hadeland (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁷⁸			
Toten (HH, kapittel 34, s. 68) ⁸⁷⁹			

870 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. I dette kapittelet fortelles det at Harald Hårfagre holdt ting «øst i landet og stevnet opplendignene dit», han må da ha vært i Opplands-landskapet.

871 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Harald Hårfagre lot sine sønner Olav, Bjørn, Sigtrygg, Frode og Torgils styre i denne landsdelen og de må slik sett ha dratt dit.

872 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Harald Hårfagre lot sine sønner Olav, Bjørn, Sigtrygg, Frode og Torgils styre i denne landsdelen og de må slik sett ha dratt dit.

873 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Harald Hårfagre lot sine sønner Olav, Bjørn, Sigtrygg, Frode og Torgils styre i denne landsdelen og de må slik sett ha dratt dit.

874 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Harald Hårfagre lot sine sønner Olav, Bjørn, Sigtrygg, Frode og Torgils styre i denne landsdelen og de må slik sett ha dratt dit.

875 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Haraldssønnene Dag, Ring og Ragnar får styringen her av Harald og de må slik sett ha dratt dit.

876 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Haraldssønnene Dag, Ring og Ragnar får styringen her av Harald og de må slik sett ha dratt dit.

877 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Sønnene Harald fikk med Svanhild fikk Ringerike, Hadeland og Toten til å styre over av Harald og de må slik sett ha dratt dit.

878 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Sønnene Harald fikk med Svanhild fikk Ringerike, Hadeland og Toten til å styre over av Harald og de må slik sett ha dratt dit.

879 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34, s. 68. Sønnene Harald fikk med Svanhild fikk Ringerike, Hadeland og Toten til å styre over av Harald og de må slik sett ha dratt dit.

Opplanda (HH, kapittel 35, s. 69) ⁸⁸⁰			
Hadeland (HH, kapittel 35, s. 69) ⁸⁸¹			
Tønsberg (HH, kapittel 36, s. 70) ⁸⁸²			
Tønsberg (HH, kapittel 36, s. 70) ⁸⁸³			
Sem (HH, kapittel 36, s. 71) ⁸⁸⁴			
Sum Østlandet: 46	Sum Vestlandet: 33	Sum Trøndelag: 19	Sum Nord-Norge: 1

Statistikk over Olav Tryggvasons reiser basert på *Fagerskinna*⁸⁸⁵

Trøndelag
Øretinget (FS, kapittel 23, s. 132)
Nidaros (FS, kapittel 23, s. 134) ⁸⁸⁶
Ladehammeren (FS, kapittel 23, s. 134) ⁸⁸⁷
Sum Trøndelag: 3

Statistikk over Olav Tryggvasons reiser basert på *Heimskringla*⁸⁸⁸

Østlandet	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge
Opplanda (OT kapittel 51, s. 150)	Agder (OT kapittel 54, s. 152)	Gauldalen (OT, kapittel 49, s. 148)	Tjøtta (OT kapittel 74, s. 162) ⁸⁸⁹
Viken (OT kapittel 51,	Rogaland (OT kapittel	Romol (OT, kapittel 49,	Bøle (OT kapittel 77, s.

880 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 35, s. 69. Eirik Blodøks drar til Opplandene på farens ordre for å ta et oppgjør med sin seidende bror Ragnvald Rettilbeine.

881 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 35, s. 69. Eirik Blodøks drar til Opplandene på farens ordre for å ta et oppgjør med sin seidende bror Ragnvald Rettilbeine.

882 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 36, s. 70. Her sitter Bjørn Farmann, sønn av Harald, og styrer i Vestfold, det ser dermed ut til at han dro spesifikt til Tønsberg, i samme kapittel krangler Bjørn og Eirik om skatten som skulle til faren.

883 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34-36, s. 68-70. I kapittel 36 krangler Bjørn og Eirik om skatten. Jeg tror Eirik Blodøks i en viss grad pga. sitt nære forhold kan regnes som en slags prins blant Haraldssønnene og slik sett utøver han i stor grad autoritet med farens velsignelse, reisen hans til Tønsberg er derfor med.

884 *Heimskringla, Harald Hårfagres saga*, kapittel 34-36, s. 68-70. I kapittel 36 dreper Eirik Bjørn på Sem. Jeg tror Eirik Blodøks i en viss grad pga. sitt nære forhold kan regnes som en slags prins blant Haraldssønnene og slik sett utøver han i stor grad autoritet med farens velsignelse, reisen hans til Sem er derfor med.

885 *Fagerskinna* kapittel 23, s. 132; Thomas Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 36. Tabellen er kronologisk. Olav Tryggvasons ferder utenfor Norge telles ikke, da de ikke er relevant for statistikkens formål: å få et bilde av kongens reiser i områder i Norge, på bakgrunn av *Fagerskinna*. Olavs to første reiser i Norge til Trøndelag og Gauldal teller jeg ikke da jeg i forbindelse med statistikken setter et skille mellom konger og *sjøkonger* og teller kun reiser i Norge der konger har gjennomgått konungstekja, om det finnes bevis for dette i sagaene.

s. 150) ⁸⁹⁰	55, s. 153)	s. 148)	164)
Viken (OT kapittel 59, s. 155)	Gulating (OT kapittel 56, s. 154)	Lade (OT, kapittel 49, s. 149)	Hålogaland (OT kapittel 77, s. 164)
Ringerike (OT kapittel 60, s. 156)	Dragseid (OT kapittel 59, s. 155) ⁸⁹¹	Nidarholm (OT, kapittel 50, s. 149)	Tjøtta (OT kapittel 77, s. 164)
Viken (OT kapittel 60, s. 156)	Nordmøre (OT kapittel 59, s. 155)	Gauldalen (OT, kapittel 50, s. 150) ⁸⁹²	Saltfjorden (OT kapittel 79, s. 165)
Konghelle (OT kapittel 61, s. 156)	Stad (OT kapittel 59, s. 155)	Trondheimen (OT kapittel 51, s. 150)	Omd (OT kapittel 79, s. 165)
Viken (OT kapittel 61, s. 156)	Agder (OT kapittel 63, s. 157)	Lade (OT kapittel 59, s. 155)	Saltfjorden (OT kapittel 79, s. 165)
Tønsberg (OT kapittel 62, s. 156)	Rogaland (OT kapittel 63, s. 157)	Bjørnør (OT kapittel 59, s. 155)	Godøy (OT kapittel 80, s. 165) ⁸⁹³
Viken (OT kapittel 63, s. 157)	Avaldsnes (OT kapittel 63, s. 157) ⁸⁹⁴	Nidaros (OT kapittel 65, s. 159) ⁸⁹⁵	
	Skrateskjær (OT kapittel 63, s. 158) ⁸⁹⁶	Frosta (OT kapittel 65, s. 159)	
	Avaldsnes (OT kapittel 64, s. 158)	Lade (OT kapittel 66, s. 160) ⁸⁹⁷	
	Nordmøre (OT kapittel 74, s. 162)	Strinda (OT kapittel 67, s. 160) ⁸⁹⁸	

886 *Fagerskinna* kapittel 23, s. 134. Olav Tryggvason skal ha beordret bygging av Nidaros, om han var der selv vites ikke.

887 *Fagerskinna* kapittel 23, s. 134. Olav Tryggvason skal ha fått Ormen Lange bygget på Ladehammeren, det er usikkert om han var der selv.

888 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 47-49, s. 146-148; Thomas Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 36. Tabellen er kronologisk og inneholder også reiser som kan anses som en del av kongsgjeringen, f.eks. reiser av lendmenn, hirdmenn og årmen etter avtale med kongen. Olav Tryggvasons ferder utenfor Norge telles ikke, da de ikke er relevant for statistikkens formål: å få et bilde av kongens reiser i områder i Norge, på bakgrunn av *Heimskringla*. Olavs to første reiser i Norge til Moster og Agdenes teller jeg ikke da jeg i forbindelse med statistikken setter et skille mellom konger og *sjøkonger* og teller kun reiser i Norge der konger har gjennomgått konungstekja, om det finnes bevis for dette i sagaene. I all statistikk om *Olav Tryggvasons saga* i *Heimskringla* benytter jeg forkortelsen OT for sagaen i tabellen.

889 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 74-76, s. 162-163. Jeg teller Tjøtta i kapittel 74 da det virker som Sigurd og Hauk på dette tidspunktet hadde gått i Olavs tjeneste og reiser på hans vegne.

890 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 53-54, s. 152. Duplikater i kapittel 53 og 54 telles ikke.

891 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 59, s. 155. Stad i samme kapittel henviser til samme sted og er duplikat.

892 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 50, s. 150. Menn sendes av kongen og bøndene opp i Gauldalen for å brenne Håkon jarl den mektiges lik.

893 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 80, s. 165-166. Gylling, Hæring, Godøyene og Godøystraumen i kapittel 80 regner jeg som duplikater.

894 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 63, s. 157. Karmøy i samme kapittel er duplikat.

895 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 65, s. 159. Trondheimen i samme kapittel er et duplikat, da Olav seiler direkte til Nidaros, Nidelva i kapittel 67 er også duplikat.

896 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 63, s. 158. Øyvind Kelda og hans menn blir satt ut på et skjær og druknet på Olav Tryggvasons ordre.

897 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 67, s. 160. Duplikater i kapittel 67 telles ikke.

898 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 67, s. 160. Olav Tryggvason sender budmenn med gjestebudsinvitasjon til stormenn i Strinda og Gauldalen.

	Smalsarhorn (OT kapittel 85, s. 169)	Gauldalen (OT kapittel 67, s. 160) ⁸⁹⁹	
	Smalsarhorn (OT kapittel 85, s. 169)	Trondheimen (OT kapittel 68, s. 160) ⁹⁰⁰	
		Mære (OT kapittel 68, s. 160)	
		Trondheimen (OT kapittel 68, s. 161) ⁹⁰¹	
		Nidaros (OT kapittel 70, s. 161)	
		Skipakrok (OT kapittel 70, s. 161) ⁹⁰²	
		Nidaros (OT kapittel 75, s. 163) ⁹⁰³	
		Tjøtta (OT kapittel 76, s. 163) ⁹⁰⁴	
		Nidaros (OT kapittel 76, s. 164) ⁹⁰⁵	
		Nidaros (OT kapittel 80, s. 166) ⁹⁰⁶	
		Ladehammeren (OT kapittel 88, s. 171) ⁹⁰⁷	
		Ladehammeren (OT kapittel 88, s. 171)	

899 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 67, s. 160. Olav Tryggvason sender budmenn med gjestebudsinvitasjon til stormenn i Strinda og Gauldalen.

900 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 68, s. 160. Ved denne anledningen velger jeg å telle Trondheimen, da Olav Tryggvason må ha beveget seg en del i landskapet ved denne anledningen i kapittel 68 og det ikke står i sagaen at han brukte skip.

901 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 69, s. 161. Her velger jeg å telle Trondheimen igjen, til tross for at jeg også telte landskapet i forbindelse med kapittel 68, dette fordi Olav skal ha sendt bud- / hærmenn overalt i Trondheimen, noe som innebar reiser overalt i landskapet og av andre menn kongen.

902 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 70, 72, s. 161. Her velger jeg å telle Skipakrok, da jeg er usikker på hvor langt gården er fra Nidaros i Snorres sagaverden, Nidelv velger jeg å ikke telle siden Snorre bruker «der» i forbindelse med byggingen, noe som jeg tolker i den retning at den delen av Nidelv der «hus» ble bygget var nærmere Nidaros, enn Skipakrok var. Nidelv i kapittel 72 teller jeg heller ikke.

903 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 74-76, s. 162-163. Jeg teller Nidaros i kapittel 75 da det virker som Sigurd og Hauk på dette tidspunktet hadde gått i Olavs tjeneste og reiser på hans vegne. Trondheimen i kapittel 75 teller jeg ikke, da det er duplikat.

904 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 76, s. 163. Olav Tryggvason ga Hårek på Tjøtta et skip med til sammen rundt 40 av sine menn til roing og beskyttelse til hjemturen hans.

905 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 76, s. 164. De menn som hadde eskortert Hårek på Tjøtta nord til Tjøtta, kidnapper Håreks allierte Øyvind Kinnriva og tar ham med til kong Olav. Trondheimen i samme kapittel telles ikke da det er duplikat.

906 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 80-81, s. 166-167. Trondheimen i samme kapittel og i kapittel 81 er duplikat.

907 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 88, s. 171. Olav Tryggvason beordrer håndverkere til å bygge et langskip til ham på Ladehammeren.

		Ladehammeren (OT kapittel 88, s. 171)	
		Nidaros (OT kapittel 92, s. 175) ⁹⁰⁸	
		Trøndelag (OT kapittel 95, s. 176) ⁹⁰⁹	
Sum Østlandet: 9	Sum Vestlandet: 14	Sum Trøndelag: 27	Sum Nord-Norge: 8

Statistikk over Olav Haraldssons reiser basert på *Fagerskinna*⁹¹⁰

Østlandet	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge
Opplandene (FS, kapittel 29, s.167)	Jæren (FS, kapittel 33, s. 188) ⁹¹¹	Nidaros (FS, kapittel 29, s. 167)	Hålogaland (FS, kapittel 32, s. 184) ⁹¹²
Viken (FS, kapittel 29, s. 167) ⁹¹³	Bokn (FS, kapittel 33, s. 189) ⁹¹⁴	Orkdal (FS, kapittel 29, s. 167)	
Nesjar (FS, kapittel 29, s. 167) ⁹¹⁵	Rogaland (FS, kapittel 33, s. 192)	Nidaros (FS, kapittel 31, s. 176) ⁹¹⁶	
Elven (FS, kapittel 29, s. 171)	Hordaland (FS, kapittel 33, s. 192)	Nidaros (FS, kapittel 32, s. 184)	
Sarpsborg (FS, kapittel 29, s. 171) ⁹¹⁷	Møre (FS, kapittel 33, s. 192)	Sul (FS, kapittel 34, s. 196) ⁹¹⁸	
Viken (FS, kapittel 32, s. 182)	Slygsfjorden (FS, kapittel 33, s. 192)	Stiklestad (FS, kapittel 34, s. 196)	

908 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 94-95, s. 176. Trondheimen i kapittel 94 og Nidaros i kapittel 95 er duplikater jeg ikke tar med.

909 *Heimskringla, Olav Tryggvasons saga*, kapittel 95, s. 176. Trøndelag telles da Olav Tryggvason skal ha gitt menn posisjoner over hele regionen på hans vegne og disse må ha dratt til de forskjelligste steder der på hans bud.

910 Thomas Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 36; *Fagerskinna* kapittel 23, s. 132. Tabellen er kronologisk og inneholder også reiser som kan anses som en del av kongsgjerningen, f.eks. reiser av lendmenn, hirdmenn og årmenn etter avtale med kongen. Olav Haraldssons ferder i utlandet telles ikke, da de ikke er relevant for statistikkens formål: å få et bilde av kongens reiser i områder i Norge, på bakgrunn av *Fagerskinna*. Olavs syv første reiser i Norge til Stad, Sæla, Fjordane, Saudungasund, Viken, Ringerike, Steinkjer teller jeg ikke, da jeg i forbindelse med statistikken setter et skille mellom konger og *sjøkonger* og teller kun reiser i Norge der konger har gjennomgått konungstekja, om det finnes bevis for dette i sagaene.

911 *Fagerskinna*, kapittel 33, s. 192. Jæren i et skaldekvad som skal ha blitt laget av Olav Haraldsson, er et duplikat.

912 *Fagerskinna*, kapittel 32, s. 184. Det er Hårek fra Tjøtta som ser ut til å ha vært i Hålogaland, men han virker å være nært politisk knyttet til Olav på dette tidspunktet og hans reise kan derfor telles som en del av kongegjerningen.

913 *Fagerskinna*, kapittel 29, s. 169. Vik nevnt i Sigvat Tordssons skaldekvad er et duplikat og telles ikke.

914 *Fagerskinna*, kapittel 33, s. 189-190. Det virker som «sundet ved Tungeøyene» som nevnes i samme kapittel er et sted som Bokn er en del av, dette blir dermed ikke telt. Sigvat Tordssons skaldekvad nevner både «Bokns bredd» og «nord for Tunge» og de telles ikke siden de er duplikat. Bjarne Hallbjørnsson Gullbråskalds skaldekvad som henviser til «øst ved Bokn» og «nord for Utstein» anses også som duplikat, og blir av den grunn ikke telt.

915 *Fagerskinna*, kapittel 29, s. 167-168. «Innenfor Grenmar» i samme kapittel og «øst om Agder» i Sigvat Tordssons skaldekvad, også i samme kapittel, henviser til det samme stedet og blir ikke telt.

916 *Fagerskinna*, kapittel 31-32, s. 176-179. Her står det at Olav sørget for at «kjøpstad» og kirke ble bygget i Nidaros, det er usikkert om han var der selv. I Sigvat Tordssons skaldekvad nevnes det at Olav skal ha seilt ut av Nid, dette teller jeg ikke, siden Olav Haraldsson ikke har beveget seg siden sist.

917 *Fagerskinna*, kapittel 29, s. 171. «Øst ved Raumelven» er duplikat og inkluderes ikke i statistikken.

918 *Fagerskinna*, kapittel 34, s. 196. Verdalen nevnes i samme kapittel, men stedet henviser til Sul.

Opplandene (FS, kapittel 33, s. 188)			
Oslofjorden (FS, kapittel 33, s. 188) ⁹¹⁹			
Opplandene (FS, kapittel 33, s. 192)			
Sum Østlandet: 9	Sum Vestlandet: 6	Sum Trøndelag: 6	Sum Nord-Norge: 1

Statistikk over Olav Haraldssons reiser basert på *Heimskringla*⁹²⁰

Østlandet	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge
Opplandstinget ⁹²¹	Lindesnes ⁹²²	Oppdal ⁹²³	Namdølafylket ⁹²⁴
Hadeland ⁹²⁵	Karmsund ⁹²⁶	Oppdalsskogen ⁹²⁷	Hålogaland ⁹²⁸
Gudbrandsdalen ⁹²⁹	Kvitingsøy ⁹³⁰	Meldalen ⁹³¹	Tjøtta ⁹³²
Gudbrandsdalen ⁹³³	Lindesnes ⁹³⁴	Orkdalen ⁹³⁵	Hålogaland ⁹³⁶
Hedmark ⁹³⁷	Hordaland ⁹³⁸	Grjotar ⁹³⁹	Hålogaland ⁹⁴⁰
Viken ⁹⁴¹	Lindesnes ⁹⁴²	Mosvika ⁹⁴³	Finnmark ⁹⁴⁴

919 *Fagerskinna*, kapittel 33, s. 188. Olavs flåte skal ha blitt passet på her, i henhold til Olavs ordre om dette.

920 Thomas Lindkvist, *Plundring, skatter och den feodala statens framväxt: Organisatoriska tendenser i Sverige under övergången från vikingatid till tidig medeltid*, i *Opuscula Historica Upsaliensia 1*, (Uppsala universitet, 1988), 36. Det analytiske skillet jeg har satt mellom «sjøkonger» og konger står fortsatt fast, statistikken starter dermed med at Olav Haraldsson får kongsnavn på Opplandstinget, reiser før tas ikke med og det gjør ei heller reiser til utlandet. Tabellen er kronologisk og inneholder også reiser som kan anses som en del av kongsgjerningen, f.eks. reiser av lendmenn, hirdmenn og årsmenn etter avtale med kongen.

921 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 37, s. 211. Min versjon av *Heimskringla* henviser til Opplandstinget, og da opplandsk lov nevnes i sagaen, virker dette troverdig.

922 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 53, s. 221. Lindesnes blir nå regnet til Sørlandet og det er det også geografisk sett, men på den tiden lå det innenfor Gulatinget og jeg regner det derfor som en del av Vestlandet.

923 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 38, s. 211.

924 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 105, s. 286.

925 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 38, s. 211.

926 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 60, s. 226.

927 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 38, s. 211.

928 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 105, s. 286.

929 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 38, s. 211.

930 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 60, s. 226.

931 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 38, s. 211.

932 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 104-105, s. 285-286.

933 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 44, s. 215.

934 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 81, s. 251.

935 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 40, s. 212.

936 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 122, s. 309-310. Åsmund Grankjellsson får halve sysselen i Hålogaland på Olavs bud.

937 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 45, s. 216.

938 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 81, s. 251.

939 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 40, s. 212.

940 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 133, s. 319. Karle den Håløygskes handelsreise.

941 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 45, s. 216.

942 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 85, s. 258. Torarin Nevjolvsson reiser med kong Rørek på Olavs befaling.

Romerike ⁹⁴⁵	Nordmøre ⁹⁴⁶	Steinkjer ⁹⁴⁷	Sandvær ⁹⁴⁸
Tønsberg ⁹⁴⁹	Sunnmøre ⁹⁵⁰	Nidelva ⁹⁵¹	Gjesvær ⁹⁵²
Viken ⁹⁵³	Romsdalen ⁹⁵⁴	Nidaros ⁹⁵⁵	Hålogaland ⁹⁵⁶
Nesjar ⁹⁵⁷	Agder ⁹⁵⁸	Gaularåsen ⁹⁵⁹	Bjarkøy ⁹⁶⁰
Viken ⁹⁶¹	Rogaland ⁹⁶²	Nidaros ⁹⁶³	Vågan ⁹⁶⁴
Viken ⁹⁶⁵	Hordaland ⁹⁶⁶	Orkdalen ⁹⁶⁷	
Tønsberg ⁹⁶⁸	Sunnhordaland ⁹⁶⁹	Trondheim ⁹⁷⁰	
Folden ⁹⁷¹	Avaldsnes ⁹⁷²	Nidaros ⁹⁷³	

943*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 41, s. 213. Skarnsund nevnes i samme kapittel, men jeg tror ikke Olav var der.

944*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 133, s. 320. Karle den Håloygskes tur til Bjarmeland.

945*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 45, s. 216. Sigurd Syr kommer til Olav med hærfolk.

946*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 111, s. 290.

947*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 42, s. 213.

948*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 133, s. 320. Karle den Håloygskes Bjarmelandsferd.

949*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 45, s. 216.

950*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 111, s. 290.

951*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 42, s. 213.

952*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 133, s. 323. Her ender Karle den Håloygskes handelsreise, han blir drept av Tore Hund.

953*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 47, s. 216.

954*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 111, s. 290.

955*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 42, s. 213-214.

956*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 139, s. 334-335. Finn Arnesson drar til Hålogaland for å kreve leidang på Olavs ordre.

957*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 46-49, s. 216-218.

958*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 115, s. 296. Olav sender budmenn med bud om «eksportforbud».

959*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 44, s. 215.

960*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 139, s. 335. Finn Arnesson sender menn til Tore Hund for å kreve leidang av ham.

961*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 53, s. 215.

962*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 115, s. 296. Budmenn blir sendt hit for å informere om Olavs «eksportforbud».

963*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 44, s. 215.

964*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 139, s. 335. Finn stevner leidangsstyrkene fra Nord-Norge hit.

965*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, s. 226.

966*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 115, s. 296. Bud sendes hit med menn om det «eksportforbudet» Olav har krevd.

967*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 44, s. 215.

968*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, s. 226.

969*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 116, s. 297. Olav lar Aslak Fitjaskalle etablere seg i Sunnhordland og gir ham len og veitsler.

970*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 53, s. 221.

971*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, s. 226. I samme kapittel nevnes Ranrike, men det var svensk. Svinesund anser jeg som det samme.

972*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 117, s. 298. Her sitter år mannen Tore Sel med Olavs bifall.

973*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 53, s. 221.

Viken ⁹⁷⁴	Avaldsnes ⁹⁷⁵	Trondheim ⁹⁷⁶	
Marker ⁹⁷⁷	Hordaland ⁹⁷⁸	Nidaros ⁹⁷⁹	
Elv ⁹⁸⁰	Voss ⁹⁸¹	Nidaros ⁹⁸²	
Viken ⁹⁸³	Vang ⁹⁸⁴	Nidaros ⁹⁸⁵	
Glåma ⁹⁸⁶	Osterfjorden ⁹⁸⁷	Steine ⁹⁸⁸	
Sarp ⁹⁸⁹	Sogn ⁹⁹⁰	Gaularåsen ⁹⁹¹	
Viken ⁹⁹²	Møre ⁹⁹³	Trondheim ⁹⁹⁴	
Viken ⁹⁹⁵	Agder ⁹⁹⁶	Nidaros ⁹⁹⁷	

974 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, s. 227.

975 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 118, s. 302.

976 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 56, s. 222.

977 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, s. 227.

978 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 121, s. 307.

979 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 56, s. 222.

980 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, s. 228.

981 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 121, s. 307.

982 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 57, s. 222.

983 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, s. 228.

984 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 121, s. 307.

985 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 59, s. 224-225.

986 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, s. 228.

987 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 121, s. 307, .

988 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 59, s. 225. Olavs gjester utfører hans ordre.

989 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, s. 228.

990 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 121, s. 307.

991 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 59, s. 225. Som i noten over.

992 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 61, s. 228. Olav må ha vært nødt til å sende ut bud om «eksportforbudet» til Götaland rundt i Viken.

993 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 125, s. 312.

994 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 60, s. 225. Olav samlet hær i Trøndelag, og han måtte nok sende budmenn.

995 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 64, s. 229.

996 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 134, s. 325. Agder blir i dag regnet som et sted på Sørlandet, men i Vikingtiden lå det under Gulatinget og ble regnet som del av Vestlandet.

997 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 60, s. 225.

Elv ⁹⁹⁸	Eigersund ⁹⁹⁹	Trondheim ¹⁰⁰⁰	
Viken ¹⁰⁰¹	Jæren ¹⁰⁰²	Trondheim ¹⁰⁰³	
Opplandene ¹⁰⁰⁴	Kvitingsøy ¹⁰⁰⁵	Nidaros ¹⁰⁰⁶	
Borg ¹⁰⁰⁷	Hordaland ¹⁰⁰⁸	Trondheim ¹⁰⁰⁹	
Vingulmark ¹⁰¹⁰	Hennøyene ¹⁰¹¹	Nidaros ¹⁰¹²	
Romerike ¹⁰¹³	Lygra ¹⁰¹⁴	Trondheim ¹⁰¹⁵	
Mjøsa ¹⁰¹⁶	Møre ¹⁰¹⁷	Trondheim ¹⁰¹⁸	
Eid ¹⁰¹⁹	Romsdal ¹⁰²⁰	Verdalen ¹⁰²¹	

998*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 67, s. 230.

999*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 134, s. 325.

1000*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 63, s. 229. I dette kapittelet nevnes Jemtland også, men jeg tror det var svensk.

1001*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 67, s. 261. I samme kapittel nevnes det at Olav fikk skatt helt til Elv, men da Elv kun nevnes forbigående og tyngden legges på Viken som felles kjerneområde for regionen, er det vel greit å ikke nevne Elv igjen? Det står ingenting om at budmenn ble sendt dit og da kan kanskje ting heller ha blitt avtalt på tinget f.eks.).

1002*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 134, s. 325.

1003*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 95, s. 274, .

1004*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 73, s. 240.

1005*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 134, s. 325.

1006*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 104, s. 285.

1007*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 73, s. 240.

1008*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 134, s. 325.

1009*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 106, s. 287.

1010*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 73, s. 240.

1011*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 135, s. 326. Olavs hirdmann Toralv fra Dimun kommer på bud fra ham til Norge.

1012*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 106, s. 287.

1013*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 73, s. 240.

1014*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 135, s. 327.

1015*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 107, s. 287. Olav sender menn inn i Trøndelag, muligvis en til i samme kapittel (og Møre i neste), men det er ikke sikkert at det er kongsmenn som forteller ham ting.

1016*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 74, s. 242.

1017*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 142, s. 343.

1018*Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 108, s. 288. Olav sender menn inn i Trøndelag.

1019 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 75, s. 243.

1020 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 142, s. 343.

1021 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 109, s. 288. Olav sender menn til Verdalen.

Mjøsa ¹⁰²²	Sunnmøre ¹⁰²³	Haug ¹⁰²⁴	
Ringsaker ¹⁰²⁵	Herøyene ¹⁰²⁶	Mære ¹⁰²⁷	
Gudbrandsdalen ¹⁰²⁸	Stad ¹⁰²⁹	Trondheim ¹⁰³⁰	
Hedmark ¹⁰³¹	Hordaland ¹⁰³²	Trondheim ¹⁰³³	
Romerike ¹⁰³⁴	Seløyene ¹⁰³⁵	Nidaros ¹⁰³⁶	
Hadeland ¹⁰³⁷	Eigersund ¹⁰³⁸	Trondheim ¹⁰³⁹	
Ringerike ¹⁰⁴⁰	Jæren ¹⁰⁴¹	Nidaros ¹⁰⁴²	
Viken ¹⁰⁴³	Bokn ¹⁰⁴⁴	Trondheim ¹⁰⁴⁵	

1022 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 75, s. 243.

1023 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 142, s. 343.

1024 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 109, s. 288. Her bodde Torald, som var kongens årmann, og han dro til Olav på hans bud.

1025 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 75, s. 243.

1026 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 142, s. 343.

1027 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 109, s. 289.

1028 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 75, s. 244.

1029 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 144, s. 347.

1030 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 110, s. 290.

1031 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 75, s. 244.

1032 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 144, s. 348.

1033 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 121, s. 308.

1034 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 75, s. 244.

1035 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 174, s. 371.

1036 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 121, s. 308.

1037 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 75, s. 244.

1038 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 174, s. 371.

1039 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 125, s. 312. Torarin seiler til Island på kongens ordre, med Olavs budskap.

1040 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 75, s. 244.

1041 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 175, s. 372.

1042 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 133, s. 319. Karle den håloygske skal på handelsreise til Bjarmeland, Olav er hjernen bak det.

1043 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 81, s. 251.

1044 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 176, s. 372. I dette kapitlet nevnes Tungur og Utstein i et skaldkvad av Sigvat, jeg tror de henviser til samme sted.

1045 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 133, s. 324. Gunnstein, Karles bror, kommer til Olav i Trøndelag etter brorens død.

Viken ¹⁰⁴⁶	Stad ¹⁰⁴⁷	Trondheim ¹⁰⁴⁸	
Tønsberg ¹⁰⁴⁹	Herøyene ¹⁰⁵⁰	Nidaros ¹⁰⁵¹	
Konghelle ¹⁰⁵²	Steinvågen ¹⁰⁵³	Orkdalen ¹⁰⁵⁴	
Viken ¹⁰⁵⁵	Frekøysund ¹⁰⁵⁶	Trondheim ¹⁰⁵⁷	
Borg ¹⁰⁵⁸	Sukkertoppen ¹⁰⁵⁹	Kjølen ¹⁰⁶⁰	
Marker ¹⁰⁶¹	Nørve ¹⁰⁶²	Sul ¹⁰⁶³	
Borg ¹⁰⁶⁴	Hundsvær ¹⁰⁶⁵	Verdalen ¹⁰⁶⁶	
Sarpsborg ¹⁰⁶⁷	Borgund ¹⁰⁶⁸	Stav ¹⁰⁶⁹	

1046 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 81-82, s. 251-253. Den «hæren» som nevnes i kapittel 82 må være Olavs.

1047 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 177, s. 376.

1048 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 136, s. 329.

1049 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 83, s. 253.

1050 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 177, s. 376.

1051 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 136, s. 329.

1052 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 87, s. 329.

1053 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 178, s. 376.

1054 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 136-138, s. 329-331. Torgeir Olavs årman drar hjem etter å ha vært hos Olav i Nidaros.

1055 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 90, s. 262.

1056 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 178, s. 376. Noen av Olavs hirdmenn som hadde bodd en stund på Frekøysund, kommer med bud til ham om at Håkon jarl var kommet til Frekøysund.

1057 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 139, s. 335. Olav sender menn inn i Trøndelag for leidangsoppbud.

1058 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 90, s. 262.

1059 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 178, s. 376. Ifølge min versjon av *Heimskringla* var «fjellet» i sagaen dette.

1060 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 200, s. 393.

1061 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 91, s. 263. Sigvat skald drar på Olavs oppfordring til Ragnvald jarl.

1062 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 178, s. 376.

1063 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 203, s. 394.

1064 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 91, s. 265.

1065 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 178, s. 376.

1066 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 203, s. 394.

1067 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 91, s. 266. Sigvat Skald kommer med Ragnvald jarl og Astrid kongsdatter tilbake til Sarpsborg, etter at Sigvat dro til Götaland på kongens ordre for å ordne giftemål mellom ham og Astrid i Norge.

1068 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 178, s. 376.

1069 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 204, s. 395.

Konghelle ¹⁰⁷⁰	Vegsund ¹⁰⁷¹	Stavemyrene ¹⁰⁷²	
Viken ¹⁰⁷³	Skot ¹⁰⁷⁴	Stiklestad ¹⁰⁷⁵	
Tønsberg ¹⁰⁷⁶	Tafjorden ¹⁰⁷⁷		
Opplandene ¹⁰⁷⁸	Valldalen ¹⁰⁷⁹		
Lesja ¹⁰⁸⁰	Sylte ¹⁰⁸¹		
Dovre ¹⁰⁸²	Krossbrekka ¹⁰⁸³		
Bø ¹⁰⁸⁴	Skjærsur ¹⁰⁸⁵		
Lordal ¹⁰⁸⁶	Sel ¹⁰⁸⁷		

1070 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 94, s. 274.

1071 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 178, s. 376.

1072 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 204, s. 395.

1073 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 95, s. 274.

1074 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 178, s. 376.

1075 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 209, s. 401.

1076 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 95, s. 274.

1077 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 178, s. 377.

1078 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 111, s. 290.

1079 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 178, s. 377.

1080 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 111, s. 290.

1081 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 178, s. 377.

1082 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 111, s. 290.

1083 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 179, s. 377.

1084 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 111, s. 290.

1085 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 179, s. 377.

1086 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 111, s. 290.

1087 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 179, s. 377. Ifølge min versjon av *Heimskringla* henviser sagaen til dette stedet.

Stavebrekka ¹⁰⁸⁸	Olavshelleren ¹⁰⁸⁹		
Lom ¹⁰⁹⁰	Grønningene ¹⁰⁹¹		
Nes ¹⁰⁹²			
Våga ¹⁰⁹³			
Heidal ¹⁰⁹⁴			
Vågarusti ¹⁰⁹⁵			
Sel ¹⁰⁹⁶			
Selsvollene ¹⁰⁹⁷			

1088 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 111, s. 290.

1089 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 179, s. 378.

1090 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 111, s. 290. Elven Otta nevnes i samme kapittel, men jeg nevner ikke den, da Olav verken seilte eller svømte i den.

1091 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 179, s. 378.

1092 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 111, s. 290.

1093 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 111, s. 291.

1094 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 111, s. 291.

1095 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 112, s. 291.

1096 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 112, s. 291.

1097 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 112, s. 292.

Bredi ¹⁰⁹⁸			
Gudbrandsdalen ¹⁰⁹⁹			
Listad ¹¹⁰⁰			
Hundorptinget ¹¹⁰¹			
Hedmark ¹¹⁰²			
Toten ¹¹⁰³			
Hadeland ¹¹⁰⁴			
Ringerike ¹¹⁰⁵			

1098 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 112, s. 292.

1099 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 112, s. 292. Olav sender Dale-Gudbrands sønn til Gudbrand med bud til ham.

1100 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 112, s. 293.

1101 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 112-113, s. 293-294. Dette var stedet hvor Olav møtte Dale-Gudbrand til tings ifølge min utgave av *Heimskringla*.

1102 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 114, s. 295.

1103 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 114, s. 295.

1104 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 114, s. 295.

1105 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 114, s. 295.

Nittelva ¹¹⁰⁶			
Romerike ¹¹⁰⁷			
Solør ¹¹⁰⁸			
Romerike ¹¹⁰⁹			
Heidsævistinget ¹¹¹⁰			
Tønsberg ¹¹¹¹			
Viken ¹¹¹²			
Elv ¹¹¹³			

1106 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 114, s. 295.

1107 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 114, s. 295-296.

1108 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 114, s. 296.

1109 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 114, s. 296.

1110 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 114, s. 296.

1111 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 114, s. 296.

1112 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 115, s. 296.

1113 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 115, s. 296.

Borg ¹¹¹⁴			
Valdres ¹¹¹⁵			
Toten ¹¹¹⁶			
Gudbrandsdalen ¹¹¹⁷			
Dovre ¹¹¹⁸			
Viken ¹¹¹⁹			
Opplandene ¹¹²⁰			
Opplandene ¹¹²¹			
Hedmark ¹¹²²			
Gudbrandsdalen ¹¹²³			
Toten ¹¹²⁴			

1114 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 115, s. 296.

1115 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 121, s. 307.

1116 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 121, s. 308.

1117 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 121, s. 308.

1118 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 121, s. 308. Ifølge min versjon av *Heimskringla* var dette «fjellet» sagaen nevner.

1119 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 128, s. 314.

1120 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 128, s. 314. Olav sender budmenn til Opplandene og lar dem ordne veitsler til ham.

1121 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 128, s. 314.

1122 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 128, s. 314.

1123 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 128, s. 315.

1124 *Heimskringla*, *Olav den helliges saga*, kapittel 128, s. 315.

Hadeland ¹¹²⁵			
Ringerike ¹¹²⁶			
Viken ¹¹²⁷			
Tønsberg ¹¹²⁸			
Viken ¹¹²⁹			
Sarpsborg ¹¹³⁰			
Opplandene ¹¹³¹			
Konghelle ¹¹³²			
Elv ¹¹³³			
Viken ¹¹³⁴			
Viken ¹¹³⁵			
Viken ¹¹³⁶			
Sarpsborg ¹¹³⁷			
Opplandene ¹¹³⁸			
Hedmark ¹¹³⁹			
Viken ¹¹⁴⁰			
Tønsberg ¹¹⁴¹			
Viken ¹¹⁴²			
Oslofjorden ¹¹⁴³			

1125 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 128, s. 315.

1126 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 128, s. 315.

1127 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 128, s. 315.

1128 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 128, s. 315.

1129 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 132, s. 319.

1130 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 132, s. 319.

1131 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 133, s. 319. Karle den håloygske drar på handelsreise på Olavs bud.

1132 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 134, s. 324.

1133 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 134, s. 324.

1134 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 134, s. 325.

1135 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 136, s. 329.

1136 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 159, s. 361.

1137 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 159, s. 361.

1138 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 162, s. 363.

1139 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 163-164, s. 363-364.

1140 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 166, s. 367.

1141 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 167, s. 367.

1142 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 167, 173, s. 367, 370. Menn Olav hadde sendt til Götaland etter skip og utstyr, kommer tilbake til ham med det.

1143 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 173, s. 370.

Dramn ¹¹⁴⁴			
Tønsberg ¹¹⁴⁵			
Viken ¹¹⁴⁶			
Einbu ¹¹⁴⁷			
Lesja ¹¹⁴⁸			
Gudbrandsdalen ¹¹⁴⁹			
Hedmark ¹¹⁵⁰			
Opplandene ¹¹⁵¹			
Sum Østlandet: 116	Sum Vestlandet: 56	Sum Trøndelag: 48	Sum Nord-Norge: 11

Statistikk over Harald Hardrådes reiser basert på *Morkinskinna*¹¹⁵²

Østlandet	Trøndelag	Nord-Norge	Danmark
Gudbrandsdalen (MS kapittel 14, s. 71)	Trondheim (MS kapittel 29, s. 105) ¹¹⁵³	Tjøtta (MS kapittel 48, s. 176) ¹¹⁵⁴	Danmark (MS kapittel 25, s. 98)
Opplanda (MS kapittel 14, s. 71)	Øyratinget (MS kapittel 29, s. 105)	Meløy (MS kapittel 48, s. 176)	Jotland (MS kapittel 26, s. 100)
Vika (MS kapittel 14, s. 71)	Trondheim (MS kapittel 30, s. 111) ¹¹⁵⁵		Jylland (MS kapittel 31, s. 113)
Skjoldåker (MS kapittel 14, s. 71)	Nidaros (MS kapittel 32, s. 122) ¹¹⁵⁶		Godnarfjorden (MS kapittel 31, s. 113) ¹¹⁵⁷
Vika (MS kapittel 14, s. 71)	Nidaros (MS kapittel 32, s. 122)		Hornskogen (MS kapittel 31, s. 113)

1144 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 173, s. 370.

1145 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 174, s. 371.

1146 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 174, s. 371.

1147 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 179, s. 378.

1148 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 179, s. 378.

1149 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 179, s. 378.

1150 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 179, s. 378.

1151 *Heimskringla, Olav den helliges saga*, kapittel 196, s. 391. Harald Sigurdsson og andre av Haralds allierte drar fra Opplanda til ham med hærstyrker.

1152 Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 36; *Morkinskinna*, kapittel 14, s. 70-71. Tabellen er kronologisk og inneholder også reiser som kan anses som en del av kongsgjerningen, f.eks. reiser av lendmenn, hirdmenn og årmenn etter avtale med kongen. Harald Hardrådes ferder i utlandet telles ikke (bortsett fra reiser til Danmark som Harald fremmer krav på), da de ikke er relevant for statistikkens formål: å få et bilde av kongens reiser i områder i Norge, på bakgrunn av *Morkinskinna*. Haralds reiser i Norge og Danmark før han ble konge i Norge, teller jeg ikke, da jeg i forbindelse med statistikken setter et skille mellom konger og *sjøkonger* og teller kun reiser i Norge (og i dette tilfellet Danmark) der konger har gjennomgått konungstekja, om det finnes bevis for dette i sagaene. MS brukes som forkortelse for *Morkinskinna* i tabellene.

1153 *Morkinskinna*, kapittel 29-30, s. 105-106. Kaupang (Trondheim) i kapittel 30 er duplikat.

1154 *Morkinskinna*, kapittel 48, s. 175-176. Einar Flugla som har fått finnferden fra Harald Hardråde sjekker et handelsskip for kontrabande.

1155 *Morkinskinna*, kapittel 30, s. 111-113. Jeg teller ikke «byen» (Nidaros) på neste side, da det virker som det er samme sted som Trondheim i sagaen som beskriver at de seilte rett inn til Trondheim. Trondheim på side 113 er også duplikat og tas ikke med.

1156 *Morkinskinna*, kapittel 32, s. 122. Harald Hardråde skal ha fått bygget kirke i Nidaros og kanskje annet også.

1157 *Morkinskinna*, kapittel 31, s. 113-114. Godnarfjorden i Harald Hardrådes skaldekvad er duplikat.

73)	33, s. 123) ¹¹⁵⁸		kapittel 31, s. 115) ¹¹⁵⁹
Opplanda (MS kapittel 18, s. 77) ¹¹⁶⁰	Nidaros (MS kapittel 34, s. 123-125) ¹¹⁶¹		Tjolarnes (MS kapittel 31, s. 115) ¹¹⁶²
Opplanda (MS kapittel 24, s. 95)	Gimsar (MS kapittel 35, s. 126) ¹¹⁶³		Danmark (MS kapittel 31, s. 116)
Borgartinget (MS kapittel 27, s. 104)	Nid (MS kapittel 35, s. 128) ¹¹⁶⁴		Danmark (MS kapittel 31, s. 116)
Oslo (MS kapittel 30, s. 111)	Nidaros (MS kapittel 37, s. 137)		Falster (MS kapittel 31, s. 116) ¹¹⁶⁵
Götaälv (MS kapittel 31, s. 117) ¹¹⁶⁶	Nidaros (MS kapittel 41, s. 142)		Jylland (MS kapittel 31, s. 117)
Raumarike (MS kapittel 37, s. 134)	Agdenes (MS kapittel 43, s. 162)		Vendelskage (MS kapittel 31, s. 117)
Ringerike (MS kapittel 37, s. 134) ¹¹⁶⁷			Tjoda (MS kapittel 31, s. 117) ¹¹⁶⁸
Opplanda (MS kapittel 37, s. 135)			Heidaby (MS kapittel 31, s. 118) ¹¹⁶⁹
Vika (MS kapittel 42, s. 151)			Tjoda (MS kapittel 31, s. 118)
Vika (MS kapittel 42, s. 153-154) ¹¹⁷⁰			Limfjorden (MS kapittel 31, s. 120)
Moss (MS kapittel 42, s. 158)			Samsø (MS kapittel 31, s. 120)
Götaälv (MS kapittel 42, s. 158) ¹¹⁷¹			Jyllandshavet (MS kapittel 31, s. 121) ¹¹⁷²

1158 Morkinskinna, kapittel 33, s. 123. Siden forrige besøk av kongen i Nidaros ikke var tidfestet tar jeg med dette også.

1159 Morkinskinna, kapittel 31, s. 115. Nevnes i Grane skalds skaldekvad.

1160 Morkinskinna, kapittel 18, s. 77. Harald Hardråde sender sin mann Svein Gerzke til Opplandene.

1161 Morkinskinna, kapittel 34, s. 123. Siden forrige besøk av kongen i Nidaros ikke var tidfestet tar jeg med dette også.

1162 Morkinskinna, kapittel 31, s. 115. Nevnes i Grane skalds skaldekvad.

1163 Morkinskinna, kapittel 35, s. 126. Harald Hardråde sender budmenn fra «kong Svein» til Einar Tambarskjelve.

1164 Morkinskinna, kapittel 35, s. 127-129. Her velger jeg å ikke telle Nidaros, da Nid ligger rett ved så vidt jeg forstår og kongen dermed knappst rørte på seg i tidsrommet der episodene foregår.

1165 Morkinskinna, kapittel 31, s. 116. Nevnes i Stuv den blinde Tordssons skaldekvad.

1166 Morkinskinna, kapittel 31, s. 117. På denne tid var Götaälv landegrense mellom Norge og Danmark, stedet tas derfor med under Østlandet.

1167 Morkinskinna, kapittel 37, s. 134-135. Ringerike i Tjodolv Arnorssons skaldekvad er duplikat.

1168 Morkinskinna, kapittel 31, s. 117-118. Duplikat nevnes i Stuv den blinde Tordssons skaldekvad.

1169 Morkinskinna, kapittel 31, s. 118. To skaldekvad på samme side inneholder duplikater.

1170 Morkinskinna, kapittel 42, s. 153-154. Harald Hardråde sender menn til Vika for å ivareta jord han har konfiskert der.

1171 Morkinskinna, kapittel 42, s. 158. Så vidt jeg vet er Götaälv identisk med Elv, som var riksgrense mellom Norge og Sverige helt til midten av 1600-tallet, som et grenseområde velger jeg å ta med stedet under Østlandet.

1172 Morkinskinna, kapittel 31, s. 121. Nevnes i Torleik Fagers skaldekvad.

Götaälv (MS kapittel 42, s. 162)			Halland (MS kapittel 42, s. 144)
Opplanda (MS kapittel 47, s. 173)			Lovefjorden (MS kapittel 42, s. 144)
			Nissåosen (MS kapittel 42, s. 147) ¹¹⁷³
Sum Østlandet: 19	Sum Trøndelag: 11	Sum Nord-Norge: 2	Sum Danmark: 20

Statistikk over Harald Hardrådes reiser basert på *Fagerskinna*¹¹⁷⁴

Østlandet	Trøndelag	Danmark
Gudbrandsdalen (FS, kapittel 52, s. 251)	Trondheimen (FS, kapittel 54, s. 261)	Danmark (FS, kapittel 54, s. 259)
Opplandene (FS, kapittel 52, s. 252)	Ørene (FS, kapittel 54, s. 261)	Jylland (FS, kapittel 54, s. 259)
Viken (FS, kapittel 52, s. 252)	Nidaros (FS, kapittel 56, s. 273)	Jylland (FS, kapittel 55, s. 262)
Aker (FS, kapittel 52, s. 252)	Nidaros (FS, kapittel 56, s. 273)	Gudenåfjorden (FS, kapittel 55, s. 262) ¹¹⁷⁵
Viken (FS, kapittel 53, s. 256)		Hornskog (FS, kapittel 55, s. 264) ¹¹⁷⁶
Borgarting (FS, kapittel 54, s. 260)		Danmark (FS, kapittel 55, s. 264)
Elv (FS, kapittel 55, s. 265)		Falster (FS, kapittel 55, s. 264) ¹¹⁷⁷
Raumarike (FS, kapittel 57, s. 282)		Danmark (FS, kapittel 55, s. 267)
Ringerike (FS, kapittel 57, s. 283)		Vendilskagen (FS, kapittel 55, s. 267)
		Ty (FS, kapittel 55, s. 267)
		Heidaby (FS, kapittel 55, s. 267) ¹¹⁷⁸
		Ty (FS, kapittel 55, s. 268).

1173 *Morkinskinna*, kapittel 42, s. 147-148. Nevnes i Stein Herdissons skaldekvad. Et duplikat i Arnor Tordsson Jarleskalds skaldekvad telles ikke.

1174 Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 36; *Fagerskinna*, kapittel 51-52, s. 247-251. Tabellen er kronologisk. Harald Hardrådes ferder i utlandet telles ikke (bortsett fra reiser til Danmark som Harald fremmer krav på), da de ikke er relevant for statistikkens formål: å få et bilde av kongens reiser i områder i Norge, på bakgrunn av *Fagerskinna*. Haralds fem første reiser i Norge og Danmark til Danmark, Skåne, Sjælland, Fyn, Viken, teller jeg ikke, da jeg i forbindelse med statistikken setter et skille mellom konger og *sjøkonger* og teller kun reiser i Norge (og i dette tilfellet Danmark) der konger har gjennomgått konungstekja, om det finnes bevis for dette i sagaene.

1175 *Fagerskinna*, kapittel 55, s. 263. Duplikat av Gudenåfjorden i et skaldekvad i det aktuelle kapittelet tas ikke med.

1176 *Fagerskinna*, kapittel 55, s. 264. Hornskog nevnes i Grane skalds skaldekvad.

1177 *Fagerskinna*, kapittel 55, s. 264. Hornskog nevnes i Stuv den blinde Tordssons skaldekvad.

1178 *Fagerskinna*, kapittel 55, s. 267-268. To duplikater av Heidaby i Stuv den blinde Tordssons og Torleik Fagers skaldkvad telles ikke.

		Limfjorden (FS, kapittel 55, s. 269).
		Samsøy (FS, kapittel 55, s. 269) ¹¹⁷⁹
		Jyllandshavet (FS, kapittel 55, s. 270) ¹¹⁸⁰
		Danmark (FS, kapittel 57, s. 275)
		Lofufjord (FS, kapittel 57, s. 275)
		Halland (FS, kapittel 57, s. 275)
		Nisåosen (FS kapittel 57, s. 278) ¹¹⁸¹
		Jylland (FS kapittel 57, s. 282)
Sum Østlandet: 9	Sum Trøndelag: 4	Sum Danmark: 20

Statistikk over Harald Hardrådes reiser basert på *Heimskringla*¹¹⁸²

Østlandet	Vestlandet	Trøndelag	Danmark
Opplanda (HHR kapittel 25, s. 476)	Møre (HHR kapittel 45, s. 488)	Trondheimen (HHR kapittel 25, s. 476)	Danmark (HHR kapittel 28, s. 477) ¹¹⁸³
Viken (HHR kapittel 29, s. 478)	Solund (HHR kapittel 79-80, s. 513-514) ¹¹⁸⁴	Nidaros (HHR kapittel 25, s. 476) ¹¹⁸⁵	Jylland (HHR kapittel 28, s. 477)
Elv (HHR kapittel 34, s. 481)	Solund (HHR kapittel 79-80, s. 513-515) ¹¹⁸⁶	Nidaros (HHR kapittel 38, s. 484-485) ¹¹⁸⁷	Sudatorp (HHR kapittel 28, s. 477)

1179 *Fagerskinna*, kapittel 55, s. 271. Duplikat av Samsøy telles ikke.

1180 *Fagerskinna*, kapittel 55, s. 270. Jyllandshavet nevnes i Toreleik Fagers skaldekvad.

1181 *Fagerskinna*, kapittel 57, s. 278, 280. Nisåosen nevnes i Stein Herdissons skaldekvad. Duplikatet Niså blir ikke tatt med.

1182 Lindkvist, *Plundring, skatter och*, s. 36; *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 18-22, s. 470-473.

Tabellen er kronologisk og inneholder også reiser som kan anses som en del av kongsgjerningen, f.eks. reiser av lendmenn, hirdmenn og årmenner etter avtale med kongen. Harald Hardrådes ferder i utlandet telles ikke (bortsett fra reiser til Danmark som Harald fremmer krav på), da de ikke er relevant for statistikkens formål: å få et bilde av kongens reiser i områder i Norge, på bakgrunn av *Heimskringla*. Haralds reiser i Danmark før han blir konge i Norge teller jeg ikke, da jeg i forbindelse med statistikken setter et skille mellom konger og *sjøkonger* og teller kun reiser i Norge (og i dette tilfellet Danmark) der konger har gjennomgått konungstekja, om det finnes bevis for dette i sagaene. I all statistikk om *Harald Hardrådes saga* i *Heimskringla* brukes forkortelsen HHR for sagaen.

1183 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 28, s. 477. Her tar jeg med Danmark da sagaen sier at Harald Hardråde og Magnus Olavsson var andre steder enn Jylland og Sudatorp i Danmark. Ellers skal jeg også ta med Danmark om jeg ikke spesifikt har bevis for at Harald dro til et spesifikt sted i Danmark når han dro dit ifølge sagaen (Danmark må selvfølgelig nevnes i teksten også).

1184 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 79-80, s. 513-514. Her samler deler av leidangshæren til Harald Hardråde seg.

1185 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 25, s. 476. Trondheimen telles også over fordi det virker som kongene kan ha dratt over land til Nidaros og dermed har vært andre steder i Trøndelag også.

1186 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 79-80, s. 513-515. Harald Hardråde slutter den leidangsflåten han seilte ut av Nidaros med til resten av leidangsstyrkene som ligger ved Solund.

1187 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 38, s. 484-485. Snorre nevner at Harald Hardråde iverksatte en

Dovrefjell (HHR kapittel 46, s. 488) ¹¹⁸⁸		Nidaros (HHR-kapittel 43, s. 486) ¹¹⁸⁹	Jylland (HHR kapittel 32, s. 479)
Oslo (HHR kapittel 58, s. 495)		Nidaros (HHR kapittel 44, s. 487) ¹¹⁹⁰	Godnarfjorden (HHR kapittel 32, s. 479) ¹¹⁹¹
Viken (HHR kapittel 58, s. 495)		Nidelva (HHR kapittel 44, s. 487)	Hornskog (HHR kapittel 32, s. 480) ¹¹⁹²
Viken (HHR kapittel 69, s. 497)		Trondheimsfjorden (HHR kapittel 45, s. 488)	Danmark (HHR kapittel 33, s. 480)
Elv (HHR kapittel 60, s. 498) ¹¹⁹³		Austrått (HHR kapittel 45, s. 488)	Falster (HHR kapittel 33, s. 481) ¹¹⁹⁴
Oslo (HHR kapittel 66, s. 503) ¹¹⁹⁵		Nidaros (HHR kapittel 46, s. 488) ¹¹⁹⁶	Jylland (HHR kapittel 34, s. 481) ¹¹⁹⁷
Opplandene (HHR)		Orkdalen (HHR)	Tjoda (HHR kapittel)

rekke byggearbeider i Nidaros.

1188 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 46, s. 488. Finn Arnesson drar etter avtale med Harald Hardråde til Opplandene for å forlike ham med Håkon Ivarsson.

1189 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 38, 43, s. 484-486. Jeg velger her å telle Nidaros igjen etter å ha telt kaupangen i kapittel 38 da byggearbeidene til Harald ikke tidfestes og han slik sett sikkert kan ha flyttet seg i mellomtiden og kommet tilbake til Nidaros igjen.

1190 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 43-44, s. 486-487. Jeg velger å telle Nidaros igjen etter å ha telt Nidaros i kapittel 43, da den forrige episoden ikke tidfestes og det er vanskelig å vite om Harald kan ha beveget seg til andre steder mellom de to tidspunktene.

1191 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 32, s. 479. Duplikat i Harald Hardrådes skaldekvad blir ikke tatt med.

1192 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 32, s. 480. Nevnes i Grane skalds skaldekvad.

1193 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 60, s. 498. Gautelv og Tumla i Tjodolv Arnorsson skaldekvad er duplikater.

1194 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 32, s. 481. Nevnes i Stuv den blinde Tordssons skaldekvad.

1195 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 66, s. 503. Oslo i kapittel 68 er duplikat.

1196 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 46, s. 488. Finn Arnesson drar inn til Nidaros for å forlike Harald med bondefolket etter avtale om dette med Harald.

1197 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 33, s. 481. Vendelskage henviser til Jylland og tas ikke med.

kapittel 69, s. 504-505)		kapittel 46, s. 488) ¹¹⁹⁸	34, s. 481) ¹¹⁹⁹
Oslo (HHR kapittel 68-69, s. 503-505)		Trondheimen (HHR kapittel 46, s. 488) ¹²⁰⁰	Heidaby (HHR kapittel 34, s. 481) ¹²⁰¹
Viken (HHR kapittel 69, s. 505)		Trondheimen (HHR kapittel 58, s. 496)	Tjoda (HHR kapittel 35, s. 482)
Oslo (HHR kapittel 70, s. 505)		Nidaros (HHR kapittel 59, s. 496)	Vendelskage (HHR kapittel 35, s. 482)
Opplanda (HHR kapittel 70, s. 505) ¹²⁰²		Ørene (HHR kapittel 59, s. 496) ¹²⁰³	Læsø (HHR kapittel 35, s. 482)
Elv (HHR kapittel 71, s. 505)		Nidelva (HHR kapittel 60, s. 496-497) ¹²⁰⁴	Jyllandshavet (HHR kapittel 35, s. 483) ¹²⁰⁵
Viken (HHR kapittel 72, s. 506)		Trondheimen (HHR kapittel 69, s. 505)	Fyn (HHR kapittel 52, 492) ¹²⁰⁶
Opplanda (HHR kapittel 72, s. 506) ¹²⁰⁷		Nidaros (HHR kapittel 80, s. 514) ¹²⁰⁸	Jylland (HHR kapittel 58, s. 495)
Konghelle (HHR kapittel 72, s. 507)			Limfjorden (HHR kapittel 58, s. 495)
Romerike (HHR kapittel 73, s. 509)			Lusbrei (HHR kapittel 58, s. 496)
Hedmark (HHR kapittel 73, s. 509)			Jylland (HHR kapittel 58, s. 496)
Hadeland (HHR kapittel 73, s. 509)			Læsø (HHR kapittel 60, s. 497) ¹²⁰⁹
Ringerike (HHR kapittel 73, s. 509)			Halland (HHR kapittel 61, s. 498) ¹²¹⁰
Viken (HHR kapittel 79, s. 513)			Lovefjorden (HHR kapittel 61, s. 498)
			Nissan (HHR kapittel 61, s. 499) ¹²¹¹

1198 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 46, s. 488. Finn Arnesson drar etter avtale med Harald Hardråde til Opplandene for å forlike ham med Håkon Ivarsson.

1199 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 33, s. 481. Tjoda tas med da det nevnes i Stuv den blnde Tordssons skaldekvad og Harald spesifikt dro dit ifølge sagaen.

1200 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 46, s. 488. Finn Arnesson kommer hjem til Trondheimen etter å ha forlikt Harald Hardråde med Håkon Ivarsson på Opplandene.

1201 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 33, s. 481-482. Heidaby i de to skaldekvadene er duplikater.

1202 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 70, s. 505. Harald sender skatteoppkrevere til Opplanda.

1203 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 59, s. 496. Harald Hardråde får et langskip bygget her ute.

1204 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 60, s. 497. Duplikat i Tjodolv Arnorssons skaldekvad tas ikke med.

1205 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 35, s. 483. Nevnes i Torleik Fagers skaldekvad.

1206 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 52, s. 492. Danmark og Fyn er begge duplikater av Fyn.

1207 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 72, s. 506. Harald sender skatteoppkrevere til Opplanda.

1208 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 80, s. 514. Nidelv i samme kapittel er duplikat.

1209 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 60, s. 497. Nevnes i Tjodolv Arnorssons skaldekvad.

1210 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 62, s. 499. Duplikat i Stein Herdissons skaldekvad tar jeg ikke med.

			Danmark (HHR kapittel 71, s. 505) ¹²¹²
Sum Østlandet: 23	Sum Vestlandet: 3	Sum Trøndelag: 17	Sum Danmark: 25

1211 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 61, s. 499. Nevnes i TjodolvArnorssons skaldekvad.

1212 *Heimskringla, Harald Hardrådes saga*, kapittel 71, s. 505. Harald sender sendebud til Danmark.

Litteraturliste

Primærkilder

Fagerskinna, sagaen om Norges konger. Oversatt av Eikill, Edvard. 2008, Stavanger: Saga bok.

Fagrskinna, a catalogue of the kings of Norway, a translation with introduction and notes. Oversatt av Finlay, Alison. 2004, Leiden, Boston: Brill.

Snorre Sturlasons kongesagaer, Stormutgaven. Oversatt av Storm, Gustav. 2009, Oslo: J.M. Stenersens Forlag.

Morkinskinna, norske kongesoger 1035-1157. Oversatt av Floknes, Kåre. 2004, Stavanger: Dreyer bok.

Morkinskinna, the earliest icelandic chronicle of the norwegian kings (1030-1157), translated with introduction and notes. Oversatt av Theodore M. Andersson og Kari Ellen Gade, Cornell University Press: 2000.

Sekundærlitteratur

Andersson M., Theodore 1994. «The politics of Snorri Sturluson», *the journal of English and Germanic philology*, 93 (1): 55-78.

Bagge, Sverre 1991. *Society and politics in Snorri Sturluson's Heimskringla*. Berkeley: University of California.

Bagge, Sverre 1991. «Propaganda, ideology and political power in Old Norse and European historiography; a comparative view», i Genet J.P. (red.), *L'Historiographie Médiévale en Europe* Paris: Éditions du CNRS, 1991.

Bagge, Sverre 1994. «Samfunnsbeskrivelsen i Heimskringla», svar til Birgit Sawyer, *Historisk tidsskrift* 73 (2): 205-215.

Bagge, Sverre 2002. «Mellom kildekritikk og historisk antropologi», *Historisk tidsskrift* 81 (2-3): 173-212.

Bagge, Sverre 2014. «Hákonar saga Ívarssonar- en kompilasjon fra senmiddelalderen», *Maal og Minne* 2014 (2): 1-17.

Bartlett, Robert 2002. *England under the Norman and Angevin kings: 1075-1225*. Oxford: Oxford university press.

Bernhardt, John. W. 1993. *Itinerant kingship and royal monasteries in early medieval Germany, c. 936-1075*. Cambridge University press.

Dørum, Knut 2004. *Romerike og riksintegreringen: integreringen av Romerike i det norske rikskongedømmet i perioden ca. 1000-1350*. Avhandling (dr. Philos.), Universitetet i Oslo,

Oslo: Unipub.

Fritzner, Johan. *J. Fritzners ordbok*. «Veizla».

Halvard Bjørvik, Birgitta Odén, Seppo Suvanto 1961 m.fl., *Gästning*, Finn Hødnebø m.fl. (red.), *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder: fra vikingtid til reformasjonstid*, bd. VI. Oslo: Gyldendal, 1961

Hertzberg, Ebbe 1893. *Lén og veizla i Norges sagatid*, i *Germanistische Abhandlungen zum LXX. Geburtstag Konrad von Maurers*, Göttingen: 1893.

Iversen, Frode 2009. «The beauty of Bona Regalia and the growth of supra-regional powers in Scandinavia», i Svavar Sigmundsson m.fl. (red.), *Viking settelements and viking society, papers from the proceedings of the sixteenth viking congress*, University of Iceland press, 2009: 225-244.

Jakobsen, Alfred og Hagland, Ragnar 1980. *Fagrskinna-studier*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.

Jakobsson, Ármann 2000. «Kongesagaen som forsvandt». Nyere kongesagastudier med særligt henblik på Morkinskinna, i Jon Vidar Sigurdsson & Preben Meulengracht Sørensen (red.), *Den nordiske renessansen i høymiddelalderen*. 65-81. Historisk institutt, Universitetet i Oslo: 2000.

Jakobsson, Ármann 2000. «The Individual and the Ideal: The Representation of Royalty in "Morkinskinna"», i *the Journal of English and Germanic Philology*, 99 (1): 71-86, University of Illinois Press: 2000.

Jakobsson, Ármann 2014. *A sense of belonging: Morkinskinna and Icelandic identity, c.1220*. Odense: University Press of Southern Denmark.

Kjelstadli, Knut 1999. *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.

Krag, Claus 1989. «Norge som odel i Harald Hårfagres ætt», et møte med en gjenganger, *Historisk tidsskrift* 68: 288-302.

Krag, Claus 1990. «Vestfold som utgangspunkt for den norske rikssamlingen», *Collegium Medievale*, 1990: 179-195.

Krag, Claus 1995. *Vikingtid og rikssamling: 800-1130*, Knut Helle m.fl. (red.), *Aschehougs Norges Historie*, bd. 2. Oslo: Aschehoug.

Langekiehl, Atle Steinar 2005. «De nordiske husebyenes kronologi og Ull-navnene», *Collegium medievale* bd. 18: 36-85, Oslo: Collegium medievale.

Lindkvist, Thomas 1999. *Plundring, skatter och den feodala statens framväxt, Organisatoriska tendenser i Sverige under övergången från vikingatid till tidig medeltid*, i *Opuscula Historica Upsaliensia* 1, 3. opplag, Uppsala universitet.

- Lunden, Kåre 1972. *Økonomi og samfunn, synspunkt på økonomisk historie*. Universitetsforlaget.
- Lunden, Kåre 1976. *Norge under Sverreætten, 1177-1319: høymiddelalder*, Knut Mykland (red.), *Norges historie*. Oslo: Cappelen, 1976-1980.
- Mortensson-Egund, Ivar 1928. *Edda-Kvæde, norrøne fornsongar*. Oslo: Samlaget.
- Orning, Hans Jacob 1997. «Håkon Håkonsson, Skule Bårdsson og norsk statsdannelse i første halvdel av 1200-tallet», i *Historisk tidsskrift* 76 (1): 2-19.
- Orning, Hans Jacob 2008. *Unpredictability and presence: Norwegian kingship in the high middle ages*. Leiden, Boston: Brill.
- Orning, Hans Jacob 2014. «Borgerkrig og statsutvikling i Norge i middelalderen - en revurdering», *Historisk tidsskrift* bind 93: 193-216, Universitetsforlaget.
- Orning, Hans Jacob 2015. «Festive governance: feasts as rituals of power and integration in medieval Norway», i Lars Hermansson m.fl. (red.) *Rituals, performatives, and political order in Northern Europe, c. 650 –1350*, Turnhout : Brepols, 2015, 175-208.
- Pedersen, Ellen Anne, Stylegar, Frans-Arne, og Norseng, Per G. 2003. *Østfolds historie* bd. 1: *Øst for Folden*. Østfold Fylkeskommune, 2003.
- Sawyer, Birgit 1993. «Samhallsbeskrivningen i Heimskringla», *Historisk tidsskrift* 72 (2): 223-237.
- Sawyer, Birgit 2015. «Sigrid Storråda - hur och varför blev hon till?», *Historisk tidsskrift* 94 (1): 77-88.
- Schreiner, Johan 1928. *Harald Hardråde og Opplandene*, i Johs Brøndum-Nielsen m.fl. (red.), *Festskrift til Finnur Jónsson*, København: Levin og Munksgaard, 1928: 157-172.
- Skre, Dagfinn 1997. *Herredømmet: bosetning og besittelse på Romerike 200-1350 e. Kr.* Avhandling (dr. Philos.), Universitetet i Oslo, 1997.
- Sigurdsson, Jon Vidar 2008. *Det norrøne samfunnet, Vikingen, kongen, erkebiskopen og bonden*. Oslo: Pax Forlag.
- Strømberg, J.B.L.D. 2013. *De svenska resande kungarna - och maktens centrum*. Uppsala: Svenska fornskriptsällskapet.
- Store norske leksikon*. «Øretinget», «Tore Hund», «Hårek Øyvindsson på Tjøtta», «Tore Tordsson», «Snorre Torgrimsson», «Sverre Sigurdsson», «Håkon 4 Håkonsson».
- Sveaas Andersen, Per 1977. *Samlingen av Norge og kristningen av landet, 800-1130*, i Knut Mykland m.fl. (red.), *Handbok i Norges historie*, bd. 2. Oslo, Bergen, Trømsø: Universitetsforlaget.
- Westerdahl, Christer og Stylegar, Frans-Arne 2004. *Husebyene i Norden*, i Ellen Høigård Hofseth m.fl. (red.), *Viking, norsk arkeologisk årbok* bd. LXVII: 101-138, Oslo: Norsk arkeologisk selskap, 2004.